

ਇਸ ਅੰਕ ਦੇ ਲੇਖਕ: ਕਵੀ ਤੇ ਚਿੱਤਰਕਾਰ ਦੇਵ (ਸਵਿਟਜ਼ਰਲੈਂਡ)

ਪਰਵਾਸ

ਚਿੱਤਰਕਾਰ: ਦੇਵ (ਸਵਿਟਜ਼ਰਲੈਂਡ)

ਪਰਵਾਸੀ ਸਾਹਿਤ ਅਧਿਅਨ ਕੇਂਦਰ
ਗੁਜਰਾਂਵਾਲਾ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਖ਼ਾਲਸਾ ਕਾਲਜ, ਲੁਧਿਆਣਾ

ਪੋਸਟ ਗ੍ਰੈਜੂਏਟ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਭਾਗ

ਪਰਵਾਸੀ ਸਾਹਿਤ ਅਧਿਐਨ ਕੇਂਦਰ

ਡਾ. ਦਵਿੰਦਰ ਕੌਰ

ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ
ਵੁਲਵਰਹੈਂਪਟਨ ਡਾਲਜ, ਯੂ. ਕੇ.

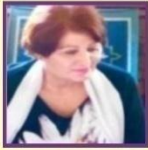

ਡਾ. ਧਨਵੰਤ ਕੌਰ

ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ
ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪਟਿਆਲਾ

ਨਾਰੀ ਦਿਵਸ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ
ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਨਾਰੀ ਕਵੀ ਦਰਬਾਰ
ਮਿਤੀ: 8 ਮਾਰਚ 2021

ਭਾਗ ਲੈਣ ਵਾਲੀਆਂ ਕਵਿੱਤਰੀਆਂ

ਡਾ. ਅਮਰ ਜ਼ਿਉੱਤੀ
ਬਰਤਾਨੀਆ

ਕੁਲਵੰਤ ਕੌਰ ਢਿੱਲੋਂ
ਬਰਤਾਨੀਆ

ਨੀਲੂ ਜਰਮਨੀ
ਜਰਮਨੀ

ਡਾ. ਵਨੀਤਾ
ਚਿੱਲੀ

ਡਾ. ਪਾਲ ਕੌਰ
ਅੰਬਾਲਾ

ਅਰਵਿੰਦਰ ਸੰਧੂ
ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ

ਡਾ. ਗੁਰਚਰਨ ਕੌਰ
ਲੁਧਿਆਣਾ

ਅਨੂ ਬਾਲਾ
ਆਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ

ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਨਵਜੋਤ ਕੌਰ
ਜਲੰਧਰ

ਪ੍ਰੈ. ਮਨਦੀਪ ਔਲਖ
ਫਗਵਾੜਾ

ਪ੍ਰੈ. ਨਵਰੂਪ ਕੌਰ
ਜਲੰਧਰ

ਮਨਿੰਦਰ ਕੌਰ ਮਨ
ਲੁਧਿਆਣਾ

ਪ੍ਰੈ. ਰਜਿੰਦਰ ਕੌਰ ਮਲਹੋਤਰਾ
ਵਾਈਸ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ
ਸੈਮੀਨਾਰ ਸਰਪ੍ਰਸਤ

ਪ੍ਰੈ. ਸਰਨਜੀਤ ਕੌਰ
ਡਾਇਰੈਕਟਰ

ਡਾ. ਤੇਜਿੰਦਰ ਕੌਰ
ਪ੍ਰਬੰਧਕੀ ਸਕੱਤਰ

ਪਰਵਾਸ

(ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ)

ਮੁੱਖ ਸੰਪਾਦਕ
ਡਾ. ਸ. ਪ. ਸਿੰਘ

ਮੁੱਖ ਪ੍ਰਬੰਧਕ

ਪ੍ਰਿੰ. ਡਾ. ਅਰਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ
ਡਾ. ਭੁਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ

ਸੰਪਾਦਕ

ਡਾ. ਤੇਜਿੰਦਰ ਕੌਰ
ਪ੍ਰੋ. ਸ਼ਰਨਜੀਤ ਕੌਰ

ਉਪ-ਸੰਪਾਦਕ

ਡਾ. ਗੁਰਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ

ਡਾ. ਹਰਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ ਦੂਆ

ਸਹਿਯੋਗੀ (ਭਾਰਤ)

ਪ੍ਰੋ. ਗੁਰਭਜਨ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ
+919872631199
ਪ੍ਰੋ. ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਛਾਬੜਾ
+919815100791
ਡਾ. ਅੰਮ੍ਰਿਤਪਾਲ ਕੌਰ
+918146565014
ਡਾ. ਲਖਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੌਹਲ
+919417194812
ਡਾ. ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ ਬੇਦੀ
+91872867377
ਡਾ. ਮੁਨੀਸ਼ ਕੁਮਾਰ
+917837901025

ਸਹਿਯੋਗੀ (ਵਿਦੇਸ਼)

ਸੁੱਖੀ ਬਾਠ (ਪੰਜਾਬ ਭਵਨ ਕੈਨੇਡਾ)
+16045064426
ਪ੍ਰੋ. ਸਰਬਜੀਤ ਸਿੰਘ (ਕੈਨੇਡਾ)
+16047658417
ਸਰਬਜੀਤ ਸੋਹੀ (ਆਸਟਰੇਲੀਆ)
+61410584302
ਬਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਚਾਹਲ (ਯੂ. ਕੇ.)
+447491073808
ਕੁਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ (ਅਮਰੀਕਾ)
+19253130281
ਮੋਹਨ ਗਿੱਲ (ਕੈਨੇਡਾ)
+17789080914

ਸਹਿ-ਸੰਪਾਦਕ (ਤਕਨੀਕੀ): ਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ +919465642568

ਪਰਵਾਸੀ ਸਾਹਿਤ ਅਧਿਅਨ ਕੇਂਦਰ

ਗੁਜਰਾਂਵਾਲਾ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਖ਼ਾਲਸਾ ਕਾਲਜ, ਲੁਧਿਆਣਾ

parvasggn@gmail.com, +9187290-80250, +9195010-27522

ਇਸ ਅੰਕ ਵਿਚ

ਸੰਪਾਦਕੀ

ਡਾ. ਸ. ਪ. ਸਿੰਘ

ਅੰਕ ਦੇ ਲੇਖਕ

ਦੇਵ -ਕਵੀ ਤੇ ਚਿੱਤਰਕਾਰ

6-31

ਦੇਵ ਨਾਲ ਮੁਲਾਕਾਤ

ਡਾ. ਮੁਨੀਸ਼ ਕੁਮਾਰ

ਮਿੱਟੀ ਮਾਣ ਕਰੇ: ਚਿੱਤਰਕਾਰ ਦੇਵ

ਡਾ. ਸਿਮਰਨ ਸੇਠੀ

ਸ਼ਾਇਰ ਦੇਵ ਦਾ ਰਚਨਾ ਸੰਸਾਰ

ਡਾ. ਭੁਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ

ਕਵਿਤਾਵਾਂ

ਦੇਵ

ਗਜ਼ਲਾਂ/ਨਜ਼ਮਾਂ

32-49

ਕੇਵਲ ਸਿੰਘ ਨਿਰਦੋਸ਼ ਜਸਵੰਤ ਵਾਗਲਾ ਸਤਿਬੀਰ ਸਿੰਘ ਨੂਰ ਅਸ਼ੋਕ ਚੌਧਰੀ

ਡਾ. ਲੋਕ ਰਾਜ ਇੰਦਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਧਾਮੀ ਦਰਸ਼ਨ ਬੁਲੰਦਵੀ ਕਰਮ ਲੁਧਿਆਣਵੀ

ਕੇਹਰ ਸ਼ਰੀਫ਼ ਸੁਰਿੰਦਰ ਸੋਹਲ ਜੱਗੀ ਜਗਵੰਤ ਕੌਰ ਸਿੱਧੂ

ਅਮਨਜੀਤ ਕੌਰ ਸ਼ਰਮਾ ਕੁਲਵੰਤ ਢਿੱਲੋਂ ਨੀਲੂ ਜਰਮਨੀ ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਪੰਜੂ

ਕਹਾਣੀਆਂ

50-60

ਸਟੀਵ

ਸੁਰਿੰਦਰ ਗੀਤ

ਮਾਂ ਤੇ ਰੱਬ

ਜਸਤੇਜ ਸਿੱਧੂ

ਹਾਲਾਤ

ਗੁਰਦੀਸ਼ ਕੌਰ ਗਰੇਵਾਲ

ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਬਾਪ ਨੂੰ ਆਈ ਲਵ ਯੂ ਕਹਿ ਨਾ ਸਕੀ

ਅੰਜੁਜੀਤ

ਲੇਖ

61-78

ਦਰਸ਼ਨ ਗਿੱਲ: ਜੀਵਨ, ਰਚਨਾ ਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵ:

ਡਾ. ਤੇਜਿੰਦਰ ਕੌਰ

ਪਰਵਾਸੀਆਂ ਦੇ ਨਜ਼ਰੀਏ ਤੋਂ ਲੋਕ ਨਾਇਕ: ਦੁੱਲਾ ਭੱਟੀ ਧਰਮ ਸਿੰਘ ਗੁਰਾਇਆ

ਪੁਸਤਕ ਚਰਚਾ

79-84

ਦਰਦ ਜਾਗਦਾ ਹੈ : ਭੁਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸੱਗੂ

ਡਾ. ਉਮਿੰਦਰ ਜੌਹਲ

ਸੀਤੇ ਬੁੱਲ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸੁਨੇਹਾ: ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਗਰੇਵਾਲ

ਡਾ. ਗੁਰਮੀਤ ਸਿੰਘ ਹੁੰਦਲ

ਸਰਗਰਮੀਆਂ

85-98

ਵਿੱਤੀ

ਸੁੱਖੀ ਬਾਠ, ਪੰਜਾਬ ਭਵਨ ਸਰੀ, ਕੈਨੇਡਾ

ਸਹਿਯੋਗ

ਸਾਹਿਤ ਸੁਰ ਸੰਗਮ ਸਭਾ, ਇਟਲੀ

ਇੰਡੋਜ਼ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਅਕਾਡਮੀ ਆਫ਼ ਆਸਟਰੇਲੀਆ

ਨਕਸ਼ਦੀਪ ਪੰਜਕੋਹਾ, ਅਮਰੀਕਾ

ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਜੀਵਨ ਤੇ ਸਾਹਿਤ ਪਿਛਲੇ ਲੰਮੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਪਸਰੇ ਵਰਤਾਰੇ ਕਾਰਨ ਵਿਭਿੰਨ ਪ੍ਰਸਥਿਤੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਗੁਜ਼ਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਰਾਜਨੀਤਿਕ, ਸਮਾਜਿਕ ਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਉਥਲ ਪੁਥਲ ਦੇ ਸਾਧਾਰਨ ਵਰਤਾਰੇ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕੋਰੋਨਾ ਵਾਇਰਸ ਅਤੇ ਕਿਸਾਨੀ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੇ ਅਜਿਹੀਆਂ ਸਥਿਤੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਵੀ ਪੈਣਾ ਸੁਭਾਵਕ ਹੀ ਸੀ, ਪਰ ਇਸ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕਰਮ ਅਤੇ ਸਰੋਕਾਰ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਨੇ ਵੀ ਉੱਸੇ ਸ਼ਿੱਦਤ ਅਤੇ ਸੰਜੀਦਗੀ ਨਾਲ ਪ੍ਰਗਟਾਇਆ ਹੈ। ਵਿਸ਼ਵ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਵੱਖ ਵੱਖ ਢੰਗਾਂ ਨਾਲ ਕਿਸਾਨੀ ਸੰਘਰਸ਼ ਨੂੰ ਸਮਰਥਨ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਸਾਨੀ ਸੰਘਰਸ਼ ਨੂੰ ਮੂਲ ਤੌਰ ਤੇ ਵਿਸ਼ਵ ਵਿਆਪੀ ਰੂਪ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਵੱਖ ਵੱਖ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਮੁਖੀਆਂ ਤੇ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਸਮਰਥਨ ਵੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਰਵਾਸੀ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸਮਸਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਗਲੋਬਲ ਦਿੱਖ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਵਿਚ ਸਫਲਤਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਮੌਜੂਦਾ ਪ੍ਰਸਥਿਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਈਚਾਰਾ ਵਿਸ਼ਵ ਭਾਈਚਾਰੇ ਵਜੋਂ ਉੱਭਰ ਕੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਇਆ ਹੈ। ਪਰਵਾਸੀ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੇ ਇਸ ਵਰਤਾਰੇ ਦੇ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਜੀਵਨ ਤੇ ਸਾਹਿਤ 'ਤੇ ਸਪਸ਼ਟ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦੇਖਣ ਨੂੰ ਮਿਲ ਰਹੇ ਹਨ। ਵਿਸ਼ਵ ਦੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤਕਾਰਾਂ ਨੇ ਕੋਰੋਨਾ ਤੇ ਕਿਸਾਨੀ ਸੰਘਰਸ਼ ਸਬੰਧੀ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ ਤੇ ਰਚਨਾਵਾਂ ਪ੍ਰਸਤੁਤ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ। ਕਵਿਤਾ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ 50 ਦੇ ਲਗਪਗ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ 200 ਦੇ ਲਗਪਗ ਕਵੀਆਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸਮਰਥਨ, ਹਮਦਰਦੀ ਤੇ ਉਤਸ਼ਾਹ ਦਾ ਆਪਣੀਆਂ ਆਪਣੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਪਰਵਾਸ ਪੱਤ੍ਰਿਕਾ ਦੇ ਕੋਰੋਨਾ ਤੇ ਕਿਸਾਨੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਦੋ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅੰਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਪਰਵਾਸੀ ਭਾਈਚਾਰੇ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ ਤੇ ਪਰਵਾਸੀ ਸਾਹਿਤਕਾਰਾਂ ਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਰੋਕਾਰਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਅਦਾਰਾ ਪਰਵਾਸ ਤੇ ਗੁਜਰਾਂਵਾਲਾ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ ਦਾ ਪਰਵਾਸੀ ਸਾਹਿਤ ਅਧਿਐਨ ਕੇਂਦਰ ਆਭਾਰ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਮੀਦ ਰੱਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਭਵਿੱਖ ਵਿੱਚ ਵੀ ਪਰਵਾਸੀ ਭਾਈਚਾਰਾ ਪੰਜਾਬ ਨਾਲ ਮਾਨਸਿਕ ਤੇ ਭਾਵੁਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜੁੜਿਆ ਰਹੇਗਾ।

ਸ. ਪ. ਸਿੰਘ (ਡਾ.)

ਮੁੱਖ ਸੰਪਾਦਕ

ਅੰਕ ਦੇ ਲੇਖਕ

ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਵੀ-ਚਿੱਤਰਕਾਰ ਦੇਵ ਨਾਲ ਗੁਫ਼ਤਗੂ

ਡਾ. ਮੁਨੀਸ਼ ਕੁਮਾਰ

ਕਵੀ ਤੇ
ਚਿੱਤਰਕਾਰ ਦੇਵ

ਸਮਕਾਲੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਵਿਤਾ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਦੇਵ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਸ਼ਬਦ ਸਿਰਜਕ ਹੈ ਉਸ ਦੀ ਕਾਵਿ ਯਾਤਰਾ ਸਵੈ ਤੋਂ ਵਿਸ਼ਵ ਤੀਕ ਦੇ ਸਮਾਜਿਕ ਤੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਵਰਤਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਚਿੰਨ੍ਹ ਕਰਨ ਵੱਲ ਰੁਚਿਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਦੇਵ ਕਾਵਿ ਦੀ ਅੰਤਰਮੁਖਤਾ ਵਿੱਚ ਅਤੀਤ ਤੇ ਸਮਕਾਲ ਵਿਚਾਲੇ ਤਣਾਉ, ਪੰਜਾਬੀ ਮਨੁੱਖੀ ਅਵਚੇਤਨ ਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਪ੍ਰਵਚਨ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਦੇਵ ਕਾਵਿ ਦੀ ਨਿਰਮਾਣਕਾਰੀ ਤੱਤਾਂ ਦੀ ਤਲਾਸ਼ ਕਰਦਿਆਂ ਕਈ ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਪਹਿਲੂਆਂ ਵਿਚਾਰਧਾਰਕ ਪ੍ਰਤੀਬੱਧਤਾ ਯਥਾਰਥ ਦੇ ਮਿਸ਼ਰਤ ਰੂਪ ਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਮਨ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਦਾ ਪ੍ਰਸੰਗ ਤੇ ਸੰਦਰਭ ਉੱਭਰ ਕੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਦੀ ਸ਼ਬਦ ਸਾਧਨਾ ਇੱਕੋ ਵੇਲੇ ਦੋ ਧਰਾਤਲਾਂ ਚੋਂ ਮਨੁੱਖੀ ਪੀੜ ਦੇ ਮੂਲ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨਦੇਹੀ ਕਰਦੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਦਾ ਕਾਵਿ ਵਿਵੇਕ ਭਾਰਤੀ ਤੇ ਪੱਛਮੀ ਚਿੰਤਨ, ਮਿੱਥ ਅਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਵਿੱਚੋਂ ਮੁਹਾਂਦਰਾ ਘੜਦਾ ਹੋਇਆ ਆਧੁਨਿਕ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਦੰਭੀ ਸੋਚ ਦੀ ਬੌਧਿਕਤਾ ਦਾ ਚੀਰ ਹਰਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸ਼ਾਇਰ ਦੇਵ ਨਾਲ ਕਵਿਤਾ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਬੜੀ ਮਿੱਠੀ ਮੁਲਾਕਾਤ ਹੋਈ ਜਿਸ ਦੇ ਕੁਝ ਸਾਰੰਸ਼ ਪ੍ਰਸਤੁਤ ਹਨ ..

ਡਾ. ਮੁਨੀਸ਼ ਕੁਮਾਰ

ਦੇਵ ਕਵਿਤਾ ਤੇ ਕੈਨਵਸ ਤੁਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਤਸ਼ਬੀਹ ਦਿੰਦੇ ਹੋ?

ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਪੇਟਿੰਗ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਸਾਹਵੇਂ ਸਪੇਸ ਦੀ ਸਮੱਸਿਆ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਕਵਿਤਾ ਵੀ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਲਿਖਦਾ ਹਾਂ, ਉੱਥੇ ਵੀ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਸਪੇਸ ਵਿਚਲਾ ਜੋ ਰਿਸ਼ਤਾ ਹੈ, ਉਹ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ। ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸਾਡੇ ਪੁਰਖਿਆਂ ਦੀ ਸਿਮਰਤੀ ਪਈ ਹੈ। ਉਹ ਧੁਰ ਥੱਲੇ ਸਾਡੇ ਅਵਚੇਤਨ ਵਿਚ ਸਮਾਈ ਹੋਈ ਹੈ। ਕਈ ਵਾਰ ਉਹ ਸੁੱਤੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਸਦੀਆਂ ਤੱਕ ਉਸ ਨੂੰ ਮੁੜ ਕੇ ਜਗਾਉਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਹਰ ਪ੍ਰਤਿਭਾਵਾਨ ਜਿਹੜਾ ਕਲਾਕਾਰ, ਕਵੀ ਹੈ, ਉਹ ਆਪਣੀ ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਤੇ ਜੈਵਿਕ ਚੇਤਨਾ (Biological state of mind) ਉਹਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗ (context) ਵਿਚ ਉਹ ਇਕ ਨਵੀਂ ਸੰਰਚਨਾ, ਇਕ ਨਵਾਂ ਚਿਹਨ ਪੈਦਾ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਕਵਿਤਾ ਰਚਨ ਦਾ ਬਾਹਰਲਾ

ਅੰਕ ਦੇ ਲੇਖਕ: ਦੇਵ

ਪੱਖ ਹੈ। ਕਵਿਤਾ ਅੰਦਰ ਇਹ ਕਿਵੇਂ ਵਾਪਰਦਾ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸ਼ਬਦ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕਵਿਤਾ ਮੇਰੇ ਲਈ ਆਵੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਸਾਈਕੋਥੈਰੇਪੀ ਹੈ ਪਰ ਉਸ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਕੁਝ ਚੀਜ਼ਾਂ ਇਸ ਵਿਚ ਹੈਰੀਆਂ ਜਿਹੜੀ ਉਸ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨੂੰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਤ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਪਹਿਲਾ ਸ਼ਬਦ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਵਿਤਾ ਹੁਣ ਆਪਣਾ ਰਾਗ ਅਲਾਪੇਗੀ। ਜਿਵੇਂ ਨਦੀ ਜਦੋਂ ਵਗਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਆਪਣੀ ਪਹਿਚਾਣ ਬਣਾਉਂਦੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਹੈ, ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਹਨ, ਸ਼ਬਦ ਹਨ। ਸ਼ਬਦਕੋਸ਼ ਵਿਚ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸ਼ਬਦ ਹਨ। ਸ਼ਬਦਕੋਸ਼ ਵਿਚ 'ਪਿਆਰ' ਸ਼ਬਦ ਪਿਆ ਹੈ ਪਰ 'ਪਿਆਰ' ਕਵਿਤਾ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਨਾ। ਪਿਆਰ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਲਿਖਣ ਵਾਸਤੇ ਕਵਿਤਾ ਲਿਖਣੀ ਪਵੇਗੀ। ਉਹ ਤਾਂ ਸ਼ਬਦ ਹੀ ਹੈ ਨਾ ਤੇ ਉਸ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ (define) ਕਰਨਾ, ਸਮਾਜਿਕ ਪ੍ਰਸਥਿਤੀਆਂ ਦੇ ਅੰਤਰਗਤ ਸ਼ਬਦ ਜਦ ਆਪਣੀ ਆਭਾ ਲੈ ਕੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਆਭਾ ਨੂੰ ਕਵੀ ਨੇ

ਡਾ. ਰਜਿੰਦਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਬਰਾੜ, ਡਾ. ਚਰਨਜੀਤ ਕੌਰ ਲੇਖਕ ਦੇਵ ਨਾਲ

ਚਿੱਤਰਕਾਰ ਨੇ ਉਸ ਦੀਆਂ ਵੱਖ ਵੱਖ ਸਥਿਤੀਆਂ ਦੇ ਅੰਤਰਗਤ ਢਾਲਿਆ ਹੈ ਇਹ ਹੀ ਸ਼ਬਦ ਆਪਣੀ ਸਪੇਸ ਬਣਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਸ਼ਬਦ ਉਹ ਹੀ ਹੈ ਪਰ ਪ੍ਰਸਥਿਤੀਆਂ ਵੱਖੋ ਵੱਖਰੀਆਂ। ਪਰ ਜਿਹੜਾ ਸਾਡਾ ਅਰਥਨ ਕਵੀ ਹੈ ਉਸ ਵਿੱਚ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਪੱਧਰ (Individuality) ਜ਼ਿਆਦਾ ਪਈ ਹੈ ਤੇ ਜਿਹੜਾ 'ਆਂਚਲਿਕ' ਸ਼ਬਦ ਹੈ ਉਸ ਵਿੱਚ (Collectiveness) ਜ਼ਿਆਦਾ ਪਈ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਵਿਚ ਲੋਕਯਾਨ Folklore ਪਿਆ ਹੈ ਪਰ ਮੇਰੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਨਿੱਕੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੀ ਵਿਦੇਸ਼ ਚਲਾ ਗਿਆ ਸੀ ਪਰ ਉਸ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਮੈਂ ਸੰਘਰਸ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੇਰੀ ਬੋਲੀ, ਬੋਲੀ ਨਾ ਰਹਿ ਕੇ ਭਾਸ਼ਾ ਬਣੇ। ਸਟੇਜ ਤੇ ਬੋਲਣ ਵਾਲੇ ਕਵੀ ਹਨ, ਉਹ ਬੋਲੀ ਨਾਲ ਕਵਿਤਾ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਨ ਤੇ ਜਿਹੜੀ ਪੜ੍ਹਨ ਵਾਲੀ ਕਵਿਤਾ ਹੈ ਉਹ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ

ਸੰਰਚਨਾ (Structure) ਤਿਆਰ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਜੋ ਮੇਰੀ ਕਵਿਤਾ 'ਚ ਚਿੰਨ੍ਹ (Sign) ਪਏ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵੀ ਭਾਸ਼ਾ ਹੈ ਪਰ ਅੱਜ ਤਾਂ ਇਹ ਫੈਸ਼ਨ ਬਣ ਗਿਆ ਹਰ ਕੋਈ ਜਮ੍ਹਾਂ ਮਨਫੀ ਕਰੀ ਜਾਂਦਾ।

ਪੇਟਿੰਗ ਤੇ ਸਿਰਜਣਾ ਦੇ ਆਪਸੀ ਸੁਮੇਲ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਦੱਸੋ ?

ਸ਼ਬਦ ਇਕ ਮਾਨਸਿਕ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ (Mental activity) ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਵਿਚ ਭੌਤਿਕਤਾ (Physicality) ਹੈ। ਪਦਾਰਥਵਾਦੀ (Materiality) ਵੀ ਹੈ, ਉਹ ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਜਿਵੇਂ ਪੇਟਿੰਗ ਵਿਚ ਹੈ। ਪੇਟਿੰਗ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਵਰਤ-ਵਰਤਾਰੇ ਦੀ (physicality) ਬਹੁਤਾਤ ਮੌਜੂਦ (involve) ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਕੈਨਵਸ (canvas) ਹੈ, ਪਦਾਰਥ (material) ਹੈ, ਸੰਰਚਨਾ (Structure) ਹੈ ਉਸ ਤੇ ਮੈਂ ਕੈਨਵਸ (Canvas) ਨੂੰ ਬੰਨ੍ਹਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਬਰਸ ਧੋਣਾ ਹੈ। ਰੰਗਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਾਉਣਾ ਹੁੰਦਾ। ਪੇਟਿੰਗ ਨੂੰ ਦੇਖ ਸਕਦੇ ਹੋ ਪਰ ਉਸ ਨੂੰ ਫੜ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ। ਪੇਟਿੰਗ ਖਰੀਦ ਸਕਦੇ ਹੋ, object ਹੈ। ਕਵਿਤਾ ਨੂੰ ਕਿਤਾਬ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹ ਸਕਦੇ ਹੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਹੋਰ ਗੱਲਾਂ (That's a kind of things)

‘ਚੁੱਪ ਤੇ ਖ਼ਾਮੋਸ਼ੀ’ ਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਕਿਵੇਂ ਸੋਚਦੇ ਹੋ, ਕਿਵੇਂ ਪਰਿਭਾਸ਼ਤ ਕਰਦੇ ਹੋ ?

ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਸ਼ਬਦ ਮੇਰੇ ਲਈ ਪਰਾਭੌਤਿਕ (metaphysical) ਸ਼ਬਦ ਨੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਅੰਦਰ ਅਧਿਆਤਮਕਤਾ ਪਈ ਹੋਈ ਹੈ। ਜਿਹੜੀ ਚੁੱਪ ਹੈ, ਉਹ ਪਦਾਰਥਕ (material) ਹੈ। ਮੰਨ ਲਉ ਮੈਂ ਕੁਝ ਦੇਖ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਪਰ ਆਵਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਦੇ ਰਿਹਾ, ਜ਼ੁਲਮ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਮੈਂ ਚੁੱਪ ਬੈਠਾ ਹਾਂ। ਖ਼ਾਮੋਸ਼ੀ ਚੁੱਪ ਨਹੀਂ ਬੈਠਦੀ। ਕੁਝ ਦੋਸਤ ਮੈਨੂੰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਆਖਦੇ ਨੇ ਕਿ ਮੈਂ ਅਜਿਹਾ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹਾਂ ਜੋ ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਸੋਖ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਮੇਰੀ ਕਵਿਤਾ ਦੀ ਸੰਰਚਨਾ (structure) ਵੀ ਸਪੱਸ਼ਟ ਵਰਗੀ ਹੈ।

ਤੁਸੀਂ ਕਵੀ ਦੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਕ - ਪ੍ਰਤੀਬੱਧਤਾ ਨੂੰ ਕਿਸ ਹੱਦ ਤੱਕ ਮੰਨਦੇ ਹੋ ? ਕੀ ਇਹ ਕਵੀ ਵਿਚ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ?

ਮੈਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨਾਲ ਕਵਿਤਾ ਲਿਖਦਾ ਹਾਂ ਪਰ ਜਿਹੜਾ ਪ੍ਰਤੀਬੱਧਤਾ ਵਾਲਾ ਪੱਖ ਹੈ, ਮੈਂ ਉਸ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਨਹੀਂ। ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੀ ਕਵਿਤਾ ਨੂੰ ਵੇਖੋ ਬੇਸ਼ੱਕ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਮਾਜਿਕ ਸੱਚਾਈ (Social reality) ਵੇਖਣ ਨੂੰ ਮਿਲੇਗੀ, ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਗੱਲ ਹੋਵੇਗੀ, ਕੁਝ ਹੋਰ ਪੱਖ ਹੋਣਗੇ ਪਰ ਮੈਂ ਕਵਿਤਾ 'ਤੇ ਇਹ ਸਾਰੇ ਪੱਖ ਬੋਝਲ ਨਹੀਂ ਬਣਨ ਦਿੰਦਾ

ਧਰਤੀ ਅੰਦਰ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਬੀਜ ਨੇ, ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ, ਹਰ ਬੀਜ ਦਰਖਤ ਬਣੇ। ਉੱਨੀ ਸੌ ਚੁਰਾਸੀ 'ਚ ਜੇ ਹੋਇਆ ਮੈਂ ਲਿਖਿਆ ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਇਹ ਮੇਰੇ ਅੰਦਰੋਂ ਕਿਵੇਂ ਫੁੱਟਿਆ।

ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਕਾਵਿ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਸਿਰਲੇਖ ਨੂੰ ਪ੍ਰਤੀਕਾਤਮਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ-ਤੁਸੀਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਤੋਂ ਕੀ ਸਮਝਦੇ ਹੋ ? ਕਿਤੇ ਇਹ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦਾ ਅੰਤ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ?

ਚਿੱਤਰਕਾਰੀ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਦੇਵ

ਇਹ ਲਫਜ਼ ਮੇਰੇ ਲਈ ਪਤਾ ਕੀ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਵੇਦਾਂਤ ਹੈ-ਵੇਦਾਂ ਦਾ ਅੰਤ। ਬਦਾਂਤ ਨੂੰ ਮੈਂ ਵੱਖਰੇ ਪ੍ਰਸੰਗਾਂ ਵਿਚ ਦੇਖਦਾ ਹਾਂ ਕੀ ਅਸੀਂ ਉਸ ਚੁੱਪ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਜਿੱਥੇ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਉਸ ਚੁੱਪ ਲਈ ਵੀ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ। ਉਹ ਜਿਹੜਾ ਚੁੱਪ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਵਿਚ (silent zone) ਹੈ 'ਸ਼ਬਦ' ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਆਪਣੇ ਆਧੁਨਿਕ ਨਜ਼ਰੀਏ (modernity) ਵਿਚ ਦੇਖਦਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਫੁਕੋਯਾਮਾ ਜਿਹੜਾ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ

ਕਿ 'The end of the history' ਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ਬਦਾਂਤ ਛਪ ਰਹੀ ਸੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਵੀ ਆ ਰਹੀ ਸੀ। ਮੈਂ ਇਹ ਮੰਨਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਨਾ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦਾ ਅੰਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਇਤਿਹਾਸ (history) ਦਾ। ਇਹ ਤਾਂ ਇਕ ਪਰਾਭੌਤਿਕ ਪ੍ਰਸੰਗ (metaphysical context) ਵਿਚ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਜੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦਾ ਅੰਤ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਮੈਂ 'ਉਤਰਾਇਣ' ਕਿਉਂ ਲਿਖਦਾ ?

ਕਵੀ ਦੀ ਚੇਤਨਾ ਸਿਸਟਮੀ ਚੇਤਨਾ 'ਚ ਕਦੋਂ ਤਬਦੀਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ?

ਤੁਸੀਂ ਦੇਖੋ ਕਿ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਵੀ ਖਾਸ ਕਿਸਮ ਦੇ ਰੂਪਕ (Metaphor) ਲੈ ਕੇ ਆਉਂਦੇ ਨੇ। ਜਿਵੇਂ ਮੇਰੀ ਕਵਿਤਾ ਵਿੱਚ 'ਉਦਾਸੀ' 'ਪੱਤਝੜ' ਆਦਿ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਕ ਨੇ। ਕਈ ਵਾਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਦੁਹਰਾਓ ਵੀ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਪਰ ਇਹ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਕਿਉਂ ਆ ਰਿਹਾ ਉਸ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗ (Context) ਵਿੱਚ ਤੁਸੀਂ ਸੰਰਚਨਾ (Structure) ਤਿਆਰ ਕਰਦੇ ਹੋ ਮੈਨੂੰ ਮਹਿਫਲਾਂ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਮਿਲੀਆਂ। ਮੈਂ ਸਾਹਿਤ ਸਭਾਵਾਂ, ਮਿਲਣੀਆਂ ਤੋਂ ਦੂਰ ਰਿਹਾ। ਉਸ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਬਹੁਤ ਬਚਾਇਆ ਵੀ ਹੈ ਤੇ ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ ਉਦਾਸੀ ਵੀ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ। ਮੈਂ ਸੋਚਦਾਂ ਜੇ ਮੈਂ ਇੱਥੇ ਹੁੰਦਾ ਕੀ ਮੈਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ

ਦੀਆਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਲਿਖਦਾ, ਕੀ ਮੈਂ ਜੋ ਅੱਜ ਪੇਂਟਿੰਗ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ, ਉਹ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ? ਇਹ ਜੋ ਕੁਝ ਵੀ ਹੋ ਰਿਹਾ ਉਸ ਦੀਆਂ ਜਿਹੜੀਆਂ ਜੜ੍ਹਾਂ (Roots) ਨੇ ਉਹ ਇੱਥੇ ਹੀ ਪਈਆਂ ਨੇ ਸਿਸਟਮੀ ਚੇਤਨਾ 'ਚ ਮੇਰਾ ਅਵਚੇਤਨ (Unconscious) ਪਿਆ।

ਵੱਖੋ-ਵੱਖਰੀਆਂ ਭੂਗੋਲਿਕ ਪਰਸਥਿਤੀਆਂ ਕਾਰਨ ਸਾਹਿਤ ਇਤਿਹਾਸ ਦੀ ਵਰਗ-ਵੰਡ ਕਾਰਨ ਪਰਵਾਸ ਸ਼ਬਦ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਅਜਿਹੀ ਵਰਗ-ਵੰਡ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਭਾਰਤ ਤੋਂ ਬਾਹਰਲੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਨੂੰ ਕਿਸ ਨਾਂ ਨਾਲ ਪਰਿਭਾਸ਼ਤ ਕਰੋਗੇ?

ਮੈਨੂੰ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ ਕਿ ਇਹ ਵਰਗ-ਵੰਡ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਕੌਣ ਨੇ ? ਕੀ ਅਸੀਂ ਪੰਜਾਬੀ ਨਹੀਂ, ਕੀ ਅਸੀਂ ਪੰਜਾਬੀ ਕਵੀ ਨਹੀਂ। ਮੈਂ ਸਿਰਫ ਇਕ ਕਵੀ ਹਾਂ ਹੋਰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ।

ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਕ ਪਰਵਾਸੀ ਕਵੀ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਐਲਾਨਨਾਮੇ ਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੇ ਹੈ?

ਮੈਂ ਥਾਂ ਬਦਲੀ ਹੈ, ਦੇਸ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਖਾਨੇਬਾਜ਼ੀ ਤੋਂ ਮੈਂ ਦੂਰ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹਾਂਗਾ। ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਵਿਚ ਜਿਹੜੇ ਖਾਨੇ ਬਣਾਏ ਨੇ, ਉਥੇ ਜਿੱਥੇ ਮਰਜ਼ੀ ਆਵੇ ਪਾ ਦਿਉ। ਮੇਰੀ ਪੰਜਾਬੀ 'ਚ ਲਿਖਣ ਦੀ ਮਜ਼ਬੂਰੀ ਨਹੀਂ। ਸਬਦ ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ ਪਿਆ ਹੈ, ਮੈਂ ਕਿਤੇ ਵੀ ਚਲਾ ਜਾਵਾਂ, ਕਿਤੇ ਨਾ ਕਿਤੇ ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ ਪਿਆ ਸਬਦ ਹਲੂਣਾ ਮਾਰੇਗਾ ਤੇ ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕੱਢਾਂਗਾ। ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ ਇਹ ਕਦੋਂ ਮੇਰੀ ਧਰਤੀ ਨਾਲ ਜਾ ਜੁੜਦਾ।

ਡਾਇਸਪੋਰਾ ਬਾਰੇ ਤੁਸੀਂ ਕੀ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੇ ਹੋ ?

ਜਿਹੜਾ ਸਬਦ ਡਾਇਸਪੋਰਾ ਹੈ ਨਾ, ਇਹ ਮੈਨੂੰ ਬਹੁਤ ਗਲਤ ਲੱਗਦਾ। ਇਹ ਯਹੂਦੀਆਂ ਦੀ ਭਟਕਣ ਦਾ ਸਫ਼ਰ ਹੈ। ਸਾਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਕੱਢਿਆ ਨਹੀਂ, ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਲਈ, ਲੋੜ ਲਈ ਜਾਂ ਮਜ਼ਬੂਰੀ ਲਈ ਬਾਹਰ ਗਏ ਹਾਂ। ਯਹੂਦੀ ਕੱਢੇ ਗਏ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਇਹ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ ਕਿ ਸਾਡੇ ਭਾਰਤੀ ਜੋ ਉਥੇ ਇੰਨੇ ਹੀ ਦੁਖੀ ਨੇ ਤਾਂ ਵਾਪਸ ਆ ਜਾਣ। ਇਥੇ ਵੀ ਤਾਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਵੇਚ ਕੇ ਗਏ ਨੇ। ਉੱਥੇ ਜਾ ਕੇ ਗੁਜਲਖਾਨੇ ਸਾਫ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਨੇ। ਫੇਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੇਰਵਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਹੱਦ ਹੈ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ?

ਆਧੁਨਿਕ ਪੰਜਾਬੀ ਕਵਿਤਾ 'ਚ ਜਟਿਲਤਾ ਭਾਰੂ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਕਵਿਤਾ ਦੀ ਥਾਂ ਅਕਵਿਤਾ ਦਾ ਪ੍ਰਸਾਰ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੁਸੀਂ ਕੀ ਸੋਚਦੇ ਹੋ ?

ਵਿਅਕਤੀਗਤ : ਜਿਉਂ-ਜਿਉਂ ਸ਼ਹਿਰੀਕਰਣ (urbanisation) ਹੁੰਦਾ ਜਾਵੇਗਾ ਤੇ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਸੋਚ (individuality) ਵੀ ਵਧੇਗੀ ਤੇ ਜਿਹੜੀਆਂ (family unit) ਨੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਸਾਮੂਹਿਕ ਇਕਾਈ (collective unit) ਵੀ ਆਖਦੇ ਹਾਂ। ਉਹ ਜਿਉਂ-ਜਿਉਂ ਖਿਲਰਦਾ ਜਾਵੇਗਾ, ਉਹ ਆਪਣੀ ਵਿਅਕਤੀਗਤ (individuality) ਦੀ ਪਹਿਚਾਣ ਕਰੇਗਾ। ਚਾਹੇ ਉਹ ਆਪਣੇ ਦੇਸ਼ 'ਚ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਬਾਹਰ ਕਿਧਰੇ। ਮੈਨੂੰ

ਇਮਰੋਜ਼ ਤੇ ਅਮੀਆ ਕੁੰਵਰ ਨਾਲ ਦੇਵ

ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਜਿਉ-ਜਿਉ ਬੰਦਾ: ਖਿੰਡਰੇਗਾ ਉਸ ਦੀ ਪਰੰਪਰਕ ਸੋਚ ਦਾ ਢਾਂਚਾ ਟੁੱਟੇਗਾ। ਕਈ ਵਾਰ ਕੁਝ ਕਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਰਤਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਤ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਅਜਿਹੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਚਿੰਤਨ ਭਾਰੂ ਹੈ, ਜੋ ਪਕੜ 'ਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ ਤਾਂ ਉਹ ਮੇਰੀ ਜਟਿਲਤਾ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਆਪ ਸੋਚਦਾ ਕਿ ਸਾਰੇ ਕਵੀ ਸਰਲ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਲਿਖਦੇ। ਚਿੰਤਨੀ ਭਾਸ਼ਾ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਮੈਂ ਆਪਣਾ ਗਿਆਨ (knowledge) ਨਹੀਂ ਵਧਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ।

ਨਸਟੇਲਜੀਆ, ਸਕਿਜ਼ੋਫਰੇਨੀਆ ਜਿਹੇ ਵਰਤਾਰੇ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਵਿਤਾ 'ਤੇ ਭਾਰੂ ਹਨ ਪਰ ਉਧਰਲੇ ਕਵੀ ਅਰਥਿਕ ਪੱਖੋਂ ਵਧੇਰੇ ਸੰਪੰਨ ਹਨ। ਉਹ ਫਿਰ ਭੂ ਹੋਰਵੇ ਜਾਂ ਅਤੀਤ 'ਚੋਂ ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜੀਵਨ ਸ਼ੈਲੀ ਅਤੇ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਅੰਤਰ ਹੈ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਕੀ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੋਗੇ ?

ਸਾਡੇ ਦਿਲੇ ਦਿਮਾਗ ਵਿਚ ਸਿਰਜਣਾ ਇਕ ਅਹਿਮ ਸ਼ੈਲੀ ਹੈ (the style of mind) ਇਹ ਆਧੁਨਿਕਤਾ (Modernity) ਵਾਂਗ ਸ਼ਬਦ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਸ਼ਾਇਰੀ ਵੀ ਹੈ। ਭੌਤਿਕਤਾ (Physicality) ਵੀ ਹੈ ਤੇ ਵਿਵਹਾਰ (Physicallity) ਵੀ ਹੈ ਤੇ ਵਿਵਹਾਰ (creativity) ਵੀ। ਅਕਸਰ ਮੈਨੂੰ ਆਖਦੇ ਨੇ ਕਿ ਦੇਵ ਤੈਨੂੰ ਕਾਲਾ ਰੰਗ ਬਹੁਤ ਪਸੰਦ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਮੇਰੇ ਘਰ ਅੰਦਰ ਵੀ ਕਾਲਾ ਰੰਗ ਹੋਇਆ ਹੈ ਤੇ ਝੋੜਾ ਜਿਹਾ ਲਾਲ। ਕਹਿਣ ਦਾ ਭਾਵ ਜੋ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਗੱਲ ਕਰਾਂ ਤਾਂ ਮੈਂ ਦੋਗਲੇਪਣ ਤੋਂ ਬਚਦਾ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਸਿਰਫ ਪੜ੍ਹਦਾ ਲਿਖਦਾ ਹਾਂ। ਸਮਝ ਬਣੇ ਤਾਂ ਲਿਖਦਾ ਹਾਂ।

ਤੁਸੀ ਰਚਨਾ ਵੇਲੇ ਸਿੱਖ ਫਿਲਾਸਫੀ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਜਿਵੇਂ: ਰਬਾਬੀ, ਵੇਈਂ ਨਦੀ, ਅਰਦਾਸ ਆਦਿ ਵਰਤਦੇ ਹੋ। ਇਹਦੇ ਪਿੱਛੇ ਕੋਈ ਖ਼ਾਸ ਕਾਰਨ ਹੈ?

ਪਹਿਲਾ ਕਾਰਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰਾ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਨਾਲ ਮੋਹ ਹੈਗਾ । ਦੂਜਾ ਕਾਰਨ ਮੇਰੇ ਪੁਰਖਿਆਂ ਦਾ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਪਛਾਣ ਹਾਸਿਲ ਕਰਨ ਵਿਚਲਾ ਸੰਘਰਸ਼ ਵੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਕਿੰਨਾ ਵੀ ਅਤਿ ਆਧੁਨਿਕ ਹੋ ਜਾਵਾਂ ਮੈਂ ਇਸ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਪਛਾਣ (cultural identity) ਨੂੰ ਛੱਡ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਮੇਰਾ ਕੋਈ ਹੱਕ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਪੁਰਖਿਆਂ ਦੀਆਂ ਜੜਾਂ (roots) ਨੂੰ ਭੁੱਲਾਂ ?

ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਵਿਚ ਪਾਠਕਾਂ ਦੀ ਭਾਰੀ ਕਮੀ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਵੀ ਮੁਸ਼ਾਇਰੇ ਵਿਚ ਜਾਂ ਤਾਂ ਕਵੀ ਹੋਣਗੇ ਜਾਂ ਸਾਹਿਤ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਹਸਤੀਆਂ ਪਰੰਤੂ ਪਾਠਕ ਤੇ ਸਰੋਤੇ ਹੈ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਦੇ ਕੀ ਕਾਰਨ ਹਨ ?

ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਮੈਂ ਬੱਸ ਇਹ ਹੀ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਹੁਣ ਕਵਿਤਾ ਦੀ ਸੰਰਚਨਾ (structure) ਕੁਝ ਬਦਲ ਰਹੀ ਹੈ। ਪਰੰਤੂ ਜਦੋਂ ਕਵੀ ਲੋੜੋਂ ਵੱਧ ਆਪਣੀ ਬੌਧਿਕਤਾ (intelligence) ਦਿਖਾਉਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕਵਿਤਾ ਮਰ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਕਵਿਤਾ ਹੀ ਮਾਰੀ ਗਈ ਤਾਂ ਫੇਰ ਕਾਹਦੇ ਸਰੋਤੇ ਤੇ ਕਾਹਦੇ ਪਾਠਕ। ਇਹ ਕਵੀ ਦੇ ਹੱਥ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਕਿਵੇਂ ਸਰੋਤੇ ਨੂੰ ਕੀਲ ਕੇ ਰੱਖੇ ।

ਤੁਸੀਂ ਦੈਰਿਦਾ ਤੇ ਫੂਕੋ ਵਿਚ ਕੀ ਵੱਖਰਤਾ ਦੇਖਦੇ ਹੋ ?

ਸ਼ਬਦ ਸਰੀਰ ਹੈ, ਉਹ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਦੇਖਦਾ ਹੈ- ਦੈਰਿਦਾ ਦੀ ਇਹ ਸਮੱਸਿਆ (Problem) ਹੈ ਫੂਕੋ ਇਕ ਸਮਾਜਿਕ ਸਿਰਜਣਹਾਰ (social creative) ਹੈ ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਦੀ, ਪਾਗਲਖਾਨਿਆਂ ਦੀ ਜਾਂ ਹਸਪਤਾਲਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰੇ ਪਰ ਜਿਹੜਾ ਦੈਰਿਦਾ ਹੈ ਉਹ ਮੇਰਾ ਪਰਾਭੌਤਿਕ ਗੁਰੂ (metaphysical guru) ਹੈ ਫੂਕੋ ਦੀ ਸ਼ਬਦ ਸ਼ਕਤੀ ਤਾਂ ਸਮਝ 'ਚ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਸੱਤਾ ਉਸ ਨੂੰ ਕੰਟਰੋਲ (control) ਕਰਦੀ ਹੈ। ਦੈਰਿਦਾ ਇਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਦੇਖਦਾ ਹੋਇਆ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਖੇਡ ਮੰਨਦਾ ਹੈ। ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਅੱਜ ਮਸ਼ੀਨ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ

ਦੇਵ

ਗਿਆ ਹੈ ਦੈਰਿਦਾ ਉਸ ਪੁਰਜੇ ਨੂੰ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਦੁਬਾਰਾ ਨਵੀਂ ਸਪੇਸ ਸਿਰਜਣ (create) ਕਰਨ ਵੱਲ ਰੁਚਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਫੂਕੇ ਇਤਿਹਾਸ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਛੱਡਦਾ ਜਦਕਿ ਦੈਰਿਦਾ ਇਤਿਹਾਸ ਨੂੰ ਫਾਲਤੂ (Abstract) ਚੀਜ਼ ਸਮਝ ਕੇ ਉਸ 'ਚ ਬਾਹਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਵੱਖੋ-ਵੱਖਰੇ ਅਨੁਸ਼ਾਸਨ / ਪਹੁੰਚ-ਵਿਧੀਆਂ ਪੱਛਮੀ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਅਧੀਨ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਵਿਚ ਵੀ ਆਏ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਨੁਸ਼ਾਸਨਾਂ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ ਸਾਹਿਤਕ ਕਿਰਤ ਨਾਲ ਇਨਸਾਫ਼ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ?

ਅਸੀਂ ਹੁ-ਬ-ਹੁ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ (Apply) ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ। ਇਸ ਨਾਲ ਖ਼ਤਰੇ ਪੈਦਾ ਹੋ ਸਕਦੇ ਨੇ। ਇਸ ਲਈ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੀ ਸਾਹਿਤਕ ਭੂਮੀ ਨੂੰ ਜ਼ਰਖੇਜ਼ ਬਣਾਉਣਾ ਪਵੇਗਾ।

ਦੇਵ ਜੀ, ਤੁਸੀਂ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਪਰਾਭੌਤਿਕਤਾ, ਸਪੇਸ, ਹਾਜ਼ਰੀ ਗ਼ੈਰਹਾਜ਼ਰੀ ਤੱਤਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਤੇ ਤੁਹਾਡੇ ਹੱਥ 'ਚ 'of Grammatology' ਕਿਤਾਬ ਦਿਖਾਈ ਦੇ ਰਹੀ ਹੈ। ਕੀ ਇਹ ਪੁਸਤਕ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਵਰਤਾਰਿਆਂ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਹੈ ?

ਦੈਰਿਦਾ ਖ਼ਾਸ ਕਰ ਗਰੀਕ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗ (Greek Philosophy Context) 'ਚ ਗੱਲ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਦੈਰਿਦਾ ਨਵਾਂ ਦਾਰਸ਼ਨਿਕ ਹੈ, ਜੋ ਜੜ੍ਹਾਂ (roots) ਵੱਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ?

ਉਤਰ-ਆਧੁਨਿਕ ਪਰਸਥਿਤੀਆਂ ਵਿਚ ਕਵਿਤਾ 'ਚੋਂ ਆਪਣਾ ਸਹਿਜ, ਸੁਹਜ ਤੇ ਭਾਵ ਇਕ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਮਨਫ਼ੀ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਨੇ। ਕੀ ਇਹੀ ਹਾਲ ਪੇਟਿੰਗ ਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਸਿਰਫ਼ ਲਕੀਰਾਂ ਨੇ, ਨਾ ਕੋਈ ਵਾਕ ਹੈ, ਨਾ ਕੋਈ ਸਰੂਪ ਉੱਭਰ ਕੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਕਵਿਤਾ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਖੇਡ ਲੱਗਦੀ ਹੈ, ਪੇਟਿੰਗ ਰੰਗਾਂ ਦੀ। ਦੋਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਭਾਵ (Immotions) ਗਾਇਬ ਨੇ। ਤੁਸੀਂ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਪਰਿਭਾਸ਼ਤ ਕਰੋਗੇ ?

ਨਹੀਂ, ਇਹ ਬਿਲਕੁਲ ਸਹੀ ਨਹੀਂ। ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਅਜੇ ਆਧੁਨਿਕਤਾ ਨੂੰ ਜੱਫਾ ਪਾਈ ਬੈਠੇ ਹਾਂ। ਅਸੀਂ ਪੂਰਵ ਮਨ-ਮਾਨਸਿਕਤਾ (pre-conditioning) ਨਾਲ ਨਵੇਂ ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸਮਝ ਸਕਦੇ। ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਸੱਚ ਸਾਕਾਰ (form truthful) ਹੋਵੇਗਾ ਫੇਰ ਅਸੀਂ ਸਮਝਾਂਗੇ। ਇਹ ਇਕ ਯਾਤਰਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਅਜੇ ਬਹੁਤ ਪਿੱਛੇ ਹਾਂ। ਬਾਹਰਲਾ ਸਾਹਿਤ ਸਾਡੇ ਕੋਲੋਂ ਬਹੁਤ ਅਗਾਂਹ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਅਜਿਹੇ ਪ੍ਰਯੋਗ ਹੁੰਦੇ ਹਨ

ਤਾਂ ਸਾਡੀ ਸਮਝ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੁੰਦੇ ਨੇ। ਕਿਉਂਕਿ, ਇਹ ਗਿਆਨ ਦੀ ਘਾਟ ਹੈ। ਫੇਰ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਸਮਝਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਉਹ ਵੀ ਕਾਹਲ ਵਿਚ। ਕਾਹਲ ਮਾੜੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਵੱਖੋ-ਵੱਖਰੇ ਅਨੁਸ਼ਾਸਨਾਂ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਬਿਨਾ ਅਸੀਂ ਕਵਿਤਾ ਤੇ ਪੇਟਿੰਗ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸਮਝ ਸਕਾਂਗੇ।

ਪਰ ਦੇਵ ਜੀ ਉਹ ਤਾਂ ਪਰਾਭੌਤਿਕਤਾ, ਹਾਜ਼ਰੀ, ਏਕਤਾ ਜਿਹੇ ਤੱਤਾਂ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਦਾ.....।

ਮੈਂ ਮੰਨਦਾ ਹਾਂ....ਪਰ ਮੈਂ ਪਰਾਭੌਤਿਕਤਾ ਨੂੰ ਉਥੋਂ ਨਹੀਂ ਦੇਖਦਾ ਜਿਵੇਂ ਦੈਰਿਦਾ ਦੇਖਦਾ ਹੈ। ਹਾਲਾਂ ਕਿ ਦੈਰਿਦਾ ਮੈਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਪਸੰਦੀਦਾ ਲੇਖਕ ਲੱਗਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਲਈ ਸ਼ਬਦ ਪਕੜ 'ਚੋਂ ਬਾਹਰ ਵਾਲਾ ਵਰਤਾਰਾ ਹੈ। ਫੂਕੇ ਲਈ ਇਹ ਹੀ ਸ਼ਬਦ ਸ਼ਕਤੀ ਰੂਪ ਲੈ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਮੇਰੇ ਲਈ ਪੇਟਿੰਗ ਤੇ ਰਚਨਾ ਦਾ ਵਰਤਾਰਾ ਹੋ ਨਿਬੜਦਾ।

ਵਿਸ਼ਵੀਕਰਨ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਅਧੀਨ ਸਮੁੱਚੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਵਿਤਾ ਕਿਸ ਕਿਸਮ ਦੇ ਪੜਾਅ 'ਚੋਂ ਗੁਜ਼ਰ ਰਹੀ ਹੈ ਇਸ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੋਗੇ।

ਮੈਨੂੰ ਲੱਗਦਾ ਪੰਜਾਬੀ ਕਵਿਤਾ ਦਾ ਭਵਿੱਖ ਉਜਵਲ ਹੈ। ਵੱਖੋ-ਵੱਖਰੇ ਵਰਤਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀ ਕਵਿਤਾ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਚੱਲ ਰਹੀ ਹੈ। ਜਿਹੜੇ ਰਹਿ ਗਏ ਨੇ, ਉਹ ਵੀ ਹੋਲੀ ਹੋਲੀ ਆ ਜਾਣਗੇ, ਪਰ ਇਸ ਲਈ ਕਾਹਲ ਨੂੰ ਮਾਰਨਾ ਪਵੇਗਾ।

ਆਧੁਨਿਕ ਪੰਜਾਬੀ ਕਵਿਤਾ ਦੇ ਖੇਤਰ ਚੋਂ ਤੁਹਾਡੇ ਪਸੰਦੀਦਾ ਕਵੀ ਕਿਹੜੇ ਨੇ ?

ਪ੍ਰੋ. ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ, ਡਾ. ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਨੇਕੀ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਾ ਪ੍ਰੀਤਮ, ਦੇਵਿੰਦਰ ਸਤਿਆਰਥੀ ਤੇ ਡਾ. ਸੁਤਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੂਰ

ਪਾਠਕਾਂ ਲਈ ਕੋਈ ਸੁਨੇਹਾ ?

ਪਾਠਕ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਮਨੋਰਜਨ ਵਾਲੇ ਪੱਖ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੋਵੇ। ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਗਿਆਨ ਸਾਹਿਤ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ਜਾਂ ਇੰਝ ਕਹਿ ਲਵੇ ਕਿ ਸਾਹਿਤ, ਗਿਆਨ ਦਾ ਸਰੋਵਰ ਬਣੇ। ਇਹ ਗਿਆਨ ਸਾਹਿਤ ਦੀਆਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਵਿਧਾਵਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਆਵੇ ਪਰ ਹਾਵੀ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਪਾਠਕ ਆਪਣੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਜੋ ਬੀਤ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਸਾਰੇ ਪੱਖਾਂ ਨਾਲ ਰਾਬਤਾ ਕਾਇਮ ਕਰੇ। ਵੱਖੋ-ਵੱਖਰੇ ਅਨੁਸ਼ਾਸਨਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਸਮਝ ਬਣਾਏ ਤੇ ਅਜਿਹੀ ਸਮਝ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਭਾਸ਼ਾ 'ਚ ਵੀ ਲੈ ਕੇ ਆਏ।

ਮਿੱਟੀ ਮਾਣ ਕਰੇ-

ਚਿੱਤਰਕਾਰ: ਦੇਵ

ਸ਼ਬਦਾਂ ਤੇ ਰੰਗਾਂ ਦਾ ਸੁਮੇਲ : ਦੇਵ

ਡਾ. ਸਿਮਰਨ ਸੇਠੀ

ਚਿੱਤਰਕਾਰ ਦੇਵ

ਦਿੱਲੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੇ ਰਾਮਾਨੁਜਨ ਕਾਲਜ ਦੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਭਾਗ ਵਿੱਚ ਅਸਿਸਟੈਂਟ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਡਾ. ਸਿਮਰਨ ਸੇਠੀ ਦਾ ਨਾਂ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਸਮੀਖਿਆ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਨਵੀਂ ਪੀੜ੍ਹੀ 'ਚ ਸ਼ੁਮਾਰ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਕਈ ਖੋਜ ਪੱਤਰ

ਡਾ. ਸਿਮਰਨ ਸੇਠੀ

ਅਖ਼ਬਾਰਾਂ ਮਿਆਰੀ ਸਾਹਿਤਕ ਰਸਾਲਿਆਂ ਅਤੇ ਪੁਸਤਕਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਛਪ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਡਾ. ਸਿਮਰਨ ਸੇਠੀ ਵੱਲੋਂ ਦੇਵ ਦੀ ਚਿੱਤਰਕਾਰੀ ਬਾਰੇ ਲਿਖਿਆ ਲੇਖ

ਨਾਨਕ

ਉਹ ਕਿਹੜੀ ਮਹਾਂ ਭਟਕਣ ਸੀ

ਤੇਰੇ ਅਣਥੱਕ ਕਦਮਾਂ ਚ

ਕਿ ਤੂੰ ਗਾਹਿਆ ਯੁੱਗਾਂ, ਮਨੁੱਖਾਂ, ਸੋਚਾਂ ਦਾ

ਚੱਪਾ ਚੱਪਾ

ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਆਪਣੀ ਭਟਕਣ ਦੀ ਇੱਕ ਚਿਣਗ ਲਾ ਦੇ

ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਤੋਂ ਭਟਕਣ ਦੀ ਚਿਣਗ ਲਗਾਉਣ ਦੀ ਫਰਿਆਦ ਕਰਨ ਵਾਲੇ, ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀ ਕਵੀ ਨਹੀਂ, ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਕਵਿਤਾ ਲਿਖਣ ਵਾਲਾ ਕਵੀ ਕਹਿਲਾਉਣ ਵਾਲੇ, ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪੱਧਰ ਤੇ ਜਾਣੇ ਪਛਾਣੇ ਚਿੱਤਰਕਾਰ, ਵਿਦਰੋਹੀ ਬਾਗੀ ਸੂਰ ਦੇ ਮਾਲਕ, ਹਮੇਸ਼ਾ ਕਾਲੇ ਅਤੇ ਲਾਲ ਰੰਗ ਦੇ ਕੱਪੜਿਆਂ ਵਿਚ ਨਜ਼ਰ ਆਉਣ ਵਾਲੇ, ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਜਗਰਾਵਾਂ ਵਿਚ ਦੇਸ਼ ਵੰਡ ਵਰ੍ਹੇ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਦੇ ਜਿਸ

ਨਾਂ ਤੋਂ ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਵਾਕਿਫ਼ ਹਾਂ। ਉਹ ਨਾਂ ਹੈ... ਦੇਵ, ਜੋ ਨੈਰੋਬੀ, ਸਪੇਨ, ਫਰਾਂਸ, ਜਰਮਨੀ ਅਤੇ ਹੁਣ ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਸਵਿਟਜ਼ਰਲੈਂਡ ਦੀ ਧਰਤੀ ਤੇ ਵਿਚਰ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਦੇਵ ਵਿਦਰੋਹ, ਦੂਸਰੇ ਕਿਨਾਰੇ ਦੀ ਤਲਾਸ਼, ਮਤਾਬੀ ਮਿੱਟੀ, ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਤੇ ਪਰਵਾਜ਼, ਸ਼ਬਦਾਂਤ, ਹੁਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਉਤਰਾਇਣ ਵਰਗੇ ਬਹੁਮੁੱਲੇ ਕਾਵਿ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦੀ ਝੋਲੀ ਪਾ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਚਿੱਤਰਕਾਰੀ ਤੇ ਤਿੰਨ ਕੈਟਾਲੋਗਸ ਵੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਪੰਜਾਬ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਲੁਧਿਆਣਾ ਵਿੱਚ ਬਣੇ ਅਜਾਇਬਘਰ ਅੰਦਰ ਉਸ ਨੇ ਫੋਕ ਮੋਟਿਫ ਦਾ ਜੋ ਕੰਮ ਕੀਤਾ, ਉਹ ਬੇਹੱਦ ਆਕਰਸ਼ਕ ਅਤੇ

ਸ਼ਲਾਘਾਯੋਗ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਪੇਂਟਿੰਗ ਦਾ ਕੈਨਵਸ ਵੀ ਉਸ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਦੇ ਕੈਨਵਸ ਵਾਂਗ ਬੇਹੱਦ ਵਿਸ਼ਾਲ ਹੈ, ਜੋ ਬੰਧਨਹੀਣ ਧਰਾਤਲਾਂ ਉਪਰ ਵਸਦੀ ਸਮੁੱਚੀ ਮਾਨਵ ਜਾਤੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕਲਾਵੇ ਵਿੱਚ ਲੈਂਦਾ ਹੋਇਆ ਗਲੋਬਲੀ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦਾ ਧਾਰਨੀ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਰਵਾਇਤਾਂ ਦੀ ਭੰਨਤੋੜ ਕਰਦੇ ਅਤੇ ਨਵੇਂ ਅਰਥ ਸਿਰਜਣ ਵਾਲੇ ਦੇਵ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਸਵਾਲ ਬਾਰ ਬਾਰ ਮਨ ਵਿੱਚ ਉੱਭਰਦੇ ਹਨ। ਆਖਿਰ ਕਿਉਂ ਦੇਵ ਦੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੇ ਕਵਰ ਪੇਜ ਹਮੇਸ਼ਾ ਕਾਲੇ ਅਤੇ ਲਾਲ ਰੰਗ ਨੂੰ ਉਭਾਰਦੇ ਹਨ ? ਕਿਉਂ ਉਹ ਆਪ ਹਮੇਸ਼ਾ ਕਾਲੇ ਅਤੇ ਲਾਲ ਰੰਗ ਦੇ ਕੱਪੜਿਆਂ ਵਿੱਚ, ਇੱਥੋਂ ਤਕ ਕਿ ਉਸ ਦੀ ਚੱਪਲ ਦਾ ਰੰਗ ਵੀ ਕਾਲਾ ਅਤੇ ਲਾਲ ਹੀ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ? ਉਸ ਦੇ ਸਟੂਡੀਓ ਦੀ ਹਰ ਸ਼ੈਅ ਕਾਲੇ ਤੇ ਲਾਲ ਰੰਗ ਵਿੱਚ ਹੀ ਕਿਉਂ ਰੰਗੀ ਹੋਈ ਹੈ ? ਉਸ ਦੀ ਰਸੋਈ ਦੀ ਕਰੋਕਰੀ, ਉਸਦਾ ਕੋਫ਼ੀ ਪੀਣ ਵਾਲਾ ਮੱਗ ਇਥੋਂ ਤਕ ਕੇ ਘਰ ਵਿੱਚ ਵਰਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਟਿਸ਼ੂ ਪੇਪਰ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਰੰਗਾਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕੇ ?

ਜਿਵੇਂ ਦੇਵ ਕਾਵਿ ਦਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕਰਦਿਆਂ ਇੱਕ ਗੱਲ ਸਾਫ਼ ਤੌਰ ਤੇ ਉੱਭਰ ਕੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਦੇਵ ਦੀ ਸ਼ਾਇਰੀ ਵਿਚ ਉਸ ਦੀ ਚਿੱਤਰਕਲਾ ਦਾ ਅਕਸ ਵੀ ਨਜ਼ਰੀਂ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਉਸ ਦੀ ਚਿੱਤਰਕਾਰੀ ਦੇਖਦੇ ਹੋਏ ਉਸ ਦੀ ਸ਼ਾਇਰੀ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਵੀ ਸਾਫ਼ ਝਲਕਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਗੱਲ ਵਾਜਬ ਜਾਪਦੀ ਹੈ ਕਿ ਦੋਵੇਂ ਕਲਾਵਾਂ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਵਿੱਚ ਰਲਗੱਡ ਹੋ ਕੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਦਾ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਕਲਾਵਾਂ ਬਿਲਕੁਲ ਵੱਖੋ ਵੱਖਰੀਆਂ ਹਨ। ਪਰ ਉਸ

ਦੇਵ ਦੇ ਕਾਵਿ ਦਾ ਇਹ ਨਮੂਨਾ ਵੇਖਕੇ ਇਹੀ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਉਹ ਸ਼ਬਦਾਂ ਰਾਹੀਂ ਕੋਈ ਪੇਂਟਿੰਗ ਬਣਾ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ।

“ ਥਾਂ ”

ਜਿੱਥੇ

ਬਰਸਾਤ

.....

ਫੁੱਲ ਲਹੂ ਦੀਵਾ

ਕਰਓ

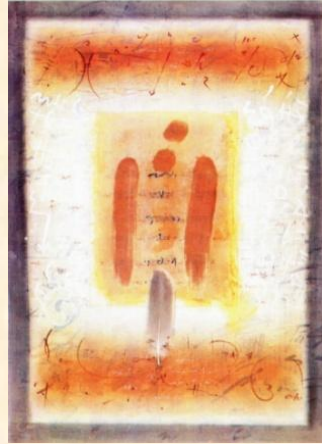
ਮਓਤ

.....

ਇੱਛਾ

ਲਾ ਹੂਕ

ਹੂਕ ਕੂਕ

ਆਧੁਨਿਕ ਅਮੂਰਤ ਚਿੱਤਰਕਲਾ ਦੇ ਨਾਲ ਲਬਰੇਜ਼ ਦੇਵ ਕਈ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਵਿਲੱਖਣ ਪਛਾਣ ਬਣਾ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਨੈਰੋਬੀ ਦੇ ਅਫ਼ਰੀਕਨ ਆਰਟ ਹੈਰੀਟੇਜ, ਬਰਨ ਦੇ ਗੈਲਰੀ ਲੋਇਬ ਤੇ ਕੁਲਟੁਰ ਆਰੋਨਾ ਵਿਟੀਕੋਫਨ, ਨਿਊਯਾਰਕ ਦੇ ਗੈਲਰੀ ਆਰਸ, ਪੈਰਿਸ ਦੇ ਗੈਲਰੀ ਮੀਸ਼ੇਲ ਬਰੂਮਹੈਡ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਫਰਾਂਸ, ਸਵੀਡਨ, ਕੀਨੀਆ ਵਰਗੇ ਅਨੇਕਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਉਸ ਦੀ ਚਿੱਤਰਕਲਾ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨੀਆਂ ਲੱਗਦੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ ਦੇਵ ਦੀਆਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਅਨੇਕਾਂ ਪਾਠਕਾਂ ਦੀ ਸਮਝ ਤੋਂ ਪਾਰ ਜਾਣ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਰੱਖਦੀਆਂ ਹਨ ਉਵੇਂ ਹੀ ਉਸ ਦੀ ਅੱਖ ਦਾ ਗਿਆਨ ਵੀ ਬਾਕਮਾਲ ਹੈ। ਉਹ ਆਪਣੀ ਕਵਿਤਾ ਪ੍ਰਤੀ ਜਿੱਥੇ ਬੇਹਦ ਚੇਤੰਨ ਹੈ, ਉੱਥੇ ਉਸ ਦੀ ਇਹ ਚੇਤੰਨਤਾ ਉਸਦੀ ਪੇਂਟਿੰਗ ਪ੍ਰਤੀ ਵੀ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਬੇਹੱਦ ਸਹਿਜ ਅਤੇ ਸ਼ਾਂਤ ਹੋ ਕੇ ਇਕ ਸਾਧਕ ਵਾਂਗ ਆਪਣੀ ਕਿਰਤ ਨੂੰ ਮੁਕੰਮਲ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਦੇਵ ਕੇਵਲ ਨਾਮ ਦਾ ਹੀ ਕਵੀ ਚਿੱਤਰਕਾਰ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਉਸ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵੀ ਕਵਿਤਾ ਅਤੇ ਪੇਂਟਿੰਗ ਬਣ ਚੁੱਕੀ ਹੈ।

ਡਾ. ਰਜਿੰਦਰ ਪਾਲ ਸਿੰਘ ਬਰਾੜ ਦੁਆਰਾ ਲਿਖੇ ਗਏ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰੇਖਾ ਚਿੱਤਰ ਦੀਆਂ ਇਹ ਸਤਰਾਂ ਦੇਵ ਨੂੰ ਕੁਝ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਪ੍ਰਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ, "ਉਹ ਖਾਣਾ ਬਣਾਉਣ ਸਮੇਂ ਵੀ ਡਿਸ਼ਾਂ ਬਣਾ ਕੇ ਰੱਖ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਸਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਪੇਂਟਿੰਗ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ। ਉਸ ਨੇ ਚੀਜ਼ਾਂ ਇੰਜ ਸਜਾਈਆਂ ਜਿਵੇਂ ਕਦੇ ਖਾਣੀਆਂ ਨਾ ਹੋਣ। ਮੇਜ਼, ਮੇਜ਼ ਤੇ ਕੱਪੜਾ, ਕੱਪੜੇ ਤੇ ਪਲੇਟਾਂ, ਪਲੇਟਾਂ ਵਿਚ ਡਿਸ਼ਾਂ, ਸਾਈਡ ਤੇ ਕਟਲਰੀ ਜਿਵੇਂ ਕਿਸੇ ਮਿਊਜ਼ੀਅਮ ਦਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਫਰੀਜ਼ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੋਵੇ।। ਸਾਨੂੰ ਹਰ ਗੱਲ ਦੀ ਕਾਹਲ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿਤੇ ਜਾਣਾ ਹੋਵੇ। ਉਹ ਹਰ ਪਲ ਨੂੰ ਇੰਝ ਮਾਣਦਾ ਜਿਵੇਂ ਕਿਤੇ ਵੀ ਕਦੇ ਵੀ ਨਾ ਜਾਣਾ ਹੋਵੇ।"

ਦੇਵ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚਲਾ ਵਿਦਰੋਹ ਉਸ ਦੇ ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ ਫੈਲ ਕੇ ਉਸਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਗਹਿਰਾਈਆਂ ਵਿਚ ਉਤਰਨ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਿੱਥੋਂ ਕਵਿਤਾ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਸ਼ਬਦ ਜਨਮ ਲੈਂਦੇ ਹੀ ਉਸ ਦੇ ਅਵਚੇਤਨ ਵਿਚ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਤਰਥੱਲੀ ਮਚਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਅਧੀਨ ਪੂਰੀ ਕਵਿਤਾ ਦਾ ਸਫ਼ਰ ਵਾਵਰੋਲਿਆਂ ਨੂੰ ਪਾਰ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਆਪਣੀ ਮੰਜ਼ਿਲ ਵੱਲ ਵਧਦਾ ਹੈ। ਬਿਲਕੁਲ ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਵਾਰ ਅੰਦਰ ਪਈ ਹੋਈ ਛੋਟੀ ਜਿਹੀ ਤਰੇੜ ਵੀ ਦੇਵ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕਿਸੇ ਵਾਵਰੋਲੇ ਨੂੰ ਉਠਾਉਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਫਿਰ ਉਸ ਦੇ ਵਿਸ਼ਾਲ ਕੈਨਵਸ ਉਪਰ ਚੀਨੀ ਬੁਰਸ਼ ਮੂਵ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਤਸਵੀਰ ਨੂੰ ਮੁਕੰਮਲ ਕਰਨ ਵਿਚ ਰੁੱਝ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਜਿੱਥੇ ਦੇਵ ਨੂੰ ਪੇਂਟਿੰਗ ਇਕੋ ਵੇਲੇ ਮੂਵ ਕਰਦੀ ਹੋਈ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਉੱਥੇ ਹੀ ਉਹ ਉਸ ਪੇਂਟਿੰਗ ਤੋਂ ਸ਼ੂਨਯ ਦੀ ਉਮੀਦ ਵੀ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦੀ ਪੇਂਟਿੰਗ ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਕਹਿ ਰਹੀ ਹੋਵੇ ਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਕਹਿਣ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਵੀ ਹੋਵੇ। ਬਿਲਕੁਲ ਉਵੇਂ ਹੀ ਜਿਵੇਂ ਉਹ ਕਵਿਤਾ ਨੂੰ ਲਿਖਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਉਸ ਤੋਂ ਦੂਰੀ ਤੇ ਖੜ੍ਹਾ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਦੇਵ ਦਾ ਮੰਨਣਾ ਹੈ ਕਿ ਹਰ ਪੇਂਟਿੰਗ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਹੋਰ ਨਵੀਂ ਪੇਂਟਿੰਗ ਵੀ ਪਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਇਵੇਂ ਹੀ ਇਕ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਦੂਸਰੀ ਕਵਿਤਾ ਦੇ ਬੀਜ ਵੀ ਪਏ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਕਿੰਨੇ ਸਮੇਂ ਬਾਅਦ ਜ਼ਿਹਨ ਅੰਦਰ ਪੁੰਗਰਨਗੇ, ਇਸ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ।

ਮਿੱਟੀ ਮਾਣ ਕਰੇ- ਦੇਵ

ਦੇਵ ਦੇ ਮਨਪਸੰਦ ਚਿੱਤਰਕਾਰ ਮੀਰੋ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ , " The spectacles of the sky overwhelms me . I'm overwhelmed when i see, in an immense sky, the crescent of the moon Or the sun . There, in my pictures tiny forms in huge empty spaces . Empty spaces , empty horizons , empty planes - everything which is bare has always greatly impressed me ."

(Joanmiro 1958,Quoted in 20th Century Artists on Art)

ਮੀਰੋ ਨੂੰ ਖਾਲੀ ਥਾਵਾਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਖਾਲੀ ਥਾਂ ਵਿੱਚ ਬੇਸ਼ੁਮਾਰ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਮੌਜੂਦ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇਵ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਉਸ ਦੀ ਚਿੱਤਰਕਾਰੀ ਦੇ ਵਿੱਚ ਵੀ ਸਾਨੂੰ ਖਾਲੀ ਥਾਵਾਂ ਦੀ ਝਲਕ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਨਾਰਕ ਰੋਥਕੋ ਦੀ ਚਿੱਤਰਕਾਰੀ ਵਿਚਲਾ ਰੰਗ, ਸੰਤੁਲਨ, ਡੂੰਘਾਈ ਤੇ ਪੈਮਾਨਾ ਦੇਵ ਦੀ ਚਿੱਤਰਕਾਰੀ ਵਿੱਚ ਕਿਤੇ ਕਿਤੇ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਦੇਵ ਦਾ ਸੁਭਾਅ ਹੈ ਹਟ ਕੇ ਚੱਲਣਾ। ਇਸ ਲਈ ਤਕਨੀਕੀ ਪੱਖ ਤੋਂ ਬੇਹੱਦ ਗੁੰਝਲਦਾਰ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਦੇਵ ਦੀਆਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਪੇਂਟਿੰਗਾਂ ਵਿੱਚ ਖਿਤਿਜ (Horizons) , ਤੀਰ ਦੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਕੋਣ, ਤਿਕੋਣ, ਲਕੀਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਗੁਰਮੁਖੀ ਦੇ ਅੱਖਰ ਅਤੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰਾਂ ਦੀ ਝਲਕ ਵੀ ਨਜ਼ਰੀਂ ਪੈਂਦੀ ਹੈ । ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਜਿਸ ਸਪੇਸ ਦੀ ਗੱਲ ਦੇਵ ਕਵਿਤਾ ਅੰਦਰ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਸਪੇਸ ਉਸ ਦੀ ਚਿੱਤਰਕਾਰੀ ਵਿਚ ਵੀ ਓਨੀ ਹੀ ਵਿਸ਼ਾਲਤਾ ਨਾਲ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀ ਹੈ।

ਸੁਤਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੂਰ ਦਾ ਵੀ ਇਹੀ ਕਹਿਣਾ ਹੈ , “ਸਪੇਸ ਦੀ ਇਹੀ ਚੇਤਨਾ ਹੈ ਜੋ ਉਸ ਨੂੰ ਸ਼ੂਨਯ ਜਾ ਕੇਵਲ ਵਿਸਮਾਦ ਵੱਲ ਨਹੀਂ ਲੈ ਜਾਂਦੀ ਸਗੋਂ ਕੰਕਰੀਟਾਈਜ਼ ਹੋਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਇਸ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨਾਲ ਹੀ ਕਾਲ ਚੇਤਨਾ, ਇਤਿਹਾਸ ਚੇਤਨਾ, ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਤੇ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਜੁੜੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਦੇਵ ਕੋਲ ਦੇਸਾਂ ਪ੍ਰਦੇਸਾਂ ਤਕ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਸਪੇਸ ਦੀ ਚੇਤਨਾ ਹੈ।”

ਇਸੇ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਸਪੇਸ ਦੇ ਕਾਰਨ ਹੀ ਦੇਵ ਦੀਆਂ ਕਿਰਤਾਂ ਵਿਚ ਰੂਪਾਂ (Forms) ਤੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰਾਂ ਦੀ ਸਮਾਨਾਂਤਰਤਾ ਵੇਖਣ ਨੂੰ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਤਕਨੀਕੀ ਪੱਖ ਤੋਂ ਬੇਹੱਦ ਗੁੰਝਲਦਾਰ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਦੇਵ ਦੀ ਚਿੱਤਰਕਾਰੀ ਬਹੁਪਰਤੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੀ ਸਪੇਸ ਵਿਚ ਉਹ ਸੱਭਿਆਚਾਰਾਂ ਨਾਲ ਗੜ੍ਹਦ ਪਰਤਾਂ ਵੀ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਪਾਲ ਕਲੀ, ਜੋ ਕਿ ਬੇਹੱਦ ਛੋਟੀਆਂ ਪੇਂਟਿੰਗ ਬਣਾਉਂਦਾ ਸੀ, ਉਸ ਬਾਰੇ ਦੇਵ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਪਾਲ ਕਲੀ (Paul Kelly) ਦੀਆਂ ਪੇਂਟਿੰਗਾਂ ਦੀ ਸਪੇਸ ਵਿੱਚ ਜੋ ਹੈ, ਉਹ ਵੱਡੇ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਕੈਨਵਸ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ ।

ਦੇਵ ਨੂੰ ਬਾਕੀ ਚਿੱਤਰਕਾਰਾਂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੈਨਵਸ ਨੂੰ ਫ੍ਰੇਮ ਤੇ ਲਾ ਕੇ ਪੇਂਟਿੰਗ ਕਰਨਾ ਰਾਸ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ਉਹ ਆਪਣੀ ਕੈਨਵਸ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਤੇ ਵਿਛਾ ਕੇ ਚਿੱਤਰਕਾਰੀ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸ਼ਾਇਦ ਇਸ ਕਰਕੇ ਕਿ ਉਸ ਦੀਆਂ ਉਂਗਲਾਂ ਉਸ ਅੰਦਰ ਉੱਠ ਰਹੇ ਵਾਵਰੇਲਿਆਂ ਨੂੰ, ਤਸਵੀਰ ਦੇ ਉਸ ਦੇ ਜ਼ਿਹਨ ਵਿੱਚੋਂ ਮਨਫੀ ਹੋ ਜਾਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜਲਦੀ ਤੋਂ ਜਲਦੀ ਕੈਨਵਸ ਉੱਪਰ ਉਤਾਰ ਦੇਣ। ਇੱਕੋ ਰੰਗ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਨ (Monochrome) ਦਾ ਉਸ ਦਾ ਝੱਲ ਉਸ ਵਾਸਤੇ ਇਕ ਚੁਣੌਤੀ ਵੀ ਬਣ ਖੜ੍ਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਨਾ ਦੇਵ ਦਾ ਸੁਭਾਅ ਹੈ। ਸਫੇਦ ਰੰਗ ਨਾਲ ਚਿੱਤਰਕਾਰੀ ਕਰਨਾ ਜਿੱਥੇ ਉਸ ਦਾ ਸੁਪਨਾ ਹੈ, ਉੱਥੇ ਹੀ ਉਸ ਨੂੰ ਸਫੇਦ ਸਪੇਸ 'ਤੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬੇਹੱਦ ਡਰ ਵੀ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਦਾ ਮੰਨਣਾ ਹੈ ਕਿ ਸਫੇਦ ਰੰਗ ਉੱਪਰ ਲੱਗਿਆ ਹੋਇਆ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਦਾਗ ਮਿਟਾਉਣ ਲਈ ਪਤਾ ਨੀ ਕਿੰਨੇ ਚੱਕਰ ਕੱਟਣੇ ਪੈਣਗੇ ਤੇ ਉਸ ਦਾ ਸਫਰ ਕਦੇ ਖਤਮ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ। ਉਸ ਦੇ ਸਫਰ ਵਿਚ ਅਜਿਹਾ ਸੁਪਨਸ਼ਾਹ ? ਲੈ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜਿਸਨੇ ਚਿੱਟੇ ਖੰਭ ਲਾ ਕੇ ਉਡਾਰੀ ਮਾਰਨੀ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਉਹ ਆਪ ਹੀ ਲਿਖਦਾ ਹੈ :

ਸਭ ਕੁਝ ਹਾਰ ਗਿਆ ਹਾਂ ਮੈਂ

ਦੇਸ਼ : ਸ਼ਬਦ : ਘਰ

ਅਜੇ ਬਾਕੀ ਹੈ ਮੇਰੇ ਕੋਲ

ਸਫਰ ਸੁਪਨਾ ਚਿੱਟਾ ਖੰਭ

ਡਾ. ਸਿਮਰਨ ਸੇਠੀ
ਸਹਾਇਕ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ
ਰਾਮਾਨੁਜਨ ਕਾਲਜ, ਦਿੱਲੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ

ਸ਼ਾਇਰ ਦੇਵ ਦਾ ਰਚਨਾ ਸੰਸਾਰ

ਡਾ. ਭੁਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ

ਸ਼ਾਇਰ ਦੇਵ

ਡਾ. ਭੁਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਪੋਸਟ ਗ੍ਰੈਜੂਏਟ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਭਾਗ ਗੁਜਰਾਂਗਵਾਲਾ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਖ਼ਾਲਸਾ ਕਾਲਜ, ਲੁਧਿਆਣਾ ਦੇ ਮੁਖੀ ਵੱਜੋਂ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਹਨ। ਪਰਵਾਸੀ ਸਾਹਿਤ 'ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਹੁਣ ਤੱਕ ਦੇ ਆਲੋਚਨਾਤਮਕ ਪੁਸਤਕਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵੱਲੋਂ

ਡਾ. ਭੁਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ

ਸੰਪਾਦਿਤ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਪਰਵਾਸ ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਦੇ ਮੁੱਖ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਵੱਜੋਂ ਵੀ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਹਨ। ਹਥਲੇ ਲੇਖ ਵਿਚ ਇਹਨਾਂ ਨੇ ਦੇਵ ਦੇ ਰਚਨਾ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਵਿਭਿੰਨ ਨੁਕਤਿਆਂ ਤੋਂ ਵਾਚਿਆ ਹੈ

ਅੰਮ੍ਰਿਤਾ ਪ੍ਰੀਤਮ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਦੇਵ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਦੇ ਜੁਗਨੂੰ ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਦੇ ਅਹਿਸਾਸ ਦੀਆਂ ਸੰਘਣੀਆਂ ਝਾੜੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਲੰਘਦੇ ਨੇ ਤਾਂ ਉੱਥੇ ਚਾਨਣ ਦੀ ਲਕੀਰ ਪਾ ਜਾਂਦੇ ਨੇ.... ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਾਇਰਾਂ ਦੇ ਅੱਖਰਾਂ ਨੂੰ ਅੱਗ ਦੀ ਅਸੀਸ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਦੇਵ ਉਹਨਾਂ ਸ਼ਾਇਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਹੈ

ਸਮਕਾਲੀ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਵਿਸ਼ਵੀ ਸਰੋਕਾਰਾਂ ਨਾਲ ਨਿਰੰਤਰ ਸੰਵਾਦ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਵੱਲ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਧਰਤੀ 'ਤੇ ਰਚੇ ਜਾ ਰਹੇ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਰੂਪਾਕਾਰ ਵਿਭਿੰਨ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਨਾਲ ਸਰੋਕਾਰਿਤ ਹੋ ਕੇ ਜੀਵਨ-ਮੌਤ, ਹੋਂਦ, ਅਣਹੋਂਦ, ਪਿੰਡ, ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਦੇ ਦੇਸੀ ਅਨੁਭਵਾਂ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਅਨੁਭਵਾਂ ਨੂੰ ਨਿਰੰਤਰ ਨਵੇਂ ਜਾਵੀਏ ਤੋਂ ਇਸਦੇ ਪਾਸਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸਿਰਜਦੇ ਆ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸੇ ਝਰੋਖੇ 'ਚ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਵਿਤਾ ਨੂੰ ਵਾਚਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਇਹ ਸਹਿਜੇ ਹੀ ਸਪਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ਾਇਰ ਆਪਣੀ ਕਲਮਨਿਗਾਰੀ ਰਾਹੀਂ ਵਿਸ਼ਵੀ ਸਰੋਕਾਰਾਂ ਨਾਲ ਸੰਵਾਦ ਰਚਾਉਂਦਾ ਹੋਇਆ ਮਨੁੱਖੀ ਮਨ ਦੀਆਂ ਅੰਤਰੀਵੀਂ ਪਰਤਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਫਰੋਲ ਰਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਸਗੋਂ ਸਥਾਪਤ ਸਭਿਆਚਾਰਾਂ ਦੀ ਹੋਰਨਾਂ ਸਭਿਆਚਾਰਾਂ ਵਿਚਲੇ ਤਨਾਉ ਨੂੰ ਵੀ ਸਿਰਜ ਰਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਵਿਕਸਤ ਪੂੰਜੀਵਾਦੀ, ਸੂਚਨਾ ਤੇ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਦੇ ਯੁੱਗ ਵਿਚ ਸਮਾਜ ਸਭਿਆਚਾਰ, ਰਾਜਨੀਤੀ, ਆਰਥਿਕਤਾ, ਰਿਸ਼ਤਾ ਨਾਤਾ ਪ੍ਰਬੰਧ, ਨੈਤਿਕ ਮੁੱਲਾਂ ਦੇ ਕਿਰਦਾਰ ਵੀ ਉਪਭੋਗੀ ਸਭਿਆਚਾਰ ਵਲੋਂ

ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। ਅਜਿਹੇ ਸਮੇਂ ਮਾਨਵੀਂ ਸੰਕਟ ਹੋਰ ਵੀ ਵਧੇਰੇ ਪੇਚੀਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮਨੁੱਖੀ ਅਸਤਿੱਤਵੀ ਪਛਾਣ ਦੇ ਮਸਲੇ ਵੀ ਅਹਿਮ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮਨੁੱਖੀ ਪਛਾਣ ਗਲੋਬਲੀ ਪਿੰਡ ਕਹੀ ਜਾਵੇ ਜਾਂ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡੀ ? ਇਹ ਸਭ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਨਵੇਂ ਸੰਵਾਦਾਂ ਨੂੰ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵੱਲ ਅਗਸਰ ਹਨ। ਹੱਥਲਾ ਖੋਜ ਪੱਤਰ ਦੇਵ ਦੇ ਰਚਨਾ ਸੰਸਾਰ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਹੈ। ਜਿਸਨੇ 1969 ਵਿਚ ਲਿਖੀ ਆਪਣੀ ਲੰਮੀ ਨਜ਼ਮ 'ਮੇਰੇ ਦਿਨ ਦਾ ਸੂਰਜ' ਤੋਂ ਲੈਕੇ ਹੁਣ ਤੱਕ ਨਿਰੰਤਰ ਮਨੁੱਖੀ ਪਛਾਣ ਤੇ ਸੋਚ ਨੂੰ ਟੁੰਬਿਆ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਕਾਵਿ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਨਿਰੰਤਰ ਕਾਵਿ ਰਚਨਾ ਰਾਹੀਂ ਮਨੁੱਖੀ ਪਛਾਣ ਤੇ ਮਾਨਵੀਂ ਮੁੱਲਾਂ ਨੂੰ ਵਿਖੰਡਿਤ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਦਾ ਕਾਵਿ-ਵਿਵੇਕ ਨਿਰੰਤਰ ਨਵੀਨ ਸਰੋਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕਲਾਵੇ ਵਿਚ ਲੈਂਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀ ਕਾਵਿ-ਵਿਕਾਸ ਵਿਚ ਸ਼ਾਇਰ ਦੇਵ 'ਮੇਰੇ ਦਿਨ ਦਾ ਸੂਰਜ' (1969), ਵਿਦਰੋਹ! (1999), 'ਦੂਸਰੇ ਕਿਨਾਰੇ ਦੀ ਤਲਾਸ਼' (1978), 'ਮਤਾਬੀ ਮਿੱਟੀ' (1983), 'ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਤੇ ਪਰਵਾਜ਼' (1992), 'ਸ਼ਬਦਾਂਤ! (1999), "ਹੁਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ (ਸਮੁੱਚੀ ਕਵਿਤਾ) (2000) ਤੇ 'ਉਤਰਾਇਣ: ਸੂਰਜ ਵੱਲ ਦੀ ਯਾਤਰਾ (2011) ਆਦਿ ਕਾਵਿ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਰਾਹੀਂ ਕਾਵਿ-ਪ੍ਰਵਚਨ ਸਿਰਜਦਾ ਹੈ। ਸ਼ਾਇਰ ਕਾਵਿ-ਵਿਵੇਕ ਰਾਹੀਂ ਉਹ ਮਨੁੱਖੀ ਸੱਭਿਅਤਾ, ਇਤਿਹਾਸ ਤੇ ਸਮਾਜ-ਸਭਿਆਚਾਰ ਨੂੰ ਨਿਰੰਤਰ ਵਿਸਥਾਪਿਤ ਕਰਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਸ਼ਾਇਰ ਦੇਵ ਦੀ 'ਮੇਰੇ ਦਿਨ ਦਾ ਸੂਰਜ' ਇੱਕ ਲੰਬੀ ਨਜ਼ਮ ਹੈ। ਇਹ ਨਜ਼ਮ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਮਿਆਂ 'ਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਹੋਈ ਜਦੋਂ ਮਾਰਕਸ, ਲੈਨਿਨ ਤੇ ਮਾਓ-ਜੇ-ਤੁੰਗ ਦਾ ਚਿੰਤਨ ਵਿਸ਼ਵੀ ਵਰਤਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਪ੍ਰਗਤੀਵਾਦੀ ਤੇ ਨਕਸਲੀ ਸੋਚ ਸਮਾਜਿਕ ਪਿੜ 'ਚ ਇਨਕਲਾਬੀ ਸੁਰ 'ਚ ਰੂਪਾਂਤਰਿਤ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ। ਇਹ ਲੰਮੀ ਨਜ਼ਮ ਮਨੁੱਖੀ ਹੋਂਦ, ਪਛਾਣ, ਹਿੰਸਾ, ਤਲਾਸ਼ ਤੇ ਸੁਪਨੇ ਆਦਿ ਦੇ ਪ੍ਰਵਰਗਾਂ ਰਾਹੀਂ ਮਨੁੱਖੀ ਅਸਤਿੱਤਵ ਨੂੰ ਕੇਂਦਰ ਵਿਚ ਰੱਖ ਕੇ ਬੁਣੀ ਗਈ ਜਾਪਦੀ ਹੈ:

“ਕਿਰਤੀਆਂ ਦਾ ਤਾਜ
ਉਸਰਦੀਆਂ ਉਸਾਰੀਆਂ ਚ ਰੁੱਝੇ
ਲਿਸ਼ਕਦੇ ਪਿੰਡਿਆਂ ਦੀ ਲਹਿਰ,
ਧਰਤੀ ਤੇ ਵਿਛ ਗਿਆ ਲੋਹੇ ਦੀਆਂ ਲੀਹਾਂ ਦਾ ਜਾਲ
ਰੋਸ਼ਨੀਆਂ ਦਾ ਆਕਾਸ਼.....।”¹

“ਹੋਂਦ

ਹਾਦਸਿਆਂ ਦਾ ਮਹਾਂਕਾਵਿ
ਲੈਨਿਨ ਮਨੁੱਖੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦਾ
ਮਹਾਂਹਾਦਸਾ
ਇਕੱਲੀ ਆਵਾਜ਼ ਕੀ ਹੈ
ਹਊਮੈ ਦਾ ਹਨੇਰਾ
ਕੱਲਾ ਆਦਮੀ ਕੀ ਹੈ.....।”²

ਦਰਅਸਲ ਆਪਣੀ ਪਹਿਲੀ ਨਜ਼ਮ ਸਦਕਾ ਦੇਵ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੀ ਪ੍ਰਚਲਤ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਹੋ ਕੇ ਅਜਿਹੇ ਇਨਕਲਾਬ ਦਾ ਯੂਟੋਪੀਆ ਸਿਰਜਣ ਦੇ ਆਹਰ 'ਚ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਮਨੁੱਖ ਸਾਰੀਆਂ ਹੱਦਾਂ-ਸਰਹੱਦਾਂ ਤੋਂ ਪਾਰ ਜਾ ਕੇ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੇ ਇਕਬੂਤਰ 'ਚ ਬੁਣਿਆ ਜਾਵੇ, ਅਜਿਹੀ ਇਸ ਸੋਚ ਦੀ ਚਾਅ ਰੱਖਦਾ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪਰੰਤੂ ਇੱਥੇ ਇਹ ਵੀ ਸੁਆਲ ਉੱਭਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਿਧਾਂਤ ਤੇ ਵਿਹਾਰ ਦੀ ਆਪਸੀ ਸਾਂਝ ਕੀ ਮਨੁੱਖੀ ਮਨ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਨੂੰ ਇਕ ਸੰਰਚਨਾ ਚ ਬੰਨ੍ਹ ਪਾਵੇਗੀ ? ਕਿਉਂਕਿ ਵਿਸ਼ਵੀ ਗਲਿਆਰਿਆਂ ਦਾ ਮੰਚ ਚੌਧਰ' ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਹੈ ਇਹ ਸਰਦਾਰੀ ਅਨੇਕਤਾ ਨੂੰ ਏਕੀਕਰਣ ਜਾਂ ਏਕਤਾ 'ਚ ਰੂਪਾਂਤਰਣ ਕਰਵਾਉਣ ਸਫਲ ਹੋਵੇਗੀ ? ਜੇ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਸਮਰੂਪਤਾ ਬਨਾਮ ਭਿੰਨਜਾਤਿਤ ਦਾ ਅਸਲਾ ਸੰਵਾਦ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਦੀ ਥਾਂ ਇਕ ਅਜਿਹੇ ਅਧਿਆਤਮ ਵੱਲ ਵਧੇਗਾ, ਜੋ ਮਨੁੱਖੀ ਇਤਿਹਾਸ ਨੂੰ ਮੁੜ ਪ੍ਰਕਿਰਤਕ ਢਾਂਚੇ ਨਾਲ ਜੋੜੇਗਾ। ਇਹੀ ਸੱਚ, ਜਿਸ ਦੀਆਂ ਅਣਗਣਿਤ ਪੈੜਾਂ ਨੇ, ਜੋ ਮਨੁੱਖੀ ਪਛਾਣ, ਅਸਤਿੱਤਵ ਤੇ ਸੰਕਟ ਨੂੰ ਨਵੀਆਂ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਨਾਲ ਲੈਸ ਕਰੇਗਾ।

ਇਸੇ ਕੜੀ ਤਹਿਤ ਦੇਵ ਦਾ ਦੂਜਾ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਕਾਵਿ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ 'ਵਿਦਰੋਹ' ਹੈ। ਇਸ ਕਾਵਿ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਦਾ ਕੇਂਦਰੀ ਸਰੋਕਾਰ ਇਕ ਪਾਸੇ ਖ਼ਾਨਾਬਦੋਸ਼ੀ ਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਭਾਰਤੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਵਿਤਾ ਦੇ ਬਦਲਦੇ ਸਰੂਪ ਅਤੇ ਰੂੜ ਹੋ ਚੁੱਕੀਆਂ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ ਅਤੇ ਰੂੜੀਵਾਦੀ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਤਿਆਗਣ ਵੱਲ ਸੰਕੇਤ ਕਰਦਾ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਦਾ ਸਿਰਲੇਖ ਵਿਦਰੋਹ ਚਿਹਨਕੀ ਪਾਸਾਰ ਵਜੋਂ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ 'ਵਿਦਰੋਹ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨਦੇਹੀ ਹੋ ਸਕੇ। ਦੇਵ ਦਾ ਇਹ ਵਿਦਰੋਹ ਧਰਮ ਵਿਚ ਪਸਰੇ ਅੰਧਵਿਸ਼ਵਾਸਾਂ, ਰੂੜ ਹੋ ਚੁੱਕੀਆਂ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ,

ਗੰਧਲੇ ਅਤੀਤ, ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੁਆਰਾ ਸਿਰਜੀ ਗਈ ਖੋਖਲੀ ਬੌਧਿਕਤਾ, ਇਤਿਹਾਸ ਲਿਖਣ ਵਾਲੀਆਂ ਸਿਆਸਤੀ ਧਿਰਾਂ ਨਾਲ ਬੜੀ ਬੇਬਾਕੀ ਨਾਲ ਦਸਤਪੰਜਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ :

“ਮੈਂ ਪੰਜ ਅੰਨ੍ਹੇ ਯੁਗਾਂ ਦੀ ਜਟਿਲਪੀੜਾ ਹਾਂ
ਮੇਰੇ ਗਰਭ 'ਚ ਅਜੇ ਅੰਧਕਾਰ ਬਾਕੀ ਹੈ.....

ਨਾਨਕ ਉਹ ਕਿਹੜੀ ਮਹਾਂਭਟਕਣ ਸੀ
ਤੇਰੇ ਅਣਥੱਕ ਕਦਮਾਂ 'ਚ
ਕਿ ਤੂੰ ਗਾਹਿਆਂ ਯੁਗਾਂ, ਮਨੁੱਖਾਂ, ਸੋਚਾਂ ਦਾ
ਚੱਪਾ ਚੱਪਾ

ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਆਪਣੀ ਭਟਕਣ ਦੀ ਚਿਣਗ ਲਾ ਦੇ”

ਇਹ ਕਾਵਿ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਨਿਰੋਲ ਸਵੈ-ਚੇਤਨਾ ਤੀਕ ਹੀ ਮਹਿਦੂਦ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ ਸਗੋਂ ਪਾਰ-ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਧਰਾਤਲਾਂ ਤੱਕ ਨਵੇਂ ਸੰਵਾਦਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਜਨਮ ਦੇਂਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਵਿਦਰੋਹ ਵੀ ਇਕ ਅਸਹਿਮਤੀ ਪ੍ਰਤੀਕਰਮ / ਪ੍ਰਤਿਰੋਧ ਵਜੋਂ ਸਿਰਜਿਆ ਜਾਪਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਸ਼ਾਇਰ ਦਾ ਕਾਵਿ-ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਵਧੇਰੇ ਪ੍ਰੋੜ ਹੁੰਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

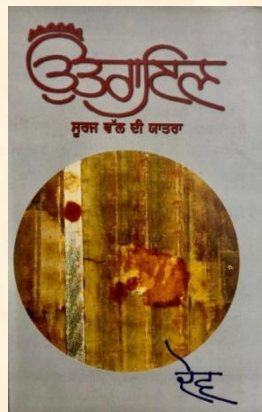
ਸ਼ਾਇਰ ਦੇਵ ਕੱਟੜ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਦਾ ਅਨੁਯਾਈ ਨਹੀਂ, ਇਸੇ ਲਈ ਉਸ ਦਾ ਕਾਵਿ ਧਰਾਤਲ ਵਿੱਲਖਣਤਾ ਦਾ ਧਾਰਣੀ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਸ਼ਾਇਰ ਦਾ ਤੀਜਾ ਕਾਵਿ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ‘**ਦੂਸਰੇ ਕਿਨਾਰੇ ਦੀ ਤਲਾਸ਼**’ ਵਿਚਲੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਨਿਰੋਲ ਸਿਧਾਂਤਕੀ ਧਰਾਤਲ ਤਕ ਹੀ ਸੀਮਿਤ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਫੈਂਟਸੀ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦੇਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਉਸ ਦਾ ਕਾਵਿ ਵਿਵੇਕ ਸਿਧਾਂਤਕੀ ਤੇ ਵਿਹਾਰਕੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਕਾਵਿ-ਸੰਤੁਲਨ ਨੂੰ ਬਣਾਈ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਬਦਲਦੇ ਯੁਗ ਬੋਧ ਦੇ ਮਨੁੱਖੀ ਯਥਾਰਥ ਨੂੰ ਹੀ ਚਿਤਰਣ ਵੱਲ ਰੁਚਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਕਾਵਿ-ਵਿਵੇਕ ਰਾਹੀਂ ਆਪਣੀ ਹੋਂਦ ਦੀ ਮਾਸੂਮੀਅਤ ਵਿਚਲੇ ਰਲਾਅ ਨੂੰ ਨਿਖੇੜਨ ਲਈ ਵਾਸਤਵਿਕ ਤੱਤਾਂ ਦੀ ਥਾਂ 'ਤੇ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਮਜ਼ਬੂਰੀ, ਮੌਕਾਪ੍ਰਸਤੀ ਅਤੇ ਮਖੌਟਾਧਾਰੀ ਤਾਕਤਾਂ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨਦੇਹੀ ਵੀ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਵਿਚ ਉਹ ‘ਪਰਵਾਸ’ ਨੂੰ ਵੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ । ਉਹ ਆਪ‘ਪਰਵਾਸ! ਨਾਂ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ’ਚ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ । ਕਿ “ਮੈਂ ਥਾਂ ਬਦਲੀ ਹੈ..... ਦੇਸ਼ ਨਹੀਂ।” ਉਹ ਪੰਜਾਬੀ ਸਮੀਖਿਆ ਚਿੰਤਨ 'ਚ ਪਰਵਾਸ ਪ੍ਰਤਿ ਬਣਾਈ ਹੋਈ ਰਾਏ ਨੂੰ ਵਿਖੰਡਿਤ ਕਰ ਦੇਂਦਾ ਹੈ :-

“ਬੇਗੀ ਆਵਾਜ਼ ਨਾਲ ਜਿਉਂਦੇ ਜਾਗਦੇ ਹੋਣ ਦੀ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਣੀ ਕਰਦਾ ਹੈ
ਸਹੀ ਦੀ ਥਾਂ ਸੁਹਜ ਨਾਲ ਉਲਝਿਆ

ਪਿਆਰ ਦੀ ਮਜਬੂਰੀ ਬਣਿਆ
 ਸੱਚ ਦੀ ਥਾਂ ਸਿਧਾਂਤ
 ਆਮ ਦੀ ਥਾਂ ਅਹਿਮ ਹੋਣ ਵਿਚ ਰੁੱਝਿਆ
 ਇਸੇ ਰੁਝੇਵੇਂ ਵਿਚ ਗੁਆ ਲਈ ਹੈ ਆਪਣੀ ਸਾਦਗੀ
 ਭੋਲੇਪਣ ਦੀ ਸਾਰੀ ਦੀ ਸਾਰੀ ਦੌਲਤ।”⁴

ਦੇਵ ਦੀ ਕਾਵਿਕਾਰੀ ਬਦਲਦੀਆਂ ਸਥਿਤੀਆਂ ਤੇ ਵਿਸ਼ਵੀ ਵਰਤਾਰੇ ਤੋਂ ਨਿਰੰਤਰ ਸੇਧ ਲੈਂਦੀ ਸ਼ੁੱਧ ਪਰਵਾਜ਼ ਕਰਨਾ ਲੋਚਦੀ ਹੈ। ਉਸਦਾ ਚੌਥਾ ਕਾਵਿ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ “ਮਤਾਬੀ ਮਿੱਟੀ” ਮਨੁੱਖੀ ਅਵਚੇਤਨੀ ਧਰਾਤਲ ਦੀ ਪੁਣ-ਛਾਣ ਕਰਦਾ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਕਾਵਿ ਦਾ ਮੁੱਖ ਸਰੋਕਾਰ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਧਰਾਤਲਾਂ ’ਤੇ ਵਿਚਰਨ ਵਾਲੀ ਮਨ-ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਕਿਵੇਂ ਵੱਖੋ-ਵੱਖੋ ਸਥਿਤੀਆਂ ਦੇ ਸਾਂਚੇ ਵਿਚ ਢਲ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਕਾਵਿ-ਪੁਸਤਕ ਵਿਚਲੀਆਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਜਿੱਥੇ ਦੋਸਤਾਂ / ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਤੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਹਨ ਉਥੇ ਸੱਤਾ (Power) ਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਓਹਲਿਆਂ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕਰਦੀਆਂ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਜੋ ਸਮਾਜ, ਧਰਮ, ਰਾਜਨੀਤੀ, ਆਰਥਿਕਤਾ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਦੀ ਹੋਈ ਆਪਣੇ ਸੁਭਾਅ ਤੇ ਆਪਣੇ ਮੁਨਾਫੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਰਤਾਰਿਆਂ ਦੀ ਪੁਨਰ-ਸਿਰਜਣਾ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਮੀਡੀਆ ਜਗਤ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਉੱਦਾਤ ਬਿੰਬਕਾਰੀ (Hyper reality) ਨੂੰ ਤੇ ਇਸ ਪਿੱਛੇ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਸੋਚ ਦਾ ਸ਼ਾਇਰ ਇਸ ਕਾਵਿ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਰਾਹੀਂ ਚੀਰ ਹਰਨ ਕਰਦਾ ਹੈ:

“ਸੱਤਾ ਦੇ ਤਹਿਖਾਨੇ
 ਕਿਧਰੇ ਖੁੱਲਦੇ
 ਤੇ ਕਿਧਰੇ ਜਾਂ ਨਿਕਲਦੇ
 ਸੱਤਾ ਦੇ ਤਹਿਖਾਨੇ
 ਲਿਸ਼ਕਦੇ ਨਰਕਣ
 ਵਕਤੀ ਗਰੂਰ ਦੇ
 ਪ੍ਰੇਤਘਰ
 ਸਾਦਗੀ : ਸੁਪਨੇ ਤੇ ਰਚਨਾ ਤੋਂ ਸਿਵਾ
 ਸਭ ਰਸਤੇ ਤੇ ਰਿਸ਼ਤੇ ਨੇ
 ਆਤਮ ਹੱਤਿਆ ਦੇ ਵਾਵਰੇਲੇ।”⁵

ਕੋਈ ਵੀ ਸ਼ਾਇਰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਥਾਨ 'ਤੇ ਵਿਚਰਦਾ ਹੋਵੇ, ਉਸਦੀਆਂ ਸਿਮਰਤੀਆਂ 'ਚ ਆਪਣੀ ਭੋਇੰ ਪ੍ਰਤਿ ਮਹੁੱਬਤ ਹਮੇਸ਼ਾ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਜੜਾਂ ਨਾਲੋਂ ਟੁੱਟਣ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੋਂਦ ਹੀਣ ਹੋਣਾ ਹੈ। ਹੋਂਦ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਣ ਲਈ ਸਥਾਨਕਤਾ ਦੀ ਮਹਿਕ ਮਨੁੱਖੀ ਚੇਤਨਾ ਨੂੰ ਖੇੜਾ ਦੇਂਦੀ ਹੈ। ਦੇਵ ਦਾ ਪੰਜਵਾਂ ਕਾਵਿ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ 'ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਤੇ ਪਰਵਾਜ਼' ਸਵਾਲਾਂ ਨਾਲ ਜੁਝਦਾ ਵੀ ਹੈ ਤੇ ਅੰਬਰੀ ਉਡਾਰੀ ਮਾਰਨ ਦਾ ਚਾਅ ਵੀ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਆਪਣੀ ਭੋਇੰ (ਪੰਜਾਬ) ਪ੍ਰਤਿ ਚਿੰਤਤ ਹੈ, ਖ਼ਾਸ ਕਰ ਕੇ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਉਹ ਕਾਲੇ ਪੰਨੇ ਜੋ 'ਜੂਨ 84' ਤੇ 'ਨਵਬੰਰ 84' ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹਨ, ਇਸ ਸਮੇਂ ਵਾਪਰੀਆਂ ਤ੍ਰਾਸਦੀਆਂ ਨੂੰ ਚਿਤਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਉਹ ਪਰਵਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਧਿਰਾਂ ਦੀਆਂ ਮਜ਼ਬੂਰੀਆਂ ਨੂੰ ਅਗਰਭੂਮਿਤ ਵੀ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ 'ਪਰਵਾਜ਼' ਦਰਅਸਲ ਪਰਵਾਸ ਦਾ ਹੀ ਚਿਹਨ ਹੈ।

“ ਅੰਮੀਏ

ਉਮਰਾਂ ਦੇ ਸੰਤਾਪੇ ਪਾਣੀਆਂ ਨੂੰ
ਕਲੋਨਿਆਲ ਉਜੜੇ ਪੁਲਾਂ ਤੋਂ ਲੰਘ ਰਿਹਾ ਹਾਂ
ਮੈਂ ਭਟਕ ਕੇ ਭੁਗਤ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਕਿਸ਼ਤ ਦਰ ਕਿਸ਼ਤ
ਆਪਣੇ ਆਪ ਹੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸਜ਼ਾ.....।”⁶

“ਮੈਂ ਥਾਂ ਬਦਲੀ ਹੈ 'ਦੇਸ' ਨਹੀਂ,
ਤੇ ਹਰ ਥਾਂ ਦਾ ਦੇਸ਼ ਆਪਣੇ ਹੀ ਮੱਥੇ ਦਾ ਚਾਨਣ ਹੁੰਦਾ
ਜਾਂ ਹਨੇਰਾ ਹੁੰਦੈ।”⁷

ਦੇਵ ਦਾ ਭਾਰਤੀ ਸਾਹਿਤ ਅਕਾਦਮੀ ਵੱਲੋਂ ਸਨਮਾਨਿਤ ਕਾਵਿ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ 'ਸ਼ਬਦਾਂਤ' ਉਸ ਦੀ ਕਮਾਲ ਦੀ ਕਾਵਿ ਪੁਸਤਕ ਹੈ। ਜੋ ਨਵੀਆਂ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਨਵੇਂ ਸੰਦਰਭਾਂ ਦੇ ਜਾਵੀਏ ਤੋਂ ਵੇਖਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਬੇਸ਼ੱਕ ਮੂਲ ਮੁੱਦੇ ਮਨੁੱਖੀ ਪਛਾਣ, ਸੰਕਟ, ਹਿੱਸਾ, ਧਰਮ, ਰਾਜਨੀਤੀ, ਕਾਵਿ-ਸਿਧਾਂਤ ਹੀ ਹਨ ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬੜੀ ਸੁੱਚੀ ਸ਼ਬਦਕਾਰੀ ਰਾਹੀਂ ਕਾਵਿਕਤਾ ਦੇਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸ਼ਬਦਾਂਤ ਵਿਚਲੇ ਸਰੋਕਾਰ ਉਸ ਦੇ ਕਾਵਿ-ਵਿਵੇਕ ਰਾਹੀਂ ਮਨੁੱਖੀ ਸਭਿਅਤਾ ਨਾਲ ਕਾਵਿਕ-ਨਿਆਂ ਕਰਦੇ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਕਿਉਂਕਿ ਹਰ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਅਰਥ ਵਰਤਮਾਨ, ਭੂਤਕਾਲੀ ਜਾਂ ਭਵਿੱਖ 'ਚ ਆਪਣੀ ਸਪੇਸ ਲੈਣ ਦੀ ਜੱਦੋ ਜਹਿਦ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੁੰਦਾ।

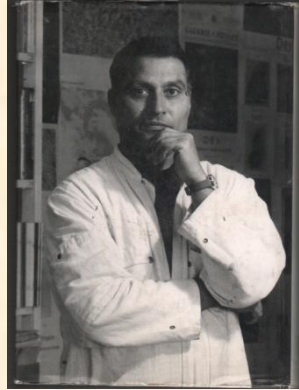
ਇਥੇ ਸ਼ਬਦਾਂਤ ‘ਸ਼ਬਦਾਂ ਦਾ’ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਭਵਿੱਖਤ ਲਈ ਮੁਲਤਵੀ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਨਿਆਂ ਹੈ:

“ਆਉ ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਮੱਥਿਆਂ ਦੀ
ਕਾਰ ਸੇਵਾ ਕਰੀਏ

ਬੜੀ ਗਾੜੀ ਗਾਰ ਜੰਮ ਗਈ ਏ
ਸੋਚਾਂ ਤੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਅੰਦਰ.....।”⁸

ਮੀਂਹ ਸਾਨੂੰ
ਭਿਉਂਦਾ ਨਹੀਂ
ਧੋਂਦਾ ਹੈ

ਛੱਤਰੀ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਗਿਲਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਭਿੱਜ ਜਾਂਦੇ ਨੇ
ਛੱਤਰੀ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਵੀ
ਸੁਰੱਖਿਆਂ ਦੀ ਵੀ ਕੋਈ ਹੱਦ ਹੁੰਦੀ ਹੈ”

ਇਸਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸ਼ਾਇਰ ਦੇਵ ਦਾ ‘ਹੁਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ’ ਕਾਵਿ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਤਾਂ ਸਿਰਲੇਖ ਤੋਂ ਹੀ ਕਨਸੋਅ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਵੱਡੇ ਆਕਾਰੀ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ‘ਚ ਉਸ ਦੇ ਪਿਛਲੇ ਸਾਰੇ ਕਾਵਿ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਸੰਕਲਿਤ ਹਨ, ਜੋ ਇਕ ਹੀ ਪੁਸਤਕ ‘ਹੁਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ’ ‘ਚ ਦਰਜ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ‘ਉਤਰਾਇਣ : ਸੂਰਜ ਵੱਲ ਦੀ ਯਾਤਰਾ ਕਾਵਿ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ (2011)’ ‘ਚ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਕਾਵਿ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਦਾ ਸੂਰਜ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਮਾਨਵੀਂ ਜਾਵੀਏ ਦੀ ਥਾਂ ਨਿੱਜੀ ਅਨੁਭਵਾਂ ਨੂੰ ਸਾਂਝਾ ਕਰਦਾ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡੀ ਸੱਚ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋ ਕੇ ਪ੍ਰਕਿਰਤਕ ਵਰਤਾਰਿਆਂ ਨੂੰ “ਗਗਨ ਮੇਂ ਥਾਲ” ਵਾਲੀ ਸਥਿਤੀ ‘ਤੇ ਲਿਆ ਖੜ੍ਹਾ ਕਰਦਾ ਹੈ :

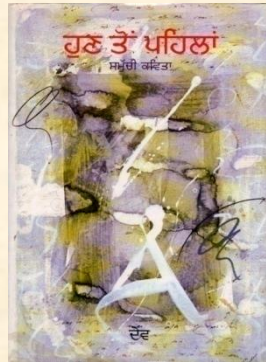
“ਹਵਾਵਾਂ ਨੂੰ ਆਉਣ ਦਿਉ
....ਜਾਣ ਦਿਉ
ਪੰਛੀ ਰਾਹਦਾਰੀ ਬੰਦੀ ਨਹੀਂ
ਰੋਕ ਨਾ ਲਾਉ”

ਦਰਅਸਲ ਬੰਦਾ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਸਾਹਿਤਕਾਰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕੋਈ ਆਖਰੀਲੇ ਪੜਾਅ ਤੇ ਉਸਦਾ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਵੱਲ ਪਰਤਣਾ ਅਧਿਆਤਮੀ ਚਿਹਨ ਚ ਰੂਪਾਂਤਰਿਤ ਹੋਣ ਦਾ ਚਿਹਨ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਸੋ, ਦੇਵ ਪਰਵਾਸੀ ਧਰਤੀ 'ਤੇ ਰਹਿੰਦਾ ਹੋਇਆ ਵੀ ਆਪਣੀ ਭੋਇੰ ਨੂੰ ਸਿਮਰਤੀ ਚ ਵਸਾਈ ਬੈਠਾ ਇਸ ਦੀ ਸਲਾਮਤੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਨਿਰਸੰਦੇਹ ਦੇਵ ਦੀ ਸ਼ਾਇਰੀ ਕਿਸੇ ਸਥਾਨਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਨਾਲ ਸਰੋਕਾਰਿਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਸਗੋਂ ਉਹ ਲੋਕਾਈ ਦਾ ਸ਼ਾਇਰ ਹੈ ਤੇ ਲੋਕਾਈ ਦਾ ਕੋਈ ਧਰਾਤਲ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਸ਼ਾਇਰ / ਕਲਾਕਾਰ / ਸਾਹਿਤਕਾਰ ਲਈ ਹੱਦਾਂ-ਸਰਹੱਦਾਂ ਸਿਰਫ਼ ਲਕੀਰਾਂ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲਕੀਰਾਂ ਤੋਂ ਪਾਰ ਹੀ ਜਿੰਦਗੀ ਦੇ ਮਾਅਨੇ ਨੇ ਤੂੰਮੀ ਰੰਗਾਵਲੀ ਹੰਸ ਖੇਡਦੇ ਚਸ਼ਮੇ ਵਗਦੇ ਚੰਦਨ ਦੀ ਖੁਸ਼ਬੂ ਹਰ ਪਾਸੇ ਇਲਾਹੀ ਨਦਰਿ ਦੇ ਪੈਂਡੇ ਨਵੀਂ ਕਨਸੋਅ ਦੋਂਦੇ ਨੇ ਮੁਹੱਬਤ ਦੀ..... ਜਿੰਦਗੀ ਦੀ ਤੇ ਮਾਨਵਤਾ ਦੀ।

ਹਵਾਲੇ ਤੇ ਟਿੱਪਣੀਆਂ :

1. ਦੇਵ , 'ਹੁਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ' , ਪੰਨਾ 661
2. ----- ਉਹੀ ----- ਪੰਨਾ 665
3. ----- ਉਹੀ ਪੰਨਾ 619-20
4. -----ਉਹੀ----- ਪੰਨਾ 454
5. ----- ਉਹੀ ----- ਪੰਨਾ 451
6. ----- ਉਹੀ ----- ਪੰਨਾ 53-54
7. -----ਉਹੀ ----- ਪੰਨਾ 7
8. ਦੇਵ, 'ਸ਼ਬਦਾਂਤ' , ਪੰਨਾ 204
9. ----- ਉਹੀ ----- ਪੰਨਾ 208
10. ਦੇਵ, ਉਤਰਾਇਣ: 'ਸੂਰਜ ਵੱਲ ਦੀ ਯਾਤਰਾ', ਪੰਨਾ 7

ਡਾ. ਭੂਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ
ਮੁਖੀ, ਪੋਸਟ ਗ੍ਰੈਜੂਏਟ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਭਾਗ
ਗੁਜਰਾਂਵਾਲਾ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ, ਲੁਧਿਆਣਾ

ਦੇਵ ਦੀਆਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ

ਪਰਵਾਸ

ਪਰਵਾਸ ਨੇ ਮੇਰੇ ਅੱਖਰਾਂ ਨੂੰ
ਖੋਰਿਆ ਨਹੀਂ
ਉਦਰੇਵਿਆਂ ਦੇ ਤਹਿਖਾਨਿਆਂ 'ਚ
ਹਉਕਿਆਂ ਦੀ ਨੀਂਦ ਨਹੀਂ ਸੌਂਦਾ
ਨਹੀਂ ਮੈਂ ਤਰਸ ਭਰਿਆਂ ਦੀ ਜ਼ਿਹਨੀ
ਕੰਗਾਲੀ ਦਾ ਝੰਡਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ।

ਹੋਰ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦੀ ਤਲਾਸ਼ 'ਚ
ਮੈਂ ਪੁਲ ਉਸਾਰਦਾ ਹਾਂ
ਹੋਰ ਰਹਿਤਲਾਂ ਦੀ ਚਮਕੀਲੀ ਮਿੱਟੀ
ਨਾਲ ਸਿੰਜਿਆ ਗਿਆ ਪਾਣੀ ਹਾਂ
ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬੋਲ ਆਪਣੀ ਮਾਨਸਿਕ
ਭੀਖ ਤੋਂ ਵੀ ਉੱਪਰ ਨਹੀਂ ਉੱਠਦੇ
ਉਹ ਆਪਣਿਆਂ ਲਈ ਤੇ
ਹੋਰਾਂ ਲਈ ਵੀ...
ਸੁਪਨਾ ਨਹੀਂ ਸਰਾਪ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਨੇ ।

ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਐਤਵਾਰੀ ਭੀੜ 'ਚ ਬੈਠ
ਕੇ
ਉੱਜੜ ਚੁੱਕੀਆਂ ਜੜ੍ਹਾਂ ਦੀ ਯਾਦ 'ਚ,
ਭਾਵੁਕ ਬੱਕਰੇ ਨਹੀਂ ਬੁਲਾਉਂਦਾ
ਆਪਣੀ ਮਿੱਟੀ 'ਚ ਹੋਰਾਂ ਪੌਣਾਂ
ਦੀਆਂ ਗੂੰਜਾਂ ਨਾਲ
ਮੈਂ ਸਿੰਜਿਆ ਗਿਆ ਹਾਂ
ਪਰਵਾਸੀ ਹੋਣ ਨਾਲ ਮੈਂ ਥਾਂ-ਥਾਂ ਤੋਂ
ਟੁੱਟਿਆ ਤੇ ਝੁਰਿਆ ਨਹੀਂ
ਮੈਂ ਥਾਂ ਬਦਲੀ ਹੈ “ਦੇਸ” ਨਹੀਂ

ਤੇ ਹਰ ਥਾਂ ਦਾ ਦੇਸ ਆਪਣੇ ਹੀ
ਮੱਥੇ ਦਾ ਚਾਨਣ ਜਾਂ ਹਨੇਰਾ ਹੁੰਦੈ ।

ਹੋਰ ਰੰਗਾਂ ਦੇ ਜਸ਼ਨਾਂ ਰਾਹੀਂ ਮੈਨੂੰ
ਆਪਣੇ ਰੰਗਾਂ ਦੀ ਅਸੀਸ ਮਿਲੀ ਹੈ
ਮੈਂ ਝੋਰਿਆਂ ਦਾ ਖਾਧਾ ਗਿਆ
ਖਾਅ-ਮ-ਖਾਅ ਦਾ,
ਨਾ ਸ਼ਿਕਵਾ ਨਾ ਵਿਰਸਾ ।

ਨਹੀਂ ਮੈਂ ਗੀਣ ਭਾਵਨਾ ਦਾ ਝੰਬਿਆ,
ਦਿਨ ਰਾਤ ਦਾ ਪਹਿਨਦਾ
ਪਛਤਾਵਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹਾਂ
ਬੰਦਾ ਤਾਂ “ਆਪਣੇ ਹੀ ਜੀਆਂ”
ਵਿਚਕਾਰ ਵਿਚਰਦਾ,
ਉਜੜਿਆ ਤੇ ਅਜਨਬੀ ਹੋ ਸਕਦੈ
ਭੀੜ ਨੂੰ ਸ਼ਿਕਵਾ ਹੁੰਦੈ,
ਸਵੈ ਨੂੰ ਇਲਮ
ਮੈਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿਹਾ
ਜਲਾਵਤਨ ਹੋਣ ਲਈ
ਆਪਣੇ ਪੈਰਾਂ ਦੇ ‘ਸੰਸਾਰ’ ਚੋਂ
ਮੇਰੀ ਮਿੱਟੀ ਲਗਾਤਾਰ ਉੱਡ ਰਹੇ
ਪਰਾਂ ਦਾ ਸਿਰਨਾਵਾਂ ਹੈ
ਪਰਵਾਸ ਸਵੈ ਦੇ ਜਾਗਣ ਦੀ ਸੁਗਾਤ
ਤੇ ਇਕ ਅਜਿਹਾ ਕੈਦਖਾਨਾ ਵੀ
ਜਿਸ ਦੀਆਂ ਸੀਖਾਂ
ਆਪਣੇ ਹੀ ਮੱਥੇ 'ਚ ਅੰਦਰ ਵੱਲ ਨੂੰ
ਉੱਗੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਨੇ
ਪਰਵਾਸੀ ਤਰਸ ਭਰਿਆ ਨਹੀਂ
ਅਰਥਾਂ ਭਰੀ ਆਇਤ ਦੀ ਨਾ ਮੁੱਕਣ
ਵਾਲੀ ਗੂੰਜ ਤੇ ਅਜਾਨ ਹੁੰਦੈ ।

ਪਰਿੰਦੇ

ਕੁਝ ਪਰਿੰਦੇ ਪਰਤਣ ਲਈ ਨਹੀਂ
ਸ਼ੁੱਧ ਪਰਵਾਜ਼ ਲਈ ਹੁੰਦੇ ਨੇ
ਕੁਝ “ਪੰਛੀ” ਨਿਰੇ ਪਿੰਜਰਿਆਂ ਦਾ
ਸਿੰਗਾਰ
ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਹਿਮ ਸੀ
ਕਿ ਸਵੇਰ ਦੇ ਉੱਡੇ ਪੰਛੀ
“ਆਬਣ” ਨੂੰ ਤਾਂ ਘਰ ਪਰਤਣਗੇ ਹੀ
ਸ਼ਾਇਦ ਇਹ “ਸੱਚ” ਹੈ ਮੇਰੇ
ਪਿੱਤਰਾਂ ਦੀ ਰਵਾਇਤ ਦਾ
ਜ਼ਰੂਰ ਹੀ ਕੁਝ ਪੰਛੀ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ
ਘਰ ਪਰਤਦੇ ਹੋਣਗੇ
ਮਾਫ਼ ਕਰਨਾ ਮੈਂ “ਉਹ” ਪੰਛੀ ਨਹੀਂ
ਨਾ ਹੀ ਮੇਰਾ ਕੋਈ ਘਰ ਹੈ
ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਦੇ ਪਰਵਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਭਰੀ
ਉਹ ਹਉਂ ਦੀ ਸੱਤਾ ਦੇ ਗਿਠਮੁਠੀਏ
ਕੀ ਜਾਨਣ ਕੀ ਹੁੰਦੇ
ਸੁੰਨੇ ਆਕਾਸ਼ ਦੇ ਰਕਬੇ ਨੂੰ ਤਰਨਾ
ਤੇ ਖੰਭ ਖੰਭ ਆਪਣੀ ਹੀ ਉਡਾਣ
ਅੰਦਰ
ਵਿਸਰ ਤੇ ਖਿੱਲਰ ਜਾਣਾ
ਤੇ ਮੁੜ ਪਰਤਣ ਨੂੰ
ਜੜ੍ਹਾਂ ਤਕ ਭੁਲਾ ਦੇਣਾ
ਸਮਿਆਂ ਸਿਮਰਤੀਆਂ
ਅਥਾਹ ਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ
ਆਪਣੇ ਪਰਾਂ ਦੀ ਇਕੱਲ ਵਿਚ
ਸਮਾ ਕੇ
ਉਡਣਾ ਉਡਣਾ
ਤੇ ਬਸ ਉਡਦੇ ਹੀ ਰਹਿਣਾ

ਨਾਨਕ ਨੇ ਕਿਹਾ

ਨਾਨਕ ਨੇ ਕਿਹਾ
ਚੁੱਕ ਰਬਾਬ ਤੇ ਚੁੱਪ ਵੱਲ ਚੱਲੀਏ
“ਏਥੇ” ਲਗਾਤਾਰ ਬੋਲਦੀ ਭੀੜ ਹੈ
ਚੱਲ ਕਿਸੇ ਅੱਖਰ ਜਾਂ ਅੱਖ ਵੱਲ
ਚੱਲ ਕਿਸੇ ਛਾਂ ਦੇ ਹੇਠ
ਕਿਸੇ ਪੁਰਸ਼ ਨੂੰ ਸੁਣੀਏ
ਚੁੱਪ ਤੇ ਉਚਾਰ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ
ਸੁਰਾਂ ਦਾ ਸਤਸੰਗ ਕਰੀਏ
ਮਨ ਵਿਆਕੁਲ
ਬਿਆਸ ਉਦਾਸ
ਨਾਨਕ ਨੇ ਕਿਹਾ
ਮਿੱਤਰ ਪਿਆਰੇ ਨੂੰ
ਚੱਲ ਕਿਤੇ ਚੱਲੀਏ ।

ਨਿੱਕੇ ਬੱਚੇ

ਨਿੱਕੇ ਬੱਚੇ ਸਿਰਾਂ ਤੇ ਟੰਗੀ
ਰੰਗ ਬਰੰਗੇ ਖੰਭ
ਖੋਲ੍ਹ ਰਹੇ ਨੇ

ਤੀਰ ਕਮਾਨ, ਤੀਰ ਕਮਾਨ
ਰੈੱਡ ਇੰਡੀਅਨ: ਰੈੱਡ ਇੰਡੀਅਨ
‘ਟੋਟਮ’ ਸਿਰਜਣ ਲੱਗੇ
‘ਲੱਗ’ ਗਿਆ ਏ ਟੱਕ
‘ਧੁਰੋਂ’ ਹੀ ਕਰੇ
ਆਕ੍ਰਸ਼ਿਤ ਸਾਨੂੰ ਹਿੰਸਾ
ਲਹੂ ਕੁਝ ਪਾਣੀ ਅੰਦਰ ਕੁਝ ਮਿੱਟੀ
ਪਰ ‘ਹਰ’ ਥਾਂ ਤੇ

ਕਿੰਨੇ ਖੁਸ਼ ਨੇ ਨਿੱਕੇ ਨਿੱਕੇ ਬੱਚੇ
ਤੀਰ ਕਮਾਨ :ਚਾਕੂ :ਫੁਰੀਆਂ ਨਾਲ
'ਸਿਆਣੇ' ਵੀ ਕੁਝ ਇੰਜ ਹੀ
ਖੇਲ ਰਹੇ ਨੇ
ਬਿਨ ਸੋਚੇ: ਬਿਨ ਸਮਝੇ

ਹਰ ਥਾਂ ਹੀ ਹੈ ਤੀਰ ਕਮਾਨੀ ਨਾਟਕ
ਕੂਲੇ ਪੱਥਰ ਤੇ ਮਰੀ ਪਈ ਇਹ
ਤਿਤਲੀ
ਹਰ ਕੋਈ ਕਾਲੀ ਚੁੱਪ ਨਾਲ
ਘਿਰਿਆ
ਫੁੱਲ ਤੇ ਬੱਚੀ ਬੇਪਰਵਾਹ ।

ਜਿਉਣ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਅੰਦਰ

ਅਸੀਂ ਜਿਉਂਦੇ ਨਹੀਂ
ਜਿਉਣ ਦੀ ਤਿਆਰੀ 'ਚ
ਪਿਛੇਤੇ ਦਾ ਪਸ਼ਚਾਤਾਪ ਕਰਦੇ ਹਾਂ
ਖੁਰਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਅਰਦਾਸ ਦਾ ਇਕ
ਅੱਧਾ ਅੱਖਰ ਅਜੇ ਬਾਕੀ ਹੈ
ਸਮਝੌਤਿਆਂ ਲਈ ਕੋਈ 'ਥਾਂ' ਨਹੀਂ
ਝੁਰਦੇ ਪਰਛਾਵਿਆਂ ਦੀ
ਸਲੇਟੀ ਭੀੜ ਦਾ
ਇਕ ਹੋਰ 'ਹਿੰਦਸਾ'

ਮੈਨੂੰ ਕਲ ਖੋਰਾ ਹੋਣਾ ਮਨਜ਼ੂਰ ਹੈ
ਚੁਗਲੀਆਂ ਵਾਲੇ ਬੁੱਲ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੱਥ ਦਾ
ਕੁੱਬਾ ਅੱਖਰ ਬਣਨ ਦੀ ਬਜਾਏ
ਹੁਣ ਜਦੋਂ ਕਿਸਤ-ਕਿਸਤ ਕਰਕੇ
ਸਭ ਕੁਝ
'ਢਹਿ' ਹੀ ਰਿਹੈ

ਆਪਣੀ ਇਕੱਲ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਰਹਿਣਾ
ਹੀ
'ਸਿਆਸੀ' ਹੋਣਾ ਹੈ ।

ਗਿੱਠਮੁਠੀਏ

ਅੱਜ ਖੱਦਰ
ਖੁੱਦਾਰ ਨਹੀਂ ਪਹਿਨਦੇ
ਥਾਂ ਥਾਂ ਤੋਂ ਲਿੱਬੜੀ ਖਾਈ
ਸਿਆਸੀ ਖੁਸਰੇ ਪਹਿਨਦੇ ਨੇ ।

ਨਾਇਕ ਬਹੁਤ ਦੂਰ ਜਾ ਚੁੱਕੇ ਨੇ
ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਹਾਸੀਏ ਤੋਂ
“ਬਾਹਰ” ਕਿਤੇ
ਭਿੱਟੇ ਜਾ ਚੁੱਕੇ ਨਿਸ਼ਾਨ
ਦਰ ਬਦਲੀਆਂ ਦੇ ਰੰਗ
ਅੱਜ ਖੱਦਰ ਖੁੱਦਾਰ ਨਹੀਂ
“ਤੰਦੂਰੀਏ” ਗੁੰਡੇ ਪਹਿਨਦੇ ਨੇ ।

ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਪੁਰਾਤਨ
ਸਿਆਣਪ
ਹਰ ਭਾਰਤੀ ਦਾ ਸੁਪਨਾ
“ਗਿੰਨੀਜ਼ ਬੁੱਕ” ਦਾ
ਲੂਲਾ ਅੰਕੜਾ

ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਨੌਂਦਰੂ
ਸਭ ਤੋਂ ਲੰਬਾ ਲਿੰਗ
ਦੁਨੀਆ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਹਿੰਸਕ
ਛੱਪੜ
“ਭਾਰਤੀ ਮੱਥਾ” ।

ਨਜ਼ਮ

ਕੇਵਲ ਸਿੰਘ ਨਿਰਦੇਸ਼

ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਜਲੰਧਰ
ਦੇ ਪਿੰਡ ਦੁਸਾਂਝ
ਕਲਾ ਵਿੱਚ
ਇਕ ਕਿਰਤੀ

ਕਿਰਸਾਨ ਦੇ ਘਰ ਪੈਦਾ ਹੋਏ
ਕੇਵਲ ਸਿੰਘ ਨਿਰਦੇਸ਼ 1965
ਵਿਚ ਇੰਡੀਅਨ ਆਰਮੀ ਵਿਚ
ਧਾਰਮਿਕ ਅਧਿਆਪਕ ਵੱਜੋਂ
ਨਿਯੁਕਤ ਹੋਏ ਤੇ ਫਿਰ ਨਾਇਬ
ਸੂਬੇਦਾਰ ਬਣ ਕੇ 1989 ਵਿੱਚ
ਪੈਨਸ਼ਨ ਲੈ ਕੇ ਪਹਿਲਾਂ
ਦਾਰਾਸਲਾਮ ਤਨਜ਼ਾਨੀਆ ਵਿਖੇ
ਫਿਰ 1991 ਤੋਂ 2005 ਤੱਕ
ਕੈਨੇਡਾ ਦੇ ਸ਼ਹਿਰ ਕੈਮਲੂਪਸ ਵਿਖੇ
ਗ੍ਰੰਥੀ ਵੱਜੋਂ ਸੇਵਾ ਨਿਭਾਈ। ਇਨ੍ਹਾਂ
ਦੀਆਂ ਹੁਣ ਤੱਕ ਤੀਹ ਦੇ ਕਰੀਬ
ਪੁਸਤਕਾਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਹੋ ਚੁੱਕੀਆਂ
ਹਨ। ਸੰਨ 2018 ਵਿਚ ਉੱਤਰੀ
ਅਮਰੀਕਾ ਦੀ ਕੇਂਦਰੀ ਲੇਖਕ
ਸਭਾ ਵੱਲੋਂ ਸਰਬੋਤਮ ਸਾਹਿਤਕਾਰ
ਦਾ ਪੁਰਸਕਾਰ ਵੀ ਮਿਲ ਚੁੱਕਾ ਹੈ

ਫਕੀਰਾ

ਚੋਲੇ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲ ਫਕੀਰਾ ।
ਫੁੱਲ ਨਾ ਟੁੱਟੇ ਡਾਲ ਫਕੀਰਾ ।

ਮਾਲਕ ਦੇ ਦਰ ਘਾਲੀ ਹੋਈ ,
ਪੈਂਦੀ ਥਾਏਂ ਘਾਲ ਫਕੀਰਾ ।

ਤਹਿ ਹੁੰਦੇ ਇਸ਼ਕੇ ਦੇ ਪੈਂਡੇ ,
ਸਬਰ ਸਬੂਰੀ ਨਾਲ ਫਕੀਰਾ ।

ਕਦੇ ਬਣੀਂ ਨਾ ਰਾਹ ਦਾ ਰੋੜਾ ,
ਹੋ ਜਾ ਵਾਂਗ ਰਵਾਲ ਫਕੀਰਾ ।

ਜੇ ਭਾਲੇਂ ਤੂੰ ਮਾਣਕ ਮੋਤੀ ,
ਫਿਰ ਸਾਗਰ ਹੰਗਾਲ ਫਕੀਰਾ ।

ਮੋਹ ਦੀ ਤਪਸ਼ ਮੁਹੱਬਤ ਸਾਤੂ ,
ਇਸ ਨੂੰ ਹੁਣ ਹੀ ਜਾਲ ਫਕੀਰਾ ।

ਸ਼ਮੂ ਜਲੇ ਨਾ ਸੜੇ ਪਤੰਗਾ ,
ਇਹ ਇਸ਼ਕੇ ਨੂੰ ਗਾਲ ਫਕੀਰਾ ।

ਦੇਸ਼ੀ ਨੂੰ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਬਣਾਵੇ ,
ਐਸਾ ਮੁਰਸ਼ਦ ਭਾਲ ਫਕੀਰਾ ।

ਕੇਵਲ ਸਿੰਘ ਨਿਰਦੇਸ਼
ਕੈਮਲੂਪਸ, ਕੈਨੇਡਾ
+1(778) 8785100

ਨਜ਼ਮ

ਜਸਵੰਤ ਵਾਗਲਾ

ਆਸਟਰੇਲੀਆ
ਵੱਸਦਾ ਜਸਵੰਤ
ਵਾਗਲਾ

‘ਹਾਦਸਿਆਂ ਦਾ ਜਗੰਲ’ ਅਤੇ ‘ਝਾਂਜਰ’ ਗਜ਼ਲ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਸਾਹਿਤ ਦੀ ਝੋਲੀ ਪਾ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਆਸਟਰੇਲੀਆ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦੇ ਚੜ੍ਹਦੇ ਅਤੇ ਲਹਿੰਦੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਗਜ਼ਲਗੋਆਂ ਦੇ ਸਾਂਝੇ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ‘ਜੱਗਦੇ ਹਰਫ਼ਾਂ ਦੀ ਡਾਰ’ ਵਿੱਚ ਵੀ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਰਚਨਾਵਾਂ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹਨ

ਗਜ਼ਲ

ਮਿੱਟੀ ਨੇ ਜੋ ਲਿਖੀ ਹੈ, ਉਹ
ਦਾਸਤਾਨ ਹਾਂ ਮੈਂ।

ਹੰਝੂ ਦੀ ਜੂਨ ਜਿਉਂਦਾ, ਅੱਜ ਦਾ
ਕਿਸਾਨ ਹਾਂ ਮੈਂ।

ਆਉਣਾ ਹੈ ਏਸ ਵਿੱਚੋਂ, ਜਦ
ਇਨਕਲਾਬ ਆਇਆ,
ਤੇਰੇ ਲਈ ਤਾਂ ਬੇਸ਼ਕ, ਕੱਚਾ ਮਕਾਨ
ਹਾਂ ਮੈਂ।

ਦਿੱਲੀ ਚੋਂ ਲਾਟ ਉੱਠੀ, ਦੁਨੀਆ ਨੂੰ
ਕਹਿ ਰਹੀ ਹੈ,
ਮੈਂ ਸਿੱਖ ਹਾਂ ਨਾ ਹਿੰਦੂ, ਨਾ
ਮੁਸਲਮਾਨ ਹਾਂ ਮੈਂ।

ਮੈਂ ਦੇਖਦਾ ਹਾਂ ਉਸਨੂੰ, ਦਲਦਲ ‘ਚ
ਗਰਕਦੇ ਨੂੰ,
ਕਹਿੰਦਾ ਸੀ ਜਿਹੜਾ ਅਕਸਰ, ਉੱਚੀ
ਉਡਾਨ ਹਾਂ ਮੈਂ।

ਜਿਸਨੂੰ ਸਮਝ ਨਾ ਆਵੇ, ਅਪਣੀ
ਹੀ ਲਿਖਤ ਭੋਰਾ,
ਬਾਹਾਂ ਉਠਾ ਕੇ ਆਖੇ, ਸ਼ਾਇਰ
ਮਹਾਨ ਹਾਂ ਮੈਂ।

ਨਾਨਕ ਫਰੀਦ ਬੁੱਲਾ, ਜਿਸ ਚੋਂ ਨਜ਼ਰ
ਨੇ ਆਉਂਦੇ,
ਬਦਲੇ ਨੇ ਯੁਗ ਜਿਸਨੇ, ਓਹੀ ਜੁਬਾਨ
ਹਾਂ ਮੈਂ।

ਪੁੱਛਿਆ ਕਿਸੇ ਨਾ ਆ ਕੇ,
ਅੰਦਰਲਾ ਦਰਦ ਮੇਰਾ,
ਸਦੀਆਂ ਤੋਂ ਹੀ ਤੜਪਦਾ,
ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਹਾਂ ਮੈਂ।

ਕਾਗਜ਼ ਦੇ ਫੁੱਲ ਵਿੱਚੋਂ, ਖੁਸ਼ਬੂ ਦੀ
ਆਸ ਕਰਦਾਂ,
ਕਿੰਨਾ ਹਾਂ ਭੋਲਾ ਭਾਲਾ, ਕਿੰਨਾ
ਨਾਦਾਨ ਹਾਂ ਮੈਂ।

ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਗੂੰਜਣਾ ਮੈਂ, ਦੁਨੀਆ ‘ਚ
ਸਾਜ਼ ਬਣਕੇ,
ਇਹ ਲੋਕ ਜਾਨ ਮੇਰੀ, ਲੋਕਾਂ ਦੀ
ਜਾਨ ਹਾਂ ਮੈਂ।

ਜਸਵੰਤ ਵਾਗਲਾ
ਬ੍ਰਿਸਬੇਨ, ਆਸਟਰੇਲੀਆ
+61468933935

ਨਜ਼ਮ

ਸਤਿਬੀਰ ਸਿੰਘ ਨੂਰ

ਸਤਿਬੀਰ
ਸਿੰਘ ਨੂਰ
ਲਾਇਲਪੁਰ
ਖ਼ਾਲਸਾ

ਕਾਲਜ
ਜਲੰਧਰ ਤੋਂ ਐਮ. ਏ. ਅਗ੍ਰੇਜੀ
ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ ਕੁਝ ਸਮਾਂ
ਰਾਮਗੜੀਆ ਕਾਲਜ ਫਗਵਾੜਾ
ਵਿਖੇ ਅਸਿਸਟੈਂਟ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਵੱਜੋਂ
ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਰਹੇ ਅਤੇ ਫਿਰ
ਆਸਟਰੇਲੀਆ ਪਰਵਾਸ ਧਾਰਨ
ਕਰ ਲਿਆ। 2014 ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ
ਦੀ ਪਲੇਠੀ ਪੁਸਤਕ ‘ਕਮਲੀ ਜਹੀ
ਜਿਗਿਆਸਾ’ ਅਤੇ 2019 ਵਿਚ
‘ਅੰਤਰਗਤਿ’ ਕਾਵਿ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ
ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਹਨ

ਨਜ਼ਮ

ਸਿਰਫ ਵਕਤ ਹੀ ਨਹੀਂ
ਘੜੀ ਦੀ ਸੂਈ ਵੀ ਤਾਂ ਉਤਾਰ
ਸਕਦੀ ਹੈ
ਜਿਸਮ ਦੀ ਕੱਕੜੀ ।

ਕਿੰਝ ਡਸਟਬਿਨ ਵਿਚ ਪਿਆ
ਅੱਧ ਜਨਮੀ ਮੱਕੜੀ ਦਾ ਭਰੂਣ
ਇਕ ਬਿੱਛੂ ਵਿਚ ਤਬਦੀਲ ਹੋ ਜਾਂਦੈ
ਉਹ ਆਖਦੇ ਨੇ

“ਕਾਲੇ ਬਿੱਛੂ ਦਾ ਡੰਗ ਵਧੇਰੇ
ਖਤਰਨਾਕ ਹੁੰਦੈ ”
ਪਰ ਇਸ ਘਰ ’ਚ
ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਕਾਲਾ ਜਾਲਾ ਬੁਣਦੀਆਂ
ਮੱਕੜੀ ਦੀਆਂ ਅੱਠ ਲੱਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ
ਹੀ ਕਾਫੀ ਹਨ ।

ਸਰੀਰ ਦੇ ਲਹੂ ਤੋਂ ਵੀ ਤੇਜ਼ ਦੌੜਦਾ
ਕੰਧਾਂ ਵਿਚਲਾ ਖਾਲੀਪਨ
ਹਨੇਰੇ ਦੀਆਂ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਲਾਸ਼ਾਂ ਮਿੱਧ ਕੇ
ਮੇਰੇ ਮੱਥੇ ਨਾਲ ਆ ਲਿਪਟਦਾ
ਤੇ ਮੁਹੱਬਤ ਦੀ ਕੌੜ ਵਰਗੀ
ਗੰਧ ਛੱਡਦਾ
ਬਿਲਕੁਲ ਉਹਨਾਂ ਫੁੱਲਾਂ ਜਿਹੀ
ਜੋ ਤੇਰੇ ਲਈ ਮੈਂ ਉਸ ਰਾਤ ਕੁਝ ਦੇਰ
ਨਾਲ ਤੋੜੇ ਸਨ ।

ਭਾਵੇਂ ਸਾਡੇ ਕੰਨਾਂ ਤੀਕ ਨਾ ਪਹੁੰਚੇ
ਪਰ ਉਸ ਫੁੱਲਦਾਨ ਨੇ ਅੱਜ ਵੀ
ਮੱਧਮ ਆਵਾਜ਼ ਵਿੱਚ ਹੀ
ਦਮ ਤੋੜਿਆ ਹੈ ।

ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ
ਵਿਪਰੀਤ ਦਿਸ਼ਾਵਾਂ ਵੱਲ ਫਿਸਲਦੇ
ਇਸ ਫੈਸਲੇ ਤੇ ਫਾਸਲੇ
ਵਿਚਲਾ ਪਾੜਾ
ਸਾਡੇ ਪੈਰਾਂ ਦਾ ਪਾਗਲਪਨ ਹੈ
ਜਾਂ ਅੱਧ ਜਨਮੀ ਮੱਕੜੀ ਦੀਆਂ
ਅੱਠ ਲੱਤਾਂ ਦੀ ਗੀਂਗ ।

ਸਤਿਬੀਰ ਸਿੰਘ ਨੂਰ
ਮੈਲਬਰਨ, ਆਸਟਰੇਲੀਆ

ਨਜ਼ਮ

ਅਸ਼ੋਕ ਚੌਧਰੀ

ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ

ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ

ਦੇ ਪਿੰਡ

ਸਤੌਰ ਦਾ

ਜੰਮਪਲ ਅਸ਼ੋਕ ਚੌਧਰੀ ਉੱਚ ਵਿੱਦਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਵਿਖੇ ਹੀ ਸਰਕਾਰੀ ਨੌਕਰੀ ਵਿੱਚ ਤੇ ਫੇਰ ਕੈਨੇਡਾ ਵਿਚ ਇਕ ਅਧਿਆਪਕ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਟੋਰਾਂਟੋ ਵਿਖੇ ਪਰਵਾਸ ਕਰ ਗਿਆ ਇਮੀਗ੍ਰੇਸ਼ਨ ਲਾਅ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਕਰਨ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਉਸ ਨੇ ਟਰਾਂਸਪੋਰਟ ਕਿੱਤਾ ਵੀ ਅਪਣਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਆਪਣੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਵਿਚ ਆਸ਼ਾਵਾਦੀ ਸੋਚ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਅਸ਼ੋਕ ਚੌਧਰੀ ਕੈਨੇਡਾ ਦੀਆਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਸਾਹਿਤਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ

ਭੁਲੇਖੇ

ਭਰਮ ਭੁਲੇਖੇ ਮਨ ਚੋਂ ਕੱਢ ਕੇ
ਸੁੱਟ ਆਇਆ,

ਫੋਕੇ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦੀ ਜੜ ਵੱਢ ਕੇ
ਸੁੱਟ ਆਇਆ ,
ਘੁੰਮ ਫਿਰ ਸੋਚ ਕਾਫ਼ਲਾ ਤੁਰਦਾ,
ਯਾਦਾਂ ਵਿਹੜੇ ਵੜ ਗਿਆ ਸੀ ,
ਵਕਤੀ ਰਿਸ਼ਤੇ ਗਰਜ਼ਾਂ ਤੱਕ,
ਹੀ ਸੀਮਤ ਸਨ,
ਇਹ ਦਿਲ ਝੱਲਾ, ਵਿੱਚ ਜਜ਼ਬਾਤਾਂ
ਹੜ੍ਹ ਗਿਆ ਸੀ

ਮੋਹ ਦੇ ਦੀਵੇ ਜਗਦੇ ਰਹਿਣ
ਹਵਾਵਾਂ 'ਚ,
ਤਾਹੀਓ ਖੈਰਾਂ ਮੰਗਦਾ ਰਿਹਾ
ਦੁਆਵਾਂ 'ਚ,
ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦੀ ਸੀ ਤਿਲਕਣ,
ਡਿੱਗ, ਮੁੜ ਖੜ੍ਹ ਗਿਆ ਸੀ
ਕੁਝ ਨਾ ਸਕੇ ਵਿਗਾੜ,
ਜੋ ਆਏ ਤੁਫਾਨ ਬੜੇ,
ਝੱਲ ਗਿਆ ਹੱਸ ਕੇ ਸਾਰੇ
“ਹੈਪੀ”, ਅੜ ਗਿਆ ਸੀ।

ਬੇਪਰਵਾਹ

ਹੁਜ਼ਰੇ ਦੇ ਦਰ ਪਾਕ ਪਵਿੱਤਰ,
ਅਜਬ ਇਬਾਦਤ-ਗਾਹਾਂ ਦੇ,
ਗੱਲ ਮੁੱਕਣੀ ਐ ਅਮਲਾਂ ਤੇ, ਜਦ
ਪਲਟੇ ਵਰਕੇ ਸਾਹਾਂ ਦੇ।

ਰੂਹ ਦਾ ਬਾਲਣ, ਤਨ ਦੀ ਭੱਠੀ,
ਜਿੰਦ ਨੂੰ ਮੱਚਣ ਲਾ ਦੇਂਦਾ ਏ,
ਇਸ਼ਕ ਜਦ ਵੀ ਸਿਰ ਚੜ੍ਹ ਬੋਲੇ,
ਗਲੀਏ ਯਾਰ ਨਚਾ ਦੇਂਦਾ ਏ,
ਕੁਲ ਹਯਾਤੀ ਭੁੱਲ ਜਾਵੇ, ਜਦ
ਬਦਲਣ ਤੌਰ ਨਿਗਾਹਾਂ ਦੇ ,
ਡਾਹਢੀ ਔਖੀ ਇਸ਼ਕ-ਮਜ਼ਾਜੀ,
ਵਸਲ ਨਾਂ ਇਹਨਾ ਰਾਹਵਾਂ ਦੇ।

ਚੁੱਪ ਜਿਹੇ ਚਿਹਰੇ ਨੈਣੀਂ ਵੱਸਣ,
ਇਹ ਪ੍ਰਤੱਖ ਜ਼ਮਾਨੇ ਦੇ ਆ,
ਆਪ ਫ਼ਨਾਹ ਹੋ ਮੱਚ ਕੇ ਹੱਸਣ,
ਬੱਸ ਇਹ ਪੱਖ ਪਰਵਾਨੇ ਦੇ ਆ,
ਤਨ ਲੀਰਾਂ ਦੇ ਪਾਏ ਪੁਸ਼ਾਕੇ,
ਡਿੱਠੇ ਜੱਗ ਦਿਆਂ ਸ਼ਾਹਾਂ ਦੇ ,
ਰਹਿਣ ਸਬਾਬਾਂ ਭਰੇ ਖ਼ਜ਼ਾਨੇ,
"ਹੈਪੀ" ਬੇਪਰਵਾਹਾਂ ਦੇ।
ਬੱਸ ਗੱਲ ਮੁੱਕਣੀ ਅਮਲਾਂ ਤੇ,
ਜਦ ਵਰਕੇ ਪਲਟੇ ਸਾਹਾਂ ਦੇ।

ਬਾਗ਼ੀ

ਖੁਸ਼ ਨੇ ਮਾੜੇ ਵਕਤੀਂ, ਜੁਗਨੂੰ ਬਣਨ
ਹਨੇਰੇ 'ਚ,
ਕਰਕੇ ਜਿੰਦ ਫ਼ਨਾਹ, ਰੌਸ਼ਨੀ ਕਰਨ
ਚੁਫੇਰੇ 'ਚ,

ਟਿਕੀ ਰਾਤ, ਹਸਰਤ ਦੇ ਸੁਪਨ,
ਸੰਜੋਏ ਰੱਖਦੇ ਓਹ,
ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਉਲਟ ਹਵਾ ਦੇ ਉਡਣਾ, ਖੰਭ
ਨਰੋਏ ਰੱਖਦੇ ਓਹ।

ਤੁਲਨਾ ਨਾਲ ਸੂਰਜਾਂ, ਜਗ ਤੇ ਦੇਣ
ਮਿਸਾਲਾਂ ਜੋ ,
ਵਧਦੇ ਮੰਜਲਾਂ ਵੱਲ ਨੂੰ, ਕਰਦੇ ਨਿੱਤ
ਕਮਾਲਾਂ ਜੋ ,
ਨੇ ਬ੍ਰੇਹਿੰਮਤੇ, ਹੰਝੂਆਂ ਦੇ ਹਾਰ,
ਪਰੋਏ ਰੱਖਦੇ ਓਹ,
ਜਿਹਨਾਂ ਉਲਟ ਹਵਾ ਦੇ ਉਡਣਾਂ,
ਖੰਭ ਨਰੋਏ ਰੱਖਦੇ ਓਹ।

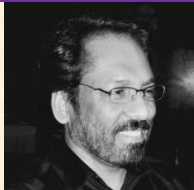
ਸਿਰਤ ਹਿੰਮਤ ਚੰਗਿਆਤੀ,
ਕਾਹਨੂੰ ਦਬਦੀ ਝੱਖੜਾਂ ਤੋਂ,
ਔਕੜ, ਕੋਹਾਂ ਭੱਜਦੀ, ਅੜਬ
ਸੁਭਾਅ ਦੇ ਅੱਖੜਾਂ ਤੋਂ ,
ਬਾਗ਼ੀ ਆਦਤ "ਹੈਪੀ",
ਦਮ ਨਰੋਏ ਰੱਖਦੇ ਓਹ,
ਜਿਹਨਾਂ ਉਲਟ ਹਵਾ ਦੇ ਉਡਣਾਂ,
ਖੰਭ ਨਰੋਏ ਰੱਖਦੇ ਓਹ।

ਅਸ਼ੋਕ ਚੌਧਰੀ
ਓਂਟਾਰੀਓ, ਕੈਨੇਡਾ
0019058675455

ਗਜ਼ਲ

ਡਾ. ਲੋਕ ਰਾਜ

ਡਾ. ਲੋਕ
ਰਾਜ ਪਿੰਡ
ਬਸ਼ੇਸ਼ਰਪੁਰ
ਜਲੰਧਰ ਦੇ
ਜੰਮ-ਪਲ

ਹਨ। ਪੀ. ਜੀ. ਆਈ. ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ
ਵਿਖੇ ਮਨੋਰੋਗ ਮਾਹਿਰ (ਐਮ.
ਡੀ.) ਵੱਜੋਂ ਆਪਣੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ
ਨਿਭਾ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। 2004 ਤੋਂ
ਬਰਤਾਨੀਆ ਦੀ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸਿਹਤ
ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਹਨ।
ਇਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਮਾਨਸਿਕ ਸਿਹਤ
ਸੰਬੰਧੀ 9 ਕਿਤਾਬਾਂ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ
ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ
ਹਾਦਸਿਆਂ ਦਾ ਸ਼ਫਰ' ਤੇ 'ਮੇਰੀ
ਮਿੱਟੀ ਮੇਰੇ ਰਾਹ'
ਗਜ਼ਲ/ਕਾਵਿ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਹੋ
ਚੁੱਕੇ ਹਨ

ਉਨ੍ਹਾਂ ਤਾਂ ਆਖਰ ਛੱਡਣਾ ਹੀ ਸੀ
ਜੋ ਸਨ ਬਸ ਮਤਲਬ ਦੇ ਯਾਰ ।

ਚੰਗਾ ਸੀ ਗੱਡਾ ਉਸ ਵੇਲੇ
ਮਾੜੀ ਵੀ ਨਹੀਂ ਮੋਟਰ ਕਾਰ ।

ਨਹੀਂ ਬਦਲੀ ਤਖਤੀ ਹੱਟੀ ਦੀ
ਅੱਜ ਨਕਦ ਤੇ ਕੱਲ੍ਹ ਉਧਾਰ ।

ਟੇਕ ਕਦੋਂ ਤੱਕ ਵਿਸ਼ਵਾਸਾਂ ਤੇ
ਕੁਝ ਤਾਂ ਹੱਥ ਅਕਲ ਨੂੰ ਮਾਰ ।

ਬਿਨ ਤੁਰਿਆਂ ਕਿੰਝ ਜਾਣ ਸਕੇਂਗਾ
ਕੀ ਹੈ ਮੋੜ ਦੇ ਪਰਲੇ ਪਾਰ ।

ਬੀਤ ਗਈ ਸੋ ਬੀਤ ਗਈ ਹੈ
ਜਿੰਨੀ ਬਚੀ ਹੈ, ਜੂਨ ਸੁਧਾਰ ।

ਡਾ. ਲੋਕ ਰਾਜ

ਮਿਲਟਨ ਕੀਨਜ਼, ਯੂ. ਕੇ.

+447766834152

drlokraj@hotmail.com

ਗਜ਼ਲ

ਬੀਤੇ ਨੂੰ ਵਾਜਾਂ ਨਾ ਮਾਰ
ਹੋ ਸਕਦਾ ਤਾਂ ਅੱਜ ਸੁਆਰ ।

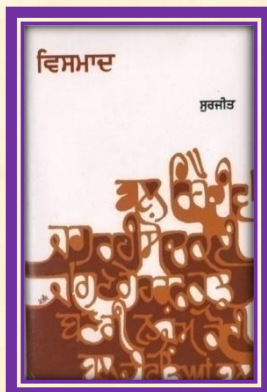
ਇਸ ਚੁੱਲ੍ਹੇ ਵਿੱਚ ਅੱਗ ਨਹੀਂ ਹੈ
ਰਾਖ ਉੜ੍ਹ, ਨਾ ਫੂਕਾਂ ਮਾਰ ।

ਜਿੰਨਾ ਕਰ ਸਕਦਾ ਸੀ, ਕੀਤਾ
ਐਵੇਂ ਨਾ ਰੱਖ ਦਿਲ ਤੇ ਭਾਰ ।

ਪਰਵਾਸ

ਅਪ੍ਰੈਲ-ਜੂਨ 2021

37

ਗਜ਼ਲ

ਇੰਦਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਧਾਮੀ

ਸਰੀ ਦੇ
ਮਸ਼ਹੂਰ
ਕਵੀ ਤੇ
ਗਜ਼ਲਗੋ

ਇੰਦਰਜੀਤ
ਸਿੰਘ ਧਾਮੀ ਸਟੇਜ ਦੇ ਵੀ ਧਨੀ
ਹਨ। ਕਾਵਿ ਸਿਰਜਣਾ ਕਰਨ
ਸਮੇਂ ਇਹ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਰਸ ਨੂੰ
ਤਰਜੀਹ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਅੱਜਕੱਲ੍ਹ
ਸਰੀ, ਕੈਨੇਡਾ ਦੇ ਵਾਸੀ
ਇੰਦਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਧਾਮੀ ਦੇ ਹੁਣ
ਤੱਕ 4 ਕਾਵਿ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਤੇ 2
ਵਾਰਤਕ ਦੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ
ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਹੋ ਚੁੱਕੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ
ਸਾਹਿਤ ਸਭਾ ਸਰੀ ਦੇ ਸਰਗਰਮ
ਮੈਂਬਰ ਵੱਜੋਂ ਵੀ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਹਨ

ਗਜ਼ਲ

ਬ੍ਰਿਹਾ ਬਰਸਾ ਗਿਆ ਕੋਈ,
ਤਬੀਅਤ ਰਾਸ ਨਈਂ ਆਉਣੀ
ਜੇ ਦੀਪਕ ਗਾ ਗਿਆ ਕੋਈ,
ਤਬੀਅਤ ਰਾਸ ਨਈਂ ਆਉਣੀ

ਇਹ ਇਜ਼ਤ-ਮਾਣ ਭੁੱਲਕੇ
ਤੂੰ ਉਛਾਲੇਂ ਪੱਗ ਹੋਰਾਂ ਦੀ,
ਜੇ ਤੇਰੀ ਲਾਹ ਗਿਆ ਕੋਈ,
ਤਬੀਅਤ ਰਾਸ ਨਈਂ ਆਉਣੀ

ਉਡੀਕਾਂ ਜਿਸਦੀ ਖਾਤਿਰ,
ਉਦ੍ਰੇ ਵਿਸਵਾਸ ਕੀ ਮਨ ਦਾ,
ਜੇ ਓਧਰ ਭਾ ਗਿਆ ਕੋਈ,
ਤਬੀਅਤ ਰਾਸ ਨਈਂ ਆਉਣੀ

ਅਣੂ ਰੂਹੇ ਰਵਾਂ ਜਲਦੇ,
ਇਹ ਐਟਮ ਨੇ ਮੁਹੱਬਤ ਦੇ,
ਚੁਆਤੀ ਲਾ ਗਿਆ ਕੋਈ,
ਤਬੀਅਤ ਰਾਸ ਨਈਂ ਆਉਣੀ।

ਚਿੜੀ ਦਾ ਬੋਟ ਹੈ ਨਿੰਹੁ ਤਾਂ,
ਵਿਛੋੜਾ ਝਪਟਦੈ ਇਸਤੇ,
ਜੇ ਸ਼ਿਕਰਾ ਖਾ ਗਿਆ ਕੋਈ,
ਤਬੀਅਤ ਰਾਸ ਨਈਂ ਆਉਣੀ।

ਇਹ ਰੂਹ ਵਿਚ ਦਰਦ ਦੇ ਮੰਜ਼ਰ,
ਮੁਨਾਰੇ ਹਨ ਬਿਨਾ ਛੱਤੋਂ,
ਜੇ ਝੱਖੜ ਢਾਹ ਗਿਆ ਕੋਈ,
ਤਬੀਅਤ ਰਾਸ ਨਈਂ ਆਉਣੀ।

ਘੁਮੰਡੀ ਚੰਦ ਹੈ ਘੁੰਮਦਾ,
ਅਵਾਗਰਦ ਅੰਬਰ ਵਿਚ,
ਜੇ ਬੱਦਲ ਛਾ ਗਿਆ ਕੋਈ,
ਤਬੀਅਤ ਰਾਸ ਨਈਂ ਆਉਣੀ।

ਇਹ ਗ਼ਰਦਿਸ਼ ਵਾਰਕੇ ਸੂਰਜ,
ਢਲੇ ਦਿਨ ਝੀਲ ਦੇ ਅੰਦਰ,
ਜੇ ਡੁਬਕੀ ਲਾ ਗਿਆ ਕੋਈ,
ਤਬੀਅਤ ਰਾਸ ਨਈਂ ਆਉਣੀ।

ਤੂੰ ਮੰਗੋਂ ਵੇਲ ਦੇ ਵਾਂਗੂੰ,
ਸਹਾਰਾ ਚੜ੍ਹਨ ਲਈ ਧਾਮੀ,
ਨਜ਼ਰ ਪਰਤਾ ਗਿਆ ਕੋਈ,
ਤਬੀਅਤ ਰਾਸ ਨਈਂ ਆਉਣੀ।

ਗਜ਼ਲ

ਮੁਬਾਰਕ ਸੋਹਲਵੇਂ ਸੰਨ ਦੀ,
ਮਗਰ ਕਿਰਦਾਰ ਨਾ ਡਿੱਗੇ,
ਵਿਵਸਥਾ ਕਰ ਕੁਈ ਐਸੀ ਕਿ
ਸਖ਼ਸ਼ੀ ਮਿਆਰ ਨਾ ਡਿੱਗੇ।

ਮਿਰੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਮੈਨੂੰ,
ਪਰਾਇਆਪਣ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੈ,
ਬਣਾਈਏ ਸਲਤਨਤ ਐਸੀ,
ਜੋ ਵਾਰ-ਅੰਬਾਰ ਨਾ ਡਿੱਗੇ।

ਇਹ ਗੁਰੂਆਂ ਦੀ ਧਰਤ ਉੱਤੇ,
ਰਹੇ ਇਖ਼ਲਾਕ ਦਾ ਰਿਸ਼ਤਾ,
ਨਾ ਤਖ਼ਤੋ-ਤਾਜ ਦਾ ਲਾਲਚ,
ਮੁਸੱਲਸਲ ਪਿਆਰ ਨਾ ਡਿੱਗੇ।

ਅਸੀਂ ਸੱਭੇ ਹਾਂ ਸਾਂਝੀਵਾਲ,
ਕਹਿਣਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਾਫ਼ੀ,
ਮੈਂ ਚਾਹੁੰਨੈ ਮਿਲਣਸਾਰੀ ਵਿਚ,
ਕਦੇ ਇਤਬਾਰ ਨਾ ਡਿੱਗੇ।

ਅਮਨ ਲਈ ਲਿਸ਼ਕਦੀ ਰੱਖਾਂ,
ਮਿਆਨੇ ਤੇਗ ਗੋਬਿੰਦ ਦੀ,
ਮਿਲਾਵਾਂ ਹੱਥ ਦੁਸ਼ਮਣ ਨਾ,
ਮਗਰ ਤਲਵਾਰ ਨਾ ਡਿੱਗੇ,

ਪਰਵਾਸ

ਐ ਦਾਨਿਸ਼ਵਰ ਤਿਰੇ ਸਾਹਵੇਂ,
ਝੁਕਣ ਦਾ ਹਰਜ਼ ਨਈਂ ਮੈਨੂੰ,
ਮੈਂ ਝੁਕਣਾ ਜਾਣਦਾਂ ਓਨਾਂ,
ਸਿਰੋਂ ਦਸਤਾਰ ਨਾ ਡਿੱਗੇ।

ਇਹ ਦਿੱਤੀ ਅਜਨਬੀ ਧਰਤੀ,
ਨੇ ਅਦਬੀ ਕੈਫ਼ੀਅਤ ਮੈਨੂੰ,
ਮੈਂ ਰਹਿੰਨਾ ਫ਼ਿਕਰਮੰਦੀ ਵਿਚ,
ਕਿਤੇ ਗੁਫ਼ਤਾਰ ਨਾ ਡਿੱਗੇ।

ਜੁ ਪਤਨੀ ਰੂਪ ਵਿਚ ਹਾਜ਼ਿਰ ਹੈ
ਅੱਜ ਵੀ ਪ੍ਰੇਮਕਾ ਧਾਮੀ,
ਰਹੀ ਜੋ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਤੇਰੀ,
ਉਦ੍ਯਾ ਸਤਿਕਾਰ ਨਾ ਡਿੱਗੇ।

ਇੰਦਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਧਾਮੀ
ਸਰੀ, ਕੈਨੇਡਾ
+6045378951

ਨਜ਼ਮ

ਦਰਸ਼ਨ ਬੁਲੰਦਵੀ

ਦਰਸ਼ਨ
ਬੁਲੰਦਵੀ
ਇੰਗਲੈਂਡ
ਵੱਸਦਾ

ਪੰਜਾਬੀ ਦਾ ਨਾਮਵਰ ਕਵੀ ਹੈ।
ਹੁਣ ਤੱਕ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ 7
ਕਾਵਿ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਤੇ ਇਕ
ਸਫ਼ਰਨਾਮਾ 'ਪਰ ਤੋਲਦਿਆਂ'
ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਬੁਲੰਦਵੀ
ਪ੍ਰਤੀਕਾਤਮਕ ਕਵੀ ਹੈ
ਬੁੱਧੀਜੀਵੀਆਂ ਲਈ ਉਸ ਦੀ
ਕਵਿਤਾ ਲੋਕ ਗਾਥਾਵਾਂ ਵਰਗੀ ਹੀ
ਹੈ। ਦਰਸ਼ਨ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਵਿਚ
ਆਤਮਿਕ ਵਿਗਿਆਨ,
ਇਤਿਹਾਸ, ਸਮਾਜਿਕ
ਵਿਸੰਗਤੀਆਂ ਤੇ ਪਰਿਵਰਤਨ ਦੇ
ਯਥਾਰਥ ਨੂੰ ਢੁੱਕਵੇਂ ਪ੍ਰਤੀਕਾਂ ਰਾਹੀਂ
ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ

ਦੁੱਖ ਦੀ ਆਤਮ ਕਥਾ

ਤੂੰ ਆਪਣਾ ਦੁੱਖ
ਹੰਝੂਆਂ ਰਾਹੀਂ ਦੱਸਿਆ
ਮੈਂ ਤੇਰਾ ਦੁੱਖ
ਹੰਝੂਆਂ ਰਾਹੀਂ ਸੁਣਿਆ
ਦੇਵੇਂ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੇ

ਹੰਝੂਆਂ ਵਿਚ ਹੰਝੂ ਹੋ ਗਏ
ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਵੀ
ਸੇਕ ਏਨਾ ਸੀ
ਕਿ ਅੰਦਰਲੇ ਲੋਹ ਬੈਰੀਅਰ
ਮੌਮ ਵਾਂਗ ਪਿੱਘਲ
ਪਾਣੀ ਵਾਂਗ ਵਹਿ ਤੁਰੇ
ਮੈਂ ਕਿੰਨਾ ਖੁਸ਼ਨਸੀਬ
ਕਿ ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ
ਦੁੱਖ ਸੁਣਨ ਦੇ ਯੋਗ ਸਮਝਿਆ
ਮੇਰੇ ਸੁਣਨ ਨਾਲ
ਜੇ ਤੇਰਾ ਦੁੱਖ ਘਟ ਜਾਂਦਾ
ਏਦੂ ਵੱਡਾ ਮੇਰਾ
ਕੋਈ ਹੋਰ ਪੁੰਨ ਨਹੀਂ
ਮੇਰਾ ਪਰਉਪਕਾਰ ਨਹੀਂ
ਦਿਲਾਂ ਵਿਚੋਂ ਹੀ
ਦਿਲਾਂ ਨੂੰ ਰਾਹ ਜਾਂਦੀ ਏ
ਚਾਹਤ ਵਿਚ ਹੀ
ਚਾਹਤ ਦੇ ਫੁੱਲ ਖਿੜਦੇ ਨੇ
ਯਕੀਨ ਦੇ ਧੁਰੇ ਦੁਆਲੇ ਹੀ
ਘੁੰਮਦੀ ਏ ਰਿਸਤਿਆਂ ਦੀ ਧਰਤੀ
ਅੰਦਰ ਪਰਮ ਦਇਆ ਹੈ
ਤਾਂ ਝੜੇ ਰੁੱਖ ਦੀ ਸਰਸਰਾਹਟ ਵੀ
ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਏ ਹਵਾ ਦਾ ਝੋਕਾ

ਦਰਸ਼ਨ ਬੁਲੰਦਵੀ

ਲੰਡਨ, ਯੂ. ਕੇ.

+447748791804

ਨਜ਼ਮ

ਕਰਮ ਲੁਧਿਆਣਵੀ

ਕਰਮ
ਲੁਧਿਆਣਵੀ
ਹਿਊਸਟਨ
(ਅਮਰੀਕਾ)

ਵੱਸਦੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ
ਕਵੀ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ
ਇੰਜਨੀਰਿੰਗ ਕਾਲਿਜ ਲੁਧਿਆਣਾ
ਤੋਂ 1971 'ਚ ਮਕੈਨੀਕਲ
ਇੰਜਨੀਰਿੰਗ ਕਰਕੇ ਪਹਿਲਾਂ
ਕੈਲਗਰੀ (ਕੈਨੇਡਾ) ਚਲੇ ਗਏ।
ਇਥੇ ਹੋਰ ਉਚੇਰੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਕਰਕੇ
ਪੈਟਰੋਲੀਅਮ ਉਦਯੋਗ 'ਚ ਲੰਮਾ
ਸਮਾਂ ਕੰਮ ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ ਹੁਣ
ਅਮਰੀਕਾ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਕਰਮ
ਭੂਮੀ ਬਣਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਨਾ ਕੋਈ ਫੇਸ ਕਿਤਾਬ ਹੋਵੇ
ਨਾ ਉਡੀਕੇ ਲਾਈਕ ਕੁਮੈਂਟਾਂ,
ਨਾ ਕੋਈ ਉਮਰ ਹਿਸਾਬ ਹੋਵੇ

ਫਰੈਂਡ ਅਨਫਰੈਂਡ ਨਾ ਕੋਈ ਜਾਣੇ,
ਜੋ ਮਿਲੇ ਖੁਸ਼ ਮਿਜ਼ਾਜ ਹੋਵੇ
ਸਭੇ ਦਿਸਣ ਰਾਂਝੇ ਦੇ ਸਾਂਝੂ
ਕੋਈ ਵੰਝਲੀ ਨਗਮਾ ਸਾਜ਼ ਹੋਵੇ
ਨਾ ਹੋਵਣ ਕੋਈ ਪੌੜੀਆਂ ਡੰਡੇ,
ਨਾ ਉੱਚਾ ਨੀਵਾਂ ਸਮਾਜ ਹੋਵੇ
ਸੁਕਰ ਗੁਜ਼ਾਰ ਹਰ ਸ਼ਖ਼ਸ ਹੋਵੇ,
ਨਾ ਕੋਈ ਜ਼ਮਾਨੇਸਾਜ਼ ਹੋਵੇ

ਪਿੰਡ ਪਿੰਡੋਰੀ ਹੋਵੇ ਸਿਰਨਾਵਾਂ
ਨਵੇਂ ਸਿਰਿਓਂ ਜ਼ਿੰਦ ਆਗਾਜ਼ ਹੋਵੇ
ਬਾਣ ਦਾ ਮੰਜਾ ਤੂਤਾਂ ਥੱਲੇ
ਆਜ਼ਾਦ ਬੁਲੰਦ ਪਰਵਾਜ਼ ਹੋਵੇ

ਟਿੰਡਾਂ ਔਲੂਆਂ ਖ਼ਾਲਾਂ ਕੱਸੀਆਂ
ਮਿੱਠਾ ਖੂਹ ਦਾ ਪਾਣੀ ਨਿਵਾਜ਼ ਹੋਵੇ
ਠਕ ਠਕ ਛੇੜੇ ਹਰਹਟ ਦੁਵਿੱਢਾ
ਤੂੰ ਹੀ, ਤੂੰ ਹੀ, ਆਵਾਜ਼ ਹੋਵੇ

ਖੁੱਲੇ ਖੇਤ ਹੋਣ ਬਿਨਾ ਲਕੀਰਾਂ
ਨਾ ਵੰਡ ਵਡਾਈ ਦਾ ਰਾਜ ਹੋਵੇ
ਖਾਈਏ ਵੰਡੀਏ 'ਕਰਮ' ਕਿਰਸਾਣੀ
ਖੇਤੋਂ ਉਪਜਿਆ ਅਨਾਜ ਹੋਵੇ

ਨਜ਼ਮ

ਚੱਲ ਮਨਾਂ ਮੁੜ ਓਥੇ ਚੱਲੀਏ
ਜਿਥੇ ਗੂਗਲ ਨਾ ਸਰਤਾਜ ਹੋਵੇ
ਨਾਮ ਨਾ ਜਾਣੇ ਮੇਰਾ ਕੋਈ,
ਨਾ ਨਾਉਂ ਕਿਤੇ ਅੰਦਰਾਜ ਹੋਵੇ

ਪੁੱਛੇ ਨਾ ਕੋਈ ਕਾਰਡ ਪਰਚੀ,
ਨਾ ਬਾਬੂ ਤਲਖ਼ ਮਿਜ਼ਾਜ ਹੋਵੇ
ਨਾ ਲੋੜ ਪਵੇ ਸ਼ਿਫਾਰਸ਼ ਵੱਢੀ
ਅਹਿਲਕਾਰ ਨਾ ਬੇਲਿਹਾਜ਼ ਹੋਵੇ

ਨਾ ਕੋਈ ਬਰਥ ਡੇਅ ਹੀ ਜਾਣੇ,
ਪਰਵਾਸ

ਕਰਮ ਲੁਧਿਆਣਵੀ
ਹਿਊਸਟਨ, ਅਮਰੀਕਾ
+18327668742

ਨਜ਼ਮ

ਕੇਹਰ ਸ਼ਰੀਫ਼

ਕੇਹਰ ਸ਼ਰੀਫ਼
ਪਿਛਲੇ ਚਾਰ
ਦਹਾਕਿਆਂ ਤੋਂ
ਜਰਮਨੀ ਦੇ

ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਟਨ ਦੇ ਵਾਸੀ ਹਨ
ਕੇਹਰ ਸ਼ਰੀਫ਼ ਵਾਰਤਕ ਲੇਖਕ
ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਕਵਿਤਾ ਵਿੱਚ
ਵੀ ਰੁਚੀ ਰੱਖਦੇ ਹਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ
ਵਾਰਤਕ ਪੁਸਤਕ 'ਸਮੇਂ ਨਾਲ
ਸੰਵਾਦ' 1998 ਵਿੱਚ ਛੱਪ
ਚੁੱਕੀ ਹੈ ਪੱਤਰਕਾਰੀ ਦੇ ਨਾਲ
ਨਾਲ ਅਮਰੀਕਾ ਤੋਂ ਚੱਲਦੇ
ਪੰਜਾਬੀ ਰੇਡੀਓ 'ਵਾਇਸ ਪੰਜਾਬ'
ਨਾਲ ਵੀ ਜੁੜੇ ਹੋਏ ਹਨ

ਅੰਬਰ ਦੇ ਅੱਥਰੂ

ਸੁਣਿਆ ਹੈ, ਦੇਖਿਆ ਹੈ
ਮਹਾ-ਮਾਨਵ ਵਰਗਾ ਕੋਈ
ਸਬਰ ਦਾ ਬੰਨ ਤੋੜ ਕੇ
ਸਿਦਕ ਦਾ ਲੜ ਫੜ ਕੇ
ਉੱਠਿਆ ਤੇ ਦਹਾੜਿਆ,
ਧਰਤ ਝੰਜੋੜੀ ਗਈ
ਅੰਬਰ ਦਾ ਕੜ ਪਾਟਿਆ
ਤਾਂ ਕੁੱਝ ਅੱਥਰੂ ਡਿਗੇ।

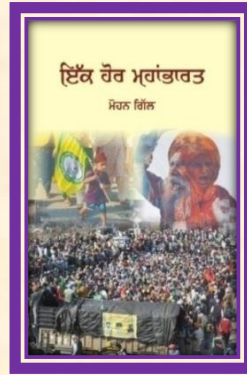
ਉਹ ਰੋਇਆ ਨਹੀਂ
ਸਿਦਕੀ ਰੋਂਦੇ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ
ਉਹਦੀ ਲਲਕਾਰ ਨੇ
ਚੁਫੇਰੇ ਗੂੰਜ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ
ਖਾਰੇ ਹੰਝੂਆਂ ਦੇ ਸੈਲਾਬ ਨਾਲ
ਅਸਮਾਨ ਸ਼ਰਮਿੰਦਾ ਹੋ ਗਿਆ
ਧਰਤੀ ਗੀਤ ਗਾਉਣ ਲੱਗੀ।

ਲਾਵੇ ਵਰਗਾ, ਉਬਲਦਾ ਗੁੱਸਾ
ਆਕਾਸ਼ੀ ਬਿਜਲੀ ਵਾਂਗ
ਚੁਫੇਰੇ ਲਿਸ਼ਕੋਰ ਬਣ ਫੈਲਿਆ
ਦੂਰੋਂ-ਪਾਰੋਂ ਆਵਾਜ਼ਾਂ ਆਈਆਂ
ਜੀਅ ਓਏ ਯੋਧਿਆ, ਜੀਅ !
ਘਾਬਰੀਂ ਨਾ, ਅਸੀਂ ਆਏ ਕਿ ਆਏ,
'ਤੇ ਜੁੜ ਗਿਆ ਹਜ਼ੂਮ
ਧਰਤੀ ਦੇ ਜਾਇਆਂ ਦਾ
ਆਪਣਿਆਂ ਤੇ 'ਪਰਾਇਆਂ' ਦਾ
ਦੂਰ ਤੱਕ ਅਣਗਿਣਤ, ਬੇ-ਹਿਸਾਬ
ਧਰਤੀ ਤੋਂ ਅਸਮਾਨ ਤੱਕ
ਗੂੰਜਣ ਲੱਗਿਆ -ਟਿਕੈਤ, ਟਿਕੈਤ।

ਵਿਰਸਾ ਜੀਵਤ ਹੋਇਆ
ਵਿਰਾਸਤ ਸਾਂਭੀ ਗਈ
ਜਿਹੜਾ ਭਾਈਚਾਰਾ ਕਦੇ
ਉਰੇ-ਪਰੇ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ
ਉਹ ਮੁੜ ਜੁੜ ਗਿਆ ਹੈ
ਕਿਰਤੀਆਂ ਦਾ ਭਾਈਚਾਰਾ

ਘਰਾਂ ਤੋਂ ਨਿਕਲ ਤੁਰੇ ਮਿਹਨਤੀ ਲੋਕ
ਆਪਣੇ ਹੱਕਾਂ ਦੀ ਰਾਖੀ ਲਈ

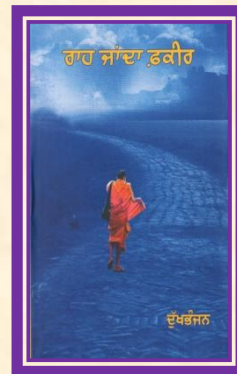
ਭਾਈਚਾਰਾ ਜੁੜ ਬੈਠਿਆ
ਸਾਂਝੇ ਨਾਅਰੇ ਉੱਚੇ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ
ਲਹਿਰ ਜਿੱਤ ਵੱਲ ਅੱਗੇ
ਵਧ ਰਹੀ ਹੈ।
ਹੁਣ ਅੰਬਰ ਵੀ
ਜਿੱਤ ਦਾ ਜਸ਼ਨ ਦੇਖੇਗਾ।

ਸੂਰਬੀਰ ਟਿਕੈਤ ਨੇ
ਆਪਣੇ ਅੱਥਰੂਆਂ ਨਾਲ
ਉੱਜਲ ਭਵਿੱਖ ਦਾ
ਮੂੰਹ ਧੋ ਦਿੱਤਾ ਹੈ
ਆਸ ਦਾ, ਉਮੀਦ ਦਾ
ਬੁਹਾ ਖੜਕਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਪਿੰਡਾਂ ਤੋਂ ਤੁਰੇ,
ਹੋਰ ਕਿਰਤੀਆਂ ਦੇ ਜੱਥੇ
ਮੋਰਚਿਆਂ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚ ਰਹੇ ਹਨ
ਸੰਘਰਸ਼ ਵਿਚ ਜੁੜ ਬੈਠਿਆਂ ਦੇ
ਨਾਅਰੇ ਹੋਰ ਉੱਚੇ ਹੋ ਗਏ ਹਨ
ਸਭ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੈ , ਜਲਦ ਹੀ
ਧਰਤ ਦੇ ਵਿਹੜੇ
ਜਿੱਤ ਦੀ ਧਮਾਲ ਪਵੇਗੀ।

ਕੇਹਰ ਸ਼ਰੀਫ਼
ਵਿਟਨ, ਜਰਮਨੀ
+491733546050

ਗ਼ਜ਼ਲ

ਸੁਰਿੰਦਰ ਸੋਹਲ

ਸੁਰਿੰਦਰ ਸੋਹਲ
ਅਮਰੀਕਾ
ਵਿੱਚ ਵਸਦਾ
ਪੰਜਾਬੀ ਜ਼ੁਬਾਨ
ਦਾ ਬਹੁਪੱਖੀ

ਲੇਖਕ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀ ਗ਼ਜ਼ਲ ਦੇ
ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਉਸ ਦਾ ਉੱਘਾ ਨਾਮ
ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਉਸ ਨੇ
ਨਾਵਲ ,ਬਾਲ ਸਾਹਿਤ ਅਤੇ ਰੇਖਾ
ਚਿੱਤਰ ਵੀ ਲਿਖੇ ਹਨ। ਹੁਣੇ-ਹੁਣੇ
ਉਸਦਾ ਕਾਵਿ-ਸੰਗ੍ਰਿਹ 'ਇਬਾਰਤ
ਚੁੱਪ ਕਿਉਂ ਹੈ' ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਹੋਇਆ
ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਉਸਨੇ ਸਮਕਾਲੀ
ਜੀਵਨ ਸ਼ੈਲੀ ਦੀਆਂ ਵਿਭਿੰਨ
ਪਰਤਾਂ ਦਾ ਸਹਿਜ-ਸੁਭਾਵਿਕ ਤੇ
ਸੁਹਜਮਈ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਕੀਤਾ ਹੈ

ਗ਼ਜ਼ਲ

ਸਿਤਾਰਿਆਂ ਦੀ ਚਮਕ,
ਚੰਨ ਦੀ ਚਾਨਣੀ ਵੇਚੀ।
ਹਨੇਰੇ ਦੌਰ ਨੇ
ਦੀਵੇ ਦੀ ਰੌਸ਼ਨੀ ਵੇਚੀ

ਮਹਿਕ ਗੁਲਾਬ ਦੀ,
ਪਰਵਾਜ਼ ਪੰਛੀਆਂ ਦੀ, ਤੇ,
ਨਦੀ ਦਾ ਹੁਸਨ,
ਹਵਾਵਾਂ ਦੀ ਰੁਮਕਣੀ ਵੇਚੀ।

ਖ਼ਰੀਦਦਾਰ ਵੀ ਤੇਰੇ
ਬਜ਼ਾਰ ਵੀ ਤੇਰਾ,
ਤੂੰ ਨੋਚ-ਨੋਚ ਕੇ ਸੋਨੇ ਦੀ

ਪਰਵਾਸ

ਹੈ ਚਿੜੀ ਵੇਚੀ।

ਕਬੂਲਣਾ ਨਾ ਜ਼ਮੀਂ ਨੇ,
ਨਾ ਅਗਨ ਨੇ ਤੈਨੂੰ,
ਤੂੰ ਜੇ ਧਨਾਢ ਨੂੰ
ਮੁੜਕੇ ਦੀ ਚਾਸ਼ਣੀ ਵੇਚੀ।

ਗ਼ਜ਼ਲ

ਜਿਨ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਕਹਿਕਸ਼ਾਂ ਨਾ ਚੰਨ ਦੇ
ਨਿਸ਼ਾਨ ਮਿਲੇ।
ਸਫ਼ਰ 'ਚ ਐਤਕੀਂ ਐਸੇ ਵੀ
ਆਸਮਾਨ ਮਿਲੇ।

ਤੁਹਾਡੇ ਸ਼ਹਿਰ 'ਚ ਰਾਤਾਂ ਸਨ
ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰੌਸ਼ਨ,
ਬੁਝੇ ਚਿਰਾਗ਼ ਮਿਲੇ, ਜਲ ਰਹੇ
ਮਕਾਨ ਮਿਲੇ।

ਸ਼ਿਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਵੇਲਾ
ਬਦਲ ਗਿਆ ਦਿਸਿਆ,
ਜੁ ਪੰਛੀਆਂ ਦੇ ਘਰੋਂ
ਤੀਰ ਤੇ ਕਮਾਨ ਮਿਲੇ।

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਚੁੱਪ 'ਚੋਂ ਡੁੱਲਦਾ ਸੀ
ਨੂਰ ਕਵਿਤਾ ਦਾ,
ਵਣਾਂ 'ਚ ਐਸੇ ਵੀ
ਬਿਰਖਾਂ ਦੇ ਖ਼ਾਨਦਾਨ ਮਿਲੇ।

ਭਟਕ ਗਿਆ ਤਾਂ
ਸਹੀ ਰਾਸਤੇ 'ਤੇ ਲੈ ਆਏ,
ਤੇਰੀ ਤਲਾਸ਼ 'ਚ ਏਦਾਂ ਦੇ ਵੀ
ਤੂਫ਼ਾਨ ਮਿਲੇ।

ਸੁਰਿੰਦਰ ਸੋਹਲ
ਨਿਊਯਾਰਕ, ਅਮਰੀਕਾ
0016462202586

ਨਜ਼ਮ

ਜੱਗੀ ਜਗਵੰਤ ਕੌਰ ਸਿੱਧੂ

ਜੱਗੀ
ਜਗਵੰਤ ਕੌਰ
ਨੇ ਆਪਣੀ
ਉਚੇਰੀ
ਸਿੱਖਿਆ

ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਪਟਿਆਲਾ ਤੋਂ ਹਾਸਿਲ ਕੀਤੀ। ਘਰ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦੇ ਸਾਹਿਤਕ ਮੈਗਜ਼ੀਨਾਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਹੋ ਕੇ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਵੀਰ ਦੀ ਚੜ੍ਹਦੀ ਜਵਾਨੀ ਵਿਚ ਸ਼ਹਾਦਤ ਤੇ ਵਿਛੋੜੇ ਦੇ ਦੁੱਖ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਲਿਖਣ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਕੀਤਾ। ਅਮਰੀਕਾ ਤੇ ਕੈਨੇਡਾ ਦੇ ਕਈ ਰੇਡੀਓ ਸਟੇਸ਼ਨਾਂ ਤੇ ਵੀ ਜੱਗੀ ਜਗਵੰਤ ਕੌਰ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਰਹੀ। ਕਈ ਪੰਜਾਬੀ ਅਖ਼ਬਾਰਾਂ ਵਿਚ ਉਸ ਦੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਹੋ ਚੁੱਕੀਆਂ ਹਨ

ਨਜ਼ਮ

ਸਿਦਕ ਮੇਰੇ ਨੂੰ ਨਾ ਅਜ਼ਮਾਈ
ਤੇਰੀ ਨਜ਼ਰੇ ਕਬੂਲ ਹੋ ਜਾਵਾਂ

ਮੇਰੇ ਮੁਰਸ਼ਦ,
ਮੇਰੇ ਰਹਿਬਰ,
ਮੇਰੇ ਸਾਈਂ !

ਤੇਰੇ ਦਰ ਆਈ ਮੈਂ ਚਾਈਂ, ਚਾਈਂ,
ਪੱਲਾ ਅੱਡ ਦੁਆ ਮੈਂ ਮੰਗਾਂ,

ਪਰਵਾਸ

ਤੇਰੀ ਰਹਿਮਤ ਮੇਰੇ ਖੁਦਾ ਮੈਂ ਮੰਗਾਂ,
ਤੇਰੀ ਨਜ਼ਰੇ ਕਬੂਲ ਹੋ ਜਾਵਾਂ,
ਭਾਵੇਂ ਸਭ ਲਈ ਫਜ਼ੂਲ ਹੋ ਜਾਵਾਂ,
ਜੋ ਜੀ ਆਵੇ ਕਹੇ ਲੁਕਾਈ,
ਮੈਨੂੰ ਤੈਂਡੇ ਵਿਚੋਂ ਦਿਖੇ ਖੁਦਾਈ,
ਨੱਚ ਕੇ ਆਪਣਾ ਸ਼ਹੁ ਮਨਾਵਾਂ,
ਗਾ ਕੇ ਆਪਣਾ ਯਾਰ ਰਿਝਾਵਾਂ,
ਮਿਹਣੇ ਤਾਅਨੇ ਜੱਗ ਦੇ ਸਹਿ ਲਾਂ,
ਰੂਹ ਆਪਣੀ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ
ਕਹਿ ਲਾਂ,

ਰੁੱਸਦੀ ਐ ਦੁਨੀਆ ਪਈ ਰੁੱਸੇ,
ਟੁੱਟਦੀ ਹੈ ਝਾਂਜਰ ਪਈ ਟੁੱਟੇ,
ਹਰ ਕੋਈ ਆਖੇ ਝੱਲ ਵਲੱਲੀ,
ਇਕ ਹੋਵੇ ਤੇਰੀ ਨਜ਼ਰ ਸਵੱਲੀ,
ਮੈਂ ਦਾਸੀ ਤੇਰੀ ਗੋਲੀ ਸਾਂਈਆਂ
ਮੈਂ ਗੂੰਗੀ ਮੈਂ ਬੋਲੀ ਸਾਂਈਆਂ
ਅੰਦਰ ਵੱਸ ਕੇ ਗੀਤ ਲਿਖਾਵੇਂ,
ਬੰਦਿਸ਼ ਤੇ ਹਰ ਰੀਤ ਸਿਖਾਵੇ,
ਤੂੰ ਸਾਜ਼ਾਂ ਤੇ ਰਾਗਾਂ ਅੰਦਰ,
ਤੂੰ ਹੀ ਸੁਰਾਂ ਆਵਾਜ਼ਾਂ ਅੰਦਰ,
ਆਈ ਹਾਂ ਮੈਂ ਚਾਈਂ, ਚਾਈਂ,
ਸਿਦਕ ਮੇਰੇ ਨੂੰ ਨਾ ਅਜ਼ਮਾਈ
'ਜੱਗੀ' ਜੁਗਾਂ ਜੁਗਾਂ

ਨਾ ਲੱਥੇ ਜਿਹੜਾ,
ਐਸਾ ਸਾਲੂ ਲਾਲ ਰੰਗਾ ਦੇ।
ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ ਮੈਂ ਥਾਈਂ, ਥਾਈਂ,
ਮੇਰੇ ਮੁਰਸ਼ਦ ਮੇਰੇ ਸਾਈਂ ।

ਜੱਗੀ ਜਗਵੰਤ ਕੌਰ ਸਿੱਧੂ

ਟੋਰੰਟੋ, ਕੈਨੇਡਾ

6477405362

ਨਜ਼ਮ

ਅਮਨਜੀਤ ਕੌਰ ਸ਼ਰਮਾ

ਅਮਨਜੀਤ ਕੌਰ
ਸ਼ਰਮਾ ਅੱਜ
ਕੱਲ੍ਹ ਅਮਰੀਕਾ
ਵਿੱਚ ਵੱਸਦੀ

ਹੈ। ਅਮਰੀਕਾ ਜਾਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਹ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਬਲਿਕ ਸਕੂਲ ਲੁਧਿਆਣਾ ਵਿੱਚ ਅਧਿਆਪਕਾ ਸੀ ਤੇ ਅੱਜ ਵੀ ਉਸ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਬੜੀ ਹੀ ਸ਼ਿੱਦਤ ਨਾਲ ਯਾਦ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਭਾਵੇਂ ਅਜੇ ਤੱਕ ਉਸ ਦੀ ਕੋਈ ਕਿਤਾਬ ਨਹੀਂ ਛਪੀ ਪਰ ਫੇਸਬੁੱਕ 'ਤੇ ਉਸ ਦੀਆਂ ਖੂਬਸੂਰਤ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਨੇ ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਜੋੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ

ਤੇਰੀ ਹੋਂਦ

ਤੇਰੀ ਹੋਂਦ ਹੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨੂੰ
ਸਰਸ਼ਾਰ ਕਰਦੀ ਏ
ਤੇਰੇ ਬਾਬੋਂ ਇਹੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ
ਖੁਆਰ ਕਰਦੀ ਏ।

ਦਿੰਦੇ ਮੈਨੂੰ ਸਕੂਨ ਡਾਹਢਾ
ਦੇ ਸੁਖਨ ਬੋਲ ਤੇਰੇ
ਲੰਮੀ ਚੁੱਪ ਤੇਰੀ
ਜੀਣਾ ਦੁਸ਼ਵਾਰ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਤੇਰੇ ਹਾਸਿਆਂ 'ਚ ਮਹਿਕਦੀ ਹੈ
ਕਾਇਨਾਤ ਸਾਰੀ
ਤੇਰੇ ਗ਼ਮ ਚ ਹਉਕੇ
ਮੇਰੀ ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਭਰਦੀ ਹੈ।

ਤੂੰ ਹੌਸਲਾ ਬਣ ਜਾਹ ਤੇ
ਮੇਰੇ ਸੁਪਨੇ ਸੱਚ ਹੋਵਣ
ਮੇਰੀ ਸੋਚ ਹਰ ਪਲ
ਨਵੀਂ ਪਰਵਾਜ਼ ਭਰਦੀ ਹੈ।

ਚੁੱਪੀ ਧਾਰ ਨਾ ਬਹਿ ਜੀਂ
ਜਿੰਦਰੇ ਲਾ ਕੇ ਸੋਚਾਂ ਨੂੰ
ਉਡਾਰੀ ਸੋਚਾਂ ਦੀ ਜੀਵਨ ਨੂੰ
ਸਰਸ਼ਾਰ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਬਿਰਤੀ ਖੋਜੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ
ਨਵਾਂ ਕੁਝ ਸਹਿਜੇ ਹੋ ਜਾਂਦਾ
ਨੀਅਤ ਬੁਰੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ
ਸਦਾ ਹੀ ਯਾਰਮਾਰ ਕਰਦੀ ਹੈ

ਵੱਗਦੇ ਰਹਿਣ ਤਾਂ ਤਾਜ਼ਾ ਨੇ,
ਪਾਣੀ ਖੜ੍ਹੇ ਤਾਂ ਬੁੱਸ ਜਾਂਦੇ
ਰਵਾਨੀ ਸਹਿਜ ਦੀ ਜਿਉਣਾ,
ਖੁਸ਼ਗਵਾਰ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਬਿਖੜੇ ਪੈਂਡਿਆ ਤੇ ਚਾਲ
ਕਿਧਰੇ ਮੱਠੀ ਨਾ ਹੋ ਜੇ
ਕਿਵੇ ਪੱਧਰੇ ਬਣਾਵਾਂ ਰਾਹ,
ਅਮਨ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਅਮਨਜੀਤ ਕੌਰ ਸ਼ਰਮਾ
ਲਾਸ ਏਂਜਲਸ, ਕੈਲੇਫੋਰਨੀਆ
0018182130222

ਨਜ਼ਮ

ਕੁਲਵੰਤ ਢਿੱਲੋਂ

ਯੂ. ਕੇ. ਦੀ
ਧਰਤੀ ਤੇ
ਵਸਣ ਵਾਲੀ
ਕੁਲਵੰਤ ਕੌਰ
ਢਿੱਲੋਂ 'ਵਕਤ

ਦੀਆਂ ਪੈਰਾਂ 'ਚ' ਕਾਵਿ ਸੰਗ੍ਰਹਿ
ਰਾਹੀਂ ਪੰਜਾਬੀ ਕਾਵਿ ਜਗਤ ਵਿੱਚ
ਹਾਜ਼ਰੀ ਲਵਾ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ
ਇਲਾਵਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਮਰੀਕਾ,
ਕੈਨੇਡਾ, ਜਾਪਾਨ ਅਤੇ ਇੰਗਲੈਂਡ
ਵਸਦੇ 79 ਕਵੀਆਂ ਦੀਆਂ
ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸੰਪਾਦਿਤ ਕਰ ਕੇ
ਵਰਤਮਾਨ ਦੇ ਆਰ ਪਾਰ ਪੁਸਤਕ
ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਨਾਵਲ
'ਦਸਤਕ' ਅਤੇ ਕਾਵਿ ਸੰਗ੍ਰਹਿ
'ਸਾਲ ਦਰ ਸਾਲ' ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨਾ ਅਧੀਨ
ਹਨ। ਸਾਊਥਾਲ ਯੂ. ਕੇ. ਵਿੱਚ
ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਕਲਾ ਕੇਂਦਰ ਦੇ
ਪ੍ਰਧਾਨ ਦੀ ਅਹਿਮ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾ
ਰਹੇ ਹਨ।

ਨਜ਼ਮ

ਕੀ ਹੈ ਕਵਿਤਾ
ਕਵਿਤਾ ਕੋਈ ਖੜੋਤ ਨਹੀਂ
ਇਹ ਤਾਂ ਵਹਿੰਦਾ ਦਰਿਆ ਹੈ।
ਜੋ ਜੀਵਨ ਦੀਆ
ਉਚਾਈਆਂ, ਨਿਵਾਣਾਂ ਨੂੰ,

ਪਰਵਾਸ

ਅਪ੍ਰੈਲ-ਜੂਨ 2021

ਲੰਘਦਾ ਤੁਰਿਆ ਜਾਂਦਾ।

ਕਵਿਤਾ ਤਾਂ,
ਰੂਹ ਦੀ ਪਰਵਾਜ਼ 'ਚੋਂ,
ਨਿਕਲਦਾ ਬਰਨਾ ਹੈ।
ਕਵਿਤਾ ਤਾਂ
ਜੀਵਨ ਦੀ ਪੋੜੀ
ਬਚਪਨ, ਜਵਾਨੀ, ਤੇ
ਬੁਢਾਪੇ ਦਾ ਹਰ ਰੰਗ ਦੇਖਦੀ।
ਨਿਰੰਤਰ ਤੁਰਦੀ ਹੈ।
ਕੀ ਛੁਪਿਆ ਹੈ, ਕਵਿਤਾ ਤੋਂ।
ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ।
ਖੁਸ਼ੀ ਖੇੜਾ, ਮੁਸਕਰਾਹਟ।
ਗਮ, ਦਰਦ ਤੇ ਹੋਕੇ।
ਇਹਦੀ ਬੁੱਕਲ ਚ ਹੀ ਤਾਂ,
ਪਲਮਦੇ ਨੇ।
ਕਵਿਤਾ ਦੀ ਮੁੱਠੀ ਵਿੱਚੋਂ,
ਜੀਵਨ ਰੂਪੀ ਰੇਤ,
ਕਿਰਦੀ ਨਹੀਂ।
ਉਸ ਦੇ ਕਣ ਕਣ ਨੂੰ
ਸਾਂਭਦੀ ਹੈ।
ਆਪਣੀ ਬੁੱਕਲ ਵਿੱਚ।
ਕਵਿਤਾ, ਕਲਮ ਤੇ ਜੀਵਨ
ਹੈ ਨਾ ਅਨੋਖਾ ਸੁਮੇਲ।

ਕੁਲਵੰਤ ਢਿੱਲੋਂ

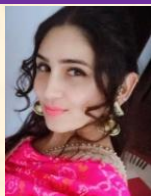
ਲੰਡਨ, ਯੂ. ਕੇ.

00447870358186

ਨਜ਼ਮ

ਨੀਲੂ ਜਰਮਨੀ

ਮਸ਼ਹੂਰ
ਗੀਤਕਾਰ
ਇੰਦਰਜੀਤ
ਹਸਨਪੁਰੀ ਦੇ
ਪਿੰਡ ਦੀ

ਜੰਮਪਲ ਤੇ ਹੁਣ ਜਰਮਨੀ ਵਸਦੀ
ਨੀਲੂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਕਿੱਸਿਆਂ
ਅਤੇ ਪੁਰਾਣੇ ਲੋਕ ਗੀਤਾਂ ਦੀ
ਨਾਇਕਾ ਵਸੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਗੀਤ
ਜਾਂ ਕਵਿਤਾ ਤਰੰਨੁਮ ਵਿੱਚ
ਸੁਣਾਉਣਾ ਨੀਲੂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਚੰਗਾ
ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਵਿਤਾ ਦੀਆਂ
ਤਰੰਗਾਂ ਨੂੰ ਬੜੀ ਸ਼ਿੱਦਤ ਨਾਲ
ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੀ ਹੈ ਹੁਣੇ ਹੁਣੇ
ਨੀਲੂ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਕਾਵਿ ਜਗਤ
ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਪਲੇਠੀ ਕਾਵਿ
ਪੁਸਤਕ ਬੈਰਾਗ ਰਾਹੀਂ ਦਸਤਕ
ਦਿੱਤੀ ਹੈ

ਤਿਤਕ ਤੇਰਾ ਰੂਪ ਤੱਕ ਕੇ ਜਾਣ ਨਾ
ਦਰਪਣਾਂ ਨੂੰ ਦੇ ਸਨਮ ਪਰਮਾਣ ਦੇ।

ਨਾ ਲਗਾ ਫੁੱਲ ਵਾਂਗ ਸੀਨੇ ਨਾ ਲਗਾ
ਹਾਂ ਅਸੀਂ ਪੱਥਰ ਤੇ ਠੋਕਰ ਖਾਣ ਦੇ।

ਕੌਣ ਬਣਕੇ ਗੀਤ ਕੰਨੀਂ ਘੁਲ ਗਿਆ
ਕੌਣ ਬਹਿਰਾਂ ਦੇ ਪਤੇ ਅਣਜਾਣ ਦੇ ?

ਭਟਕਦੇ ਦੋ ਨੈਣ ਤੇਰੀ ਭਾਲ ਵਿਚ
ਖਾਕ ਤੇਰੇ ਰਸਤਿਆਂ ਦੀ ਛਾਣ ਦੇ।

ਖਾਬ ਤੇਰੇ ਦੇਖੀਏ ਦੱਸ ਕਿਸ ਤਰਾਂ
ਯਾਦ ਤੇਰੀ ਪਲ ਨਾ ਅੱਖ ਝਪਕਾਣ ਦੇ

ਉਹ ਜੁ ਬਣਕੇ ਟਪਕਦਾ ਹੰਝੂ ਅੱਖੋਂ
ਨਾ ਤੇਰੇ ਹਾਸੇ 'ਨੀਲੂ' ਕੁਮਲਾਣ ਦੇ।

ਨੀਲੂ ਜਰਮਨੀ

ਜਰਮਨੀ

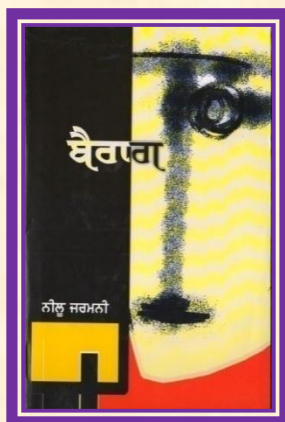
+4915205434798

ਨਜ਼ਮ

ਬੈਠ ਮਹਿਰਮ ਕੋਲ ਅੱਜ ਸ਼ਰਮਾਣ ਦੇ
ਅੱਖੀਆਂ ਨੂੰ ਚਿੱਤ ਵੀ ਪਰਚਾਣ ਦੇ

ਫੁੱਲ ਤੂੰ ਤਿਤਲੀ ਦਾ ਮੈਨੂੰ ਮਾਣ ਦੇ
ਗੀਤ ਕੋਈ ਇਸ਼ਕ ਦਾ ਅੱਜ ਗਾਣ ਦੇ

ਨਾ ਹਵਾਏ ਰੋਕ ਸਾਨੂੰ ਜਾਣ ਦੇ
ਰੋਕਣਾ 'ਗਰ ਹੈ ਕਿਸੇ ਦਾ ਹਾਣ ਦੇ।

ਗਜ਼ਲ

ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਪੰਜੂ

ਕੈਨੇਡਾ ਵੱਸਦੇ
ਪਰਵਾਸੀ
ਪੰਜਾਬੀ ਲੇਖਕਾਂ
ਵਿਚ ਮਹਿੰਦਰ
ਸਿੰਘ ਪੰਜੂ ਦਾ
ਨਾਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵਰਨਣਯੋਗ
ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਉਹਨਾਂ ਨੇ
ਤੀਹ ਸਾਲ ਬਤੌਰ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਦੇ
ਲੈਕਚਰਾਰ ਆਪਣੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ
ਦਿੱਤੀਆਂ। ਹੁਣ ਤੱਕ ਉਹਨਾਂ ਦੇ
ਦੋ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ, ਇਕ
ਨਾਵਲ, ਇਕ ਗਜ਼ਲ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਅਤੇ
ਦੋ ਕਾਵਿ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਛੱਪ ਚੁੱਕੇ ਹਨ

ਗਜ਼ਲ

ਮੁਰਸ਼ਦ ਦੀ ਨਿਗਾਹ ਵਿਚ ਮੈਂ,
ਅਜੇ ਮਨਜ਼ੂਰ ਹੋਣਾ ਹੈ।
ਨੇਕੀ ਨਾਲ ਨਾਤਾ ਜੋੜ,
ਬਦੀਓਂ ਦੂਰ ਹੋਣਾ ਹੈ।
ਹਉਮੈਂ ਕੂੜ ਦੇ ਘੋੜੇ ਚੜ੍ਹੇ,
ਅਸਮਾਨ ਜਾ ਮੱਲੇ,
ਚੰਦਰੀ ਦਾ ਸੁਭਾਅ ਆਖਰ ਨੂੰ,
ਚਕਨਾ ਦੂਰ ਹੋਣਾ ਹੈ।
ਕਦਰਾਂ ਕੀਮਤਾਂ ਬਿਨ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ
ਮੁੱਲ ਪੈਂਦਾ ਨਾ,
ਕਿਸੇ ਸਤਿਕਾਰ ਦੇ ਪਾਤਰ ਦਾ,
ਸ਼ਰਮ ਹਜ਼ੂਰ ਹੋਣਾ ਹੈ।
ਰੁੱਖੇ ਬੋਲ ਤਾਂ ਬੇਸ਼ੱਕ,
ਕੋਈ ਸਿੱਖ ਲਵੇ ਉਜਾੜਾਂ ਥੀਂ,
ਅਸ਼ਕੇ ਖੱਟ ਲੈਣਾ ਜਨਦਾ,

ਬਾਸ਼ਾਊਰ ਹੋਣਾ ਹੈ।
ਮੈਂ ਪਰਵਾਹ ਕਰਾਂ ਕਿਸਦੀ,
ਸੁਣਾਂ ਕਿਉਂ ਚਾਲਬਾਜ਼ੀ ਜੋ,
ਜੀਵਨ ਸੋਚ ਦਾ, ਹਰ ਹਾਲ,
ਮੈਂ ਭਰਪੂਰ ਹੋਣਾ ਹੈ।
ਜਿਸ ਦਿਨ ਰਹਿਮਤਾਂ ਹੋਈਆਂ,
ਖੁੱਲ੍ਹ ਕਪਾਟ ਜਾਵਣਗੇ,
ਮਨ ਦੀ ਹਰ ਨੁੱਕਰ ਰੁਸ਼ਨਾਊ,
ਨੂਰੇ ਨੂਰ ਹੋਣਾ ਹੈ

ਗਜ਼ਲ

ਮਿਟਾ ਕੇ ਜੇ ਆਪਾ,
ਕਿਸੇ ਲਈ ਜਿਉਣਾ।
ਹਿਜਰ ਦੇ ਚੁੱਲ੍ਹੇ ਤੇ,
ਪੀੜਾ ਨੂੰ ਪਕਾਉਣਾ।
ਕਤਾਰੀ ਖਿੜੇ ਫੁੱਲ, ਮਿਜ਼ਾਜ 'ਚ ਨੇ
ਵੱਖਰੇ,
ਰੁਚੀ ਜਾਣ ਸਭ ਦੀ,
ਬਗੀਚਾ ਸਜਾਉਣਾ।
ਕਿਸੇ ਦੇ ਚਿਰਾਗ ਨੂੰ, ਬੁਰਾਈ ਬੁਝਾਵੇ
ਦੀਪ ਕਰੇ, ਜਗੁੰਗਾ
ਮੈਂ ਨੇਰਾ ਮਿਟਾਉਣਾ।
ਚੜ੍ਹੇ ਪੂਰ, ਗ਼ਮ ਦੇ ਸਹਾਰੇ,
ਮੁਹੱਬਤ, ਪਵੇ ਯਾਰ ਨੂੰ
ਮਾਸ ਪੱਟ ਦਾ ਖਵਾਉਣਾ।
ਗੂੜ੍ਹਾ ਭੇਤ, ਇਸ਼ਕੇ ਦਾ,
ਪੰਜੂ ਦਾ ਹੁੰਗਾਰਾ,
ਕਿਸੇ ਦੇ ਪਸੀਨੇ ਤੇ, ਖੂਨ ਜੋ ਵਹਾਉਣਾ
ਖੂਨ ਜੋ ਵਹਾਉਣਾ

ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਪੰਜੂ
ਕੈਨੇਡਾ

519590131612

mohinderpanjupooqli@gmail.com

ਸੁਰਿੰਦਰ ਗੀਤ 1974 ਤੋਂ ਕੈਲਗਰੀ ਵਾਸੀ ਹੈ ਹੁਣ ਤੱਕ ਉਸ ਦੇ ਸੱਤ ਕਾਵਿ ਸੰਗ੍ਰਹਿ 'ਤੁਰੀ ਸਾਂ ਮੈਂ ਉੱਥੋਂ', 'ਸੁਣ ਨੀ ਜਿੰਦੇ', ਚੰਦ ਸਿਤਾਰੇ ਮੇਰੇ ਵੀ ਨੇ', 'ਮੋਹ ਦੀਆਂ ਛੱਲਾਂ', 'ਕਾਨੇ ਦੀਆਂ ਕਲਮਾਂ', 'ਰੁੱਖ ਤੇ ਪੰਛੀ' ਅਤੇ 'ਸ਼ਬਦ ਸੁਨੱਖੋ' ਛੱਪ ਚੁੱਕੇ ਹਨ ਇੱਕ ਵਾਰਤਕ ਪੁਸਤਕ 'ਧੀ ਦਾ ਕਰਜ਼' ਵੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਲੰਮੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਸਭਾ ਕੈਲਗਰੀ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੇਵਾ ਨਿਭਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸ ਅੰਕ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਹੈ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਇਕ ਕਹਾਣੀ

ਜਿਹਨਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ ਮੈਂ ਕੈਲਗਰੀ ਪੁਲੀਸ ਦਫਤਰ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਸਾਂ, ਸਟੀਵ ਕੈਲਗਰੀ ਪੁਲੀਸ 'ਚ ਸੀਨੀਅਰ ਕਾਨਸਟੇਬਲ ਸੀ। ਡਿਊਟੀ ਦੌਰਾਨ ਉਸਦੇ ਸੱਟ ਲੱਗ ਗਈ। ਕੈਨੇਡਾ ਦੇ ਬਹੁਤੇ ਦਫਤਰਾਂ ਦੀ ਇਹ ਪਾਲਿਸੀ ਹੈ ਕਿ ਸੱਟ ਫੇਟ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਵਰਕਰ ਨੂੰ ਹਲਕੇ ਫੁਲਕੇ ਕੰਮ 'ਤੇ ਲਗਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਓਨੇ ਚਿਰ ਵਾਸਤੇ ਜਿਨਾ ਚਿਰ ਉਹ ਆਪਣੀ ਅਸਲ ਡਿਊਟੀ ਨਿਭਾਉਣ ਦੇ ਕਾਬਲ ਨਹੀਂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ। ਏਸੇ ਸਿਲਸਿਲੇ 'ਚ ਉਸਦੀ ਡਿਊਟੀ ਸਾਡੇ ਦਫਤਰ 'ਚ ਲੱਗ ਗਈ। ਉਹ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਆ ਜਾਂਦਾ, ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਕੌਫੀ, ਲੰਚ ਬਰੇਕ ਕਰਕੇ ਚਲਾ ਜਾਂਦਾ। ਕੰਮ ਕਾਰ ਉਹ ਘੱਟ ਹੀ ਕਰਦਾ। ਉਸਦੇ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਕੋਈ ਕੰਮ ਹੈ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਪੁਲੀਸ ਫਾਇਲਾਂ ਨੂੰ ਫਰੋਲਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਅਤੇ ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਏਧਰ ਓਧਰ ਦੀਆਂ ਮਾਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ। ਜੇਕਰ ਮੈਂ ਜਾਂ ਦਫਤਰ 'ਚੋਂ ਕੋਈ ਹੋਰ ਵਰਕਰ ਏਧਰ ਓਧਰ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਫੋਨ ਸੁਣ ਕੇ ਸੁਨੇਹਾ ਲੈ ਲੈਂਦਾ ਤੇ ਛੋਟੀ ਜੇਹੀ ਪਰਚੀ ਤੇ ਲਿਖ ਲੈਂਦਾ ਤੇ ਬਾਦ ਵਿੱਚ ਸੰਬੰਧਤ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਹੱਥ ਪਰਚੀ ਫੜਾ ਦਿੰਦਾ। ਜੇਕਰ ਮੈਂ ਕਹਿ ਲਵਾਂ ਕਿ ਉਹ ਕੰਮ ਘੱਟ ਤੇ ਗੱਲਾਂ ਜਿਆਦਾ ਕਰਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਅੱਤ-ਕਥਨੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਬਹੁਤ ਵਾਰੀ ਸਾਡਾ ਕੰਮ ਵੀ ਰੁਕਵਾ ਦਿੰਦਾ ਸੀ। ਦੂਸਰੀ ਗੱਲ ਇਹ ਵੀ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਮਿਲਾਪੜੇ ਸੁਭਾਅ ਨਾਲ ਤਣਾਅ ਪੂਰਣ ਮਹੌਲ 'ਚ ਜੀਅ ਲਵਾਈ ਰੱਖਦਾ ਸੀ। ਮਹੀਨੇ ਤੋਂ ਵੱਧ

ਸਮਾਂ ਉਹ ਦਫਤਰ ਵਿੱਚ ਰਿਹਾ। ਉਸਨੂੰ ਆਪਣੀ ਅਸਲ ਡਿਊਟੀ 'ਤੇ ਜਾਣ ਦੀ ਬਹੁਤ ਕਾਹਲ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਤਨਖਾਹ ਉਸਨੂੰ ਉਸਦੀ ਅਸਲ ਡਿਊਟੀ ਜਿੰਨੀ ਹੀ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਬਾਕੀ ਪੁਲੀਸ ਅਫਸਰਾਂ ਵਾਂਗ ਦਿਨ ਰਾਤ ਦੀਆਂ ਸ਼ਿਫਟਾਂ ਤੋਂ ਬਚਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ।

ਇਕ ਦਿਨ ਮੇਰੇ ਟੇਬਲ 'ਤੇ ਮੇਰੀ ਸਾਹਮਣੀ ਕੁਰਸੀ 'ਤੇ ਬੈਠਾ ਕਿਸੇ ਪੁਰਾਣੀ ਫਾਈਲ ਨੂੰ ਫਰੋਲਦਾ ਫਰੋਲਦਾ ਆਖਣ ਲੱਗਾ, “ ਸੁਰਿੰਦਰ ! ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲੱਗ ਰਿਹਾ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਕਿਉਂ ਮਹਿਸੂਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਬਹੁਤ ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ । ਹੋ ਸਕਦਾ ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਸਕੂਲ 'ਚ ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੋਵਾਂ। ”

ਮੈਂ ਸਟੀਵ ਦਾ ਇਹ ਭਰਮ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਉਸਨੂੰ ਇਹ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਤਾਂ ਕੈਨੇਡਾ ਆ ਕੇ ਸਕੂਲ ਹੀ ਨਹੀਂ ਗਈ। ਮੇਰਾ ਜਨਮ ਤਾਂ ਭਾਰਤ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਇਸ ਦਫਤਰ 'ਚ ਮਿਲਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਦੇ ਵੀ ਅਤੇ ਕਿਤੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਵੇਖਿਆ। ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੇ ਕਰਦੇ, ਗਿਆਰਾਂ ਸਤੰਬਰ ਨੂੰ ਅਮਰੀਕਾ 'ਤੇ ਹੋਏ ਅਤਿਵਾਦੀ ਹਮਲੇ ਤੋਂ ਵਿਸ਼ਵ ਯੁੱਧ ਤੱਕ ਪੁੱਜ ਗਏ।

ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, “ ਮੇਰੇ ਦਾਦੇ ਨੇ ਪਹਿਲੀ ਅਤੇ ਦੂਜੀ ਦੋਨੋਂ ਹੀ ਵਿਸ਼ਵ ਜੰਗਾਂ ਲੜੀਆਂ ਹਨ। ”

“ ਹੈਂ! ਸੱਚੀਂ !” ਮੈਂ ਕਿਹਾ।

ਉਸਨੇ ਹਾਂ ਵੀ ਸਿਰ ਹਿਲਾਇਆ।

ਮੈਂ ਹੱਸ ਪਈ ਤੇ ਕਿਹਾ, “ ਮੇਰੇ ਦਾਦੇ ਨੇ ਵੀ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਅਤੇ ਦੂਜੀ ਜੰਗ ਲੜੀ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਦਾਦਾ ਜੀ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਆਰਮੀ 'ਚ ਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਸਟੀਵ, ਕੀ ਤੈਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ, ਓਦੋਂ ਇੰਡੀਆ 'ਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੀ ਹਕੂਮਤ ਸੀ ?”

ਮੇਰੇ ਮੂੰਹੋਂ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਸੁਣ ਕੇ ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਕੁਝ ਹੋਰ ਖੁਸ਼ ਹੋਇਆ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋਇਆ ।

“ਤੈਨੂੰ ਮੇਰੇ ਬੋਲਣ ਦੇ ਅੰਦਾਜ਼ ਤੋਂ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਵੀ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ?” ਇਸਨੇ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਕਿਹਾ।

“ ਮੈਂ ਸੋਚਦੀ ਤਾਂ ਸੀ, ਪਰ ਪੱਕਾ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਹੋਰ ਵੀ ਕਈ ਮੁਲਕਾਂ 'ਚ ਲੋਕ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਢੰਗ ਨਾਲ ਬੋਲਦੇ ਹਨ।”

ਉਸਨੇ ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਸਿਰ ਹਿਲਾਇਆ।

ਉਸਤੋਂ ਬਾਦ ਉਸਨੇ ਆਪਣੇ ਦਾਦੇ ਦੀਆਂ ਜੰਗਾਂ ਦੌਰਾਨ ਕੀਤੀਆਂ ਬਹਾਦਰੀਆਂ ਸੁਣਾਉਣੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਅਤੇ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਦਾਦੇ ਦੇ ਕਿੱਸੇ ਛੇੜ ਲਏ। ਮੈਂ ਵੀ ਬਹੁਤ ਫਖਰ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰ ਰਹੀ ਸਾਂ ਕਿ ਮੇਰੇ ਦਾਦੇ ਨੂੰ ਦੂਸਰੇ ਸੰਸਾਰ ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਵਿਕਟੋਰੀਆ ਆਰਡਰ ਮਿਲਿਆ ਸੀ। ਮੈਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਹੈਡ-ਕੁਆਟਰ ਨਾਲੋਂ ਨਾਤਾ ਟੁੱਟ ਗਿਆ ਅਤੇ ਕਿਵੇਂ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦੀਆਂ ਸਫਾਂ 'ਚ ਜਾ ਕੇ ਮਾਆਰਕਾ ਮਾਰਿਆ।

ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੇਰੇ ਦਾਦਾ ਜੀ ਸਿਗਨਲ ਵਿੱਚ ਸਨ, ਉਹ ਚੌਂਕ ਉਠਿਆ ! ਮੇਰੇ ਹੱਥ ਤੇ ਹੱਥ ਮਾਰ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, “ ਓ ਮਾਈ ਗੌਡ ! ਮੇਰਾ ਦਾਦਾ ਵੀ ਸਿਗਨਲ 'ਚ ਸੀ। ਜਰੂਰ ਉਹ ਓਥੇ ਮਿਲੇ ਹੋਣਗੇ। ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਲੜਾਈ ਦੌਰਾਨ ਉਹ ਪੱਕੇ ਦੋਸਤ ਵੀ ਹੋਣ । ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਇਕ ਦੂਸਰੇ ਨੂੰ ਮੌਤ ਦੇ ਮੂੰਹ 'ਚੋਂ ਬਚਾਇਆ ਹੋਵੇ। ਇਕ ਦੂਸਰੇ ਦਾ ਸਹਾਰਾ ਬਣੇ ਹੋਣ !”

“ ਹਾਂ ਸਟੀਵ, ਇਹ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।” ਮੈਂ ਹੱਸਦਿਆਂ ਕਿਹਾ।

ਏਨ੍ਹੇ ਨੂੰ ਇਕ ਹੋਰ ਪੁਲੀਸ ਆਫੀਸਰ ਆ ਗਿਆ। ਸਟੀਵ ਨੇ ਬਿਨਾਂ ਪੁੱਛੇ ਦੱਸੇ ਕਹਿਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਤੈਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਮੇਰਾ ਦਾਦਾ ਅਤੇ ਸੁਰਿੰਦਰ ਦਾ ਦਾਦਾ ਦੋਸਤ ਸਨ।”

“ ਉਹ ਕਿਵੇਂ ?” ਮਾਈਕ ਜੋ ਹੁਣੇ ਹੀ ਕੋਈ ਕਾਗਜ਼ ਪੱਤਰ ਲੈਣ ਦਫਤਰ ਆਇਆ ਸੀ, ਹੈਰਾਨੀ ਭਰੇ ਅੰਦਾਜ਼ 'ਚ ਬੋਲਿਆ।

ਮੇਰੇ ਦਾਦੇ ਅਤੇ ਸਟੀਵ ਦੇ ਦਾਦੇ ਦਾ ਦੋਸਤ ਹੋਣਾ ਉਸਨੂੰ ਅਜੀਬ ਜੇਹਾ ਲੱਗਿਆ। ਉਸਨੂੰ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਤਾਂ ਕੁਝ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਇੰਡੀਆ ਤੋਂ ਆਈ ਹਾਂ। ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਦਾਦੇ ਕਿਵੇਂ ਦੋਸਤ ਬਣ ਗਏ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਨਜ਼ਰਾਂ ਸਵਾਲ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਸਨ।

ਉਸ ਨੂੰ ਸਾਰੀ ਕਹਾਣੀ ਦੱਸਣ ਤੋਂ ਬਾਦ ਸਟੀਵ ਨੇ ਹੱਸ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਗਲਵਕਤੀ ਪਾ ਲਈ ਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, ਏਸੇ ਕਰਕੇ ਹੀ ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਜਾਣੀਂ ਪਹਿਚਾਣੀ ਲੱਗਦੀ ਸੀ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਦ ਸਾਰੇ ਪੁਲੀਸ ਅਫਸਰਾਂ ਅਤੇ ਦਫਤਰ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਵਰਕਰਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਗੱਲ ਫੈਲ ਗਈ ਕਿ ਸਟੀਵ ਦਾ ਦਾਦਾ ਅਤੇ ਸੁਰਿੰਦਰ ਦਾ ਦਾਦਾ ਫਾਸਟ ਫਰੈਂਡ ਸਨ। ਹੁਣ ਮੈਂ ਤੇ ਸਟੀਵ ਵੀ ਚੰਗੇ ਦੋਸਤ ਸਾਂ।

ਕਹਾਣੀ- ਸਟੀਵ

ਥੋੜ੍ਹੇ ਹੀ ਸਾਲਾਂ ਬਾਦ ਸਟੀਵ ਰਿਟਾਇਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿੱਧਰ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਕਦੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ।

ਦੱਸ ਸਾਲ ਬਾਦ ਸਟੀਵ ਮੈਨੂੰ ਕੈਲਗਰੀ ਸ਼ਾਪਿੰਗ ਮਾਲ ਵਿਚ ਮਿਲ ਗਿਆ। ਉਸਦੇ ਨਾਲ ਉਸਦੀ ਗਰਲ ਫਰੈਂਡ ਸੀ। ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਧਿਆਨ ਤੁਰੀ ਜਾ ਰਹੀ ਸਾਂ। ਪਿੱਛੋਂ ਕਿਸੇ ਨੇ ਆਵਾਜ਼ ਮਾਰੀ। ਮੈਂ ਰੁਕ ਕੇ ਪਿਛਾਂਹ ਤੱਕਿਆ। ਮੈਂ ਸਟੀਵ ਨੂੰ ਪਹਿਚਾਣ ਲਿਆ। ਸਟੀਵ ਤੇ ਮੈਂ ਘੁੱਟ ਕੇ ਗਲਵਕੜੀ ਪਾ ਕੇ ਮਿਲੇ। ਉਸਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਹ ਰਿਟਾਇਰਮੈਂਟ ਤੋਂ ਬਾਦ ਇੰਗਲੈਂਡ ਚਲਾ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਓਥੇ ਹੀ ਆਪਣੀ ਇਸ ਗਰਲ ਫਰੈਂਡ ਨਾਲ ਰਹਿ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਆਪਣੀ ਗਰਲ ਫਰਿੰਡ “ ਮੈਰੀ ” ਨਾਲ ਮੇਰੀ ਜਾਣ ਪਹਿਚਾਣ ਕਰਵਾਉਂਦੇ ਉਸਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਸੁਰਿੰਦਰ ਦਾ ਦਾਦਾ ਅਤੇ ਮੇਰਾ ਦਾਦਾ ਫਾਸਟ ਫਰਿੰਡ ਸਨ। ਦੋਨਾਂ ਨੇ ਪਹਿਲੀ ਅਤੇ ਦੂਸਰੀ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ ਇਕੱਠੀਆਂ ਲੜੀਆਂ ਸਨ। ਮੈਰੀ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਬਾਹਾਂ ਮੇਰੇ ਦੁਆਲੇ ਲਪੇਟ ਲਈਆਂ। ਕਿੰਨਾ ਹੀ ਚਿਰ ਅਸੀਂ ਤਿੰਨੋਂ ਜਾਣੇ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਤੇ ਹੱਸਦੇ ਰਹੇ। ਆਖਿਰ ਨੂੰ ਸਟੀਵ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣਾ ਇੰਗਲੈਂਡ ਦਾ ਫੋਨ ਨੰਬਰ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਕਿਹਾ ,

“ ਸੁਰਿੰਦਰ ਤੂੰ ਜਦੋਂ ਵੀ ਇੰਗਲੈਂਡ ਆਈ, ਜ਼ਰੂਰ ਮਿਲ ਕੇ ਆਵੀਂ । ”

ਮੈਂ ਵੀ ਸਟੀਵ ਤੇ ਮੈਰੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਘਰ ਆਉਣ ਦਾ ਸੱਦਾ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਦੋਨੋਂ ਜਾਣੇ ਆਏ ਵੀ। ਡਿਨਰ ਕਰ ਕੇ ਅਤੇ ਦਾਦਿਆਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦਾ ਕਰਦੇ ਕਰਦੇ ਉਹ ਚਲੇ ਗਏ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਦ ਨਾ ਸਟੀਵ ਕੈਲਗਰੀ ਆਇਆ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਮੈਂ ਇੰਗਲੈਂਡ ਗਈ। ਕੁਝ ਦਿਨ ਹੋਏ ਕਿਸੇ ਪੁਰਾਣੇ ਦੋਸਤ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਸਟੀਵ ਕੈਂਸਰ ਦੀ ਬੀਮਾਰੀ ਨਾਲ ਜੂਝਦਾ ਜੂਝਦਾ ਰੱਬ ਨੂੰ ਪਿਆਰਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ।

ਉਸਨੇ ਉੱਪਰ ਜਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਦਾਦੇ ਨੂੰ ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਦਾਦੇ ਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰ ਮੇਰੇ ਬਾਰੇ ਦੱਸਿਆ ਹੋਵੇਗਾ !

ਸੁਰਿੰਦਰ ਗੀਤ
ਕੈਲਗਰੀ, ਕੈਨੇਡਾ
+1(403) 605-3734
sgeetgill@gmail.com

ਜਸਤੇਜ ਸਿੱਧੂ ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ ਸ਼ਹਿਰ ਨਿਊ ਜਰਸੀ ਵੱਸਦਾ ਇੱਕ ਨਵਾਂ ਉੱਭਰ ਰਿਹਾ ਲੇਖਕ ਹੈ। ਉਸਨੇ ਕਵਿਤਾ ਤੇ ਮਿੰਨੀ ਕਹਾਣੀ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਰਾਹੀਂ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਹਾਜ਼ਰੀ ਲਗਵਾਈ ਹੈ। ਜਲਦੀ ਹੀ ਉਸਦਾ ਪਲੇਠਾ ਮਿੰਨੀ ਕਹਾਣੀ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਪਾਠਕਾਂ ਦੇ ਸਨਮੁੱਖ ਪੇਸ਼ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਵਕਤ ਕਦੇ ਹੱਥ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ। ਬੀਤੇ ਵਕਤ ਤੇ ਹਰ ਵਾਰੀ ਪਛਤਾਵਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਜੇ ਵਧੀਆ ਬੀਤਿਆ ਹੋਵੇ। ਮਾਂ ਦੀ ਯਾਦ ਤੇ ਅਤੀਤ ਦੇ ਪਰਛਾਵੇਂ ਹਮੇਸ਼ਾ ਯਾਦ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਗਿਆਰਾਂ ਸਾਲ ਬਾਅਦ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਨੂੰ ਟੇਰਾਂਟੋ ਦੇ ਏਅਰਪੋਰਟ 'ਤੇ ਮਿਲਿਆ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਦੇਖਦੇ ਸਾਰ ਉਸ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਭਰ ਆਈਆਂ ਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ ਰੋਟੀ ਖਾਧੀ ਕਿ ਨਹੀਂ ? ਬਸ ਦਿਲ ਬੈਠ ਗਿਆ ਮੇਰਾ। 16 ਘੰਟੇ ਦਾ ਸਫ਼ਰ ਆਪ ਕਰਕੇ ਆਈ ਤੇ ਰੋਟੀ ਮੇਰੀ ਦਾ ਫਿਕਰ ਪਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ।

27 ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਜਦੋਂ ਦਿੱਲੀ ਤੋਂ ਜਹਾਜ਼ ਚੜ੍ਹਿਆ ਤਾਂ ਮੱਕੀ ਦੀ ਰੋਟੀਆਂ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਲੈ ਆਈ। 1995 ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਦਿਨ ਮੇਰੀ ਵੱਖੀ ਵਿਚ ਅੰਤਾਂ ਦਾ ਦਰਦ ਹੋਇਆ। ਹਸਪਤਾਲ ਜਾਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਗੁਆਂਢੀਆਂ ਦੇ ਘਰ ਫੋਨ ਕਰਕੇ ਮਾਂ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਬਸ ਆਵਾਜ਼ ਤੋਂ ਪਛਾਣਿਆ ਕਿ ਮੇਰੀ ਸਿਹਤ ਠੀਕ ਨਹੀਂ। ਕਹਿੰਦੀ, 'ਕੁਝ ਨੂੰ ਹੋਣਾ ਤੈਨੂੰ। ਮਾਂ ਦੀ ਅਰਦਾਸ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਹੈ।'

ਮੈਨੂੰ ਅੱਠਾਂ ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿੱਚ ਚੇਚਕ ਨਿਕਲ ਆਈ ਸੀ। ਡਾਕਟਰ ਕਹਿੰਦਾ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਕੋਈ ਨਾ ਆਵੇ। ਮਾਂ ਨੇ ਛੇ ਦਿਨ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਪਾਈ ਰੱਖਿਆ, ਇਹ ਕਹਿਕੇ ਕਿ ਮੇਰੇ ਪੁੱਤ ਨੂੰ ਠੰਢ ਲੱਗ ਜੂ। ਜਦੋਂ ਮੇਰਾ ਪਰਦੇਸ ਆਉਣ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਬਣਿਆ ਤਾਂ ਪਿਤਾ ਜੀ ਦੂਰ ਭੇਜਣ ਲਈ ਰਾਜ਼ੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਮਾਂ ਨੇ ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਮਿੰਨਤਾਂ ਤਰਲੇ ਕਰਕੇ ਬਾਹਰ ਭੇਜਿਆ ਸੀ।

ਪੰਦਰਾਂ ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿੱਚ ਸ਼ਰਾਰਤਾਂ ਕਰਦਾ ਕੋਠੇ ਤੋਂ ਡਿੱਗ ਪਿਆ ਸੀ। ਅੱਠ ਦਿਨ ਮੈਂ ਸੀ. ਐਮ. ਸੀ. ਹਸਪਤਾਲ ਵਿੱਚ ਰਿਹਾ। ਮਾਂ ਇਹ ਅੱਠ ਦਿਨ ਨੌਕਰੀ ਛੱਡ ਕੇ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਹਸਪਤਾਲ ਰਹੀ।

ਰੱਬਾ ! ਤੂੰ ਕਿੱਥੇ ਐਂ ? ਤੂੰ ਆਵਾਜ਼ ਮਾਰ ਕੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ। ਪੈਸੇ ਚੜ੍ਹਾ ਕੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ। ਤਰਲੇ ਮਿੰਨਤਾਂ ਕਰਕੇ ਲੋਕ ਬਿਨਾ ਦੇਖਿਆਂ ਤੁਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਮਾਂ ਤਾਂ ਬਿਨਾਂ ਬੁਲਾਇਆ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਸਾਹਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਮੇਰੇ ਨੇੜੇ ਆ। ਮਾਂ ਤਾਂ ਵੱਡੀ ਆ ਰੱਬ ਤੇਰੇ ਨਾਲੋਂ ਵੀ।

ਜਸਤੇਜ ਸਿੱਧੂ
ਨਿਊਜਰਸੀ, ਅਮਰੀਕਾ
908-209-0050

ਗੁਰਦੀਸ਼ ਕੌਰ ਗਰੇਵਾਲ ਕੈਨੇਡਾ ਵਿੱਚ ਵੱਸਦੀ ਉਹ ਲੇਖਿਕਾ ਹੈ ਜਿਸਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਵਿੱਚ ਸਮੇਂ ਦੀਆਂ ਤਲਖ਼ ਹਕੀਕਤਾਂ ਨੂੰ ਬੇਬਾਕੀ ਨਾਲ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਦੋ ਕਾਵਿ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ‘ਹਰਫ਼ ਯਾਦਾਂ ਦੇ’ ਅਤੇ ‘ਸਰਘੀ ਦਾ ਸੂਰਜ’, ਦੋ ਵਾਰਤਕ ਦੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ‘ਸੋਚਾਂ ਦੇ ਸਿਰਨਾਵੇ’ ਅਤੇ ‘ਮੋਹ ਦੀਆਂ ਤੰਦਾਂ’ ਤੇ ਇੱਕ ਧਾਰਮਿਕ ਕਵਿਤਾ ਦੀ ਪੁਸਤਕ ‘ਜਿੰਨੀ ਨਾਮ ਧਿਆਇਆ’ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਹੋ ਚੁੱਕੀਆਂ ਹਨ। ਉਸ ਦੀ ਕਾਵਿ ਸੰਵੇਦਨਾ ਵਿੱਚ ਸੂਖਮਤਾ, ਸੰਖੇਪਤਾ ਤੇ ਪਰਪੱਕਤਾ ਮੁੱਖ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਵਿਦਮਾਨ ਹਨ। ਇਸ ਅੰਕ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਹੈ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਕਹਾਣੀ

ਹਰ ਸਾਲ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਵੀ ਜਦ ਮੈਂ ਸਰਦੀ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਵਤਨ ਪਰਤੀ ਤਾਂ ਘਰ ਦੀ ਹਾਲਤ ਕਾਫੀ ਉੱਖੜੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਘਰ ਦੀ ਦੀਵਾਰ ਦੇ ਦੋਹੀਂ ਪਾਸੀਂ ਲਾਏ, ਅਸ਼ੋਕਾ ਟਰੀ, ਫਾਈਕਸ ਤੇ ਚਾਂਦਨੀ ਦੇ ਪੌਦੇ ਇੱਕ ਜੰਗਲ ਬਣ ਚੁੱਕੇ ਸਨ। ਸੰਘਣੀ ਛਾਂ ਲਈ ਲਾਏ ਸੱਤ ਪੱਤਰੀ ਦੇ ਰੁੱਖ ਦੇ ਟਾਹਣ ਛੱਤ ਤੇ ਵਿਹੜੇ ਵਿੱਚ ਝੁਕੇ ਪਏ ਸਨ, ਜਿਹਨਾਂ ਨੇ ਸਰਦ ਰੁੱਤ ਵਿੱਚ ਵਿਹੜੇ ਵਿੱਚ ਆਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਸੂਰਜ ਦੀਆਂ ਕਿਰਨਾਂ ਨੂੰ ਰੋਕ ਰੱਖਿਆ ਸੀ। ਫਾਈਕਸ ਵੀ ਇੰਨੇ ਫੈਲ ਗਏ ਸਨ ਕਿ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਦੇਸ ਦੀ, ਸਰਦੀ ਦੀ ਕੋਸੀ ਕੋਸੀ ਧੁੱਪ ਦਾ ਨਿੱਘ ਮਾਨਣ ਤੋਂ ਵੀ ਵਾਂਝੀ ਹੋ ਗਈ ਸਾਂ। ਜਿਸ ਦਾ ਕਾਰਨ ਮਾਲੀ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਚਲਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਤੇ ਪਿਛਲੇ ਛੇ ਮਹੀਨੇ ਤੋਂ ਪੌਦਿਆਂ ਦੀ ਕਾਂਟ ਛਾਂਟ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋਈ।

ਭਾਵੇਂ ਮੈਂ, ਆਪਣੀ ਕੰਮ ਵਾਲੀ ਨੂੰ, ਛੱਤ ਤੇ ਇੱਕ ਕਮਰਾ ਦੇ ਕੇ ਘਰ ਦੀ ਸਾਂਭ ਸਫਾਈ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਸੌਂਪ ਕੇ, ਵਿਦੇਸ਼ ਬੱਚਿਆਂ ਕੋਲ ਗਈ ਸਾਂ ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਵਿਹੜੇ ਦਾ ਪੱਥਰ ਪੂਰੀ ਸਫਾਈ ਨਾ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਕਾਲਾ ਪੈ ਗਿਆ ਸੀ, ਅਲਮਾਰੀਆਂ ਵਿੱਚ ਧੂੜ ਜੰਮੀ ਪਈ ਸੀ। ਕੋਠੀ ਪੁਰਾਣੀ ਹੋਣ ਕਾਰਨ, ਕਈ ਥਾਵਾਂ ਤੋਂ ਰਿਪੋਅਰ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦੀ ਸੀ, ਕੋਈ ਟੂਟੀ ਖਰਾਬ ਹੋਈ ਪਈ ਸੀ, ਤੇ ਕੋਈ ਲਾਈਟ। ਇੱਕ ਅਲਮਾਰੀ ਸਿਉਂਕ ਨੇ ਖਾ ਲਈ ਸੀ। ਸੋ ਮੈਂ, ਹਰ ਸਾਲ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸ ਵਾਰ ਵੀ ਬਿਜਲੀ ਵਾਲਾ, ਲੱਕੜ ਵਾਲਾ ਤੇ ਰਾਜ ਮਿਸਤਰੀ ਬੁਲਾਇਆ, ਤੇ ਰਿਪੋਅਰ ਸ਼ੁਰੂ

ਕਰਵਾਈ। ਇਸ ਵਾਰ ਤਾਂ ਮੈਂ, ਸਾਰੀ ਕੋਠੀ ਰੰਗ ਰੋਗਨ ਕਰਵਾਉਣ ਦਾ ਮਨ ਵੀ ਬਣਾ ਲਿਆ।

ਮਾਲੀ, ਪੌਦਿਆਂ ਦੀ ਕਾਂਟ ਛਾਂਟ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ ਗਰ ਵੀ ਬਿਨਾਂ ਮਾਲਕ ਕੇ, ਉਦਾਸ ਹੋ ਜਾਤੇ ਹੈਂ ਬੀਬੀ ਜੀ

“ਹਾਂ ਮਾਲੀ” ਮੈਂ ਹਉਕਾ ਭਰਿਆ।

ਅੱਜ ਮੇਰੀ ਮੰਜੂ ਵੀ ਕੰਮ ਮੁਕਾ, ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਬੈਠ ਗਈ ਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ “ਬੀਬੀ ਜੀ, ਜੇ ਕਾਮ ਕਰਵਾਨਾ, ਇਸੀ ਮਹੀਨੇ ਕਰਵਾ ਲੋ, ਹਮ ਅਗਲੇ ਮਹੀਨੇ ਅਪਨੇ ਗਾਓਂ ਜਾ ਰਹੇ ਹੈਂ ”

“ਤੂੰ ਇੰਨੀ ਜਲਦੀ ਗਾਓਂ ਕੀ ਕਰਨ ਜਾਣਾ, ਮੰਜੂ ?” ਮੈਂ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਕੇ ਪੁੱਛਿਆ।

“ਕੁੱਛ ਪੈਸੇ ਜੋੜੇ ਹੈਂ।। ਉੱਧਰ ਆਪਣਾ ਘਰ ਬਨਵਾਨਾ ਹੈ। ਔਰ ਫਿਰ ਪੋਤੇ ਕੇ ਮੁੰਡਨ ਵੀ ਤੋ ਕਰਵਾਨੇ ਹੈਂ, ” ਉਸ ਨੇ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ।

“ਤੁਸੀ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਰਹਿਣਾ ਤਾਂ ਪੰਜਾਬ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਇੱਧਰ ਜੰਮੇ ਪਲੇ ਤੁਹਾਡੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦਾ ਵੀ ਉੱਧਰ ਦਿਲ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ, ਫਿਰ ਘਰ ਉੱਧਰ ਕਿਸ ਲਈ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹੋ ” ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਸਿਆਣਪ ਝਾੜੀ।

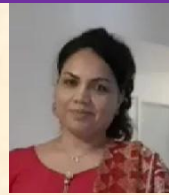
“ਇੱਧਰ ਤੋ ਕਾਮ ਕੇ ਲੀਏ ਆਏ ਹੈਂ ਬੀਵੀ ਜੀ। ਉੱਧਰ ਅਪਨਾ ਗਾਓਂ ਹੈ।। ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਹੈਂ। ਫਿਰ ਬੱਚੋਂ ਕੇ ਸ਼ਾਦੀ ਵਿਆਹ ਵੀ ਤੋ ਉੱਧਰ ਹੀ ਕਰੇਂਗੇ ਨਾ”

ਮੇਰਾ ਜਵਾਬ ਉਡੀਕੇ ਬਿਨਾ ਹੀ, ਮੇਰੇ ਵੱਲ ਵੇਖ ਫਿਰ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ “ਆਪ ਲੋਗ ਵੀ ਤੋ ਇੱਧਰ ਆਕੇ ਅਪਨੇ ਘਰੋਂ ਕੇ ਬਨਾਤੇ ਸੰਵਾਰਤੇ ਹੀ ਹੋ ਨਾ।। ਰਹਤੇ ਤੋ ਆਪ ਵੀ ਕਿਤਨਾ ਕੂ ਹੈ”

ਇਹ ਸੁਣ ਮੈਂ ਚੁੱਪ ਹੋ ਗਈ ਤੇ ਮਨ ਹੀ ਮਨ ਆਪਣੇ ਤੇ ਉਸਦੇ ਹਾਲਾਤ ਦੀ ਤੁਲਨਾ ਕਰਨ ਲੱਗੀ।

ਗੁਰਦੀਸ਼ ਕੌਰ ਗਰੇਵਾਲ
ਕੈਲਗਰੀ, ਕੈਨੇਡਾ
+91 98728 60488

ਜਲੰਧਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਪਿੰਡ ਵਿਰਕ ਦੀ ਜੰਮਪਲ ਅੰਜੁਜੀਤ 1991 ਵਿਚ ਪਰਵਾਸ ਧਾਰਨ ਕਰਕੇ ਜਰਮਨੀ ਦੀ ਵਸਨੀਕ ਬਣ ਗਈ ਇੱਥੇ ਉਹ ਨਰਸ ਅਸਿਸਟੈਂਟ ਵਜੋਂ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਹੈ ਸਾਹਿਤਕ ਰੁਚੀਆਂ ਰੱਖਣ ਕਾਰਨ ਉਹ ਕਈ ਸਾਹਿਤਕ ਤੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨਾਲ ਜੁੜੀ ਹੋਈ ਹੈ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਂਝ ਜਰਮਨੀ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਵਿੱਚ ਉਸ ਦਾ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਰੋਲ ਹੈ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਸ਼ਿਸ਼ਟੀ ਸੰਸਥਾ ਦੀ ਵੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਕੀਤੀ ਹੈ ਆਸਟ੍ਰੇਲੀਆ ਦੇ ਹਰਮਨ ਰੇਡੀਓ ਵਿਚ ਪ੍ਰੀਜ਼ੈਂਟਰ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਜੁੜੇ ਹੋਏ ਹਨ ਉਸਦੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਮਿਆਰੀ ਸਾਹਿਤਕ ਰਸਾਲਿਆਂ ਅਤੇ ਅਖ਼ਬਾਰਾਂ ਵਿਚ ਅਕਸਰ ਛਪਦੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ

ਮੇਰੇ ਘਰ ਦਾ ਮਹੌਲ ਵੀ ਆਮ ਪੰਜਾਬੀ ਮਹੌਲ ਵਰਗਾ ਸੀ।

ਮਾਂ ਵੱਲੋਂ ਸਿਖਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ, “ਕਿ ਬਾਪ ਜਦੋਂ ਘਰ ਹੋਵੇ ਬਹੁਤਾ ਉੱਚੀ ਨਹੀਂ ਬੋਲੀ ਦਾ, ਬਾਪ ਮੂਹਰੇ ਸਵਾਲ ਜਵਾਬ ਨਹੀਂ ਕਰੀ ਦੇ। ਬਾਪ ਜੇ ਗੱਲ ਕਹਿ ਦੇਵੇ ਉਸ ਨੂੰ ਮੰਨੀ ਦਾ ਹੈ।”

ਮਾਂ ਮੈਨੂੰ ਕੁਝ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮੱਤ ਦਿੰਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ। ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਸਮਾਂ ਬੀਤਦਾ ਗਿਆ, ਮੈਂ ਉੱਗਲੀ ਦਰ ਉੱਗਲੀ ਜਵਾਨ ਤੇ ਅਕਲੋਂ ਸਿਆਣੀ ਹੁੰਦੀ ਗਈ।

ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਬਾਪ ਦੀ ਅਣ-ਥੱਕ ਮਿਹਨਤ ਅਤੇ ਸਾਡੀਆਂ ਪੜ੍ਹਾਈਆਂ ਦੇ ਫਿਕਰਾਂ ਕਾਰਨ ਉਸ ਦੇ ਮੋਢੇ ਜਰਾ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੋਣ ਲੱਗੇ ਪਏ ਅਤੇ ਮੇਰਾ ਬਾਪ ਬਜ਼ੁਰਗੀ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਤੈਅ ਕਰਨ ਲੱਗਾ।

ਮੈਂ ਜਾਣਦੀ ਸੀ ਕਿ ਮੇਰੇ ਬਾਪ ਨੂੰ ਸਾਡੇ ਵਿਆਹਾਂ ਦਾ ਫਿਕਰ ਹੈ।

ਦਿਨ ਤਿਉਹਾਰਾਂ ਉੱਤੇ ਸਾਡੇ ਵਾਸਤੇ ਨਵੇਂ ਕੱਪੜਿਆਂ ਅਤੇ ਮਠਿਆਈਆਂ ਖਰੀਦਣ ਦਾ ਫਿਕਰ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਸੁਪਨੇ ਪੂਰੇ ਕਰਨ ਦਾ ਜਿੰਮਾ ਹੈ। ਗਰਮੀਆਂ ਸਰਦੀਆਂ ਬਦਲਦੀਆਂ ਰੁੱਤਾਂ ਵਿੱਚ ਪਹਿਨਣ ਵਾਲੇ ਕੱਪੜਿਆਂ ਦਾ ਫਿਕਰ ਹੈ।

ਮੈਂ ਬਾਪ ਨੂੰ ਰਾਤ ਵੇਲੇ ਕਦੇ ਕਦੇ ਫਿਕਰਾਂ ਵਿੱਚ ਦੇਖਦੀ ਜਦ ਉਹ ਘੂਕ ਸੁੱਤੀ ਰਾਤ ਵੇਲੇ ਆਪਣੇ ਪਲੰਘ 'ਤੇ ਪਿਆ ਇੱਕ ਲੱਤ ਦੀ ਪਿੱਠ ਉੱਤੇ ਦੂਜੀ ਲੱਤ ਨੂੰ ਧਰ ਕੇ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਪੈਰਾਂ ਦੇ ਪੰਜਿਆਂ ਨੂੰ ਹਿਲਾਉਂਦਾ। ਮੈਂ ਅੱਧ ਸੁੱਤੀ ਨੀਂਦ ਵਿੱਚ ਬਾਪ ਦੇ ਇਸ ਵੇਲੇ ਜਾਗਣ ਦਾ ਕਾਰਨ ਸੋਚਦੀ। ਬਾਪ ਵੀ ਨਾ ਕਿੰਨਾ ਸੰਜੀਦਾ ਦਿਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਕਹਾਣੀ-ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਬਾਪ ਨੂੰ ਆਈ ਲਵ ਯੂ ਕਹਿ ਨਾ ਸਕੀ

ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਦਿਲ ਦਾ ਦਰਦ ਰਾਤ ਨੂੰ ਦੱਸਣ ਲਈ ਰਾਤ ਤੱਕ ਰਾਤ ਦੀ ਉਡੀਕ ਵਿੱਚ ਜਾਗਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਮੇਰਾ ਦਿਲ ਕਰਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਮੈਂ ਬਾਪ ਦੇ ਗਲੇ ਲੱਗਾ ਤੇ ਆਖਾਂ ਬਾਪੂ ਫਿਕਰ ਨਾ ਕਰ ਸਭ ਠੀਕ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ, ਜਾਂ ਆਖਾ ਬਾਪੂ ਤੈਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਕਿੰਨਾ ਪਿਆਰ ਕਰਦੀ ਹਾਂ ਕਿਉਂਕਿ ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਸੁਪਨਿਆਂ ਦਾ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਹੈ।

ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਸੁਪਨਿਆਂ ਦੇ ਚਾਵਾਂ ਦੀ ਉਹ ਦੁਕਾਨ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਮੈਨੂੰ ਹਰ ਤਰਾਂ ਦਾ ਸੰਪੂਰਣ ਸੁਪਨਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ।

ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਤੇਰੀ ਬਾਦਸ਼ਾਹੀ ਸਦਕਾ ਮੈਂ ਬਚਪਨ ਅਤੇ ਜਵਾਨੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਨੂੰ ਸ਼ਹਿਜ਼ਾਦੀਆਂ ਦੀ ਤਰਾਂ ਕੱਟ ਰਹੀਂ ਹਾਂ।

ਮੇਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਨੂੰ ਤੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ।

ਤੇਰੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਮੈਨੂੰ ਕਦੇ ਕਿਸੇ ਸ਼ੈ ਤੋਂ ਡਰ ਨੀ ਲੱਗਦਾ।

ਮੈਂ ਬਾਪ ਦੇ ਉਹਨਾਂ ਮਜ਼ਬੂਤ ਹੱਥਾਂ ਨੂੰ ਫੜ ਕੇ ਚੁੰਮਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ ਜਿੰਨਾ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਉਹ ਮੇਰੀ ਸੁੱਤੀ ਪਈ ਦੇ ਚਿਹਰੇ ਉੱਤੇ ਪਿਆਰ ਦੀ ਥੱਪ ਥਪ ਮਾਰਦਾ ਸੀ।

ਮੈਂ ਬਾਪ ਨੂੰ ਦੱਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ ਕਿ ਤੇਰੀ ਕਮੀਜ਼ ਵਿੱਚੋਂ ਜਿਹੜੀ ਪਸੀਨੇ ਭਿੱਜੀ ਗੰਧ ਆ ਰਹੀ ਹੈ ਮੈਨੂੰ ਤੇਰੀ ਸਿਰੜੀ ਮਿਹਨਤ ਤੇ ਲਗਨ ਦੀ ਖੁਸ਼ਬੂ ਜਾਪਦੀ ਹੈ।

ਮੈਨੂੰ ਬਾਪ ਦੀ ਪਸੀਨੇ ਭਿੱਜੀ ਕਮੀਜ਼ ਸੁੰਘਣੀ ਸੋਹਣੀ ਲੱਗਣੀ। ਉਸ ਮੋਹ ਭਿੱਜੇ ਪਸੀਨੇ ਦੇ ਕਣਾਂ ਭਿੱਜੀ ਹੁੰਦੀ। ਜਿਹੜਾ ਪਸੀਨਾ ਸਾਡਿਆਂ ਫਿਕਰਾਂ ਦੀ ਗਵਾਹੀ ਭਰਦਾ ਸੀ। ਧੀਆਂ ਬਾਪ ਦੇ ਬਹੁਤ ਨੇੜੇ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਧੀਆਂ ਬਾਪ ਦਾ ਫਿਕਰ ਪੁੱਤਾਂ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਧੀ ਲਈ ਆਪਣਾ ਬਾਪ ਦੁਨੀਆਂ ਦਾ ਖੂਬਸੂਰਤ ਅਤੇ ਬਹਾਦਰ ਰਾਜਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਮੈਨੂੰ ਮੇਰੇ ਬਾਪ ਦਾ ਫੌਜੀ ਫੌਲਾਦੀ ਸਰੀਰ ਰੋਹਬਦਾਰ ਚਿਹਰਾ ਚਿਹਰੇ 'ਤੇ ਫੱਬਦੀਆਂ ਮੁੱਛਾ ਬਹੁਤ ਸੋਹਣੀਆਂ ਲੱਗਦੀਆਂ ਸਨ।

ਜਦ ਘਰ ਵਿੱਚ ਧੀ ਜੰਮ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਬਾਪ ਦੇ ਅੰਦਰਲੇ ਬਾਪ ਦਾ ਪਿਆਰ ਢਲ ਕੇ ਕਈ ਰੂਪ ਧਾਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਉਸਨੂੰ ਆਪਣੀ ਧੀ ਵਿੱਚੋਂ ਕਦੇ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਦੀ ਝਲਕ ਦਿਸ਼ੂ ਗੀ ਕਦੇ ਆਪਣੀ ਭੈਣ ਦੀ ਝਲਕ ਕਦੇ ਧੀ ਬਾਪ ਨੂੰ ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਮੋਹ ਭਿੱਜੇ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦੀ ਰੇਸ਼ਮੀ ਤੰਦ ਦਿੱਸਣ ਲੱਗ ਪੈਂਦੀ ਆ।

ਮੈਂ ਕਦੇ ਕਦੇ ਸੋਚਣਾ ਜਿਵੇਂ ਮੈਂ, ਮਾਂ ਦੇ ਗੱਲ ਬਾਂਹਾਂ ਪਾ ਕੇ ਲਾਡੀ ਕਰਦੀ ਹਾਂ ਪਿਆਰ ਵਿੱਚ ਉਹ ਵੀ ਮੈਨੂੰ ਜੱਫੀ ਵਿੱਚ ਭਰ ਕੇ ਮੱਥਾ ਚੁੰਮਦੀ ਆ।

ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਮੈਂ ਬਾਪ ਨਾਲ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਲਾਡ ਲਡਾ ਸਕਦੀ

ਕਿਉਂ ਬਾਪ ਦੇ ਘਰ ਆਉਣ ਨਾਲ ਧੀ ਸਹਿਮ ਜਾਂਦੀ ਆ ”

ਜਦ ਕੇ ਬਾਪ ਧੀ ਦੀ ਨੇੜਤਾ ਧੁਰ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਹੁੰਦੀ ਆ।

ਕਹਾਣੀ-ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਬਾਪ ਨੂੰ ਆਈ ਲਵ ਯੂ ਕਹਿ ਨਾ ਸਕੀ

ਜਦ ਕਿ ਧੀ ਬਾਪ ਦਾ ਫਿਕਰ ਬਾਪ ਦੀ ਮਾਂ ਵਾਂਗੂੰ ਕਰਦੀ ਆ।
ਉਹਦੇ ਪਹਿਨੇ ਕੱਪੜਿਆਂ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਧੀ ਉਹਦੀ ਮਾਂ ਵਾਂਗੂੰ ਹੀ ਦੇਵੇਗੀ।

ਮੈਂ ਕਦੇ-ਕਦੇ ਬਾਪ ਨੂੰ ਸ਼ਹਿਰ ਜਾਣ ਲੱਗਿਆਂ ਰੋਕ ਦੇਣਾ ਕਿ ਆਹ ਪੈਂਟ ਨਾਲ ਹੋਰ ਕਮੀਜ ਪਾ ਕੇ ਜਾਵੇ।

ਬਾਪ ਭੋਲੇ ਨੇ ਹੱਸ ਪੈਣਾ ਤੇ ਫਿਰ ਕਹਿਣਾ, “ਤੂੰ ਮੇਰੀ ਮਾਂ ਐਂ
ਘਰ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਬਾਪ ਨੂੰ ਰੋਟੀ ਖਿਲਾ ਕੇ ਮੰਨ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ੀ ਹੋਣੀ ਕਿ ਰੱਬ
ਰਾਜੀ ਹੋ ਗਿਆ।

ਬਾਪ ਦਾ ਫਿਕਰ ਧੀ ਇੰਨਾ ਕਰਦੀ ਹੈ ਫਿਰ ਵੀ ਬਾਪ ਦੇ ਲਾਗੇ ਬਹਿ ਕੇ ਹੱਥ ਫੜ ਕੇ
ਕਹਿ ਨੀ ਸਕਦੀ ਹੁੰਦੀ, ਬਾਪੂ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰ ਕਰਦੀ ਆਂ।

ਮੇਰੇ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਧੀ ਨੂੰ ਸਿਖਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਬਾਪ ਤੋਂ ਡਰ ਡਰ ਰਹਿਣਾ।

ਮੇਰੇ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਪਿਆਰ ਕਰਨ ਦਾ ਇਜ਼ਹਾਰ ਸਿਰਫ ਆਸ਼ਕ-ਮਸ਼ੂਕਾ ਦਾ ਸ਼ਬਦ
ਹੈ ਕਿ “ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰਦਾ ਜਾਂ ਕਰਦੀ ਹਾਂ ”

ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਬੋਲਣ ਉੱਤੇ ਅਤੇ ਕਹਿਣ ਉੱਤੇ ਆਸ਼ਕ-ਮਸ਼ੂਕਾ ਨੂੰ ਵੀ ਫਤਵੇ ਹਨ।

ਸਾਡੇ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਪਿਆਰ ਮੋਹ ਤਾਂ ਸਿਰਫ ਰੱਬ ਮਗਰੋਂ ਮਾਪਿਆਂ ਨੂੰ ਭੈਣ ਭਰਾਵਾਂ
ਨੂੰ ਧਰਮ ਨੂੰ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਕੌਮ ਨੂੰ ਹੀ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਰੱਬ ਨੂੰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦੇ ਕਿ ਹੇ, ਰੱਬ ਜੀ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਬਹੁਤ
ਪਿਆਰ ਕਰਦਾ-ਕਰਦੀ ਹਾਂ ਮੇਰਾ ਪਿਆਰ ਕਬੂਲਣਾ।

ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਰੱਬ ਮੂਹਰੇ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ ਆਪਣੀ ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨੀਆਂ ਤੇ ਖਾਹਿਸ਼ਾਂ ਦਾ ਖਲਾਸਾ
ਕਰਨ ਲੱਗ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ, ਅਤੇ ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ ਬਾਪ ਮੂਹਰੇ।

ਮੇਰੇ ਸਮਾਜ ਨੇ ਮੇਰੀ ਕੰਨੀ ਗੱਲ ਪਾਈ ਸੀ ਕਿ ਪਿਆਰ ਤਾਂ ਸਿਰਫ ਮੁੰਡੇ ਕੁੜੀ ਦਾ
ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪਿਆਰ ਦਾ ਇਜ਼ਹਾਰ ਤਾਂ ਸਿਰਫ ਮੁੰਡਾ ਕੁੜੀ ਪਿਆਰ ਵਿੱਚ ਕਰਦੇ
ਹਨ। ਜਿਸ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਸਮਾਜ ਓਹਲੇ ਲੁੱਕ ਕੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ।

ਮੇਰੇ ਸਮਾਜ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਸੀ ਕਿ ਬਾਪ ਗੁੱਸੇ ਅਤੇ ਗਰਮ ਮਿਜਾਜ ਵਾਲੀ
ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ।

ਜਿਸ ਦੇ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਉਹਦੀ ਪਰਜਾ ਉਹਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਸਾਹ ਖਿੱਚੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ।

ਡਰੂ ਅਤੇ ਖੌਫਨਾਕ ਮਹੌਲ ਬਣੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਬਾਪ ਨੂੰ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਨਾ
ਕਹਿ ਸਕੀ ਕਿ ਮੇਰੇ ਬਾਬਲਾ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਦਿਲ ਜਾਨ ਤੋਂ ਪਿਆਰ ਕਰਦੀ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਭਾਵੇਂ
ਉਸ ਨੂੰ ਤੋਤਲੀ ਅਵਾਜ ਵਿੱਚ ਹੀ ਆਖਦੀ ਉਹ ਜਰੂਰ ਸਮਝ ਜਾਂਦਾ ਕਿ ਉਸ ਦੀ ਧੀ
ਆਪਣੇ ਛੋਟੇ ਜਿਹੇ ਦਿਲ ਤੋਂ ਬਾਪ ਦੀ ਹਮਦਰਦੀ ਅਤੇ ਪਿਆਰ ਨੂੰ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰ
ਰਹੀ ਹੈ।

ਕਹਾਣੀ-ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਬਾਪ ਨੂੰ ਆਈ ਲਵ ਯੂ ਕਹਿ ਨਾ ਸਕੀ

ਮੈਨੂੰ ਅਫਸੋਸ ਹੈ ਮੇਰੀ ਜੁਬਾਨ ਵਿੱਚੋਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਭਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲਫਜ਼ਾਂ ਦੀ ਥੋੜ੍ਹ ਰਹੀ । ਅੱਜ ਮੈਂ ਜਦ ਆਪਣੀ ਧੀ ਨੂੰ ਵੇਖਦੀ ਹਾਂ ਜਿਹੜੀ ਯੂਰੋਪੀਅਨ ਮਹੌਲ ਵਿੱਚ ਜੰਮੀ ਪਲੀ ਹੈ। ਜਰਮਨ ਮਹੌਲ ਵਿੱਚ ਪੈਰ ਟਿੱਕਾ ਦੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰਾਂ ਦੀ ਮਹਾਰਾਣੀ ਆ। ਦੋ ਧਰਤੀਆਂ ਜਰਮਨ ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਧਰਤੀ ਦੀ ਵਾਰਿਸ ਆ ।

ਪਰ ਉਸ ਦੀ ਜੰਮਣ ਤੋਂ ਜਰਮਨ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਸਿਖਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਪਿਆਰ ਕਰਨਾ।

ਉਸ ਦੇ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਸਿਖਾਇਆਂ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਬਾਪ ਧੀ ਦਾ ਸੱਚਾ ਦੋਸਤ ਅਤੇ ਸੱਚਾ ਪਿਆਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਤੋਂ ਉਸ ਨੂੰ ਡਰ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦਾ ਜਿਸ ਦੇ ਘਰ ਹੁੰਦਿਆਂ ਧੀ ਦੇ ਸਾਹ ਨਹੀਂ ਸੁੱਕਦੇ।

ਉਸ ਦੇ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਸਿਖਾਇਆਂ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਬਾਪ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਮਿਹਨਤ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਹੌਂਸਲੇ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਵਾਸਤੇ, ਬੱਚਿਆਂ ਵੱਲੋਂ ਇਹ ਹੀ ਕਹਿਣਾ ਪਾਪਾ ”ਆਈ ਲਵ ਯੂ” ਇਹ ਦੋ ਪਿਆਰ ਦੇ ਅੱਖਰ ਬਾਪ ਨੂੰ ਤਾਕਤਵਰ ਬਣਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।

ਇਸ ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਗੱਲ ਗੱਲ ਵਿੱਚ ਪਿਆਰ ਦੇ ਅੱਖਰ ਪੜਾਏ ਅਤੇ ਸਿਖਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ।

ਮੇਰੀ ਧੀ ਦੇ ਸਮਾਜ ਨੇ ਬਾਪ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦ ਅਤੇ ਬਾਪ ਪ੍ਰਤੀ ਪਿਆਰ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਇਜਹਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਕਿੱਤਾਬ ਕਿੰਡਾਗਾਰਡਨ ਵਿੱਚ ਹੀ ਸਿਖਾਉਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਧੀ ਬਾਰੇ ਸੋਚਦੀ ਹਾਂ ਉਹ ਭਾਵੇਂ ਅੱਜ ਉਮਰ ਦੇ ਕਿਸੇ ਪੜਾਅ ਵਿੱਚ ਹੈ ਉਹ ਆਪਣੇ ਬਾਪ ਦਾ ਹਰ ਛੋਟੀ ਛੋਟੀ ਗੱਲ ਤੋਂ ਹੌਂਸਲਾ ਵਧਾਉਣੋਂ ਨੀ ਭੁੱਲਦੀ।

ਬਾਪ ਨੂੰ ਲਵ ਯੂ ਕਹਿ ਕੇ ਕਹਿ ਕੇ ਹੋਰ ਰਾਜੀ ਤੇ ਖੁਸ਼ਨਸੀਬ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਆ।

ਉਸਦਾ ਬਾਪ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਹੋਰ ਤਾਕਤਵਰ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਧੀ ਜਾਣਦੀ ਹੈ ਮੇਰਾ ਬਾਪ ਦੁਨੀਆਂ ਦਾ ਉਹ ਮਜ਼ਬੂਤ ਮਹਿਲ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀਆਂ ਦੀਵਾਰਾਂ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਭਰੀਆਂ ਨੇ ਅਤੇ ਜਿੱਥੇ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀਆਂ ਗਰਮ ਨਰਮ ਰੁੱਤਾਂ ਦੀ ਸਾਂਝੀ ਪਾਈ ਹੈ ਤੇ ਸਦਾ ਪਾਉਂਦੀ ਰਹਿਣਾ ਹੈ ।

ਜਿਸ ਮਹਿਲ ਵਿੱਚ ਮੇਰੇ ਵੱਲੋਂ ਉਚਾਰੇ ਗਏ ਪਹਿਲੇ ਪਿਆਰ ਦੇ ਤੋਤਲੇ ਅੱਖਰ ਗੂੰਜੇ ਸਨ । ”ਪਾਪਾ ਆਈ ਲਵ ਯੂ”

ਅਫਸੋਸ *ਮੇਰੀ ਜੁਬਾਨ ਉੱਤੇ ਮੇਰੇ ਬਾਪ ਲਈ ਹੁਣ ਤੀਕ ਇਹਨਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਘਾਟ ਰਹੀ।

ਅੰਜੁਜੀਤ

ਜਰਮਨੀ

+4915165113297

ਸੱਜਣ ਮੇਰੇ ਰੰਗੁਲੇ

ਦਰਸ਼ਨ ਗਿੱਲ: ਜੀਵਨ, ਰਚਨਾ ਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵ: ਡਾ. ਤੇਜਿੰਦਰ ਕੌਰ

ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਲੇਖਕ ਜਿਹੜੇ ਸਰੀਰਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਾਡੇ ਤੋਂ ਵਿੱਛੜ ਚੁੱਕੇ ਹਨ ਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਸਿਰਜਣਧਾਰਾ ਨੂੰ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰਨ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਰਧਾਂਜਲੀ ਭੇਟ ਕਰਨ ਹਿੱਤ 'ਪਰਵਾਸ' ਦੇ ਹਰੇਕ ਅੰਕ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਤੇ ਸਾਹਿਤਕ ਦੇਣ ਸਬੰਧੀ ਨਿਬੰਧਾਂ ਦੀ ਲੜੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਇਹ ਵਿੱਛੜੇ ਸਾਹਿਤਕਾਰ ਸਾਡੇ ਚੇਤਿਆਂ ਵਿਚ ਹਮੇਸ਼ਾ ਜੀਵੰਤ ਰਹਿਣ। ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਵਰਨ ਚੰਦਨ, ਸਾਥੀ ਲੁਧਿਆਣਵੀ, ਕੇਸਰ ਸਿੰਘ ਕੇਸਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕਰ ਚੁੱਕੇ ਹਾਂ। ਇਸ ਅੰਕ ਵਿਚ ਡਾ. ਦਰਸ਼ਨ ਗਿੱਲ ਦੀ ਸਾਹਿਤਕ ਦੇਣ ਸਬੰਧੀ ਨਿਬੰਧ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ

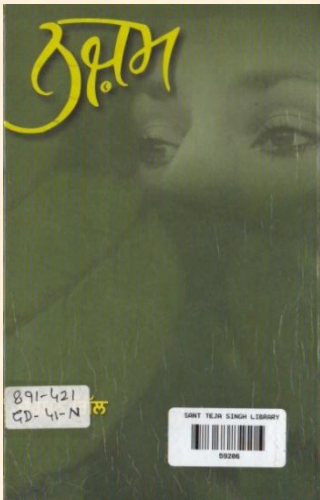
ਡਾ. ਦਰਸ਼ਨ ਗਿੱਲ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾਤਮਕ ਯਾਤਰਾ 1960 ਤੋਂ ਆਰੰਭ ਹੁੰਦੀ ਹੋਈ ਲਗਭਗ ਅੱਧੀ ਸਦੀ ਦੇ ਨਿਰੰਤਰ ਵਿਕਾਸ ਨਾਲ ਜੁੜੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਉਹ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪੜਾਵਾਂ 'ਚੋਂ ਗੁਜ਼ਰਦਾ ਹੋਇਆ ਨਿਰੰਤਰ ਗਤੀਸ਼ੀਲ ਰਿਹਾ। ਉਸਦਾ ਕਾਵਿ ਮੁਹਾਂਦਰਾ ਪ੍ਰਗਤੀਸ਼ੀਲ ਸਾਹਿਤ ਵਿਚ ਵਿਲੱਖਣਤਾ ਦਾ ਧਾਰਨੀ ਹੈ। ਡਾ. ਗਿੱਲ ਦੇ ਅੱਠ ਕਾਵਿ ਸੰਗ੍ਰਹਿ, ਇਕ ਚੋਣਵਾਂ ਕਾਵਿ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ 'ਹਾਦਸਿਆਂ ਦੇ ਹਾਸਿਲ' ਅਤੇ 2005 ਵਿਚ ਉਸਦੀ ਸਮੁੱਚੀ ਕਵਿਤਾ ਦਾ ਸੰਕਲਨ 'ਨਜ਼ਮ ਦੀ ਤਲਾਸ਼ ਵਿਚ' ਨਾਮ ਹੇਠ ਛਪ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਉਸ ਦੁਆਰਾ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦਾ ਸੰਪਾਦਨ, ਅਨੁਵਾਦ ਅਤੇ ਸਮੀਖਿਆ ਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਤੋਂ ਵੀ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਕੰਮ ਮਿਲਦਾ ਹੈ।

ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਕੈਨੇਡੀਅਨ ਪੰਜਾਬੀ ਸ਼ਾਇਰ ਦਰਸ਼ਨ ਗਿੱਲ ਇਕ ਜਾਣਿਆ-ਪਛਾਣਿਆ ਨਾਂ ਹੈ। ਉਹ ਉਹਨਾਂ ਪਰਵਾਸੀ ਪ੍ਰਤਿਭਾਵਾਨ ਕਵੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਕਾਵਿ ਜਗਤ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਥਾਨ ਹਾਸਿਲ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਬਹੁਮੁੱਖੀ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤ ਨੂੰ ਸਾਹਿਤ ਦੀਆਂ ਭਿੰਨ-ਭਿੰਨ ਵੰਨਗੀਆਂ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਰਾਹੀਂ ਤੇ ਆਪਣੀ ਸਿਰਜਣਾਤਮਕ ਯੋਗਤਾ ਦੇ ਪ੍ਰਮਾਣ ਰਾਹੀਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਦਰਸ਼ਨ ਗਿੱਲ ਦੀ ਮੂਲ ਪਛਾਣ ਸਾਹਿਤਕ ਹਲਕਿਆਂ ਵਿਚ ਬਤੌਰ ਇਕ ਕਵੀ ਵਜੋਂ ਹੀ ਬਣੀ ਹੈ, ਪਰ ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਉਸਨੇ ਸ਼ਾਇਰੀ,

ਸੱਜਣ ਮੇਰੇ ਰੰਗੁਲੇ: ਦਰਸ਼ਨ ਗਿੱਲ

ਸਮੀਖਿਆ, ਸੰਪਾਦਨ, ਖੋਜ ਅਤੇ ਅਨੁਵਾਦ ਰਾਹੀਂ ਪਰਵਾਸੀ ਸਾਹਿਤ ਵਿਚ ਇਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਥਾਨ ਬਣਾਇਆ ਹੈ। ਦਰਸ਼ਨ ਗਿੱਲ ਦਾ ਜਨਮ 4 ਫਰਵਰੀ, 1943 ਨੂੰ ਜਗੀਰ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ ਦੇ ਘਰ, ਪਿੰਡ ਢੁੱਡੀਕੇ, ਵਰਤਮਾਨ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਮੋਗਾ (ਪੰਜਾਬ) ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਕਾਮਰੇਡ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਆਨੰਦ (ਨਵਾਂ ਜ਼ਮਾਨਾ, ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਅਖ਼ਬਾਰ ਦੇ ਸੰਪਾਦਕ) ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਸਦਕਾ ਦਰਸ਼ਨ ਗਿੱਲ ਨੇ ਗੌਰਮਿੰਟ ਕਾਲਜ, ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਤੋਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਦੀ ਐੱਮ. ਏ ਕੀਤੀ ਤੇ ਫਿਰ ਐੱਮ. ਏ ਪੰਜਾਬੀ ਕੀਤੀ। ਉਸਨੇ ਕੈਨੇਡੀਅਨ ਪੰਜਾਬੀ ਕਵਿਤਾ ਪੰਜਾਬੀ: ਸਭਿਆਚਾਰ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿਚ) ਵਿਸ਼ੇ 'ਤੇ ਸ਼ੋਧ ਪ੍ਰਬੰਧ ਡਾ. ਸ. ਪ. ਸਿੰਘ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਅਧੀਨ ਲਿਖ ਕੇ ਪੀਐੱਚ. ਡੀ. ਦੀ ਡਿਗਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ। ਦਰਸ਼ਨ ਗਿੱਲ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਕਵਿਤਾ, 'ਕਵਿਤਾ' ਨਾਂ ਦੇ ਰਸਾਲੇ ਵਿਚ 1960 'ਚ ਛਪੀ, ਤੇ ਏਥੋਂ ਹੀ ਉਸਦਾ ਕਾਵਿਕ ਸਫ਼ਰ ਆਰੰਭ ਹੋਇਆ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਸ ਦੀਆਂ ਨਜ਼ਮਾਂ 'ਨਵਾਂ ਜ਼ਮਾਨਾ' ਅਖ਼ਬਾਰ ਵਿਚ ਵੀ ਛਪਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ। 1965 ਵਿਚ ਉਸਨੂੰ ਸਰਕਾਰੀ ਨੌਕਰੀ ਬਤੌਰ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਅਧਿਆਪਕ ਵਜੋਂ ਮਿਲੀ। 1965 ਤੋਂ 1972 ਤੱਕ ਉਹ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰਗੜ੍ਹ ਕਾਲਜ ਮੋਗਾ, ਗੌਰਮਿੰਟ ਕਾਲਜ ਬਠਿੰਡਾ ਤੇ ਗੌਰਮਿੰਟ ਕਾਲਜ ਲੁਧਿਆਣਾ ਵਿਖੇ ਅਧਿਆਪਕ ਵਜੋਂ ਸੇਵਾ ਕਰਦਾ ਰਹੇ। ਅਧਿਆਪਨ ਦੇ ਕਿੱਤੇ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਹੋਏ

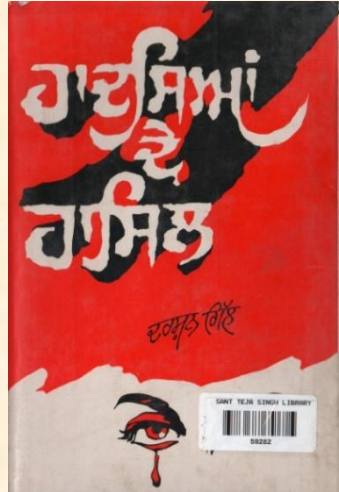

ਦਰਸ਼ਨ ਗਿੱਲ ਦੀ ਜਾਣ-ਪਛਾਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਖੱਬੇ ਪੱਖੀਆਂ ਨਾਲ ਹੋਈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ, ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੀ ਲਗਨ ਤੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਨੇ ਦਰਸ਼ਨ ਗਿੱਲ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕੀਤਾ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਨਕਸਲੀ ਲਹਿਰ ਭਾਵੇਂ ਆਪਣੀ ਉਮਰ ਦੇ ਆਖ਼ਰੀ ਪੜਾਅ 'ਤੇ ਸੀ ਪਰ ਨੌਜਵਾਨਾਂ 'ਤੇ ਇਸਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸੀ। ਇਸੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਸਦਕਾ ਉਹ ਲਹਿਰ ਦੀ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਮੱਦਦ ਕਰਨ ਨੂੰ ਤਤਪਰ ਰਹਿੰਦਾ। ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਉਸਦਾ ਨਾਂ ਕਈ ਵਾਰ ਪੁਲੀਸ ਦੀਆਂ ਫ਼ਾਇਲਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਦਾਖ਼ਲ ਹੋਇਆ। 1967 ਵਿਚ ਦਰਸ਼ਨ ਗਿੱਲ ਦਾ ਵਿਆਹ ਮਰਹੂਮ ਮਨਜੀਤ ਕੌਰ ਨਾਲ

ਹੋਇਆ। ਦਰਸ਼ਨ ਗਿੱਲ ਦੀ ਸਾਰੀ ਸਾਹਿਤਕ ਸਿਰਜਣਾ ਵਿਚ ਨਕਸਲੀ ਤੇ ਪ੍ਰਗਤੀਵਾਦੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਸਪੱਸ਼ਟ ਰੂਪ ਵਿਚ ਵੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਸ਼ਾਇਰ ਨੇ 25 ਜੂਨ, 1972 ਨੂੰ ਕੈਨੇਡਾ ਵੱਲ ਪਰਵਾਸ ਲਈ ਉਡਾਰੀ ਮਾਰੀ।

ਸੱਜਣ ਮੇਰੇ ਰੰਗੁਲੇ: ਦਰਸ਼ਨ ਗਿੱਲ

ਪਰਵਾਸ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਦਾ ਮੂਲ ਕਾਰਨ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਦਰਸ਼ਨ ਗਿੱਲ ਦੀ ਭੈਣ ਦੇ ਘਰ ਕੋਈ ਬੱਚਾ ਨਾ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਉਹ ਵਿਦੇਸ਼ ਜਾਣ ਦਾ ਫ਼ੈਸਲਾ ਕਰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਉਸਦਾ ਕੈਨੇਡਾ ਦਾ ਵੀਜ਼ਾ ਵੀ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਆਪਣੇ ਭਰਾ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਉਹ ਕੈਨੇਡਾ ਜਾਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਹਾਦਸਾ ਵੀ ਦਰਸ਼ਨ ਗਿੱਲ ਨੂੰ ਪਰਵਾਸ ਨਾਲ ਜੋੜਦਾ ਹੈ। ਕੈਨੇਡਾ ਆਉਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਉਸਨੇ ਆਪਣਾ ਕਾਵਿਕ ਸਫ਼ਰ ਜਿਹੜਾ ਅਜੇ ਭਾਵੇਂ ਕਿਸੇ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸਾਹਮਣੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਆਇਆ, ਨੂੰ ਨਿਰੰਤਰ ਜਾਰੀ ਰੱਖਿਆ। ਪਰਵਾਸ ਦੇ ਸੰਘਰਸ਼ਮਈ ਜੀਵਨ ਨੇ ਉਸਦੀ ਸਿਰਜਣਾਤਮਕ ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵੀ ਰਵਾਨੀ ਅਤੇ ਨਵੇਂ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਬਿੰਦੂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੇ। ਕੈਨੇਡਾ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਉਸਨੂੰ ਅਜੇ ਕੁਝ ਕੁ ਹੀ ਸਾਲ ਹੋਏ ਸਨ ਕਿ 1975 ਵਿਚ ਉਸਦੀ ਪਤਨੀ ਮਨਜੀਤ ਕੌਰ ਦੀ ਕੈਂਸਰ ਦੀ ਬਿਮਾਰੀ ਨਾਲ ਮੌਤ

ਹੋ ਗਈ। ਦਰਸ਼ਨ ਗਿੱਲ ਲਈ ਇਹ ਇਕ ਅਸਹਿ ਦਰਦਨਾਕ ਤੇ ਨਾ ਭਰਨਯੋਗ ਖੱਪਾ ਸੀ, ਜਿਸਨੇ ਉਸਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਇਕ ਅਜਿਹਾ ਖ਼ਲਾਅ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ, ਜਿਸਨੂੰ ਉਹ ਜੀਵਨ ਦੇ ਇਸ ਮੋੜ ਤੱਕ ਵੀ ਭਰ ਨਹੀਂ ਸਕਿਆ। ਪਤਨੀ ਦੇ ਸਦੀਵੀ ਵਿਛੋੜੇ ਦਾ ਦੁੱਖ ਉਸਦੀ ਆਤਮਾ ਤੇ ਰਚਨਾਵਾਂ ਦੇ ਧੁਰ ਅੰਦਰ ਤੱਕ ਵੱਸਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਪਰਵਾਸ ਦੇ ਮੁੱਢਲੇ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦੌਰਾਨ ਦਰਸ਼ਨ ਗਿੱਲ ਨੂੰ ਵੀ ਹਰ ਪਰਵਾਸੀ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੰਘਰਸ਼ ਕਰਨਾ ਪਿਆ। ਆਪਣੇ ਪਰਵਾਸੀ ਦਿਨਾਂ ਦੇ ਆਰੰਭਲੇ ਪੜਾਅ ਵਿਚ ਉਸਨੇ ਨਿਰੰਤਰ ਆਪਣੀ ਉਪਜੀਵਕਾ ਕਮਾਉਣ ਲਈ 1973 ਤੋਂ 1982 ਤੱਕ ਆਰਾ ਮਿੱਲਾਂ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਸਨੇ 1983 ਤੋਂ 1990 ਤੱਕ ਇੰਸ਼ੋਰੇਂਸ ਦਾ ਕੰਮ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਦੌਰ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਹ 9 ਸਾਲ ਤਕ 'ਰੀਅਲ ਇਸਟੇਟ' ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ। ਚਰਨਜੀਤ ਕੌਰ ਨਾਂ ਦੀ ਇਸਤਰੀ ਨਾਲ ਦਰਸ਼ਨ ਗਿੱਲ ਨੇ 1976 ਵਿਚ ਦੂਜਾ ਵਿਆਹ ਕਰਵਾਇਆ। ਪਰਿਵਾਰ ਸਮੇਤ ਕੈਨੇਡਾ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਦਰਸ਼ਨ ਗਿੱਲ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਿਰਝ, ਮਿਹਨਤ ਤੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਸਦਕਾ ਕਈ ਉੱਚੇ ਅਹੁਦਿਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ। 1998 ਤੋਂ 2002 ਤੱਕ ਉਹ ਬੀ. ਸੀ. ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਸੀਨੀਅਰ ਟੈਕਨੀਕਲ ਐਡਵਾਈਜ਼ਰ ਰਿਹਾ ਤੇ ਹੁਣ 2003 ਤੋਂ ਇਮੀਗਰੇਸ਼ਨ ਕੰਸਲਟੈਂਟ ਸੀ। ਸਿਰਜਣਾ ਦਾ ਜਿਹੜਾ ਸਫ਼ਰ ਉਸਨੇ 1980 ਵਿਚ ਇਕ ਕਵਿਤਾ ਤੋਂ ਆਰੰਭਿਆ ਸੀ,

ਉਹ ਸਫ਼ਰ ਪੁਸਤਕ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪਰਵਾਸ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ ਹੀ ਹੋਂਦ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰ ਸਕਿਆ।

ਕਾਵਿ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ :

- 1 ਜੰਗਲ ਦੀ ਅੱਗ (1976)
- 2 ਰੂਪ ਅਰੂਪ (1976)
- 3 ਖ਼ਲੀਜ਼ (1978)
- 4 ਆਪਣੇ ਸਨਮੁੱਖ (1980)
- 5 ਕਾਲਾ ਸੂਰਜ (1984)
- 6 ਅੱਗ ਦਾ ਸਫ਼ਰ (1992)
- 7 ਹਾਦਸਿਆਂ ਦੇ ਹਾਸਿਲ (ਚੋਣਵਾਂ ਸੰਗ੍ਰਹਿ) (1996)
- 8 ਪੌਣਾਂ ਦੇ ਰੰਗ (ਗਜ਼ਲ ਸੰਗ੍ਰਹਿ) (2001)
- 9 ਨਜ਼ਮ (ਗਜ਼ਲ ਸੰਗ੍ਰਹਿ) (2005)
- 10 ਨਜ਼ਮ ਦੀ ਤਲਾਸ਼ ਵਿਚ (ਸਮੁੱਚਾ ਸੰਕਲਨ) (2005)

ਆਲੋਚਨਾ ਪੁਸਤਕਾਂ :

- 1 ਪੰਜਾਬੀ ਕਾਵਿ ਵਿਚ ਨਿਰਾਸ਼ਾਵਾਦ (1983)
- 2 ਕੈਨੇਡੀਅਨ ਪੰਜਾਬੀ ਕਵਿਤਾ (1998)
- 3 ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ : ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਪਰਿਪੇਖ (ਸੰਪਾ) (2008)

ਸੰਪਾਦਨ :

- 1 ਬਲਦੇ ਬੋਲ (1984)

ਅਨੁਵਾਦ :

- 1 ਜਮੀਲਾ (ਰੂਸੀ ਨਾਵਲ (1964 , 2005)
- 2 ਉਕਾਬ ਦੀ ਉਡਾਣ (ਕਵਿਤਾ) , ਕੈਨੇਡੀਅਨ ਕਵੀ ਚੀਫ਼ ਡੈਨ ਜਾਰਜ (1980)

ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਪੁਸਤਕਾਂ :

Man and the Mirror (poems) (1980)

ਜੰਗਲ ਦੀ ਅੱਗ ਦਰਸ਼ਨ ਗਿੱਲ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਕਾਵਿ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹੈ ਜੋ 1976 ਵਿਚ ਛਪਿਆ। ਇਸ ਕਾਵਿ-ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਉਸਨੇ ਕੈਨੇਡਾ ਪਰਵਾਸ ਦੌਰਾਨ ਦਰਪੇਸ਼

ਸੱਜਣ ਮੇਰੇ ਰੰਗਲੇ: ਦਰਸ਼ਨ ਗਿੱਲ

ਆਈਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ, ਇਸ ਸੁਪਨ ਨਗਰੀ ਦੀ ਪਦਾਰਥਕ ਚਕਾਚੌਂਧ ਤੇ ਇਸ ਪਿੱਛੇ ਛੁਪ ਬੈਠੀ ਉਦਾਸੀ, ਭਟਕਣਾ, ਰੰਗੀਨੀਆਂ ਦੇ ਪਰਦੇ ਹੇਠ ਲੁਕੀ ਹੋਈ ਇਕੱਲਤਾ ਅਤੇ ਅਲਗਾਵ ਨੂੰ ਰੂਪਮਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਵਿਚਲੀਆਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਜਿੱਥੇ ਨਵੇਂ-ਨਵੇਂ ਬਣੇ ਪਰਵਾਸੀ ਦੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਤੇ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਨੂੰ ਬਿਆਨ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ, ਉੱਥੇ ਨਾਲ ਹੀ ਪਰਵਾਸੀ ਜੀਵਨ ਦੇ ਅਤਿ ਦੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਤੇ ਇਸ 'ਚੋਂ ਉਪਜੇ ਵੈਰਾਗ, ਉਦਰੇਵੇਂ ਤੇ ਬੇਗਾਨਗੀ ਦੇ ਅਹਿਸਾਸ ਨੂੰ ਵੀ ਉਲੀਕਦੀਆਂ ਹਨ। 'ਜੰਗਲ ਦੀ ਅੱਗ' ਦਾ ਮੁੱਖਬੰਦ ਲਿਖਦਿਆਂ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਇਸ ਕਾਵਿ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਨੂੰ ਪਰਦੇਸ ਦੀ ਧਰਤੀ 'ਤੇ ਬਾਗ ਦੀ ਝਾਕੀ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਮਨੁੱਖ ਜੰਗਲ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਤੋਂ ਨਿਰੰਤਰ ਵਿਕਾਸ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਅੱਜ ਵਿਕਾਸ ਦੀ ਸਿਖ਼ਰਲੀ ਅਵਸਥਾ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਚੁੱਕਾ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਵਿਕਸਿਤ ਪੂੰਜੀਵਾਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਦੇ ਸਿਰਜੇ ਮਹਾਂਨਗਰ ਵਿਚ ਲੁਕੇ ਜੰਗਲ ਦੇ ਚਿਹਰਿਆਂ ਨੂੰ ਡਾ. ਗਿੱਲ ਦੀ ਦੂਰ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਪਛਾਣਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਦਾ ਪਾਸਾਰ 'ਸ਼ਹਿਰ' ਪ੍ਰਸੰਗ ਦੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਫੈਲਿਆ ਹੈ। ਡਾ. ਯੋਗਰਾਜ ਨੇ ਇਸ ਸੰਬੰਧੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਵਿਚਲਾ 'ਸ਼ਹਿਰ' ਅਜਿਹਾ ਮਹਾਂਨਗਰ ਚਿੰਤਨ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਸਹਾਇਕ ਚਿੰਨ੍ਹਾਂ ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਸਥਿਤੀਆਂ ਵਿਚਲੀ ਅਜਨਬੀਅਤ, ਸਿੱਥਲਤਾ, ਇਕੱਲਤਾ, ਜ਼ਹਾਲਤ, ਸਵਾਰਥ, ਮਕਾਰੀ, ਝੂਠ ਇਤਿਆਦ ਦੁਸ਼ਵਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਰੂਪਮਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। 'ਸ਼ਹਿਰ' ਦਾ ਇਹ ਆਧੁਨਿਕ ਸੰਕਲਪ ਗ਼ੈਰ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲ ਬੰਦਿਆਂ ਦਾ ਅਜਿਹਾ ਚਿਹਨ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲ ਬੰਦੇ ਦੀ ਹੋਂਦ ਨੂੰ ਖਤਰਾ ਹੈ। ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਅਜਨਬੀ ਵਾਂਗ ਇਕੱਲਤਾ ਦੇ ਖੰਡਰਾਂ ਵਿਚ ਵਿਚਰਦਿਆਂ, ਮਨ ਵਿਚ ਉਪਜੀ ਉਦਾਸੀ ਤੇ ਉਪਰਾਮਤਾ ਨੂੰ ਕਵੀ ਆਪਣੀ ਕਾਵਿ ਸੰਵੇਦਨਾ ਰਾਹੀਂ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ

ਇਹ ਨਗਰ ਮੈਨੂੰ ਜੰਗਲ ਲੱਗਦਾ ਹੈ।

ਜਿਸਦਾ ਜਾਪੇ ਸੰਦਲ ਤਨ ਹੁਣ,
ਬਦਖੋਈਆਂ ਦੀ ਅੱਗ ਵਿਚ ਸੜਦਾ...

ਇਸ ਨਗਰ ਦੀ ਰੂਹ ਨੂੰ ਹਰ ਦਿਨ,

ਇਸਦਾ ਆਪਣਾ ਜਨ ਹੀ ਕੋਈ

ਜ਼ਿਬਾ ਕਰਨ ਦੀ ਸਾਜ਼ਿਸ਼ ਘੜਦਾ ।

ਰੂਪ ਅਰੂਪ 1976 ਵਿਚ ਹੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਹੋਇਆ ਡਾ. ਗਿੱਲ ਦਾ ਇਕ ਹੋਰ ਕਾਵਿ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹੈ। ਇਹ ਪੁਸਤਕ ਦਰਸ਼ਨ ਗਿੱਲ ਨੇ ਆਪਣੀ ਮਰਹੂਮ ਪਤਨੀ ਮਨਜੀਤ ਨੂੰ ਇਕ ਸਦੀਵੀ ਯਾਦਗਰ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਮਰਪਿਤ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਰਵਿੰਦਰ ਰਵੀ ਨੇ ਰੂਪ ਅਰੂਪ ਦੇ ਪੂਰਵ ਅਧਿਐਨ ਵਿਚ ਇਸ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਨੂੰ ਮਨਜੀਤ ਲਈ ਰਚਿਆ ਦਰਸ਼ਨ

ਸੱਜਣ ਮੇਰੇ ਰੰਗੁਲੇ: ਦਰਸ਼ਨ ਗਿੱਲ

ਦਾ ਇਕ ਯਾਦਗਾਰੀ ਸਾਹਿਤਿਕ ਤਾਜ ਮਹੱਲ ਕਿਹਾ ਹੈ। ਰੂਪ ਅਰੂਪ ਦੀ ਵਿਲੱਖਣਤਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਨਿੱਜੀ ਜੀਵਨ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਨਿੱਜ ਤੇ ਅਨਿੱਜ, ਵਿਅਕਤੀ ਤੋਂ ਸਮੂਹ ਤਕ ਪਹੁੰਚ ਹੈ, ਜੋ ਸੋਚ ਤੇ ਅਨੁਭਵ ਦੀ ਵਿਆਪਕ ਵੇਦਨਾ ਨਾਲ ਜੁੜੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਨਿੱਜੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਵਾਪਰੇ ਇਸ ਹਾਦਸੇ ਨੂੰ ਹੰਢਾਉਣ ਲਈ ਕਵਿਤਾ ਉਸਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਸਹਾਰਾ ਬਣਦੀ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਦੁਖਾਂਤ ਨੂੰ ਉਹ ਸ਼ਬਦਾਂ ਰਾਹੀਂ ਸੰਬੋਧਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਿੱਥੇ ਇਕ ਪਾਸੇ ਆਜ਼ੀਜ ਦੀ ਮੌਤ ਦਾ ਦੁੱਖ ਹੈ, ਉੱਥੇ ਹੀ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਪਰਵਾਸੀ ਹੋਣ ਦੇ ਅਹਿਸਾਸ ਵਿਚੋਂ ਖਾਨਾਬਦੋਸ਼ੀ ਅਤੇ ਅਜਨਬੀਅਤ ਦੇ ਭਾਵ ਉਪਜਦੇ ਹਨ। ਮੌਤ ਤੇ ਪਰਵਾਸੀ ਜੀਵਨ ਦੀਆਂ ਦੁਸ਼ਵਾਰੀਆਂ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵੀ ਵੇਦਨਾਮਈ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਸੱਜਣ ,

ਤੁਰ ਚੱਲੇ ਹਾਂ

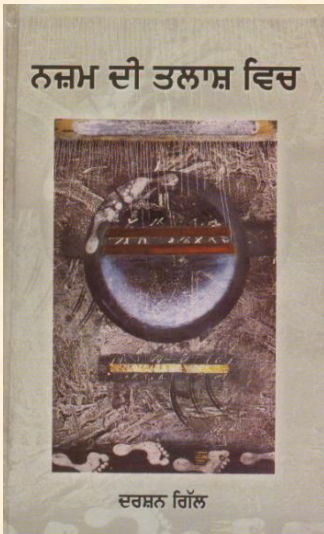
ਤੁਰ ਚੱਲੇ ਪਰਦੇਸ ।

ਅੱਜ ਤੋਂ ਨਾ ਕੋਈ ਨਗਰ ਅਸਾਡਾ ,

ਨਾ ਕੋਈ ਆਪਣਾ ਦੇਸ ।

ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਸਾਥੋਂ ਬੇਮੁਖ ਹੋਈ ,

ਮੌਤ ਨਾ ਆਵੇ ਮੇਚ ।

ਡਾ. ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ ਬੇਦੀ ‘ਰੂਪ ਅਰੂਪ’ ਪੁਸਤਕ ਸੰਬੰਧੀ ਲਿਖਦੇ ਹਨ। “ਇਹ ਰੂਪ ਤੇ ਅਰੂਪ ਦਾ ਮਸਲਾ, ਅਸਲ ਵਿਚ ਭੌਤਿਕ ਤੇ ਅਭੌਤਿਕ ਜਾਂ ਪਾਰਭੌਤਿਕ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਨਾਲ ਸੰਵਾਦ ਦੀ ਵਿਧੀ ਰਾਹੀਂ ਨਜਿੱਠਣ ਦੀ ਇਕ ਕਲਾ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਕਲਾ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦਾ ਹਾਸਲ, ਉਸਦੀ ਕਾਵਿਕ ਸੰਰਚਨਾ ਹੈ ਜੋ ਘਰਵਾਸ ਤੇ ਪਰਵਾਸ ਦੇ, ਰੂਪ ਤੇ ਅਰੂਪ ਦੇ ਅਤੇ ਭੌਤਿਕਤਾ ਤੇ ਪਾਰਭੌਤਿਕਤਾ ਦੇ ਆਪਸੀ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਨੂੰ ਇਕਾਲਕ ਤੇ ਦੁਕਾਲਕ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿਚ ਦੇਖਣ ਵਾਚਣ ਦੀ ਹੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਹੈ।”

ਉਸਦਾ ਤੀਜਾ ਕਾਵਿ ਸੰਗ੍ਰਹਿ **ਖ਼ਲੀਜ਼** 1978 ਵਿਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਹੋਇਆ। ਖ਼ਲੀਜ਼ ਦੀਆਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ

ਆਧੁਨਿਕ ਯੁੱਗ ਦੇ ਵਾਤਾਵਰਨ ਤੇ ਜੀਵਨ ਜਾਚ ਨੂੰ ਖੂਬ ਰੂਪਮਾਨ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਕਾਵਿ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਆਧੁਨਿਕ ਜੀਵਨ ਨੁਹਾਰ ਵਿਚਲੀਆਂ ਬਹੁਪਰਤੀ,

ਸੱਜਣ ਮੇਰੇ ਰੰਗੁਲੇ: ਦਰਸ਼ਨ ਗਿੱਲ

ਮਾਨਸਿਕ ਗੁੰਝਲਾਂ, ਤਨਾਉ ਤੇ ਮਨੋਗੁੰਝਲਾਂ ਦੀ ਜਟਿਲਤਾ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਵਿਚ ਹੈ। ‘ਖਲੀਜ਼’ ਕਾਵਿ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਵਿਚਲੀਆਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਕਵੀ ਦੀਆਂ ਆਂਤਰਿਕ ਮਨੋਬਿਰਤੀਆਂ ਤੇ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਦਾ ਅਜਿਹਾ ਪੜਾਅ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਉਹ ਸਵੈ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਿਤ ਹੋ ਕੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਨਵੇਂ ਅਰਥਾਂ ਨੂੰ ਤਲਾਸ਼ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਇਕ ਪਾਸੇ ਮਨੁੱਖੀ ਮਨ ਅੰਦਰ ਸੋਚਾਂ, ਦੁਬਿਧਾਵਾਂ ਤੇ ਗੁੰਝਲਾਂ ਦਾ ਤੀਬਰ ਵੇਗ ਹੈ ਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਬਾਹਰ ਦੇ ਕਰੂਰ ਯਥਾਰਥ ਨਾਲ ਰੂਬਰੂ ਹੋਣ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਹੈ।

ਅੰਦਰ ਤੇ ਬਾਹਰ

ਵਿਚਕਾਰ

ਪਾਟਿਆ ਮੇਰਾ ਆਪਾ ।

ਦੋ ਅੱਤਾਂ ਵਿਚਕਾਰ

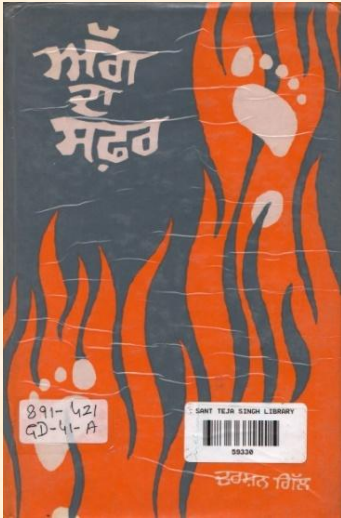
ਇਕ ਖਲੀਜ਼ ਬਣਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਇਸ ਕਾਵਿ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਦੀਆਂ ਨਜ਼ਮਾਂ ਵਿਚ ਡਾ. ਗਿੱਲ ਇਕ ਅਜਿਹੇ ਨਾਇਕ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਅਸੰਤੁਲਿਤ ਆਪਾ, ਚਿੰਤਤ ਮਨ ਤੇ ਮਾਨਸਿਕ ਦੁਬਿਧਾ ਵਿਚ ਗੁਸਿਆ ਹੋਇਆ ਵੀ ਆਪਣੇ ਅਸਤਿਤਵ ਦੀ ਤਲਾਸ਼ ਕਰਦਿਆਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਜੀਵਨ ਜਿਊਣ ਦੀ ਲੋਚਾ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦਾ ਹੈ।

‘ਆਪਣੇ ਸਨਮੁੱਖ’ 1980 ਵਿਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਹੋਇਆ ਉਸਦਾ ਚੌਥਾ ਕਾਵਿ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹੈ। ਇਹ ਕਾਵਿ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਉਸਦੇ ਸਾਹਿਤਕ ਸਫ਼ਰ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਤੇ ਸੋਚ ਵਿਚ ਆਏ ਬਦਲਾਅ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਪ੍ਰਾਰੰਭਕ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਦਰਸ਼ਨ ਗਿੱਲ ਲਿਖਦਾ ਹੈ। “ਆਪਣੇ ਸਨਮੁੱਖ ਕਦੇ ਸ਼ੀਸ਼ੇ ਵਿਚ ਕੇਵਲ ਆਪਣਾ ਚਿਹਰਾ ਵੇਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਫਿਰ ਸਮੇਂ ਨੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸਨਮੁੱਖ ਬੈਠ, ਆਪਣਾ ਲੇਖਾ-ਜੋਖਾ ਕਰ, ਆਤਮ ’ਚੋਂ ਅਨਾਤਮ ਦੀ ਕਲਪਨਾ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਦਿੱਤੀ। ਅੱਜ ਸ਼ੀਸ਼ੇ ਸੌਂਹੇ ਬੈਠ ਕੇ ਆਪਣਾ ਤੇ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਦਾ ਲੇਖਾ ਜੋਖਾ ਕਰਨ ਦੀ ਥਾਂ, ਮੈਂ ਕੇਵਲ ਆਪਣੇ ਸਨਮੁੱਖ ਬੈਠ ਗਿਆ ਹਾਂ, ਨਾ ਆਪਣਾ ਆਪ ਤਜਿਆ ਗਿਆ, ਨਾ ਬ੍ਰਹਮ, ਨਾ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ। ਫਿਰ ਵੀ ਕਥਾ ਅਨਾਸਥਾ ਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਆਸਥਾ ਨੂੰ ਕਹਿਣੀ ਪੈ ਰਹੀ ਹੈ।” ਸਿਰਜਣਾ ਦੇ ਇਸ ਪੜਾਅ ’ਤੇ ਉਹ ਉਦਾਸੀ ਨੂੰ ਅਲਵਿਦਾ ਕਹਿ ਕੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਨਵੇਂ ਕਰਮ ਤੇ ਤਲਾਸ਼ ਵੱਲ ਜਾਂਦਾ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਵਿਚ ਉਸਨੇ ਆਪਣੀ ਮੈਂ ਅਤੇ ਆਤਮ ਨੂੰ ਕੇਂਦਰ ਵਿਚ ਰੱਖ ਕੇ ਆਤਮ ਅਨਾਤਮ ਦੀ ਵਿੱਥਿਆ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਸਵੈ ਨਾਲ ਸੰਵਾਦ ਰਚਾਉਂਦੀ ਉਸਦੀ ਕਵਿਤਾ ਸਵੈ-ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਦੀ ‘ਸੁਨੇਹਾ’ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਉਹ ‘ਨਾਨਕ’ ਦੇ ਸੰਕੇਤ ਰਾਹੀਂ ਜਿੱਥੇ ਇਕ ਪਾਸੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਹੋਏ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਤੇ ਉਸਦੀ ਭੈਣ ਨਾਲ

ਸੱਜਣ ਮੇਰੇ ਰੰਗੁਲੇ: ਦਰਸ਼ਨ ਗਿੱਲ

ਸੰਬੰਧ ਨਾਲ ਜੁੜਦਾ ਹੈ, ਉੱਥੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਉਹ ਆਪਣਾ ਨਾਤਾ ਸਮਕਾਲੀ ਇਤਿਹਾਸਿਕ, ਸਮਾਜਿਕ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਯਥਾਰਥ ਨਾਲ ਜੋੜਦਾ ਹੈ। ‘ਪੂਰਬ ਪੱਛਮ’,

‘ਕੈਬਰੇ’, ‘ਤੈਨੂੰ ਕੀ ਪਤਾ’ ਆਦਿ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਜਿੱਥੇ ਪੱਛਮੀ ਜੀਵਨ ਦੇ ਰਹੱਸਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ ਉੱਥੇ ਨਾਲ ਹੀ ਇਸ ਗੱਲ ਵੱਲ ਵੀ ਸੰਕੇਤ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਅਜੋਕਾ ਜੀਵਨ ਸਰਲ ਤੇ ਇਕਹਿਰਾ ਨਾ ਰਹਿ ਕੇ ਅਤਿਅੰਤ ਜਟਿਲ ਤੇ ਭੁਲਾਂਦਰੇ ਭਰਪੂਰ ਸਥਿਤੀ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਅਜਿਹੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿਚ ਉਹ ਆਪਣੇ ਸਨਮੁਖ ਖੜੋ ਕੇ ਆਪਣੀ ਸਵੈ ਹੋਂਦ ਨੂੰ ਪਛਾਣ ਕੇ ਉਸਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨਦੇਹੀ ਕਰਦਾ ਹੈ।

1984 ਵਿਚ ਡਾ. ਗਿੱਲ ਦਾ **ਕਾਲਾ ਸੂਰਜ** ਕਾਵਿ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਉਸਨੇ ਮਨੁੱਖੀ ਲਘੂ ਹੋਂਦ ਤੇ ਵਿਅੰਗ ਰਾਹੀਂ ਜੀਵਨ ਦੇ ਕੌੜੇ ਸੱਚ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਣ ਦਾ ਉਪਰਾਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਸਮਕਾਲੀ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਹਰ ਪੱਧਰ ’ਤੇ ਹੋ ਰਹੀ ਬੇਇਨਸਾਫੀ ਤੇ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਦੰਭੀ ਤੇ ਕਪਟੀ ਕਾਰਨਾਮਿਆਂ ਨੇ ਕੁਝ ਤਲਖ ਹਕੀਕਤਾਂ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਕਾਲਾ ਸੂਰਜ ਨਾਂ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਜਿੱਥੇ ਉਹ ਸਾਮਰਾਜੀ ਤਾਕਤਾਂ ਦੁਆਰਾ ਮਜ਼ਲੂਮਾਂ ਦੇ ਸੋਸ਼ਣ ਬਾਰੇ ਵਿਅੰਗ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉੱਥੇ ਨਾਲ ਹੀ ਵੀਅਤਨਾਮ ’ਚ ਹੋਏ ਮਨੁੱਖੀ ਘਾਣ ਦੇ ਦਰਦ ਨੂੰ ਵੀ ਉਸਦੀ ਕਲਮ ਬਿਆਨ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਡਾ. ਗੁਰਦਿਕਸ਼ਾਲ ਨੇ ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਸੰਬੰਧੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਪੁਸਤਕ ਉਸਾਰੂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਤੇ ਲੋਕ ਹਿੱਤਾਂ ਨਾਲ ਜੁੜੀ ਸ਼ਾਇਰੀ ਹੈ, ਜਿਸਦਾ ਕੇਂਦਰੀ ਨੁਕਤਾ ਪਰਿਵਰਤਨ ਦੀ ਰਾਜਨੀਤੀ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਸ਼ਾਇਰੀ ਸਮਾਜਕ ਤੇ ਕੁਦਰਤੀ ਵਿਹਾਰ ਦੇ ਅੰਤਰਗਤ ਸਮਾਜਕ ਵਰਤਾਰੇ ਵਿਚਲੇ ਚਾਨਣ ਦੇ ਵਰਤਾਰੇ ਉੱਤੇ ਪੈ ਗਏ ਹਨੇਰੇ ਦੇ ਧੱਬਿਆਂ ਨੂੰ ਯਥਾਰਥਵਾਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨਾਲ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਅੱਗ ਦਾ ਸਫ਼ਰ 1990 ਵਿਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਨਜ਼ਮਾਂ, ਗੀਤਾਂ ਤੇ ਗਜ਼ਲਾਂ ਦਾ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹੈ। ਇਹ ਕਾਵਿ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਵੀਹਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਅੱਠਵੇਂ ਦਹਾਕੇ ’ਚ ਵਾਪਰੇ ਪੰਜਾਬ ਸੰਕਟ ਨੂੰ ਮਾਨਵਵਾਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਤੋਂ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਦਰਸ਼ਨ ਗਿੱਲ ਅਜਿਹਾ ਸਾਹਿਤਕਾਰ ਹੈ ਜੋ ਕੈਨੇਡਾ ਦੀ ਧਰਤੀ ’ਤੇ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਵੀ ਆਪਣੇ ਦੇਸ਼ ਤੇ ਇੱਥੋਂ ਦੀਆਂ

ਸੱਜਣ ਮੇਰੇ ਰੰਗਲੇ: ਦਰਸ਼ਨ ਗਿੱਲ

ਪ੍ਰਸਥਿਤੀਆਂ ਪ੍ਰਤੀ ਚੇਤੰਨ ਹੈ। ਦਹਿਸ਼ਤ ਤੇ ਵਹਿਸ਼ਤ ਦੇ ਦਿਨਾਂ ਦੇ ਸੰਤਾਪ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟਾਉਂਦੀਆਂ ਇਸ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਵਿਚਲੀਆਂ ਨਜ਼ਮਾਂ ਜਿੱਥੇ ਸੌਂਦੇ ਸਿਆਸੀ ਹਿੱਤਾਂ ਵਾਲੇ ਰਾਜਨੀਤਕ ਲੀਡਰਾਂ ਦੀ ਕੋਝੀ ਸੋਚ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਉੱਥੇ ਹੀ ਉਹ ਨੌਜਵਾਨ ਪੀੜ੍ਹੀ ਨੂੰ ਕੁਰਾਹੇ ਪਾਉਣ ਵਾਲੇ ਅਖੌਤੀ ਆਗੂਆਂ 'ਤੇ ਵੀ ਵਿਅੰਗ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਆਰਥਿਕ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਰਾਹ 'ਤੇ ਤੌਰਨ ਦੀ ਥਾਂ ਮਜ਼ਹਬਾਂ ਦੇ ਨਾਂ 'ਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਆਪਸ ਵਿਚ ਲੜਾਉਣ ਵਾਲੀ ਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਜਨੂੰਨ ਦੇ ਨਾਂ 'ਤੇ ਭੜਕਾਉਣ ਵਾਲੀ ਸਿਆਸਤ ਦਾ ਉਹ ਪਾਜ ਉਘਾੜਦਾ ਲਿਖਦਾ ਹੈ:-

ਖੋਟੀ ਸਿਆਸਤ ਦੇਸ਼ ਦੀ
ਉੱਠਦੀ ਜਵਾਨੀ ਖਾ ਗਈ।

ਕੁਝ ਮਜ਼ਬ ਦੀ ਸਰਾਲ ਦੀ
ਇਹਨੂੰ ਮਿਹਰਬਾਨੀ ਖਾ ਗਈ।

ਪਰਦੇਸ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਵੀ ਇਹ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਹੁੰਦੀਆਂ, ਚੰਗੇਰੇ ਭਵਿੱਖ ਦੀ ਆਸ ਨੂੰ ਰੂਪਮਾਨ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। 'ਅੱਗ ਦਾ ਸਫ਼ਰ' ਕਾਵਿ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਦਾ ਰਿਵੀਊ ਕਰਦਿਆਂ ਬ੍ਰਹਮਜਗਦੀਸ਼ ਸਿੰਘ ਲਿਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਵੀ ਪ੍ਰਗਤੀਵਾਦੀ ਕਵਿਤਾ ਦਾ ਚਰਚਿਤ ਹਸਤਾਖਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਹ ਅੱਗ ਤੇ ਸੂਰਜ ਦਾ ਕਵੀ ਹੈ। ਅੱਗ ਉਸਦੇ ਬੋਲ ਵਿਚ ਹੈ ਤੇ ਸੂਰਜ ਉਸਦੇ ਮਸਤਕ ਵਿਚ ਮੌਜੂਦ ਹੈ। 'ਅੱਗ ਦਾ ਸਫ਼ਰ' ਪੰਜਾਬੀ ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ ਦੀ ਤਰਜਮਾਨੀ ਕਰਦਾ ਵਰਤਮਾਨ ਦੀ ਸਾਰਥਕਤਾ ਨੂੰ ਉਭਾਰਦਾ ਕਾਵਿ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹੈ।

ਪੌਣਾਂ ਦੇ ਰੰਗ 2000 ਵਿਚ ਛਪਿਆ ਨਿਰੋਲ ਗ਼ਜ਼ਲ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹੈ। ਇਸ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਵਿਚ ਜਿੱਥੇ ਉਹ ਆਪਣੇ ਨਿੱਜ ਨੂੰ ਤਲਾਸ਼ਦਾ ਹੈ, ਉੱਥੇ ਹੀ ਆਪਣੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਤੇ ਅਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਦਾ ਵੀ ਲੇਖਾ ਜੋਖਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਕਵੀ ਨੇ ਬਿਗਾਨੀ ਧਰਤੀ ਦੇ ਅਨੁਭਵਾਂ ਨੂੰ ਅੰਕਿਤ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਜਿੱਥੇ ਆਰਥਿਕ ਤੇ ਸਰੀਰਕ ਸੁੱਖ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਵਿਚ ਖ਼ਲਾਅ ਹੈ। ਦੋ ਸਭਿਆਚਾਰਾਂ ਵਿਚ ਵਿਚਰਦੇ ਮਨੁੱਖ ਅੰਦਰ ਮਾਨਸਿਕ ਤਣਾਉ ਉਤਪੰਨ ਹੋਣਾ ਸੁਭਾਵਿਕ ਹੈ। ਇਸ ਬੋਝ ਨੂੰ ਹਲਕਾ ਕਰਨ ਲਈ ਪਰਵਾਸੀ ਭਾਵਆਤਮਕ ਸਾਂਝ ਰਾਹੀਂ ਆਪਣੇ ਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਜੁੜਦੇ ਹਨ।

ਸੱਜਣ ਮੇਰੇ ਰੰਗੁਲੇ: ਦਰਸ਼ਨ ਗਿੱਲ

ਨਜ਼ਮ 2005 ਵਿਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਹੋਈ ਕਾਵਿ-ਪੁਸਤਕ ਹੈ। ਆਪਣੀ ਇਸ ਸਿਰਜਣਾ ਨੂੰ ਉਹ ਕੁਦਰਤ ਵੱਲੋਂ ਮਿਲੀ ਸੁਗਾਤ ਦੱਸਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਨਜ਼ਮ ਉਸਦੇ ਬਹੁ ਪੜਾਵੀਂ ਤੇ ਬਹੁ ਦਿਸ਼ਾਵੀ ਜੀਵਨ ਦਾ ਕਲਾਤਮਕ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਹੈ। ਕਵੀ ਦੀ ਨਿੱਜੀ ਜੀਵਨ ਗਾਥਾ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੀ ਉਸਦੀ ਨਜ਼ਮ ਵਿਚ ਜੀਵਨ ਦੀ ਸਮਾਜਿਕ ਸਾਰਥਕਤਾ ਵੀ ਝਲਕਦੀ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਨਜ਼ਮ ਮਨੁੱਖੀ ਹੋਂਦ ਦੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਉਠਾ ਕੇ ਉਸ ਨਾਲ ਸੰਵਾਦ ਰਚਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਡਾ. ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ ਬੇਦੀ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ ਨਜ਼ਮ ਪਾਰ-ਭੌਤਿਕ ਤੇ ontological ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਿਤ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਸੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿਚ ਬਿੰਦੂ ਤੇ ਅਨੰਤ ਦਾ ਸੰਬੰਧ, ਬ੍ਰਹਿਮੰਡੀ ਪ੍ਰਸੰਗਾਂ ਵਿਚ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਕਾਵਿ ਪੁਸਤਕ ਇਕ ਨਿਰੰਤਰ ਸੰਵਾਦ ਹੈ, ਸੰਵਾਦ ਦੀ ਦਿਸ਼ਾ ਤੇ ਦਸ਼ਾ, ਕਵਿਤਾ, ਕਵਿਤਾ ਦੀ ਸਿਰਜਣ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ, ਕਵਿਤਾ ਦੇ ਮਸਲੇ ਤੇ ਕਾਵਿਕਤਾ ਦੇ ਸੌਂਦਰਯ ਵੱਲ ਸੇਧੀ ਹੋਈ ਹੈ ਇਹ ਕਾਵਿ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਕਵੀ ਦੀ ਸਾਹਿਤ ਸਿਰਜਣਾ ਵਿਚ ਨਿਰੰਤਰ ਗਤੀਸ਼ੀਲਤਾ ਦੀ ਹੀ ਗਵਾਹੀ ਨਹੀਂ ਭਰਦਾ ਸਗੋਂ ਕਵੀ ਦੇ ਕਾਵਿ ਸਿਰਜਣਾ ਦੇ ਅਭਿਆਸ ਤੇ ਪ੍ਰਯੋਗ ਦੀ ਵੀ ਨਿਸ਼ਾਨਦੇਹੀ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਦਰਸ਼ਨ ਗਿੱਲ ਇਕ ਵਿਸ਼ਾਲ ਜੀਵਨ ਅਨੁਭਵ ਵਾਲਾ ਵਿਅਕਤੀ ਸੀ। ਇਸੇ ਜੀਵਨ ਅਨੁਭਵ ਨੂੰ ਉਸਨੇ ਜੰਗਲ ਦੀ ਅੱਗ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਨਜ਼ਮ ਦੀ ਤਲਾਸ਼ ਤੱਕ ਦੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਵਿਚ ਖੂਬਸੂਰਤੀ ਨਾਲ ਅੰਕਿਤ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਨਿਤਾਪ੍ਰਤੀ ਦੇ ਵਰਤਾਰਿਆਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੇ ਅਨੁਭਵ ਨੂੰ ਉਹ ਸ਼ਬਦਾਂ ਰਾਹੀਂ ਰੂਪਮਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਡਾ. ਗਿੱਲ ਦੀ ਸਮੁੱਚੀ ਕਵਿਤਾ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ ਗਿਆਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸਦੀ ਕਵਿਤਾ ਸਵੈ ਤੋਂ ਆਰੰਭ ਹੋ ਕੇ ਸਮੁੱਚੀ ਮਾਨਵਤਾ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕਲਾਵੇ ਵਿਚ ਲੈਂਦੀ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਕਵਿਤਾ ਦਾ ਸਫ਼ਰ ਉਸਦੇ ਆਖਰੀ ਸਾਹਾਂ ਤੱਕ ਜਾਰੀ ਰਿਹਾ ਤੇ ਉਹ ਇਸ ਦੇ ਨਿਰੰਤਰ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਯਤਨਸ਼ੀਲ ਵੀ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਸਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦਾ ਸਫ਼ਰ ਉਸਦੇ ਨਿੱਜੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚਲੇ ਸੰਘਰਸ਼, ਗਤੀਸ਼ੀਲਤਾ ਤੇ ਪ੍ਰਗਤੀਸ਼ੀਲਤਾ ਦਾ ਗਵਾਹ ਹੈ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਨਜ਼ਮਾਂ ਵਿਚੋਂ ਉਸਦੀ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤ, ਵਿਚਾਰ, ਜੀਵਨ ਵਿਧੀ ਤੇ ਸੋਚ ਵਿਧੀ ਝਲਕਦੀ ਹੈ। ਇਉਂ ਕਵੀ ਤੇ ਕਵਿਤਾ ਕਈ ਪੱਧਰਾਂ ਤੇ ਸਮਸੂਰ ਤੇ ਪੂਰਕ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੇ ਹਨ।

ਡਾ. ਤੇਜਿੰਦਰ ਕੌਰ

ਕੋਆਰਡੀਨੇਟਰ

ਪਰਵਾਸੀ ਸਾਹਿਤ ਅਧਿਐਨ ਕੇਂਦਰ

ਗੁਜਰਾਂਵਾਲਾ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਖ਼ਾਲਸਾ ਕਾਲਜ, ਲੁਧਿਆਣਾ

87290-80250।

ਪਰਵਾਸੀਆਂ ਦੇ ਨਜ਼ਰੀਏ ਤੋਂ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਨਾਬਰ ਲੋਕ ਨਾਇਕ: ਦੁੱਲਾ ਭੱਟੀ

ਧਰਮ ਸਿੰਘ ਗੁਰਾਇਆ

ਧਰਮ ਸਿੰਘ ਗੁਰਾਇਆ ਮੈਰੀਲੈਂਡ ਵੱਸਦੇ ਪੰਜਾਬੀ ਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਜ਼ਬਾਨਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਬੁੱਧ ਲੇਖਕ ਹਨ ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਨਕਲਾਬੀ ਸੂਰਮੇ ਦੀ ਗੁਏਰਾ, ਦੁੱਲਾ ਭੱਟੀ, ਜੱਗਾ ਡਾਕੂ ਤੇ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਸੁਤੰਤਰ ਜੀ ਬਾਰੇ ਖੋਜ ਭਰਪੂਰ ਮੌਲਿਕ ਕਿਤਾਬਾਂ ਲਿਖੀਆਂ ਹਨ। ਧਰਮ ਸਿੰਘ ਗੁਰਾਇਆ ਦਾ ਜੱਦੀ ਪਿੰਡ ਰਣਸੀਂਹਕੇ ਨੂਰਾ ਤਹਿਸੀਲ ਡੇਰਾ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਵੱਡੇ ਵੀਰ ਡਾ। ਨਿਰਮਲ ਆਜ਼ਾਦ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਨਾਲ ਆਪ ਨੇ ਵੀ ਪੰਜਾਬੀ

ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਪਟਿਆਲਾ ਤੋਂ ਐੱਮ ਏ ਇਕਨਾਮਿਕਸ ਪਾਸ ਕੀਤੀ। ਅਮਰੀਕਾ ਜਾ ਕੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੋਕ ਨਾਇਕਾਂ ਬਾਰੇ ਲਿਖਣ ਦੀ ਦਿਲਚਸਪੀ ਜਾਗੀ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮੌਲਿਕ ਖੋਜ ਕਾਰਜ ਕਰਕੇ ਜੱਗਾ ਡਾਕੂ, ਦੁੱਲਾ ਭੱਟੀ ਤੇ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਸੁਤੰਤਰ ਬਾਰੇ ਪੁਸਤਕਾਂ ਲਿਖੀਆਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਚ ਇੱਕ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦਾ ਸਫ਼ਰਨਾਮਾ *punjab to punjab* ਵੀ ਛਪਿਆ ਹੈ।

ਦੁੱਲਾ ਭੱਟੀ ਸੂਰਮੇ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਕਰੀਬ ਪੌਣੇ ਪੰਜ ਸੌ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਤੁਰੀ। ਕਈ ਆਏ ਕਈ ਗਏ ਪਰ ਉਸ ਵਰਗਾ ਉਹੀ ਸੀ। ਜਿਸ ਨੂੰ ਅੱਜ ਵੀ ਲੋਕ ਦਿਲਾਂ ਵਿੱਚ ਲਈ ਬੈਠੇ ਨੇ। ਰਾਜਿਆਂ, ਮਹਾਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਲੋਕ ਚੇਤਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਮਨਫੀ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਨੇ ਪਰ ਕੁਝ ਐਸੇ ਜਾਂਬਾਜ਼ ਯੋਧੇ ਹਮੇਸ਼ਾ ਹੀ ਆਪਣੇ ਟੱਬਰਾਂ ਕੁਨਬਿਆਂ ਦੇ ਸਿੰਗਾਰ ਲੱਗਦੇ ਨੇ ਚਾਹੇ ਉਹ ਜੈਮਲ ਫੱਤਾ ਹੋਵਣ ਚਾਹੇ ਰਾਏ ਅਹਿਮਦ ਖਰਲ ਚਾਹੇ ਜੱਗਾ ਡਾਕੂ ਜਾਂ ਫਿਰ ਦੁੱਲਾ ਭੱਟੀ ਹੋਵੇ ।

ਮੰਗੋਲੀਆ ਤੋਂ ਮੰਗੋਲ ਮੰਗੋਲਾਂ 'ਚ ਚੰਗੇਜ਼ ਖ਼ਾਨ ਤੇ ਚੰਗੇਜ਼ ਤੋਂ ਚੁਗੱਤੇ ਰਾਜ ਦੀ ਗੱਲ ਤੁਰੀ। ਗੱਲ ਇੰਨੀ ਤੁਰੀ ਕਿ ਤੁਰਦੀ ਤੁਰਦੀ ਲਾਹੌਰ ਲਾਹੌਰ ਤੋਂ ਦਿੱਲੀ ਆਗਰਾ ਤੇ

ਲੇਖ: ਪਰਵਾਸੀਆਂ ਦੇ ਨਜ਼ਰੀਏ ਤੋਂ ਦੁੱਲਾ ਭੱਟੀ

ਅਖੀਰ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਤੇ ਧੁਰ ਦੱਖਣ ਤਕ ਪਹੁੰਚ ਗਈ। ਕਿਸੇ ਵਿੱਚ ਹਿੰਮਤ ਨਾ ਪਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਾੜਵੀਆਂ ਨਾਲ ਅੱਖਾਂ ਵਿੱਚ ਅੱਖਾਂ ਪਾ ਕੇ ਗੱਲ ਕਰਨ ਦੀ। ਜੇ ਕਿਸੇ ਨੇ ਗੱਲ ਚਲਾਈ ਤਾਂ ਉਹ ਸਨ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਧਰਤੀ ਦੇ ਜਾਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਸੂਰਬੀਰਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਤੁਰਦੀ ਅੱਜ ਵੀ ਦਿੱਲੀ ਦਰਬਾਰ ਦੁਆਲੇ ਗੱਜ ਰਹੀ ਏ।

700 ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਜੈਸਲਮੇਰ (ਰਾਜਸਥਾਨ) ਤੋਂ ਇਕ ਰਾਜਪੂਤ ਕਬੀਲਾ ਹਿਜਰਤ ਕਰਕੇ ਸਾਂਦਲਬਾਰ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਚਨਾਬ ਕੰਢੇ ਆਣ ਡੇਰਾ ਲਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਇਲਾਕੇ ਦੀ ਅਹਿਲਕਾਰੀ ਸ਼ੇਰੂ ਹੰਜਰਾ ਕੋਲ ਸੀ। ਉਸ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਾਲ ਭੱਟੀਆਂ ਦਾ ਇਸ ਇਲਾਕੇ ਵਿੱਚ ਪੱਕਾ ਮੁਕਾਮ ਹੋ ਗਿਆ। ਇਹ ਲੋਕ ਬਹੁਤ ਜੰਗਜੂ ਲੜਾਕੇ ਤੇ ਮਾਰਖੋਰੇ ਸਨ। ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰ ਲਿਆ ਦੋ ਤਿੰਨ ਸਦੀਆਂ ਬਾਅਦ ਭੱਟੀ ਰਾਜਪੂਤਾਂ ਦੀਆਂ ਮਾਲਕੀਆਂ ਬਣ ਗਈਆਂ। ਸਾਰੇ ਇਲਾਕੇ ਨੂੰ ਛੋਟੀਆਂ ਛੋਟੀਆਂ ਰਿਆਸਤਾਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡ ਲਿਆ।

ਦਿੱਲੀ, ਲਾਹੌਰ, ਪੇਸ਼ਵਰ, ਕਾਬਲ, ਤੁਰਕਿਸਤਾਨ ਜਾਣ ਆਉਣ ਦਾ ਰਸਤਾ ਪਿੰਡ ਭੱਟੀਆਂ ਵਿੱਚ ਦੀ ਲੰਘਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਇਲਾਕੇ ਵਿੱਚ ਚੰਗੀਆਂ ਫਸਲਾਂ, ਹਰਿਆਵਲ ਚਰਾਗਾਹਾਂ ਸਨ।

ਮੁਗਲ ਫੌਜਾਂ ਦੀ ਆਵਾਜਾਈ ਆਮ ਰਹਿੰਦੀ ਜਿਸ ਦੇ ਫਲਸਰੂਪ ਫਸਲਾਂ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਪਸ਼ੂਆਂ ਘੋੜਿਆਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਦੇ ਸਾਧਨਾਂ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਲੋਕਾਂ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਕਰਨੀ ਸੀ ਉਲਟਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਪਰ ਹੋਰ ਜ਼ੁਲਮ ਕਰਨਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਅਨਾਜ ਚੁੱਕ ਲੈਣਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਬਹੁ ਬੇਟੀਆਂ ਨੂੰ ਤੰਗ ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨ ਕਰਨਾ। ਕਿਉਂਕਿ ਬਿਜਲੀ ਖਾਂ ਸਾਂਦਲ ਖ਼ਾਨ ਆਪਣੇ ਇਲਾਕੇ ਦਾ ਖੁਦਮੁਖਤਾਰ ਸੀ ਜਿਸਨੇ ਆਪਣੀ ਪਰਜਾ ਦੀ ਹਿਫ਼ਾਜ਼ਤ ਦਾ ਅਹਿਦ ਲਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਇਸ ਦੇ ਇਵਜ਼ਾਨੇ ਵਿੱਚ ਕਿਸਾਨ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਮੁਤਾਬਕ ਮਾਲੀਆ ਉਸਨੂੰ ਦੇਂਦੇ ਸਨ। ਇਹੀ ਮਾਲੀਆ ਗੁਰੀਲਾ ਫੌਜ ਤੇ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਵਿਚ ਵੰਡ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਟਕਰਾਅ ਦੀ ਹਾਲਤ ਪੈਦਾ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਸੀ। ਮੁਗਲ ਹਕੂਮਤ ਦੇ ਅਹਿਲਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਰੋਕਿਆ ਜਾਣ ਲੱਗਾ। ਗੱਲਾਂ ਲਾਹੌਰ ਤਖ਼ਤ ਅੰਦਰ ਹੋਣ ਲੱਗੀਆਂ। ਇੱਕ ਤਾਂ ਸਾਂਦਲ ਬਾਰ ਦੇ ਵੱਟੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿੱਚੋਂ ਕੋਈ ਮਾਲੀਆ ਲਾਹੌਰ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚਾਇਆ ਤੇ ਦੂਸਰਾ ਹੁਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰਾਹ ਵੀ ਰੋਕੇ ਜਾਣ ਲੱਗੇ। ਭੱਟੀਆਂ ਦੀ ਬਗ਼ਾਵਤ ਅਤੇ ਮਰਦਾਨਗੀ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਦੂਰ ਤਕ ਹੋਣ ਲੱਗੀਆਂ।

ਲੇਖ: ਪਰਵਾਸੀਆਂ ਦੇ ਨਜ਼ਰੀਏ ਤੋਂ ਦੁੱਲਾ ਭੱਟੀ

ਮੁਗਲਾਂ ਦੇ ਚੌਧਰੀਆਂ ਨੇ ਬਿਜਲੀ ਖਾਂ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਪੁੱਤਰ ਫ਼ਰੀਦ ਖ਼ਾਨ ਨੂੰ ਕਈ ਲਾਲਚ ਦੇਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਪਰ ਇਹ ਪਿਉ ਪੁੱਤ ਮੁਗਲਾਂ ਦੀ ਤੱਕੜੀ ਨਾ ਚੜ੍ਹੇ ਇਹ ਜਾਗਰੂਕ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਸਨ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਗ਼ਰੀਬਾਂ ਹਮਾਤੜਾਂ ਛੋਟੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੁਕਾਨਦਾਰਾਂ ਲੁਹਾਰਾ ਤਰਖਾਣਾਂ ਦੇ ਚਿਹਰਿਆਂ ਉਤੇ ਖ਼ੁਸ਼ੀਆਂ ਵੇਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ ਤੇ ਜਿਵੇਂ ਹਮੇਸ਼ਾ ਹੁੰਦਾ ਆਇਆ ਚੁਗੱਤਾ ਸ਼ਾਹੀ ਦੀਆਂ ਫੌਜਾਂ ਨੇ ਪਿੰਡ ਭੱਟੀਆਂ ਦੇ ਦੋ ਸਿਰਲੱਖ ਬਾਗੀਆਂ ਨੂੰ ਫੜ ਕੇ ਲਾਹੌਰ ਲੈ ਆਂਦਾ ਅਤੇ ਸਿਰ ਕਲਮ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਧੜਾਂ ਅੰਦਰ ਘਾਹ ਫੂਸ ਭਰ ਕੇ ਕਈ ਦਿਨ ਕਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਪਿਛਲੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਟੰਗੀ ਰੱਖਿਆ ਤਾਂ ਕਿ ਕੋਈ ਹੋਰ ਐਸਾ ਮਾਈ ਦਾ ਲਾਲ ਪੈਦਾ ਨਾ ਹੋ ਸਕੇ।

ਪਰ ਇੰਜ ਨਾ ਹੋਇਆ ਤੇ ਠੀਕ ਪਿਓ ਦਾਦੇ ਦੀ ਸ਼ਹੀਦੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਕ ਐਸਾ ਲਾਲ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਜੋ ਸ਼ਾਇਦ ਆਪਣੇ ਸੀਨੇ ਅੰਦਰ ਕੁਝ ਇਹ ਕਹਿੰਦਾ ਕਹਿੰਦਾ ਝਨਾਅ ਨੂੰ ਇਕ ਬੇੜੀ ਵਿੱਚ ਬੈਠ ਕੇ ਪਾਰ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ।

ਝਨਾਂ ਦੇ ਕੰਢੇ ਬਦਰ ਵਿਖੇ ਮਾਈ ਲੱਧੀ ਦੀ ਕੁੱਖੋਂ ਦੁੱਲਾ ਸੰਨ 1547 ਨੂੰ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ। ਥੋੜ੍ਹੇ ਚਿਰਾਂ ਬਾਅਦ ਇਹ ਪਿੰਡ ਦਰਿਆ ਝਨਾਂ ਬੁਰਦ ਹੋ ਗਿਆ ਤੇ ਮਾਈ ਲੱਧੀ ਦਾ ਪਰਿਵਾਰ ਰੋਹੀਵਾਲਾ ਖੂਹ ਤੇ ਆ ਗਏ ਜਿਸ ਨੂੰ ਅੱਜਕਲ੍ਹ ਪਿੰਡ ਚੂਚਕ ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇੱਕ ਰਵਾਇਤ ਅਨੁਸਾਰ ਮਾਤਾ ਲੱਧੀ ਬੇੜੀ ਰਾਹੀਂ ਝਨਾਂ ਪਾਰ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਦੁੱਲਾ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਤਲਵਾਰ ਨੂੰ ਝਨਾਂ ਅਤੇ ਵਗਦੇ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਡੋਬ ਕੇ ਦੁੱਲੇ ਨੂੰ ਗੁੜਤੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ।

ਗੱਲ ਕਰੀਏ ਪਿੰਡ ਭੱਟੀਆਂ ਦੀ ਜਿੱਥੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਮਿੱਟੀ ਦਾ ਮਾਣ, ਬੇਖੌਫ਼ ਦਿਲਦਾਰ ਦੇ ਸੁਭਾਅ ਦਾ ਅੜੀਅਲ ਦੁੱਲਾ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਜਵਾਨ ਹੋਇਆ। ਘਰੋਂ ਚੰਗੇ ਵੱਸਦੇ ਜ਼ਿਮੀਦਾਰ। ਖਾਣ ਪੀਣ ਨੂੰ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਡੁੱਲ੍ਹਾ। ਤੀਰਅੰਦਾਜ਼ੀ, ਘੋੜਿਆਂ ਦੀ ਸਵਾਰੀ ਤੇ ਝਨਾਅ ਤੋਂ ਰਾਵੀ ਦੀਆਂ ਖੁੱਲ੍ਹੀਆਂ ਜੂਹ ਜਿੱਥੇ ਆਪਣੇ ਸੰਗੀਆਂ ਸਾਥੀਆਂ ਨਾਲ ਸ਼ਿਕਾਰ ਕਰਦੇ ਲੜਦੇ ਭਿੜਦੇ ਰੁਸਦੇ ਫਿਰ ਮੰਨਦੇ ਬਸ ਜਿਵੇਂ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਵਕਤ ਦੇ ਹਾਣੀ ਬਣ ਖਲੋਵਣ।

ਇੱਕ ਪੰਡਿਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਚੰਗੇ ਕੰਮ ਕਰੋ ਲੋਕ ਯਾਦ ਰੱਖਣਗੇ ਮਸ਼ਹੂਰ ਬਣ ਜਾਵੋਗੇ। ਪੁੱਛਿਆ ਜਲਦੀ ਮਸ਼ਹੂਰ ਕਿੰਨਾ ਸੌਖੀ ਜਵਾਬ ਆਇਆ ਮਾੜੇ ਕੰਮੀਂ। ਪੜ੍ਹਨ ਲਈ ਮਸੀਤੇ ਗਿਆ ਜਿੱਥੇ ਮੌਲਵੀ ਨੂੰ ਕੁੱਟ ਘੱਤਿਆ। ਚਾਰ ਚੁਫੇਰੇ ਦੁੱਲਾ ਦੁੱਲਾ ਹੋ ਉੱਠਿਆ। ਪਰ ਦੁੱਲਾ ਭੱਟੀ ਪੂਰਨ ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਵਕਤ ਦੀ ਉਡੀਕ ਸੀ।

ਲੇਖ: ਪਰਵਾਸੀਆਂ ਦੇ ਨਜ਼ਰੀਏ ਤੋਂ ਦੁੱਲਾ ਭੱਟੀ

ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਤਾਅਨੇ ਮੇਹਣੇ, ਰਾਹਗੀਰਾਂ ਦੀਆਂ ਵਹੀਰਾਂ ਦਾ ਆਉਣ ਜਾਣ ਤੇ ਦਰਬਾਰੀ ਠੇਕੇਦਾਰਾਂ ਅਮੀਰਾਂ ਮਨਸਬਦਾਰਾਂ ਤੇ ਸੁਦਾਗਰਾਂ ਦਾ ਮੌਜ ਮਸਤੀ ਵਾਲਾ ਜੀਵਨ ਵਰਤਾਰਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੁੱਛ ਫੁੱਟ ਗੱਭਰੂਆਂ ਨੂੰ ਰਾਸ ਨਾ ਆਉਂਦਾ। ਮਾਂ ਲੱਧੀ ਕੋਲੋਂ ਉਹ ਸਭ ਕੁਝ ਜਾਣ ਚੁੱਕਾ ਸੀ। ਚਿਰਾਂ ਤੋਂ ਬੰਦ ਪਏ ਕੋਠਿਆਂ ਦੇ ਬੂਹੇ ਖੋਲ੍ਹੇ ਅੰਦਰੋਂ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਥਿਆਰ ਲੱਭੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲੁਹਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਭੱਠੀਆਂ ਤੇ ਤਪਾ ਕੇ ਸਾਣਾਂ ਤੇ ਚਾੜ੍ਹਿਆ ਗਿਆ। ਹੱਥਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਗੁਲੇਲੇ ਛੁੱਟ ਗਏ ਤੀਰ ਕਮਾਨ ਤੇ ਮੋਢਿਆਂ ਤੇ ਭੱਥੇ।

ਮੁਗਲ ਚੁਗੱਤਾ ਸ਼ਾਹੀ ਨਾਲ ਸਿੱਧੀ ਟੱਕਰ ਲੈਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦੁੱਲੇ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਸਾਥੀਆਂ ਨੇ ਇਹ ਕੰਮ ਘਰੋਂ ਹੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ।

ਆਪਣੇ ਨਾਨਕੇ ਪਿੰਡ ਚੰਨਿਓਟ ਆਪਣੀ ਬਰਾਦਰੀ ਦੇ ਚੁਗੱਤਿਆਂ ਦੇ ਹੱਥ ਠੋਕਿਆਂ ਨੂੰ ਹੱਥ ਪਾਇਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਾਧੂ ਮਾਲ ਡੰਗਰ, ਘੋੜੀਆਂ ਉਠ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗੋਲਕਾਂ ਭੰਨ ਕੇ ਜੋ ਕੁਝ ਲੱਭਾ ਗ਼ਰੀਬਾਂ, ਮਿਹਨਤੀ, ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡ ਦਿੱਤਾ। ਹੁਣ ਇਹ ਨਿੱਤ ਦਾ ਵਰਤਾਰਾ ਬਣ ਗਿਆ। ਲਾਗੇ ਬੰਨੇ ਦੇ ਝਗੜੇ ਝੇੜੇ ਚੋਰੀ ਦੀਆਂ ਵਾਰਦਾਤਾਂ ਜਾਂ ਸਰਕਾਰੀ ਤੰਤਰ ਦੀਆਂ ਮਾਲੀਆ ਧੱਕੇ ਨਾਲ ਲੈਣ ਦੀਆਂ ਵਧੀਕੀਆਂ ਲੋਕ ਕਚਹਿਰੀ ਲੱਗਦੀ। ਫੈਸਲੇ ਵੀ ਤੁਰੰਤ ਹੁੰਦੇ ਤੇ ਤੁਰੰਤ ਲਾਗੂ ਵੀ ਹੁੰਦੇ।

ਹਾਕਮ ਸ਼ਾਹੀ ਨੂੰ ਫਿਕਰ ਹੋਇਆ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਛਾਪੇ ਪੈਣ ਲੱਗੇ ਦੁੱਲੇ ਨੇ ਹੁਣ ਤਕ ਕਈ ਛੋਟੇ ਛੋਟੇ ਜਥੇ ਬਣਾ ਲਏ ਸਨ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜੰਗਲਾਂ ਅੰਦਰ ਆਪਣੀਆਂ ਛੁਪਣਗਾਹਾਂ ਬਣਾਈਆਂ। ਉਥੇ ਹੀ ਖਾਂਦੇ ਪੀਂਦੇ ਤੇ ਰਾਤਾਂ ਕੱਟਦੇ। ਆਪਣਾ ਜੰਗੀ ਅਭਿਆਸ ਕਰਦੇ।

ਅਲੀ ਸੌਦਾਗਰ ਚੰਗੀ ਕਿਸਮ ਦੇ ਪੰਜ ਸੌ ਘੋੜੇ ਕੰਧਾਰ ਤੋਂ ਖਰੀਦ ਕੇ ਲਾਹੌਰ ਨੂੰ ਜਾ ਰਿਹਾ। ਰਾਤ ਪਿੰਡ ਭੱਟੀਆਂ ਕੱਟਣੀ ਪਈ। ਦੁੱਲੇ ਹੋਰਾਂ ਸਾਰੇ ਘੋੜੇ ਤਬੇਲੇ ਵਿੱਚੋਂ ਕੱਢ ਕੇ ਆਪਣੇ ਲੜਾਕੂ ਯੋਧਿਆਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡ ਦਿੱਤੇ ਅਲੀ ਸੌਦਾਗਰ ਰੋਂਦਾ ਰਿਹਾ ਤੇ ਲਾਹੌਰ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਖਾਲੀ ਹੱਥ ਜਾ ਰਿਹਾ ਕਹਿੰਦਾ ਜਾ ਕੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਸਲਾਮਤ ਅੱਗੇ ਫਰਿਆਦ ਕਰਾਂਗਾ।

ਬਲਖ ਬੁਖਾਰੇ ਤੋਂ ਮੇਦਾ ਖੱਤਰੀ ਖੱਚਰਾਂ ਦੀਆਂ ਛੱਟਾ ਭਰੀ ਪਿੰਡੀ ਦੁੱਲੇ ਹੋਰਾਂ ਕੋਲ ਰਾਤ ਮੁਕਾਮ ਕਰਦਾ। ਦੁੱਲੇ ਦੇ ਸਾਥੀ ਉਸ ਦੀ ਚੰਗੀ ਸੇਵਾ ਵੀ ਕਰਦੇ ਪਰ ਪਤਾ ਲੱਗਣ ਤੇ ਕਿ ਇਹ ਸਾਰਾ ਮਾਲ ਸ਼ਾਹੀ ਕਿਲ੍ਹੇ ਅੰਦਰ ਜਾਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਸਭ ਕੁਝ ਲੁਟਾ ਬੈਠੇ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਮੇਦਾ ਦੁੱਲੇ ਦੇ ਬਾਪ ਦਾਦੇ ਦਾ ਵੀ ਮਿਹਣਾ ਮਾਰ ਗਿਆ।

ਲੇਖ: ਪਰਵਾਸੀਆਂ ਦੇ ਨਜ਼ਰੀਏ ਤੋਂ ਦੁੱਲਾ ਭੱਟੀ

ਗੁੱਸੇ ਨਾਲ ਦੁੱਲੇ ਨੇ ਉਸ ਦੀ ਦਾੜ੍ਹੀ ਮੁੱਛ ਕੱਟ ਦਿੱਤੀ। ਕਿਹਾ ਜਾਹ ਕਹਿ ਦੇ ਆਪਣੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਜੋ ਕਰਨਾ ਕਰ ਲੈਣ।

ਬਾਪ ਦਾਦੇ ਦੀ ਮੌਤ ਮਗਰੋਂ ਸਾਂਦਲ ਬਾਰ 'ਚ ਕੁਝ ਜ਼ਮੀਨੀ ਮਾਲੀਆ ਲਾਹੌਰ ਦਰਬਾਰ ਜਾਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ ਪਰ ਦੁੱਲੇ ਤੇ ਜਬਰ ਦਸਤ ਲੜਾਕੂ ਦਸਤਿਆਂ ਨੇ ਉਹ ਵੀ ਬੰਦ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤਾ ਸਾਂਦਲ ਬਾਰ ਅੰਦਰ ਮੁਗ਼ਲਾਂ ਦੀਆਂ ਫੌਜੀ ਟੁਕੜੀਆਂ ਨਾਲ ਰਾਜਪੂਤ ਜੱਟਾਂ ਦੇ ਪੁੱਤਰਾਂ ਲੁਹਾਰਾ ਤਰਖਾਣਾ, ਸੇਪੀਆਂ, ਮਰਾਸੀਆਂ, ਮੁਜ਼ਾਹਰਿਆਂ ਦੇ ਟਾਕਰੇ ਹੋਣ ਲੱਗੇ। ਆਡੀਜਜ਼ ਅਹਿਸਨ ਨੇ ਇਸੇ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਕਿਤਾਬ ਸਿੱਧ ਸਾਗਰ ਵਿੱਚ ਕਿਸਾਨ ਅੰਦੋਲਨ ਵੀ ਕਿਹਾ ਹੈ।

ਉਹੀ ਕਿਸਾਨ ਅੰਦੋਲਨ ਜੋ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਸਰਦਾਰ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਉਨੀ ਸੌ ਸੱਤ ਨੂੰ ਪੱਗੜੀ ਸੰਭਾਲ ਜੱਟਾ ਦੇ ਨਾਅਰੇ ਨਾਲ ਚਲਾਇਆ ਸੀ ਜਿਸ ਦੀ ਵਜ੍ਹਾ ਨਾਲ ਕਿਸਾਨੀ ਦੀ ਹਾਲਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਵਿਗੜਨ ਨੂੰ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਬਚੀ ਰਹੀ।

ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਜਗੀਰਦਾਰਾਂ, ਸਰਕਾਰੀ ਅਹਿਲਕਾਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਕਰਵਾਏ ਜਾਂਦੇ ਮੁਫਤ ਕੰਮ ਜਿਸ ਨੂੰ ਵਗਾਰ ਵੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਬੰਦ ਹੋਏ।

ਸੁੰਦਰ ਮੁੰਦਰੀਏ ਤੇਰਾ ਕੌਣ ਵਿਚਾਰਾ ਤਾਂ ਸਭ ਨੇ ਸੁਣਿਆ ਹੋਵੇ ਇਹ ਕਿੰਜ ਹੋਇਆ। ਸੁੰਦਰ ਮੁੰਦਰੀ ਇਕ ਗ਼ਰੀਬ ਹਿੰਦੂ ਮੂਲ ਚੰਦ ਦੁਕਾਨਦਾਰ ਦੀ ਬੇਟੀ ਪਿੰਡੀ ਲਾਗੇ ਪਿੰਡ ਕੋਟ ਨੱਕਾਂ ਤੋਂ। ਮੁਸਲਮਾਨ ਜਾਗੀਰਦਾਰ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਲੱਗੀ। ਬਾਪ ਨੂੰ ਵਿਆਹ ਨਿਕਾਹ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਕਰਨ ਲੱਗਾ। ਭਾਈ ਮੂਲ ਚੰਦ ਦੁੱਲੇ ਕੋਲ ਫਰਿਆਦੀ ਬਣਦਾ। ਦੁੱਲੇ ਨੇ ਉਸ ਦੀ ਧੀ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਬਣਾ ਕੇ ਇਕ ਚੰਗੇ ਹਿੰਦੂ ਪਰਿਵਾਰ ਵਿੱਚ ਵਿਆਹ ਕੀਤਾ ਤੇ ਜਗੀਰਦਾਰ ਨੂੰ ਉਸੇ ਧੱਕੇਸ਼ਾਹੀ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਦਿੱਤੀ।

ਦੁੱਲਾ ਭੱਟੀ ਹੁਣ ਆਪਣੇ ਬਾਪ ਦਾਦੇ ਦੀ ਮੌਤ ਦੇ ਬਦਲੇ ਤਖਤ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸੋਚਦਾ। ਹੁਣ ਪੂਰੇ ਸਾਂਦਲ ਬਾਰ ਦਾ ਰਖਵਾਲਾ ਬਣ ਚੁੱਕਾ ਸੀ। ਉਸ ਦੀ ਮੰਜ਼ਿਲ ਹੁਣ ਜ਼ੁਲਮੀ ਰਾਜ ਦੀਆਂ ਜੜ੍ਹਾਂ ਉਖਾੜਨ ਤੱਕ ਸੀ। ਇਹ ਉਹ ਵਕਤ ਸੀ ਜਦੋਂ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਆਗਰਾ ਜਿੱਥੇ ਅਕਬਰ ਦਾ ਬਹੁਤਾ ਸਮਾਂ ਮੁਕਾਮ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਵਾਗਡੋਰ ਗਵਰਨਰੀ ਸ਼ਮਸਉੱਦੀਨ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿੱਚ ਸੀ।

ਹੁਣ ਤਕ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਤੇ ਹਕੂਮਤ ਕਰਦਿਆਂ ਅਕਬਰ ਨੂੰ ਕਰੀਬ ਤੇਤੀ ਸਾਲ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਸਨ। ਸੂਹੀਆ ਖ਼ਬਰਾਂ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਵੀ ਸੋਚਣ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਦੁੱਲੇ ਨੂੰ ਜਿਊਂਦਾ ਜਾਂ ਮੁਰਦਾ ਕਰਾਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਮਿਰਜ਼ਾ ਨਿਜ਼ਾਮੁਦੀਨ 12 ਹਜ਼ਾਰ

ਲੇਖ: ਪਰਵਾਸੀਆਂ ਦੇ ਨਜ਼ਰੀਏ ਤੋਂ ਦੁੱਲਾ ਭੱਟੀ

ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਫੌਜ ਨਾਲ ਪਿੰਡੀ ਭੱਟੀਆਂ ਨੂੰ ਧਾਵਾ ਬੋਲਦਾ। ਲੜਾਈ ਕਈ ਦਿਨ ਚੱਲਦੀ ਰਹੀ ਇਕ ਸਮਾਂ ਉਹ ਵੀ ਆਇਆ ਜਦ ਦੁੱਲਾ ਨਿਜ਼ਾਮੂਦੀਨ ਦਾ ਸਿਰ ਕਲਮ ਕਰਨ ਹੀ ਵਾਲਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਨਵਾਂ ਦਾਅ ਖੇਡ ਗਿਆ। ਮਾਈ ਲੱਧੀ ਦੇ ਪੈਰੀਂ ਜਾ ਪਿਆ ਦੁੱਲੇ ਦਾ ਪੱਗ ਵੱਟ ਭਰਾ ਬਣ ਗਿਆ ਪਰ ਅੰਦਰੋਂ ਕਿਸੇ ਚੰਗੇ ਮੌਕੇ ਦੀ ਭਾਲ ਵਿੱਚ ਸੀ। ਦੁੱਲੇ ਨੂੰ ਬੰਦੀ ਬਣਾ ਕੇ ਲਾਹੌਰ ਦਰਬਾਰ ਵਿੱਚ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ ਇਕ ਛੋਟੇ ਨੀਵੇਂ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਰਾਹੀਂ ਅੰਦਰ ਆਉਣਾ ਸੀ। ਪਰ ਦੁੱਲੇ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪੈਰਾਂ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਅੰਦਰ ਕੀਤਾ ਸਿਰ ਨਹੀਂ ਝੁਕਿਆ। ਸਿਰ ਜੋ ਹੱਕ ਸੱਚ ਲਈ ਉੱਠਦੇ ਨੇ ਉਹ ਕੱਟੇ ਤਾਂ ਜਾਂਦੇ ਨੇ ਪਰ ਛੇਤੀ ਕੀਤਿਆਂ ਜ਼ਾਲਮਾਂ ਮੂਹਰੇ ਝੁਕਦੇ ਨਹੀਂ ਜੋ ਸਿਰ ਅੱਜ ਤੱਕ ਝੁਕੇ ਨਹੀਂ ਉਹ ਸਦਾ ਅਣਲਿਖਤੀ ਲੋਕ ਹਿਰਦਿਆਂ ਵਿੱਚ ਪੀੜ੍ਹੀ ਦਰ ਪੀੜ੍ਹੀ ਦਰਜ ਹੋਈ ਜਾਂਦੇ ਨੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਬਾਤਾਂ ਕਦੇ ਬਜ਼ੁਰਗ ਬੁੱਕਲ ਵਿੱਚ ਲਈ ਪੁੱਤ ਪੋਤਰਿਆਂ ਨੂੰ ਸੁਣਾਉਂਦੇ ਨੇ ਜਾਂ ਫਿਰ ਮੈਦਾਨੀ ਜੰਗ 'ਚ ਖੜਕਦੀਆਂ ਢਾਲਾਂ ਤਲਵਾਰਾਂ ਨੇਜਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਗੂੰਜਦੀਆਂ ਨੇ।

ਉਹ ਮੁਗਲ ਤਖ਼ਤ ਲਾਹੌਰ ਦਾ ਬਾਗ਼ੀ ਨਾਬਰ ਜਿਸ ਨਾਲ ਪੂਰਾ ਰਾਵੀ ਤੇ ਚਨਾਬ ਦਾ ਹਰ ਜਣਾ ਨਾਲ ਖਲੋਤਾ। ਉਸ ਨੇ ਹਰ ਇਕ ਨੂੰ ਮਾਣ ਸਤਿਕਾਰ ਨਾਲ ਜੀਣ ਦਾ ਆਪਣੀ ਪਛਾਣ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਵਿਹਾਰ ਦੱਸਿਆ। ਕਿਸਾਨੀ ਮੁਸੀਬਤਾਂ ਨੂੰ ਆਪ ਹੰਢਾਇਆ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਹੱਲ ਲਈ ਖੁਦ ਲੜਿਆ ਦੁੱਲਾ ਭੱਟੀ ਨੇ ਜਨਤਕ ਲਹਿਰ ਖੜ੍ਹੀ ਕੀਤੀ। ਗੁਰੀਲਾ ਢੰਗ ਤਰੀਕੇ ਵਰਤੇ। ਉਹੀ ਤਰੀਕੇ ਜਿਹੜੇ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖਾਂ ਬਾਬਾ ਬੰਦਾ ਬਹਾਦਰ ਚੀ ਗੁਵੇਰਾ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਸੁਤੰਤ ਪੈਪਸੂ ਲਹਿਰ ਜਾਂ ਤਿਲੰਗਾਨਾ ਵਿੱਚ ਅਪਣਾਏ ਗਏ।

ਲਾਹੌਰ ਦਰਬਾਰ ਵੱਲੋਂ ਦੁੱਲਾ ਭੱਟੀ ਬਾਗ਼ੀ ਸਾਬਤ ਹੋਣਾ ਹੀ ਸੀ। ਸਜ਼ਾਏ ਮੌਤ ਹੋਈ। ਦੁੱਲੇ ਨੂੰ ਫਾਂਸੀ ਤੇ ਚੜ੍ਹਨ ਲਈ ਕੋਤਵਾਲ ਮਲਿਕ ਅਲੀ ਨੂੰ ਚੁਣਿਆ ਗਿਆ। ਮੁਹੱਲਾ ਨਖਾਸ ਚੌਕ ਮੌਜੂਦਾ ਨਾਮ ਲੰਡਾ ਬਾਜ਼ਾਰ ਲਾਗੇ ਨੌਲੱਖਾ ਬਾਜ਼ਾਰ ਦੁੱਲੇ ਨੂੰ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਲਿਜਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਸੂਫੀ ਫਕੀਰ ਸ਼ਾਹ ਹੁਸੈਨ ਆਪਣੇ ਰੰਗ ਵਿੱਚ ਰੰਗੇ ਝੂਮਦੇ ਹੋਏ ਕੁਝ ਰਮਜ਼ਾਂ ਨਾਲ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋਏ ਲਾਗੇ ਆਏ। ਇੱਕ ਰਵਾਇਤ ਅਨੁਸਾਰ ਉਸ ਵਕਤ ਦੁੱਲਾ ਭੱਟੀ ਅਕਬਰ ਨੂੰ ਬੁਰਾ ਬੋਲ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਅੱਗੋਂ ਮਲਿਕ ਅਲੀ ਨੇ ਦੁੱਲੇ ਨੂੰ ਮਾੜਾ ਬੋਲਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਸ਼ਾਹ ਹੁਸੈਨ ਨੇ ਕੋਤਵਾਲ ਨੂੰ ਤਾੜਨਾ ਕੀਤੀ ਤਾਂ

ਲੇਖ: ਪਰਵਾਸੀਆਂ ਦੇ ਨਜ਼ਰੀਏ ਤੋਂ ਦੁੱਲਾ ਭੱਟੀ

ਉਸ ਨੇ ਸ਼ਾਹ ਹੋਰਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਨਾ ਬਖਸ਼ਿਆ। ਸ਼ਾਹ ਹੁਸੈਨ ਨੇ ਕੋਤਵਾਲ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਤੂੰ ਵੀ ਆਪਣੀ ਮੌਤ ਦਾ ਸਾਮਾਨ ਬੰਨ੍ਹ ਲਿਆ।

ਦੁੱਲਾ ਭੱਟੀ ਬੇਖੌਫ ਫਾਂਸੀ ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ ਸੀ ਉਹ ਦਿਨ ਸੀ। 26 ਮਾਰਚ 1589 ਦਿਨ ਸ਼ੁੱਕਰਵਾਰ। ਜੋ ਸ਼ਾਹ ਹੁਸੈਨ ਨੇ ਆਖ਼ਰੀ ਬੋਲ ਦੁੱਲੇ ਭੱਟੀ ਨੂੰ ਸੁਣਾਈ, ਉਹ ਸਨ :

“ਯਾ ਦਿਲਬਰ ਯਾ ਮਰ ਕੇ ਪਿਆਰਾ
ਦੁੱਲੇ ਦੇ ਲਾਲ ਲਬਾਂ ਦੇ ਲਾਰੇ
ਸੂਲੀ ਪਰ ਚੜ੍ਹ ਲੈ ਹੁਲਾਰੇ
ਆਣ ਮਿਲਾਸੀ ਦਿਲਬਰ ਯਾਰਾ
ਯਾ ਦਿਲਬਰ ਯਾ ਮਰ ਕਰ ਪਿਆਰਾ”

ਕੋਤਵਾਲ ਨੂੰ ਵੀ ਉਸੇ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਕਿੱਲ ਠੁਕਵਾ ਕੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਦਰਬਾਰ ਵਿੱਚ ਝੂਠੀ ਰਿਪੋਰਟ ਕਰਨ ਕਰਕੇ ਇਸ ਦੀ ਕਬਰ ਵੀ ਮਿਆਨੀ ਕਬਰਸਤਾਨ ਵਿਚ ਹੈ। ਚੇਤੇ ਰੱਖਣਾ ਦੋਸਤੋ

ਸਾਨੂੰ ਸਕੂਲਾਂ ਕਾਲਜਾਂ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਆਂ ਅੰਦਰ ਕਿੰਨਾ ਕੁਝ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਲਿਖਿਆ ਗਲਤ ਪੜ੍ਹਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਰਿਹਾ।

1. ਕਿਸੇ ਸ਼ੇਖੂ ਭਾਵ ਅਕਬਰ ਦੇ ਲੜਕੇ ਸਲੀਮ ਜਹਾਂਗੀਰ ਨੂੰ ਮਾਈ ਲੱਧੀ ਨੇ ਆਪਣਾ ਦੁੱਧ ਪਿਲਾ ਕੇ ਜਵਾਨ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੀਤਾ। ਦੁੱਲਾ ਸਾਂਦਲ ਬਾਰ ਵਿੱਚ 1547 ਨੂੰ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਸਲੀਮ ਜਹਾਂਗੀਰ 31 ਅਗਸਤ 1569 ਨੂੰ ਫਤਿਹਪੁਰ ਸੀਕਰੀ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਉਮਰ ਦਾ ਫ਼ਰਕ 21-22 ਸਾਲ ਸੀ।

2. ਦੁੱਲਾ ਭੱਟੀ ਦੇ ਬਾਪ ਦਾਦੇ ਨੂੰ ਅਕਬਰ ਨੇ ਨਹੀਂ, ਲਾਹੌਰ ਦੇ ਮੁਗ਼ਲ ਸ਼ਾਹੀ ਅਹਿਲਕਾਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਫਾਂਸੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਭੱਟੀਆਂ ਨੂੰ ਫਾਂਸੀ ਚਾਡ੍ਹਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਉਸ ਵਕਤ ਅਕਬਰ ਮਹਿਜ਼ ਪੰਜ ਸਾਲ (ਜਨਮ 15 ਅਕਤੂਬਰ 1542) ਦਾ ਸੀ।

ਲੇਖ: ਪਰਵਾਸੀਆਂ ਦੇ ਨਜ਼ਰੀਏ ਤੋਂ ਦੁੱਲਾ ਭੱਟੀ

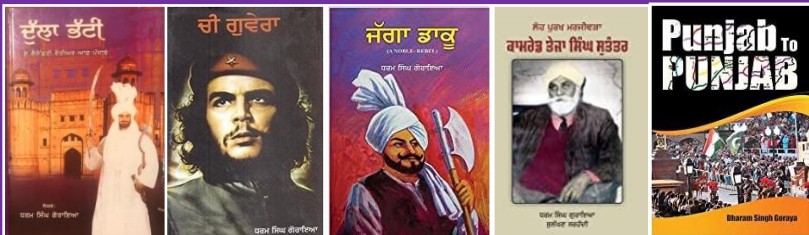
3. ਨੰਦੀ ਮਿਰਾਸਣ ਦੇ ਮਿਹਣਿਆਂ ਤਾਨਿਆਂ ਨੇ ਦੁੱਲੇ ਭੱਟੀ ਨੂੰ ਬਦਲਾ ਲੈਣ ਲਈ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਗਾਇਆ। ਪਿੰਡ ਇਲਾਕੇ ਜੂਹ ਵਿੱਚ ਕਤਲ ਹੋਇਆ ਹੋਏ ਤਾਂ ਜੱਟਾਂ ਦੇ ਮੁੰਡਿਆਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਨਾ ਲੱਗੇ। ਇੰਜ ਪੰਜਾਬ ਅੰਦਰ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋ ਸਕਦਾ।
4. ਦੁੱਲਾ ਭੱਟੀ ਫੜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਲਾਹੌਰ ਕਿਲ੍ਹੇ ਅੰਦਰ ਮਹਰਾ ਚੱਟ ਕੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਖ਼ਤਮ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਦੱਸਣ ਵਾਲੇ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰ ਜਾਂ ਤਾਂ ਰਾਜਪੂਤਾਂ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਤੋਂ ਅਨਜਾਣ ਸਨ ਤੇ ਜਾਂ ਹਾਕਮਾਂ ਵੱਲੋਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਮੋਹਰਾਂ ਦੀ ਚਮਕ ਮੂਹਰੇ ਅੱਖਾਂ ਚੁੰਧਿਆਈਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ।
5. ਦੁੱਲੇ ਭੱਟੀ ਨੂੰ ਡਾਕੂ, ਲੁਟੇਰਾ, ਧਾੜਵੀ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ। ਇਹ ਸਹੀ ਨਹੀਂ।

ਲੇਖਕ ਨੇ ਪਿੰਡ ਭੱਟੀਆਂ ਦੁੱਲਾ ਭੱਟੀ ਸੰਗਤ ਬਣਵਾਈ ਪਿੰਡੀ ਭੱਟੀਆਂ ਦੇ ਲਾਗਲੇ ਪਿੰਡ ਦੁੱਲੋਕੀ ਦੁੱਲਾ ਭੱਟੀ ਦਾ ਬੁੱਤ ਲਗਾਇਆ। ਮਾਰਚ 2008 ਦੇ ਸ਼ਹੀਦੀ ਮੇਲੇ ਨੂੰ 5000 ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਵੱਡੇ ਮੇਲੇ ਵਿਚ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਦੁੱਲੇ ਭੱਟੀ ਦਾ ਸ਼ਹੀਦੀ ਦਿਹਾੜਾ ਮਨਾਇਆ ਗਿਆ।

ਅੱਜ ਦੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਅੰਦਰ ਕਿਸਾਨੀ ਅੰਦੋਲਨ ਪਿੱਛੇ ਲੜੇ ਗਏ ਸੰਘਰਸ਼ਾਂ ਦਾ ਹੀ ਅਗਲਾ ਪੜਾਅ ਹੈ।

ਧਰਮ ਸਿੰਘ ਗੁਰਾਇਆ
ਮੈਰੀਲੈਂਡ, ਅਮਰੀਕਾ
001 301 653 7029

ਧਰਮ ਸਿੰਘ ਗੁਰਾਇਆ ਦੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ

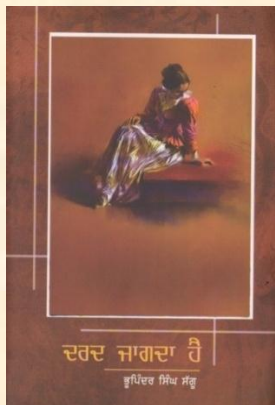
ਪੁਸਤਕ ਚਰਚਾ

ਭੂਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸੱਗੂ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ‘ਦਰਦ ਜਾਗਦਾ ਹੈ’ : ਦਗਦੇ ਸੱਚਾਂ ਦਾ ਸੁੱਚਾ ਰੂਪਾਂਤਰਣ

ਡਾ. ਉਮਿੰਦਰ ਜੌਹਲ

ਦੋਆਬਾ ਕਾਲਜ ਵਿੱਚ ਐਸੋਸੀਏਟ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਵਜੋਂ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਡਾ. ਉਮਿੰਦਰ ਜੌਹਲ ‘ਕਾਵਿ-ਲੋਕ’ ਪੱਤ੍ਰਿਕਾ ਦੇ ਆਨਰੇਰੀ ਐਡੀਟਰ ਵੀ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਆਲੋਚਨਾ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਦੋ ਪੁਸਤਕਾਂ ਤੇ ਤਿੰਨ ਕਾਵਿ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ‘ਰੁਕੇ ਹੋਏ ਪਲ’, ‘ਸਦੀਆਂ ਦਾ ਤਪ’ ਤੇ ‘ਸਵੈ ਨਾਮ’ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ 50 ਦੇ ਕਰੀਬ ਖੋਜ ਪੱਤਰ ਵੀ ਛੱਪ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੁਆਰਾ ਭੂਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸੱਗੂ ਦੀ ਪੁਸਤਕ ਸੰਬੰਧੀ ਵਿਚਾਰ ਪੇਸ਼ ਹਨ

ਭੂਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸੱਗੂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਰਵਾਸੀ-ਬਰਤਾਨਵੀ ਸ਼ਾਇਰਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ੁਮਾਰ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਲਗਾਤਾਰ ਕਾਵਿਕਾਰੀ ਰਾਹੀਂ ਸਮਾਜ ਦੇ ਸਮੁੱਚੇ ਵਰਤਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਸਮਝਣ-ਸਮਝਾਉਣ ਤੇ ਸ਼ਬਦ-ਕਲਾ ਰਾਹੀਂ ਮੁੜ ਪ੍ਰਗਟਾਉਣ ਦੀ ਜੀਵੰਤ ਸਰਗਰਮੀ ਹਮੇਸ਼ਾ ਦਿਖਾਈ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੁਆਰਾ ਰਚਿਤ ਲਗਭਗ ਇਕ ਦਰਜਨ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕਾਵਿ-ਪੁਸਤਕਾਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਪਛਾਣ ਨੂੰ ਗੂੜ੍ਹਾ ਉਕਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀ ਕਵਿਤਾ ਦੇ ਵਿਸਥਾਰ ਵਿਚ ਲੇਖਕ ਦਾ ਇਹ ਰਚਨਾਤਮਿਕ ਅਮਲ ਵੱਡੀ ਭੂਮਿਕਾ ਦੀ ਗਵਾਹੀ ਹੈ।

ਭੂਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸੱਗੂ ਕਾਵਿ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ‘ਦਰਦ ਜਾਗਦਾ ਹੈ’ ਰਾਹੀਂ ਇਕ ਵਾਰ ਫਿਰ ਨਵੀਂ ਆਭਾ ਤੇ ਨਵੀਂ ਵਿਚਾਰ-ਸ਼ੈਲੀ ਰਾਹੀਂ ਪੰਜਾਬੀ ਪਾਠਕਾਂ ਦੇ ਰੂਬਰੂ ਹੈ। ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਸੰਵੇਦਨਾ ਦੀਆਂ ਸੂਖਮ ਤੰਦਾਂ, ਮਾਨਵੀ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦੀਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪੇਚੀਦਗੀਆਂ ਦੀ ਥਾਹ ਪਾਉਣ ਦੇ ਯਤਨਾਂ ਵਿਚ ਹਨ, ਜਿਹੜੀਆਂ ਪੇਚੀਦਗੀਆਂ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਮਾਨਵੀ ਸਾਂਝਾਂ ਅਤੇ ਪਛਾਣਾਂ ਦੇ ਵਰਤਮਾਨੀ ਮੁਹਾਂਦਰੇ ਬਾਰੇ ਮੁੜ ਸੋਚਣ ਲਈ

ਲੇਖਕ
ਭੂਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸੱਗੂ

ਪੁਸਤਕ ਚਰਚਾ: ਦਰਦ ਜਾਗਦਾ ਹੈ

ਮਜ਼ਬੂਰ ਕਰ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਪਵਿੱਤਰ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦੀ ਖ਼ੁਰਦੀ ਭੌਂ ਕਿਵੇਂ ਸਮਾਜ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖੀ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਨੂੰ ਝੰਜੋੜਦੀ ਤੇ ਵਲੂੰਧਰੀ ਹੋਈ ਸਮਕਾਲੀ ਦੌਰ ਨੂੰ ਮਾਨਵੀ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੇਰੇ ਅਮਾਨਵੀ ਦੌਰ ਵਿਚੋਂ ਪ੍ਰਸਤੁਤ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਹ ਕਵਿਤਾ ਇਸ ਦੌਰ ਦੇ ਅਜਿਹੇ ਨਕਸ਼ਾਂ ਦੀ ਅੰਦਰਲੀ ਤਹਿ ਨੂੰ ਫਰੋਲਣ ਤੇ ਨਸ਼ਰ ਕਰ ਦੇਣ ਦੇ ਸਿਰਜਣਾਤਮਿਕ ਆਹਰ ਵਿਚ ਜੁੱਟੀ ਹੋਈ ਕਵਿਤਾ ਹੈ।

‘ਦਰਦ ਜਾਗਦਾ ਹੈ’ ਸਿਰਲੇਖ ਵਾਲੀ ਕਵਿਤਾ ਦੇ ‘ਦਰਦ’ ਨੂੰ ਭਾਵੇਂ ਕਵੀ ਨੇ ਹਿਟਲਰ ਦੇ ‘ਵਾਈਮਾ’ ਵਿਚ ਕੀਤੇ ਤਸ਼ੱਦਦ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਗਟਾਇਆ ਹੈ ਪਰ ਸਮੁੱਚੇ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਵਿਚ ਅਮਾਨਵੀ ‘ਦਰਦ’ ਦੀਆਂ ‘ਕਾਵਿ-ਆਹਾਂ’ ਪਾਠਕ ਨੂੰ ਦਰਦੀਲੇ ਵਕਤਾਂ ਦੀ ਅਮਾਨਵੀ ਹੋਣੀ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਤੇ ਬੋਧ ਕਰਵਾ ਕੇ ਵਰਤਮਾਨ ਸਮਿਆਂ ਦੀਆਂ ਸਮੁੱਚੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਅਤੇ ਵਿਕਾਸ-ਉਚਾਈਆਂ ਸਾਹਵੇਂ ਪ੍ਰਸ਼ਨ-ਚਿੰਨ੍ਹ ਲਗਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਕਾਵਿਕਾਰੀ ਵਿਚਲੀਆਂ ਇਹ ‘ਕਾਵਿ-ਆਹਾਂ’ ਲੇਖਕ ਦੀ ਸੁੱਚੀ ਸੰਵੇਦਨਾ ਦੇ ਰੂਪਾਂਤਰਣਾਂ ਦੀ ਗਵਾਹੀ ਬਣਦੀਆਂ ਹਨ।

ਜਰਮਨੀ ਦੇ ਵਾਈਮਾ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਬਣਾਏ ਬੁਕਨਵਾਲਡ ਕਾਨਸਟ੍ਰੇਸ਼ਨ ਕੈਂਪ ਦੇ ਗੇਟ ਉੱਪਰ ਉੱਕਰੇ ਸ਼ਬਦ ‘ਜੇਦਮ ਡੈੱਸ ਸਾਟੇਨ’ (ਇਥੇ ਤੁਹਾਡਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ, ਆਖ਼ਰੀ ਸਾਹਾਂ ਤੱਕ) ਭਾਵੇਂ ਹਿਟਲਰ ਦੇ ਆਤੰਕੀ ਦੌਰ ਦਾ ਘਿਣਾਉਣਾ ਸੱਚ ਬਿਆਨਦੇ ਹਨ ਪਰ ਇਹ ਕਾਵਿਕਾਰੀ ਅਸਲ ਵਿਚ ਸਮੁੱਚੇ ਸਮਾਜ ਦੇ ਅਮਾਨਵੀ ਵਰਤਾਰਿਆਂ ਤੇ ਉਸਾਰਾਂ ਦੀ ਤਹਿ ਦੇ ਮੰਥਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਮਾਨਵੀ ਦਰਦਾਂ ਦੀ ਥਾਹ ਪਾਉਣ ਵਾਲੀ ਸੂਖਮ ਪਰਕਿਰਤੀ ਦੀ ਅਜਿਹੀ ਕਾਵਿਕਾਰੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਮਾਨਵ ਕਲਿਆਣ ਦੀ ਅਧਾਰ-ਭੋਂ ਸਿਰਜਣ ਦੀ ਜੁਗਤ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚੋਂ ਮਨਫੀ ਹੋਏ ਅਤੇ ਹੋ ਰਹੇ ਭਾਈਚਾਰਿਕ ਸਾਂਝ-ਸੂਤਰਾਂ ਦੇ ਗੁੰਮ ਗਵਾਚ ਜਾਣ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦੀ ਇਹ ਕਵਿਤਾ ਪੀੜ੍ਹੀਆਂ ਤੋਂ ਵਿਯੋਗ ਹੰਢਾਉਂਦੀ ਮਾਂ ਦੀ ਉਡੀਕ ਦੇ ਸੰਤਾਪ ਨੂੰ ਸਿੱਲ-ਪੱਥਰ” ਬਣੀ ਹੋਂਦ ਵਜੋਂ ਪਛਾਣਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਕਵਿਤਾ ਪੀੜ੍ਹੀਆਂ ਗਹਿਰੇ ਪਰਵਾਸੀ ਦਰਦੀਲੇ ਸੰਤਾਪ ਦੀ ਅਮੁੱਕ ‘ਉਡੀਕ’ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਹੈ, ਜਿਥੇ ਮਾਂ ਪੁੱਤ ਅਤੇ ਪਤੀ ਦੋਵਾਂ ਦੀ ਉਡੀਕ ਦਾ ਸੰਤਾਪ ਭੋਗਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਕਵਿਤਾ ਇਕੋ ਸਮੇਂ ਮਾਂ-ਵਿਹੂਣੇ ਵਿਹੜਿਆਂ ਦੇ ਦਰਦਾਂ ਦੀ ਜਾਗਦੀ ਰੂਹ ਪਛਾਨਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਦੀ, ਵਿਹੜਿਆਂ ਦੀ ਖਾਮੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਵੀ ਮੋਹ-ਰੰਗੇ ਬੋਲਾਂ ਵਿਚ ਢਾਲਦੀ ਹੈ :

—ਮੈਂ, ਵਿਹੜੇ ’ਚ ਖਲੋ ਕੇ, ਮਾਂ ਨੂੰ ਆਵਾਜ਼ ਮਾਰੀ,

ਵਿਹੜਾ ਖਾਮੋਸ਼ ਸੀ,

ਤੇ ਮੈਂ ਚੁੱਪ-ਚਾਪ ਸੁਣ ਰਿਹਾ ਸੀ

ਜਾਗਦਾ ਦਰਦ, ਵਿਹੜੇ ਦੀ ਖਾਮੋਸ਼ੀ ਦੀ ਜੁਬਾਨੀ। (ਪੰਨਾ : 21)

ਪੁਸਤਕ ਚਰਚਾ: ਦਰਦ ਜਾਗਦਾ ਹੈ

—ਇਹ ਤਾਂ ਔਰਤ ਨੇ ਆਦਿ-ਕਾਲ ਤੋਂ
ਹਰ ਯੁੱਗ ਅੰਦਰ, ਪਲ ਪਲ, ਹਰ ਪਲ
ਆਪਣੇ ਸੀਨੇ, ਸ਼ਰੇ-ਬਾਜ਼ਾਰ ਹੰਢਾਇਆ ਹੈ
ਇਹ ਅਕਹਿ ਅਸਹਿ ਪੀੜ

—ਇਹ ਕੈਸੀ ਜਾਦੂਗਰਨੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਹੈ
ਜਿੱਥੇ ਮਨੁੱਖਤਾ ਤੇ ਸ਼ੈਤਾਨੀਅਤ
ਇਕੋ ਤੱਕੜੀ 'ਚ ਤੁਲਦੇ ਹਨ।

(ਪੰਨਾ : 19-20)

--ਅੱਜ ਉਸ ਥਾਂ, ਦਾਣੇ ਨਹੀਂ, ਭੰਗ ਭੁੱਜਦੀ ਹੈ
ਭੱਠੀ ਦੀ ਆਸ, ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਹੈ ਬੇਆਸ
ਪਹਿਲਾਂ ਵਾਂਗੂੰ ਯਾਰਾਂ ਦਾ ਮਿਲਣਾ
ਅੱਜ ਧੜਿਆਂ ਦੀ ਪੂੜ ਵਿਚ ਗੁੰਮ ਹੈ।

(ਪੰਨਾ : 17)

--ਦਰਿੰਦਗੀ ! ਨਿਗਲ ਗਈ ਹੈ ਇਨਸਾਨੀਅਤ ਨੂੰ
ਸਮੇਂ ਦੇ ਰਹਿਬਰ ਖਾਮੋਸ਼,
ਕੁੰਭਕਰਨ ਦੀ ਨੀਂਦਰ ਸੁੱਤੇ ਨੇ।

(ਪੰਨਾ : 85)

‘ਦਰਦ ਜਾਗਦਾ ਹੈ’ ਵਿਚਲੀ ਮਾਨਵੀ ਸਰੋਕਾਰਾਂ ਦੀ ਸੁੱਚਤਾ ਕੋਮਲਭਾਵੀ ਕਾਵਿ ਵੇਰਵਿਆਂ ਰਾਹੀਂ ਐਸਾ ਉਸਾਰ ਉਸਾਰਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚੋਂ ਯਥਾਰਥ ਦੇ ਡੂੰਘ ਤੱਕ ਪਾਠਕ ਦੀ ਰਸਾਈ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਸਗੋਂ ਵਸਤੂਯਥਾਰਥ ਵਿਚ ਛੁਪੇ ਹੋਏ ਰਾਜ-ਸੱਤਾ ਦੇ ਛੜੱਤਰਾਂ ਦੀ ਸਿੱਧੀ ਦਖਲ-ਅੰਦਾਜ਼ੀ ਨੂੰ ਵੀ ਪਾਠਕ ਸਹਿਜੇ ਹੀ ਪਛਾਣ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਰਾਜ-ਸੱਤਾ ਦੇ ਅਜਿਹੇ ਅਮਾਨਵੀ ਚਰਿੱਤਰ ਨੂੰ ਕਾਵਿ ਦੇ ਮਾਧਿਅਮ ਰਾਹੀਂ ਲੋਕ-ਬੋਧ ਤੱਕ ਲੈ ਕੇ ਆਉਣਾ ਭੂਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸੱਗੂ ਦੀ ਕਾਵਿ-ਪੁਸਤਕ ‘ਦਰਦ ਜਾਗਦਾ ਹੈ’ ਦਾ ਵੱਡਾ ਹਾਸਲ ਹੈ। ਇਸ ਕਵਿਤਾ ਦਾ ਮੁਹਾਂਦਰਾ ਤੇ ਮੁਹਾਵਰਾ ਅਸਲ ਵਿਚ ਜੀਵਨ ਯਥਾਰਥ ਦੇ ਦਗਦੇ ਸੱਚਾਂ ਨੂੰ ਸੁੱਚੇ ਕਾਵਿ-ਰੂਪਾਂਤਰਣਾਂ ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਸਤੁਤ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਇਸ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਵਿਚ ਕਾਵਿ-ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਇਹ ‘ਦਗਦੇ ਸੱਚ’ ਭੂਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸੱਗੂ ਦੀ ਜੀਵੰਤ ਸੰਵੇਦਨਾ ਦੀ ਮਾਨਵੀ ਹਿਤੈਸ਼ੀ ਉਹ ਲੋਅ ਹੈ, ਜੋ ਇਸ ਕਵਿਤਾ ਨੂੰ ਜਿਉਣ ਬਖਸ਼ਦੀ ਹੈ। ਇਹੋ ਇਸ ਕਾਵਿਕਾਰੀ ਦਾ ਹਾਸਲ ਹੈ।

ਡਾ. ਉਮਿੰਦਰ ਜੌਹਲ
ਐਸੋਸੀਏਟ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ
ਦੋਆਬਾ ਕਾਲਜ, ਜਲੰਧਰ
9417141014

ਪੁਸਤਕ ਚਰਚਾ

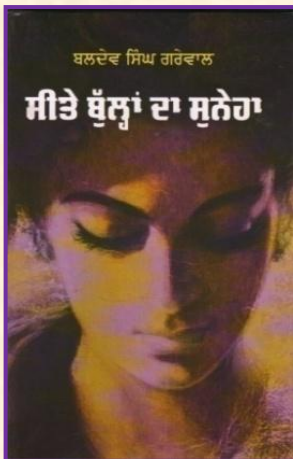
ਸੀਤੇ ਬੁੱਲਾਂ ਦਾ ਸੁਨੇਹਾ: ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਗਰੇਵਾਲ

ਡਾ. ਗੁਰਮੀਤ ਸਿੰਘ ਹੁੰਦਲ

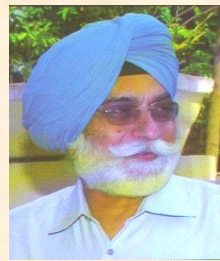

ਡਾ. ਗੁਰਮੀਤ ਸਿੰਘ ਹੁੰਦਲ ਗੁਰੂ ਹਰਗੋਬਿੰਦ ਖ਼ਾਲਸਾ ਕਾਲਜ, ਗੁਰੂਸਰ ਸੁਧਾਰ (ਲੁਧਿਆਣਾ) ਦੇ ਪੋਸਟ ਗ੍ਰੈਜੂਏਟ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਭਾਗ ਵਿਚ ਐਸੋਸੀਏਟ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਵਜੋਂ ਸੇਵਾ ਨਿਭਾਅ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਹ ਪਿਛਲੇ 25 ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਤੋਂ ਪੰਜਾਬੀ ਅਧਿਐਨ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਹੁਣ ਤੱਕ 4 ਆਲੋਚਨਾਤਮਕ ਪੁਸਤਕਾਂ ਛਪ ਚੁੱਕੀਆਂ ਹਨ। ਪੰਜਾਬੀ ਨਾਟਕ ਤੇ ਰੰਗ ਮੰਚ, ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਨਾਵਲ ਤੇ ਕਵਿਤਾ ਸੰਬੰਧੀ 42 ਖੋਜ-ਪੱਤਰ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਤੇ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਕਾਨਫਰੰਸਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਸਤੁਤ ਕਰ ਚੁੱਕੇ ਹਨ ਤੇ 25 ਖੋਜ ਪੱਤਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਅਮਰੀਕਾ ਨਿਵਾਸੀ ਬਲਦੇਵ ਗਰੇਵਾਲ ਦੇ ਕਹਾਣੀ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਸੰਬੰਧੀ ਵਿਚਾਰ ਪੇਸ਼ ਹਨ

ਔਰਤ ਦੀ ਹੋਂਦ ਹਸਤੀ ਅਤੇ ਗੌਰਵ ਦੀ ਗਾਥਾ ਸੀਤੇ ਬੁੱਲਾਂ ਦਾ ਸੁਨੇਹਾ

ਸੀਤੇ ਬੁੱਲਾਂ ਦਾ ਸੁਨੇਹਾ ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਗਰੇਵਾਲ ਹੁਰਾਂ ਦਾ ਨਵਾਂ ਕਹਾਣੀ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹੈ ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਉਹ ਇੱਕ ਨਾਵਲ ਅਤੇ ਦੋ ਕਹਾਣੀ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਪੰਜਾਬੀ ਅਦਬ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਝੋਲੀ ਪਾ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਸਰਦਾਰ ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਗਰੇਵਾਲ ਪਿਛਲੇ ਲਗਪਗ ਤਿੰਨ ਦਹਾਕਿਆਂ ਤੋਂ ਅਮਰੀਕਾ ਵਿੱਚ ਰਹਿ ਰਹੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮੂਲ ਸ਼ੌਕ ਅਤੇ ਉਦਰ ਪੂਰਤੀ ਦਾ ਸਾਧਨ ਤਾਂ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤਕ ਪੱਤਰਕਾਰੀ ਹੀ ਚਿਹਰਾ ਹੈ ਪਰ ਨਿਰੋਲ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗਲਪ ਰਚਨਾਵਾਂ ਦੀ ਮਾਰਫਤ ਦਸਤਕ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।

ਲੇਖਕ
ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਗਰੇਵਾਲ

ਪੁਸਤਕ ਚਰਚਾ: ਸੀਤੇ ਬੁੱਲਾਂ ਦਾ ਸੁਨੇਹਾ

ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਗਰੇਵਾਲ ਦੁਆਰਾ ਰਚਿਤ ਹਥਲੀ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ 28 ਕਹਾਣੀਆਂ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਕੁਝ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਲੋਕੋਲ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਰਹਿਤਲ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੈ, ਕੁਝ ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਨਾਲ ਤੇ ਕੁਝ ਦਾ ਮਨੁੱਖੀ ਮਨ ਨਾਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਲੋਕੋਲਜ਼ ਉੱਤੇ ਵਿਚਰਦੇ ਪਾਤਰਾਂ ਨੂੰ ਲੇਖਕ ਨੇ ਕਦੇ 'ਮੈਂ ਪਾਤਰ' ਅਤੇ ਕਦੇ 'ਉਹ ਪਾਤਰ' ਦੇ ਜ਼ਾਵੀਏ ਤੋਂ ਚਿਤਰਿਆ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੀ ਖੂਬਸੂਰਤੀ ਇਸ ਗੱਲ ਵਿਚ ਨਿਹਿਤ ਹੈ ਕਿ ਲੇਖਕ ਨੇ ਇਕ ਮਰਦ ਲੇਖਕ ਹੁੰਦਿਆਂ ਔਰਤ ਮਨ ਵਿੱਚ ਉੱਤਰ ਕੇ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਸ ਦੇ ਜਜ਼ਬਾਤਾਂ ਤੇ ਹੋਂਦ-ਹਸਤੀ ਦੀ ਗਾਥਾ ਨੂੰ ਸਿਰਜਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਮਾਅਨੇਖੋਜ਼ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦੁੱਗਲ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਰਦਾਰ ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ ਹੁਰਾਂ ਨੇ ਇਸ ਵਿਚ ਕਮਾਲ ਦੀ ਮੁਹਾਰਤ ਦਿਖਾਈ ਹੈ।

ਭਾਰਤੀ ਇਤਿਹਾਸ ਮਿਥਿਹਾਸ ਅਤੇ ਦਰਸ਼ਨ ਸ਼ਾਸਤਰ ਦੀ ਸਿਆਹ ਪੰਨਿਆਂ ਉੱਤੇ ਔਰਤ ਦੀ ਘੋਰ ਗੁਲਾਮੀ ਇਤਿਹਾਸ ਐਸੇ ਨਿਰਦਈ ਅਤੇ ਕਰੂਰ ਢੰਗ ਨਾਲ ਉੱਕਰਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਔਰਤ ਦੀ ਸਦੀਵੀ ਦਾਸਤਾਂ (ਗੁਲਾਮੀ) ਨੂੰ ਸਿਰਜਣ ਵਿਚ ਬੇਹੱਦ ਨਾਕਾਰਾਤਮਕ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਈ ਹੈ। ਸਾਡੀ ਜਗੀਰੂ ਰਹਿਤਲ ਵਿੱਚ ਔਰਤ ਪ੍ਰਤੀ ਮਨਫੀ ਸੋਚ ਇਸ ਕਦਰ ਹਾਵੀ ਹੈ ਕਿ ਜਦ ਵੀ ਕਿਧਰੇ ਸਾਡੀ ਔਰਤ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੀਹਾਂ ਤੋਂ ਪਾਰ ਜਾਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਅਖੌਤੀ ਇਖਲਾਕ ਦੀਆਂ ਖੋਖਲੀਆਂ ਦੀਵਾਰਾਂ ਕੰਬਣ ਲੱਗਦੀਆਂ ਹਨ। ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਗਰੇਵਾਲ ਦੀਆਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੀਆਂ ਔਰਤ ਪਾਤਰਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਖੋਖਲੀਆਂ ਮਰਿਯਾਦਾਵੀ ਦੀਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਰੇਜ਼ਾ ਰੇਜ਼ਾ ਕਰਨ ਲਈ ਹਰ ਹੀਲਾ ਵਰਤਦੀਆਂ ਹਨ। ਕਹਾਣੀ 'ਸੀਤੇ ਬੁੱਲਾਂ ਦਾ ਸੁਨੇਹਾ' ਦੀ ਪਾਤਰ ਅਰਚਨਾ 'ਕਰਜ਼' ਦੀ ਪਾਤਰ ਸੁਜੇਨ 'ਅਰਥ ਗੁਆ ਚੁੱਕੇ ਬੋਲ' ਦੀ ਕਿਮ 'ਰਜਨੀ' ਦੀ ਇਸ਼ਨਾਨ ਅਤੇ 'ਮੁੱਲ ਦੀ ਤੀਮੀ' ਦੀ ਪਾਤਰ ਜੀਤੋ ਅਜਿਹੀਆਂ ਬੋਲਡ ਤੇ ਬੇਬਾਕ ਔਰਤ ਪਾਤਰਾਂ ਹਨ ਜੋ ਫੋਕੇ ਸਮਾਜਕ ਬੰਧਨਾਂ ਨੂੰ ਅਸਵਿਕ੍ਰਿਤੀ ਦੇ ਕੇ ਔਰਤ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦ ਹੋਂਦ-ਹਸਤੀ ਦੀ ਗੌਰਵ ਗਾਥਾ ਨੂੰ ਸਾਕਾਰ ਕਰਦੀਆਂ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਸਦੀਆਂ ਤੋਂ ਸੀਤੇ ਬੁੱਲਾਂ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਦਬਾ ਦਿੱਤੇ ਬੋਲਾਂ ਨੂੰ ਸੁਨੇਹਾ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿੱਚ ਸਾਡੀ ਅਖੌਤੀ ਜਗੀਰੂ ਸੋਚ ਨੂੰ ਪ੍ਰਣਾਈ ਹੋਈ ਮਰਦਾਵੀਂ ਹਉਂ ਅਤੇ ਹੈਂਕੜ ਦੁਆਰਾ ਔਰਤ ਦੇ ਸੀਤੇ ਬੁੱਲਾਂ ਦੇ ਮਰਕਜ਼ੀ ਸੁਨੇਹੇ ਦੀ ਈਕੋ ਲਗਭਗ ਸਾਰੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿੱਚ ਸੁਣਾਈ ਦਿੰਦੀ ਹੈ

ਪੁਸਤਕ ਚਰਚਾ: ਸੀਤੇ ਬੁੱਲਾਂ ਦਾ ਸੁਨੇਹਾ

ਅਤੇ ਔਰਤ ਪਿੱਤਰ ਕੀ ਦੇ ਇੰਨ੍ਹਾਂ ਬੰਧਨਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਆਪਣੇ ਹਿੱਸੇ ਦੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਸਪੇਸ ਖੁਦ ਸਿਰਜਦੀ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀ ਹੈ।

ਸਾਡੇ ਪਰਵਾਸੀ ਲੋਕ ਜਿਹੜੇ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਨੂੰ ਨਿੱਘ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਲਈ ਅੰਤਾਂ ਦੀ ਠੰਢ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਹੱਡਾਂ ਨੂੰ ਗਾਲ੍ਹ ਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਉਹੀ ਰਿਸ਼ਤੇ ਕਿੰਨੇ ਖੁਦਗਰਜ਼ ਤੇ ਅਕ੍ਰਿਤਘਣ ਸਾਬਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਇਹ ਸੁਨੇਹਾ ਇਸ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ‘ਖੱਟੀ ਕਮਾਈ’ ਵਿੱਚੋਂ ਬਾਖ਼ੂਬੀ ਉਜਾਗਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪਰਵਾਸੀਆਂ ਦੀ ਸਖ਼ਤ ਮਿਹਨਤ ਅਤੇ ਹੱਡ ਭੰਨਵੀਂ ਕਮਾਈ ਨਾਲ ਮੂਲਵਾਸ ਵਿੱਚ ਬਣਾਈਆਂ ਜਾਇਦਾਦਾਂ ਅਤੇ ਘਰ ਬਾਹਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੀ ਭਰਾਵਾਂ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰਾਂ ਨੇ ਦੱਬ ਲਈਆਂ। ਜਿਸ ਨਾਲ ਪਰਵਾਸੀਆਂ ਦੀ ਵਤਨ ਵਾਪਸੀ ਦੀ ਤਾਂਘ ਹਮੇਸ਼ਾ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਦਫ਼ਨ ਹੋ ਕੇ ਰਹਿ ਗਈ।

ਇਸ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਕਹਾਣੀਆਂ ਨੂੰ ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਗਰੇਵਾਲ ਨੇ ਚੇਤਨਾ ਪ੍ਰਵਾਹ ਦੀ ਤਕਨੀਕ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਹੀ ਕਲਾਤਮਕ ਬੁਰਸ਼ ਛੋਹਾਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ। ‘ਉਨਾਭੀ ਕੋਟ’, ‘ਇਕ ਵਾਰ ਫਿਰ’ ਅਤੇ ‘ਯੈਲੋ ਕੈਬ’ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿੱਚ ਲੇਖਕ ਔਰਤ ਮਨ ਦੀਆਂ ਗਹਿਰਾਈਆਂ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਡੂੰਘਾ ਉਤਰ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਦੀ ਪਰਿਕਰਮਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਬੇਹੱਦ ਖੂਬਸੂਰਤ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕ ਕਹਾਣੀਆਂ ਆਪਣਾ ਆਕਾਰ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਿੱਕੀਆਂ ਅਤੇ ਹੁਨਰੀ ਕਹਾਣੀਆਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਦਿਆਂ ਮਹਾਨ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਕੁਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਵਿਰਕ ਅਤੇ ਐਨਤੋਨ ਚੈਖਵ ਤੁਹਾਡੇ ਜ਼ਿਹਨ ਦੇ ਦਸਤਕ ਦਿੰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਸੰਖੇਪ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਗਰੇਵਾਲ ਹੁਰਾਂ ਦੀਆਂ ਇਸ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਵਿਚਲੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਔਰਤ ਦੇ ਮਨ ਦੀਆਂ ਗਹਿਰਾਈਆਂ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਰੇਕ ਰੂਪ (ਮਾਂ, ਭੈਣ, ਪਤਨੀ, ਪ੍ਰੇਮਿਕਾ, ਰਖੇਲ, ਧੀ) ਪ੍ਰਤੀ ਪਾਠਕ ਦੇ ਮਨ ਅੰਦਰ ਅਦਬ ਅਤੇ ਸਤਿਕਾਰ ਦੇ ਭਾਵਾਂ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਪਿਤਰਕੀ ਸੋਚ ਪ੍ਰਤੀ ਨਫ਼ਰਤ। ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਗਰੇਵਾਲ ਦਾ ਕਹਾਣੀ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ‘ਸੀਤੇ ਬੁੱਲਾਂ ਦਾ ਸੁਨੇਹਾ’ ਪੰਜਾਬੀ ਅਦਬ ਦਾ ਇਕ ਮਾਣਯੋਗ ਹਾਸਲ ਹੈ।

ਡਾ. ਗੁਰਮੀਤ ਸਿੰਘ ਹੁੰਦਲ

ਐਸੋਸੀਏਟ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ

ਗੁਰੂ ਹਰਗੋਬਿੰਦ ਖ਼ਾਲਸਾ ਕਾਲਜ, ਗੁਰੂਸਰ ਸੁਧਾਰ, ਲੁਧਿਆਣਾ

9465644266

ਸਰਗਰਮੀਆਂ

ਪਰਵਾਸੀ ਸਾਹਿਤ ਅਧਿਅਨ ਕੇਂਦਰ

ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ ਵੱਲੋਂ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਸਾਹਿਤਕਾਰ ਐਵਾਰਡ ਨਾਲ ਸਨਮਾਨਿਤ ਲੇਖਕਾਂ ਨਾਲ ਰੂ-ਬ-ਰੂ

ਆਨਲਾਈਨ ਸਮਾਗਮ-ਮਿਤੀ: 09 ਜਨਵਰੀ 2021

ਪਰਵਾਸੀ ਸਾਹਿਤ ਅਧਿਅਨ ਕੇਂਦਰ
ਪੋਸਟ ਗ੍ਰੈਜੂਏਟ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਭਾਗ
ਗੁਜਰਾਂਵਾਲਾ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਮਾਲਾ ਕਾਲਜ, ਲੁਧਿਆਣਾ

ਵੈਬੀਨਾਰ
ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ-੧
ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਸਾਹਿਤਕਾਰ ਐਵਾਰਡ ਨਾਲ ਸਨਮਾਨਿਤ
ਪਰਵਾਸੀ ਲੇਖਕ : ਸਿਰਜਣਾ ਤੇ ਸੰਵਾਦ
ਮਿਤੀ: 09 ਜਨਵਰੀ 2021 ਸਮਾਂ: 04:00 ਵਜੇ ਟਾਮ (EST)

ਵਿਧਾਨਕੀ ਭਾਸ਼ਣ **ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ**

ਡਾ. ਮ. ਪ. ਸਿੰਘ
ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ ਮੁਖੀ
ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਕਾਲਜ ਲੁਧਿਆਣਾ

ਡਾ. ਹਰਜੋਤ ਸਿੰਘ
ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ-੧
ਪੰਜਾਬ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਓਪਨ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਲੁਧਿਆਣਾ

ਸਨਮਾਨਿਤ ਲੇਖਕ ਸਿਰਜਣਾ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ

ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ
ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਡਾ. ਡੀ. ਡੀ. ਡੀ.
ਲੁਧਿਆਣਾ

ਡਾ. ਮੁਖੀ ਸਿੰਘ
ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਡਾ. ਡੀ. ਡੀ. ਡੀ.
ਲੁਧਿਆਣਾ

ਵਿਚਾਰ ਭਰਤਾ

ਡਾ. ਅਮਰਜੀਤ ਸਿੰਘ
ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਡਾ. ਡੀ. ਡੀ. ਡੀ.
ਲੁਧਿਆਣਾ

ਸੰ: ਇਹ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਨੂੰ ਵੇਖਣ ਲਈ ZOOM App ਜਾਂ GAN Media Facebook Page 'ਤੇ ਜਾਓ।
<https://www.facebook.com/ganmedia>

ਡਾ. ਮ. ਪ. ਸਿੰਘ ਡਾ. ਅਮਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਡਾ. ਮੁਖੀ ਸਿੰਘ ਡਾ. ਹਰਜੋਤ ਸਿੰਘ ਡਾ. ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ
ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ ਮੁਖੀ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ-੧ ਪੰਜਾਬ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਓਪਨ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਲੁਧਿਆਣਾ

ਗੁਜਰਾਂਵਾਲਾ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਖ਼ਾਲਸਾ ਕਾਲਜ, ਲੁਧਿਆਣਾ ਦੇ ਪਰਵਾਸੀ ਸਾਹਿਤ ਅਧਿਅਨ ਕੇਂਦਰ ਵੱਲੋਂ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਸਾਹਿਤਕਾਰ ਐਵਾਰਡ ਨਾਲ ਸਨਮਾਨਿਤ ਛੇ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਲੇਖਕਾਂ ਨੂੰ ਪਾਠਕਾਂ ਦੇ ਰੂਬਰੂ ਕਰਨ ਹਿੱਤ ‘ਪਰਵਾਸੀ ਲੇਖਕ : ਸਿਰਜਣਾ ਤੇ ਸੰਵਾਦ’ ਵੈਬੀਨਾਰ ਲੜੀ ਵਿਚ ਉੱਘੇ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਗਲਪ ਲੇਖਕ ਹਰਜੀਤ ਅਟਵਾਲ ਅਤੇ ਸਾਹਿਤ ਤੇ ਪੱਤਰਕਾਰੀ ਦੇ ਖੇਤਰ ਦੇ ਚਰਚਿਤ ਨਾਂ ਐਸ. ਬਲਵੰਦ ਨੇ ਸ਼ਿਰਕਤ ਕੀਤੀ ਇਸ ਵੈਬੀਨਾਰ ਲੜੀ ਦਾ ਉਦਘਾਟਨ ਡਾ. ਸ. ਪ. ਸਿੰਘ ਸਾਬਕਾ ਵਾਈਸ ਚਾਂਸਲਰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਅਤੇ ਪ੍ਰਧਾਨ

ਗੁਜਰਾਂਵਾਲਾ ਖਾਲਸਾ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨਲ ਕੌਂਸਲ ਨੇ ਕੀਤਾ। ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਭਾਸ਼ਣ ਡਾ ਯੋਗਰਾਜ ਚੇਅਰਮੈਨ ਪੰਜਾਬ ਸਕੂਲ ਸਿੱਖਿਆ ਬੋਰਡ ਮੁਹਾਲੀ ਵੱਲੋਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਪਰਵਾਸੀ ਲੇਖਕਾਂ ਦੇ ਰਚਨਾ ਸੰਸਾਰ ਬਾਰੇ ਵਿਚਾਰ ਚਰਚਾ ਡਾ. ਅਮਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਮੁਖੀ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਭਾਗ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਭਾਗ ਸਿੰਘ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਜਲੰਧਰ ਨੇ ਕੀਤੀ। ਡਾ. ਸ. ਪ. ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੇ ਉਦਘਾਟਨੀ ਬੋਲ ਸਾਂਝੇ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ ਵੱਲੋਂ ਸਨਮਾਨਿਤ ਹੋਣ ਜਾ ਰਹੇ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਲੇਖਕਾਂ ਨੂੰ ਵਧਾਈ ਦਿੱਤੀ ਤੇ ਪਰਵਾਸੀ ਸਾਹਿਤ ਅਧਿਐਨ ਕੇਂਦਰ ਦੀਆਂ ਸਾਹਿਤਕ ਸਰਗਰਮੀਆਂ ਤੂੰ ਸਰੋਤਿਆਂ ਨੂੰ ਜਾਣੂ ਕਰਵਾਇਆ ਹਰਜੀਤ ਅਟਵਾਲ ਨੇ ਆਪਣੀ ਸਿਰਜਣ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਬਾਰੇ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਕਿਹਾ ਕਿ ਐੱਸ ਬਲਵੰਦ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਾਹਿਤਕ ਪੱਤਰਕਾਰੀ ਤੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨਾ ਦੇ ਸਫ਼ਰ ਦੇ ਤਜਰਬੇ ਪਾਠਕਾਂ ਨਾਲ ਸਾਂਝੇ ਕੀਤੇ ਅਵਾਮੀ ਪ੍ਰਿੰਟਿੰਗ ਪ੍ਰੈੱਸ ਜਿਸ ਨੂੰ ਨਵਾਂ ਜ਼ਮਾਨਾ ਦੀ ਪ੍ਰੈੱਸ ਵੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਇਸ ਤੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਹ ਪੱਤਰਕਾਰੀ ਦਾ

ਸਰਗਰਮੀਆਂ...

ਪਰਵਾਸੀ ਸਾਹਿਤ ਅਧਿਅਨ ਕੇਂਦਰ

ਸਫਰ ਆਰੰਭ ਹੋਇਆ ਪੰਜਾਬ ਬੁੱਕ ਸੈਂਟਰ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਿਲਾਪ ਕਈ ਦਾਨਿਸ਼ਵਰਾਂ ਨਾਲ ਹੋਇਆ ਐਸ. ਬਲਵੰਤ ਸਾਹਿਤ ਤੇ ਕਲਾ ਦੀ ਰਸੀਏ ਤਾਂ ਬਚਪਨ ਤੋਂ ਹੀ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਹਿਣ ਮੁਤਾਬਕ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਅਸਲ ਤੀਰ ਦਿੱਲੀ ਦੀਆਂ ਦੁਸ਼ਵਾਰੀਆਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਾਹਿਤ ਰਚੇਤਾ ਵੀ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ। ਐੱਸ. ਬਲਵੰਤ ਨੇ ਪੱਤਰਕਾਰੀ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਹਾਸਿਲ ਕੀਤੇ ਉੱਚ ਮੁਕਾਮ ਬਾਰੇ ਵੀ ਗੱਲ ਬਾਤ ਕੀਤੀ ਡਾ ਅਮਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਵਿਸਥਾਰ ਵਿੱਚ ਹਰਜੀਤ ਅਟਵਾਲ ਦੇ ਰਚਨਾ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਵਿਭਿੰਨ ਪਹਿਲੂਆਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ 'ਚ ਰਚਨਾ ਜੁਗਤਾਂ ਪਾਤਰਾ ਭਾਸ਼ਾ ਬੋਲੀ ਤੇ ਸਰੋਕਾਰ ਬਾਰੇ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਡਾ. ਯੋਗਰਾਜ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਭਾਸ਼ਣ ਵਿਚ ਪਰਵਾਸੀ ਸਾਹਿਤ ਅਧਿਐਨ ਕੇਂਦਰ ਦੇ ਇਸ ਉਪਰਾਲੇ ਦੀ ਸ਼ਲਾਘਾ ਕੀਤੀ ਤੇ ਵੈਬੀਨਾਰ ਦੇ ਅਖੀਰ ਵਿੱਚ ਕਾਲਜ ਦੇ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਡਾ ਅਰਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਵਲੋਂ ਪੰਨਵਾਦੀ ਸ਼ਬਦ ਕਹੇ ਗਏ।

ਆਨਲਾਈਨ ਸਮਾਗਮ-ਮਿਤੀ: 23 ਜਨਵਰੀ 2021

ਪਰਵਾਸੀ ਸਾਹਿਤ ਅਧਿਐਨ ਕੇਂਦਰ
ਪੋਸਟ ਗ੍ਰੈਜੂਏਟ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਭਾਗ
ਰੁਜ਼ਕਾਰਾ ਫ਼ਤੂ ਨਾਨਕ ਖ਼ਾਕਸਾ ਕਾਲਜ, ਰੁਧਿਆਣਾ

ਵੈਬੀਨਾਰ
 ਮੌਜੂਦਾ ਸਥਿਤੀ 'ਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤਕਾਰ ਕੰਪੋਜ਼ਿਟ ਸਾਹ ਸਮੁਹਿਕਤ
ਪਰਵਾਸੀ ਲੇਖਕ - ਸਿਰਜਣਾ ਤੇ ਸੰਵਾਦ
 ਮਿਤੀ: 23 ਜਨਵਰੀ 2021, ਸਮਾਂ: 09:00 ਚੌਥੇ ਸੋਢੇ, ਰਿਣ ਡਾਇਆ (IST)

ਵਿਧਵਾਦੀ ਭਾਸ਼ਕ	ਮੁਢਲੀ
ਡਾ. ਸ. ਪ. ਸਿੰਘ ਕਵੀ ਅਤੇ ਸੰਪਾਦਕ ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ	ਮਹਿੰਦਰ ਕੌਰ ਕਵੀ ਅਤੇ ਸੰਪਾਦਕ ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ
ਸਨਮਾਨਿਤ ਲੇਖਕ - ਸਿਰਜਣਾ ਡਾ. ਸੁਖਮਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਕਵੀ ਅਤੇ ਸੰਪਾਦਕ ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ	ਮੁਢਲੀ ਖ਼ਾਕਸਾ ਕਵੀ ਅਤੇ ਸੰਪਾਦਕ ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ
ਵਿਧਵਾ ਡਾਕਟਰ ਡਾ. ਸੁਖਮਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਕਵੀ ਅਤੇ ਸੰਪਾਦਕ ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ	ਮੁਢਲੀ ਖ਼ਾਕਸਾ ਕਵੀ ਅਤੇ ਸੰਪਾਦਕ ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ

ਸੰ. ਰਿ. ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕਾਂ ਦਾ ਸੰਪਰਕ: ਡਾ. ਸੁਖਮਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਫ਼ਤੂ ਨਾਨਕ ਖ਼ਾਕਸਾ ਕਾਲਜ, ਰੁਧਿਆਣਾ।
<https://www.facebook.com/epgkarnal>

ਡਾ. ਸ. ਪ. ਸਿੰਘ, ਡਾ. ਸੁਖਮਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਡਾ. ਮਹਿੰਦਰ ਕੌਰ, ਡਾ. ਸੁਖਮਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਡਾ. ਸੁਖਮਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਡਾ. ਸੁਖਮਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਡਾ. ਸੁਖਮਿੰਦਰ ਸਿੰਘ

ਸੈਮੀਨਾਰ ਦੇ ਦੂਜੇ ਭਾਗ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਸਾਧੂ ਬਿਨਿੰਗ ਉੱਘੇ ਕਵੀ ਤੇ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਬੀਸੀ ਕੈਨੇਡਾ ਤੇ ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਕੰਬੋਜ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਕਵੀ ਕੈਲੇਫੋਰਨੀਆ ਅਮਰੀਕਾ ਨੇ ਸ਼ਿਰਕਤ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਵਿਵਹਾਰ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਉੱਘੇ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਲੇਖਕ ਤੇ ਚਿੰਤਕ ਰਵਿੰਦਰ ਰਵੀ ਕੈਨੇਡਾ ਨੇ ਕੀਤੀ। ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਸਾਧੂ ਬਿਨਿੰਗ ਤੇ ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਕੰਬੋਜ ਦੀ ਰਚਨਾ ਸੰਸਾਰ ਬਾਰੇ ਵਿਚਾਰ ਚਰਚਾ ਡਾ ਆਤਮ ਸਿੰਘ ਰੰਧਾਵਾ ਮੁਖੀ ਪੋਸਟ ਗਰੈਜੂਏਟ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਭਾਗ ਖ਼ਾਲਸਾ ਕਾਲਜ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਨੇ ਕੀਤੀ। ਸੈਮੀਨਾਰ ਦੇ ਆਰੰਭ ਵਿਚ ਡਾ. ਸ. ਪ. ਸਿੰਘ ਨੇ ਸਭ ਨੂੰ ਸਵਾਗਤੀ ਸ਼ਬਦ ਕਹੇ। ਸੰਖੇਪ ਵਿਚ ਇਸ ਵੈਬੀਨਾਰ

ਦੇ ਮਹਿਮਾਨਾਂ ਦੀ ਸਰੋਤਿਆਂ ਨਾਲ ਜਾਣ ਪਛਾਣ ਕਰਵਾਈ। ਡਾ. ਆਤਮ ਸਿੰਘ ਰੰਧਾਵਾ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਾਧੂ ਬਿਨਿੰਗ ਦੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਪਰਵਾਸ ਦੀ ਤਵਾਰੀਖ ਝਲਕਦੀ ਹੈ ਮੁੱਢਲੇ ਦੌਰ ਦੇ ਪਰਵਾਸੀਆਂ ਦੀਆਂ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਝਲਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਪ੍ਰਗਤੀਵਾਦੀ / ਮਾਰਕਸਵਾਦੀ ਸੋਚ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਇਸ ਲੇਖਕ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਮੁਢਲੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਮਜ਼ਦੂਰ ਵਰਗ ਤੇ ਔਰਤਾਂ ਦੀਆਂ ਦਰਪੇਸ਼ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ

ਨੂੰ ਰੂਪਮਾਨ ਕੀਤਾ ਡਾ ਰੰਧਾਵਾ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਾਧੂ ਬਿਨਿੰਗ ਨੇ ਆਪਣੀ ਸਾਹਿਤ ਸਿਰਜਣਾ ਤੇ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਕੋਲੰਬੀਆ ਵਿਚ ਸਮਾਜ ਲਈ ਕੀਤੇ ਵਡਮੁੱਲੇ ਕਾਰਜਾਂ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਥਾਂ ਬਣਾਈ।

ਅਮਰੀਕੀ ਸ਼ਾਇਰ ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਕੰਬੋਜ ਬਾਰੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਜੁਝਾਰੂ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਹੋਏ ਸ਼ਾਇਰ ਹਨ ਨਵੇਂ ਸੂਰਜ ਕਾਵਿ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਤੂੰ ਲੈ ਕੇ ਜੰਗ, ਜਸ਼ਨ ਅਤੇ ਜੁਗਨੂੰ (2017) ਤੱਕ ਦੀਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਸਾਮਰਾਜ ਵਿਰੁੱਧ ਰੋਹ, ਸਮਾਜਵਾਦੀ ਸਮਾਜ ਸਿਰਜਣ ਦਾ ਸੁਪਨਾ, ਆਧੁਨਿਕ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਹੋਣੀ, ਪੂੰਜੀਵਾਦ ਦੇ ਦੁਰਪ੍ਰਭਾਵ ਵੇਖਣ ਨੂੰ ਮਿਲਦੇ ਹਨ ਇਸ ਉਪਰੰਤ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇਵਾਂ ਲੇਖਕਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਰਚਨਾ ਸੰਸਾਰ ਬਾਰੇ ਪਰਵਾਸੀ ਜੀਵਨ ਦੇ ਮੁੱਢਲੇ ਤਜਰਬੇ ਸਰੋਤਿਆਂ ਨਾਲ ਸਾਂਝੇ ਕੀਤੇ। ਵੈਬੀਨਾਰ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਰਵਿੰਦਰ ਰਵੀ ਉੱਘੇ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਲੇਖਕ ਤੇ ਚਿੰਤਕ ਕੈਨੇਡਾ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੇਖਕਾਂ ਨੂੰ ਵਿਭਾਗ ਦਾ ਪੁਰਸਕਾਰ ਮਿਲਣ ਤੇ ਵਧਾਈ ਦਿੱਤੀ ਤੇ ਸਾਹਿਤ ਸਿਰਜਣਾ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਡਮੁੱਲੀ ਤੇ ਨਿਵੇਕਲੀ ਦੇਣ ਬਾਰੇ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ। ਸੈਮੀਨਾਰ ਦੇ ਅਖੀਰ ਤੇ ਕਾਲਜ ਦੇ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਡਾ. ਅਰਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਭੱਲਾ ਨੇ ਮਹਿਮਾਨਾਂ ਦਾ ਰਸਮੀ ਤੌਰ ਤੇ ਧੰਨਵਾਦ ਕੀਤਾ।

ਆਨਲਾਈਨ ਸਮਾਗਮ-ਮਿਤੀ: 13 ਫਰਵਰੀ 2021

ਪਰਵਾਸੀ ਸਾਹਿਤ ਅਧਿਅਨ ਕੇਂਦਰ ਵੱਲੋਂ ਉਪਰੋਕਤ ਵੈਬੀਨਾਰ ਲੜੀ ਪਰਵਾਸੀ ਲੇਖਕ ਸਿਰਜਣਾ ਤੇ ਸੰਵਾਦ ਦੇ ਤਹਿਤ ਰਵਿੰਦਰ ਸਹਿਰਾਅ ਉੱਘੇ ਪਰਵਾਸੀ ਸ਼ਾਇਰ ਪੈਨਸਿਲਵੇਨੀਆ ਅਮਰੀਕਾ ਨੂੰ ਪਾਠਕਾਂ ਦੇ ਰੂਬਰੂ ਕਰਵਾਇਆ ਗਿਆ। ਇਸ ਸੈਮੀਨਾਰ ਲੜੀ ਵਿੱਚ ਉਦਘਾਟਨੀ ਬੋਲ ਡਾ. ਸ. ਪ. ਸਿੰਘ ਸਾਬਕਾ ਵਾਈਸ ਚਾਂਸਲਰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਅਤੇ ਮੌਜੂਦਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਗੁੱਜਰਾਂਵਾਲਾ ਖਾਲਸਾ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨਲ ਕੌਂਸਲ ਵੱਲੋਂ ਸਾਂਝੇ ਕੀਤੇ ਗਏ। ਵੈਬੀਨਾਰ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਸ. ਮੋਤਾ ਸਿੰਘ ਸਰਾਏ ਸੰਚਾਲਕ ਪੰਜਾਬੀ ਸੱਥ ਯੂ. ਕੇ. ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਤੇ ਕਵੀ ਰਵਿੰਦਰ ਸਹਿਰਾਅ ਦੇ ਰਚਨਾ ਸੰਸਾਰ ਬਾਰੇ ਵਿਚਾਰ ਚਰਚਾ ਡਾ ਨਰੇਸ਼ ਕੁਮਾਰ, ਅਸਿਸਟੈਂਟ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ, ਸੈਂਟਰਲ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਹਿਮਾਚਲ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਨੇ ਕੀਤੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਰਵਿੰਦਰ ਸਹਿਰਾਅ ਦੇ ਕਾਵਿ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਅੱਖਰਾਂ

ਸਰਗਰਮੀਆਂ...

ਪਰਵਾਸੀ ਸਾਹਿਤ ਅਧਿਅਨ ਕੇਂਦਰ

ਦੀ ਲੋਅ, ਕੁਝ ਨਾ ਕਹੋ ਚੁਰਾਏ ਪਲਾਂ ਦਾ ਹਿਸਾਬ ਤੇ ਜ਼ਖ਼ਮੀ ਪਲ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਚਰਚਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਸਰਮਾਏਦਾਰੀ ਤੇ ਕਾਰਪੋਰੇਟ ਜਗਤ ਦੇ ਛਲਾਵੇ ਨੂੰ ਪਹਿਚਾਣਦੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਵਿਤਾ 'ਚ ਦੇਸ਼/ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਦੇ ਸਿਸਟਮ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਇਕ ਤੁਲਨਾਤਮਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਵੀ ਉਸਾਰਦੀ ਹੈ। ਰਵਿੰਦਰ ਸਹਿਰਾਅ ਨੇ ਆਪਣੀ ਸਿਰਜਣ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਬਾਰੇ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਆਪਣੇ ਬਚਪਨ, ਮੁੱਢਲੀ ਸਿੱਖਿਆ ਤੇ ਕਾਲਜ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਕਵਿਤਾ ਨਾਲ ਹੋਈ ਜਾਣ ਪਛਾਣ ਬਾਰੇ ਦੱਸਿਆ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਸੰਕਟ ਦੌਰਾਨ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡੇ ਤੇ ਹੰਢਾਈ ਤਸੱਦਦਾਂ ਬਾਰੇ ਵੀ ਗੱਲਬਾਤ ਕੀਤੀ ਤੇ ਜੇਲ੍ਹ ਕੱਟਣ ਦੌਰਾਨ ਦੇ ਸਿਰਜਣਾ ਸਫਰ ਵੀ ਪਾਠਕਾਂ ਨਾਲ ਸਾਂਝੀ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਉਪਰੰਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਰਵਾਸ ਧਾਰਨ ਦੇ ਫ਼ੈਸਲੇ ਪਰਵਾਸ ਉਪਰੰਤ ਕੀਤੀ ਕਰਤੀ ਮੁਸ਼ੱਕਤ ਬਾਰੇ ਦੱਸਿਆ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਗੱਲ ਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਲੇਖਕ ਤੇ ਆਲੋਚਕ ਦਾ ਰਿਸ਼ਤਾ ਆਪਸੀ ਸਮਝ ਤੇ ਸੁਹਿਰਦਤਾ ਵਾਲਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸ. ਮੋਤਾ ਸਿੰਘ ਸਰਾਏ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਭਾਸ਼ਣ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਕਿ ਰਵਿੰਦਰ ਸਹਿਰਾਅ ਲੋਕ ਚੇਤਨਾ ਦਾ ਸੁਹਿਰਦ ਕਵੀ ਹੈ ਉਸ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਆਪਣੇ ਵਿਰਸੇ ਦੀਆਂ ਚੰਗੀਆਂ ਰਵਾਇਤਾਂ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਤੋਰਦੀ ਹੈ ਸੈਮੀਨਾਰ ਦੇ ਅਖੀਰ ਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਮੁਖੀ ਡਾ. ਭੁਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸਭ ਦਾ ਰਸਮੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਧੰਨਵਾਦ ਕੀਤਾ। ਡਾ. ਤਜਿੰਦਰ ਕੌਰ ਕੋਆਰਡੀਨੇਟਰ ਪਰਵਾਸੀ ਸਾਹਿਤ ਅਧਿਅਨ ਕੇਂਦਰ ਵੱਲੋਂ ਇਸ ਵੈਬੀਨਾਰ ਨਾਲ ਲੜੀ ਦਾ ਸੰਚਾਲਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

ਤ੍ਰੈ ਮਾਸਿਕ ਪੱਤ੍ਰਿਕਾ

ਪਰਵਾਸ

**ਜੁਲਾਈ-ਸਤੰਬਰ 2021 ਦੇ ਅੰਕ ਲਈ ਪਰਵਾਸੀ
ਲੇਖਕਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ**

parvasggn@gmail.com 'ਤੇ ਭੇਜਣ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਹੈ

ਸੰਪਰਕ:

**ਡਾ. ਤੇਜਿੰਦਰ ਕੌਰ
+9187290-80250**

**ਪ੍ਰੋ. ਸ਼ਰਨਜੀਤ ਕੌਰ
+9195010-27522**

ਸਰਗਰਮੀਆਂ... ਪਰਵਾਸੀ ਸਾਹਿਤ ਅਧਿਐਨ ਕੇਂਦਰ ਨਾਰੀ ਦਿਵਸ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਵਿਚਾਰ ਚਰਚਾ ਤੇ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਨਾਰੀ ਕਵੀ ਦਰਬਾਰ

ਗੁਜਰਾਂਵਾਲਾ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਖ਼ਾਲਸਾ ਕਾਲਜ ਦੇ ਪੋਸਟ ਗ੍ਰੈਜੂਏਟ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਭਾਗ ਤੇ ਪਰਵਾਸੀ ਸਾਹਿਤ ਅਧਿਐਨ ਕੇਂਦਰ ਵੱਲੋਂ 8 ਮਾਰਚ 2021 ਨੂੰ ਨਾਰੀ ਦਿਵਸ ਦੇ ਮੌਕੇ ਤੇ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਨਾਰੀ ਕਵੀ ਦਰਬਾਰ ਦਾ ਆਯੋਜਨ ਕਰਵਾਇਆ ਗਿਆ ਇਸ ਕਵੀ ਦਰਬਾਰ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਡਾ. ਦਵਿੰਦਰ ਕੌਰ ਉੱਘੀ ਚਿੰਤਕ, ਕਵਿੱਤਰੀ ਤੇ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਫੂਲਵਰਹੈਂਪਟਨ ਕਾਲਜ ਯੂਕੇ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਤੇ ਉਦਘਾਟਨੀ ਭਾਸ਼ਣ ਡਾ. ਧਨਵੰਤ ਕੌਰ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਪਟਿਆਲਾ ਵੱਲੋਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਡਾ. ਧਨਵੰਤ ਕੌਰ ਨੇ ਨਾਰੀਵਾਦੀ ਲਹਿਰ ਬਾਰੇ, ਨਾਰੀ ਦਿਵਸ ਬਾਰੇ, ਔਰਤ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਆਏ ਸੁਧਾਰਾਂ ਅਤੇ ਮੌਜੂਦਾ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਔਰਤ ਨੂੰ ਦਰਪੇਸ਼ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਬਾਰੇ ਬੜੇ ਹੀ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ ਇਸ ਉਪਰੰਤ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਅਧਿਆਪਕ ਪ੍ਰੋ ਸ਼ਰਨਜੀਤ ਕੌਰ ਵੱਲੋਂ ਕਵੀ ਦਰਬਾਰ ਦਾ ਸੰਚਾਲਨ ਕੀਤਾ

ਗਿਆ ਇਸ ਵਿਚ ਦਿੱਲੀ ਤੋਂ ਡਾ ਵਨੀਤਾ ,ਅੰਬਾਲੇ ਤੋਂ ਡਾ ਪਾਲ ਕੌਰ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਤੋਂ ਅਰਤਿੰਦਰ ਸੰਧੂ, ਯੂ. ਕੇ. ਤੋਂ ਡਾ. ਅਮਰ ਜਿਉਤੀ ਤੇ ਕੁਲਵੰਤ ਕੌਰ ਢਿੱਲੋਂ ਲੁਧਿਆਣਾ ਤੋਂ ਡਾ ਗੁਰਚਰਨ ਕੌਰ ਕੋਚਰ ਤੇ ਮਨਿੰਦਰ ਕੌਰ ਮਨ ਫਗਵਾੜਾ ਤੋਂ ਪ੍ਰੋ।ਮਨਦੀਪ ਔਲਖ, ਜਲੰਧਰ ਤੋਂ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਨਵਜੋਤ ਕੌਰ ਅਤੇ ਪ੍ਰੋ. ਨਵਰੂਪ ਕੌਰ, ਆਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਅਨੂ ਬਾਲਾ ਆਦਿ ਨੇ ਆਪਣੀ ਮਾਨਮੱਤੀ ਹਾਜ਼ਰੀ ਲੁਆ ਕੇ ਔਰਤ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਵਿਭਿੰਨ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਸਬੰਧੀ ਆਪਣੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਸਰੋਤਿਆਂ ਨਾਲ ਸਾਂਝੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਡਾ. ਦਵਿੰਦਰ ਕੌਰ ਨੇ ਆਪਣਾ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਭਾਸ਼ਣ ਸਾਂਝੇ

ਸਰਗਰਮੀਆਂ...

ਪਰਵਾਸੀ ਸਾਹਿਤ ਅਧਿਐਨ ਕੇਂਦਰ

ਕਰਦਿਆਂ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਾਲਜ ਦੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਇਸ ਉਪਰਾਲੇ ਲਈ ਵਧਾਈ ਦਿੱਤੀ, ਗੁੱਜਰਾਂਵਾਲਾ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਭਾਵੁਕ ਸਾਂਝ ਦੀ ਵੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਤੇ ਕਵਿੱਤਰੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਸਾਂਝੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਉਪਰ ਵਿਚਾਰ ਚਰਚਾ ਵੀ ਕੀਤੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪਰਵਾਸ ਵਾਲੇ ਮੁਲਕਾਂ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਔਰਤ ਦੀਆਂ ਮਾਣਮੱਤੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਦਾ ਵੀ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅੱਜ ਵੀ ਅਨੇਕਾਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਔਰਤ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਦੇ ਰਸਤੇ ਵਿੱਚ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਭਰੂਣ ਹੱਤਿਆ ਦੇਹਵਾਦ ਦਾ ਮਸਲਾ ਆਦਿ ਮੁੱਖ ਹਨ ਡਾ. ਦਵਿੰਦਰ ਕੌਰ ਨੇ ਤਰੰਨੁਮ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਰਚਨਾ ਸੁਣਾ ਕੇ ਸਭ ਦਾ ਮਨ ਕੀਲ ਲਿਆ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦੇ ਅਖੀਰ ਤੇ ਕਾਲਜ ਦੇ ਵਾਈਸ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਤੇ ਹਿੰਦੀ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਮੁਖੀ ਪ੍ਰੋ ਰਜਿੰਦਰ ਕੌਰ ਮਲਹੋਤਰਾ ਨੇ ਸਭ ਦਾ ਰਸਮੀ ਤੌਰ ਤੇ ਧੰਨਵਾਦ ਕੀਤਾ ਡਾ. ਸ. ਪ. ਸਿੰਘ ਜੀ, ਪ੍ਰਧਾਨ ਗੁੱਜਰਾਂਵਾਲਾ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ ਕੌਂਸਲ ਵੱਲੋਂ ਮਿਲੇ ਅਸ਼ੀਰਵਾਦ ਅਤੇ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਡਾ. ਅਰਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵੱਲੋਂ ਮਿਲੀ ਯੋਗ ਅਗਵਾਈ ਸਦਕਾ ਕਵੀ ਦਰਬਾਰ ਬੜੇ ਵਧੀਆ ਢੰਗ ਨਾਲ ਨੇਪਰੇ ਚੜ੍ਹਿਆ।

ਆਸਟਰੇਲੀਆ ਵਿਖੇ ਪੰਜਾਬੀ ਪੱਤਰਕਾਰ ਮਿੰਟੂ ਬਰਾੜ ਗਵਰਨਰਜ਼ ਮਲਟੀਕਲਚਰ ਐਵਾਰਡ ਨਾਲ ਸਨਮਾਨਿਤ

ਮਾਤ ਭਾਸ਼ਾ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਤੇ ਪ੍ਰਸਾਰ ਲਈ ਯਤਨਸ਼ੀਲ ਉੱਘੀਆਂ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤਾਂ ਵਿਚ ਵਰਨਣਯੋਗ ਇੱਕ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤ ਗੁਰਸ਼ਮਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮਿੰਟੂ ਬਰਾੜ ਜੋ ਕਿ ਆਸਟਰੇਲੀਆ ਵਿਖੇ ਪੰਜਾਬੀ ਪੱਤਰਕਾਰੀ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਹੋਏ ਹਨ ਨੂੰ ਤੀਜੀ ਵਾਰ ਗਵਰਨਰ ਮਲਟੀਕਲਚਰਲ ਐਵਾਰਡ ਮਿਲਿਆ ਹੈ ਮਿੰਟੂ ਬਰਾੜ ਨੇ ਆਪਣੀ ਮਾਤ ਭਾਸ਼ਾ ਪੰਜਾਬੀ ਚ ਪੱਤਰਕਾਰੀ ਰਾਹੀਂ ਆਸਟ੍ਰੇਲੀਆ ਦੀ ਵੰਨ ਸੁਵੰਨਤਾ ਨੂੰ ਬਾਖ਼ੂਬੀ ਬਿਆਨਿਆ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਲੇਖ ਫੀਚਰ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਪੇਂਡੂ ਆਸਟ੍ਰੇਲੀਆ ਨੂੰ ਸੰਸਾਰ ਪੱਧਰ ਤੇ ਨਾਮਣਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ ਮਿੰਟੂ ਬਰਾੜ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਸਾਲ ਦੇ ਹਜ਼ਾਰ ਤੇਰਾਂ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਫੇਰ ਦੇ ਹਜ਼ਾਰ ਚੌਦਾਂ ਚ ਇਹ ਐਵਾਰਡ ਮਿਲ ਚੁੱਕਾ ਹੈ ਦੱਖਣੀ ਆਸਟਰੇਲੀਆ ਦੇ ਗਵਰਨਰ ਹਿਊ ਵੈਨ ਲੀ ਨੇ ਮਿੰਟੂ ਬਰਾੜ ਨੂੰ ਇਹ ਵੱਕਾਰੀ ਐਵਾਰਡ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੇ ਖੁਦ ਮਾਣ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ ਹੈ ਸਾਡਾ ਪਰਵਾਸੀ ਸਾਹਿਤ ਅਧਿਐਨ ਕੇਂਦਰ ਵੀ ਮਿੰਟੂ ਬਰਾੜ ਨੂੰ ਇਹ ਐਵਾਰਡ ਮਿਲਣ ਤੇ ਬੜਾ ਮਾਣ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਵਧਾਈ ਦਿੰਦਾ ਹੈ

ਸਿਆਟਲ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਲਿਖਾਰੀ ਸਭਾ ਵਲੋਂ
ਕੁੰਜਾਂ ਦੀ ਪਰਵਾਜ਼ : ਨਾਰੀ ਕਵੀ ਦਰਬਾਰ

ਪਿਛਲੇ ਦਿਨੀਂ ਸਿਆਟਲ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਲਿਖਾਰੀ ਸਭਾ ਵਲੋਂ ਕੁੰਜਾਂ ਦੀ ਪਰਵਾਜ਼ ਸਿਰਲੇਖ ਹੇਠ ਨਾਰੀ ਕਵੀ ਦਰਬਾਰ ਕਰਵਾਇਆ ਗਿਆ। ਇਸ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਕਵਿੱਤਰੀਆਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸੰਦੀਪ ਰਾਣੀ ਕਾਤਰੋ, ਰਮਨਦੀਪ ਕੌਰ ਰਮੀ, ਬਲਵਿੰਦਰ ਕੌਰ ਖੁਰਾਣਾ, ਮਨਿੰਦਰ ਕੌਰ ਬੱਸੀ, ਹਰਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ, ਸਵਰਨਜੀਤ ਕੌਰ, ਮਨਿੰਦਰ ਕੌਰ ਪ੍ਰੀਤ, ਤਰਵਿੰਦਰ ਕੌਰ ਚੰਡੋਕ, ਗੁਲਾਫਸਾ ਬੇਗਮ ਸੁਨਾਮ, ਜਸਵੀਰ ਜੱਸ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, ਪੂਨਮਜੋਤ ਕੌਰ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ, ਪਰਜਿੰਦਰ ਕਲੇਰ, ਨਿਰਮਲ ਕੋਟਲਾ, ਗੁਰਮੀਨ

ਤਰਨਤਾਰਨ, ਅਮਰਜੀਤ ਕੌਰ ਮੋਰਿੰਡਾ, ਰਣਜੀਤ ਰਈਆ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਹਰਮੀਤ ਕੌਰ ਮੀਤ, ਅਤੇ ਮਨਦੀਪ ਭਦੌੜ ਆਦਿ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਈਆਂ। ਸਭਾ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੇ. ਬੀ. ਸਿੰਘ ਨੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦਾ ਆਗਾਜ਼ ਕੀਤਾ। ਪੰਜਾਬ ਭਵਨ ਸਰੀ ਦੇ ਸੰਸਥਾਪਕ ਸੁਖੀ ਬਾਠ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਵਾਗਤੀ ਭਾਸ਼ਣ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬੀ ਮਾਂ ਬੋਲੀ ਦੇ ਪ੍ਰਸਾਰ ਵਾਸਤੇ ਹਰ ਤਰਾਂ ਦੀ ਮੱਦਦ ਕਰਨ ਦਾ ਵਾਅਦਾ ਕੀਤਾ। ਮੰਚ ਸੰਚਾਲਨ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਜਨਰਲ ਸੱਕਤਰ ਬਲਿਹਾਰ ਲੇਹਲ ਨੇ ਬਾਖੂਬੀ ਨਿਭਾਈ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਲਿਖਾਰੀ ਸਭਾ ਵਲੋਂ ਹਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਸਿੱਧੂ ਅਤੇ ਡਾ. ਜਸਬੀਰ ਕੌਰ, ਕੁਲਵੰਤ ਕੌਰ ਢਿੱਲੋਂ (ਪ੍ਰਧਾਨ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਕਲਾ ਕੇਂਦਰ ਲੰਡਨ), ਪਰਮਿੰਦਰ ਸਵੈਚ ਸਰੀ, ਮਧੂ ਤਨਹਾ ਅਤੇ ਕੁਲਜੀਤ ਕੌਰ ਗਜ਼ਲ (ਆਸਟ੍ਰੇਲੀਆ), ਸਤਵੀਰ ਰਾਜੇਆਣਾ ਅਤੇ ਜਸਵੀਰ ਮੰਗੂਵਾਲ (ਵਿਨੀਪੈਗ), ਤੇਜੀ 34 ਪਿੰਡ ਵਾਲਾ (ਕੁਵੈਤ), ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਆਗੀ, ਵੀਰਪਾਲ ਕੌਰ ਅਤੇ ਜਸਵਿੰਦਰ ਕੌਰ ਲੇਹਲ ਵਲੋਂ ਲਿਖਾਰੀ ਸਭਾ ਦੇ ਇਸ ਉਦਮ ਦੀ ਸ਼ਲਾਘਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਮਾਂ ਬੋਲੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਇਹਨਾਂ ਲੇਖਿਕਾਵਾਂ ਦੀ ਹੌਂਸਲਾ ਅਫਜ਼ਾਈ ਕਰਦਿਆਂ ਮੁਬਾਰਕਾਂ ਵੀ ਦਿੱਤੀਆਂ।

ਸਾਹਿਤ ਸੁਰ ਸੰਗਮ ਸਭਾ ਇਟਲੀ ਵੱਲੋਂ
 “ਫੱਟੀ ਤੋਂ ਫੌਂਟ ਤੱਕ” ਆਨਲਾਈਨ ਸਮਾਗਮ

ਸਾਹਿਤ ਸੁਰ ਸੰਗਮ ਸਭਾ ਇਟਲੀ ਵੱਲੋਂ ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਮਾਂ ਬੋਲੀ ਦਿਵਸ ਮੌਕੇ “ਫੱਟੀ ਤੋਂ ਫੌਂਟ ਤੱਕ” ਵਿਸ਼ੇ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਇਕ ਵੈਬੀਨਾਰ ਕਰਵਾਇਆ ਗਿਆ। ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਤਕਨੀਕੀ ਮਾਹਰਾਂ ਨੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ ਤੇ ਹਾਜਰੀ ਲਗਵਾਈ। ਜਿਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਡਾ. ਸੀ. ਪੀ. ਕੰਬੋਜ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਪਟਿਆਲਾ, ਜਗਤਾਰ ਸਿੰਘ ਸੋਖੀ ਸਟੇਟ ਅਵਾਰਡ ਜੇਤੂ ਅਧਿਆਪਕ, ਹਰਦੀਪ ਸਿੰਘ ਮਾਨ ਆਸਟਰੀਆ ਫੌਂਟ ਸੁਧਾਰਕ, ਜਸਵਿੰਦਰ ਪਾਲ ਸਿੰਘ ਰਾਠ ਸਮਾਜਿਕ ਤੇ ਰਾਜਨੀਤਕ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਜਰਮਨੀ ਮੁਖ ਤੌਰ ਤੇ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੋਏ। ਇਸ ਸਮਾਗਮ ਵਿੱਚ ਜਗਤਾਰ ਸਿੰਘ ਸੋਖੀ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲੀ ਦੇ ਪਿਛੋਕੜ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਕੇ ਅੱਜ ਤੱਕ ਦੇ ਸਫਰ ਤੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਸਾਂਝੀ ਕੀਤੀ। ਹਰਦੀਪ ਸਿੰਘ ਮਾਨ ਨੇ ਫੌਂਟ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ, ਇਸ ਦੀ ਲੋੜ ਅਤੇ ਯੂਨੀਕੋਡ ਬਾਰੇ ਬੜੇ ਵਿਸਥਰਿਤ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਗੱਲ ਕੀਤੀ। ਡਾ. ਸੀ. ਪੀ. ਕੰਬੋਜ ਨੇ ਫੌਂਟ ਸੰਬੰਧੀ ਗੱਲ ਕਰਦਿਆਂ ਬਹੁਤ

ਸਾਰੇ ਤਕਨੀਕੀ ਪਹਿਲੂਆਂ ਤੋਂ ਜਾਣੂ ਕਰਵਾਇਆ। ਜਰਮਨ ਵਾਸੀ ਕੌਂਸਲਰ ਜਸਵਿੰਦਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਰਾਠ ਨੇ ਅਪਣੇ ਵਿਚਾਰ ਸਾਂਝੇ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਜੋਕੇ ਗਲੋਬਲੀ ਯੁੱਗ ਵਿੱਚ ਸਾਨੂੰ ਅਪਣੀ ਬੋਲੀ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਦੂਜੀਆਂ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਦਾ ਗਿਆਨ ਹੋਣਾ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਪ੍ਰੋ. ਨਵਰੂਪ ਕੌਰ ਹੰਸ ਰਾਜ ਮਹਾਂਵਿਦਿਆਲਾ ਤੇ ਪ੍ਰੋ. ਜਸਪਾਲ ਸਿੰਘ ਇਟਲੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਸਭਾ ਦੇ ਉਪਚਾਲੇ ਦੀ ਸਰਾਹਨਾ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਭਾਸ਼ਾ ਤੇ ਸਾਹਿਤ ਹੀ ਕਿਸੇ ਸਮਾਜ ਦੀ ਸਹੀ ਤਰਜਮਾਨੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਅਜੋਕੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਤਕਨੀਕੀ ਤੌਰ ਤੇ

ਸਮੇਂ ਦੇ ਹਾਣ ਦੇ ਹੋਣ ਦੀ ਵੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਸਮਾਗਮ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਕਰ ਰਹੇ ਸਭਾ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਬਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਚਾਹਲ ਨੇ “ਫੱਟੀ ਤੋਂ ਫੌਂਟ ਤੱਕ” ਬਾਰੇ ਬੋਲਦੇ ਹੋਏ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਮਾਂ ਬਹੁਤ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਬਦਲ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਨੂੰ ਵੀ ਦੂਜੀਆਂ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਦੀ ਤਰਾਂ ਮਾਂ ਬੋਲੀ ਪੰਜਾਬੀ ਦਾ ਤਕਨੀਕੀ ਮਿਆਰ ਹੋਰ ਵੀ ਵਧੀਆ ਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਇਸ ਸਮਾਗਮ ਦੀ ਸੰਚਾਲਨਾ ਦਲਜਿੰਦਰ ਰਹਿਲ ਵੱਲੋਂ ਬਾਖੂਬੀ ਕੀਤੀ ਗਈ।

ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੋਏ ਕਵੀ ਦਰਬਾਰ ਵਿੱਚ ਬਿੰਦਰ ਕੋਲੀਆਂਵਾਲ, ਡਾ. ਸੀ. ਪੀ. ਕੰਬੋਜ, ਦਲਜਿੰਦਰ ਰਹਿਲ, ਰਵੇਲ ਸਿੰਘ, ਰਾਣਾ ਅਠੋਲਾ, ਸਿੱਕੀ ਝੱਜੀ ਪਿੰਡ ਵਾਲਾ, ਸਰਬਜੀਤ ਕੌਰ ਸਰਬ, ਰਾਜੂ ਹਠੂਰੀਆ, ਮੇਜਰ ਸਿੰਘ ਖੱਖ, ਪ੍ਰੋ. ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਆਦਿ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੋਏ। ਹੋਰਨਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਡਾ. ਸ. ਪ. ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਾਬਕਾ ਵਾਈਸ ਚਾਂਸਲਰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, ਅਜਮੇਰ ਸਿੱਧੂ, ਪਾਲ ਸਿੰਘ ਨੌਲੀ, ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ, ਡਾ. ਗਗਨਦੀਪ ਸਿੰਘ ਸੰਗਰੂਰ, ਪ੍ਰੋ ਕਰਮਜੀਤ ਕੌਰ ਸਮੇਤ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸਰੋਤਿਆਂ ਨੇ ਇਸ ਵਿਚ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ ਕੀਤੀ।

‘ਪੀੜਾਂ ਦੀ ਪੈੜ’ ਅਤੇ ‘ਕਲਮ ਨਾਦ’ ਪੁਸਤਕਾਂ ’ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਚਰਚਾ ਤੇ ਕਵੀ ਦਰਬਾਰ

ਸਾਹਿਤ ਸੁਰ ਸੰਗਮ ਸਭਾ ਇਟਲੀ ਵੱਲੋਂ ਸਾਹਿਤਕ ਸਮਾਗਮਾਂ ਦੀ ਲੜੀ ਅਧੀਨ ਆਨਲਾਈਨ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚਾਰ ਚਰਚਾ ਕਰਵਾਈ ਗਈ। ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਬਾਲ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਲੇਖਕ ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ ਦੀ ਕਾਵਿ ਪੁਸਤਕ “ਪੀੜਾਂ ਦੀ ਪੈੜ” ਅਤੇ ਗੀਤਕਾਰ ਪ੍ਰੀਤ ਲੱਧੜ ਦੀ ਕਾਵਿ ਪੁਸਤਕ “ਕਲਮ ਨਾਦ” ਨੂੰ ਚਰਚਾ ਦਾ ਆਧਾਰ

ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ। ਇਸ ਸਮਾਗਮ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਰਾਣਾ ਅਠੌਲਾ ਵੱਲੋਂ ਸਭ ਨੂੰ ਜੀ ਆਇਆਂ ਆਖ ਕੇ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਦੁਆਬਾ ਸਾਹਿਤ ਸਭਾ ਗੜ੍ਹਸੰਕਰ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਲੇਖਕ ਤੇ ਸ਼ਾਇਰ ਪ੍ਰੋ. ਸੰਧੂ ਵਰਿਆਣਵੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਤੇ ਰਾਗ ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਦੇ ਸੰਪਾਦਕ ਅਜਮੇਰ ਸਿੱਧੂ ਨੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਮਹਿਮਾਨਾਂ ਵਜੋਂ ਸ਼ਿਰਕਤ ਕੀਤੀ। ਪ੍ਰੋ. ਸੰਧੂ ਵਰਿਆਣਵੀ ਨੇ ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ ਦੀ ਸਮੁੱਚੀ ਲੇਖਣੀ ਅਤੇ ਪੀੜਾਂ ਦੀ ਪੈੜ ਕਾਵਿ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਤੇ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰ ਦਿੰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਤੋਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸਮੁੱਚੀ ਮਾਨਵਤਾ ਦੀ ਪੀੜ ਨੂੰ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਵਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਅਜਮੇਰ ਸਿੱਧੂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਵਤਾਰ ਸੰਧੂ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਇੱਕ ਲਹਿਰ ਦੀ ਨਾ ਹੋ ਕੇ ਸਮੁੱਚੇ ਧਰਾਤਲ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਜਦੋਂ ਵੀ ਪੜ੍ਹੇ ਤਾਂ ਸਮੇਂ ਦੇ ਹਾਣ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਸਭਾ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਬਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਚਾਹਲ ਅਨੁਸਾਰ ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਲੇਖਕ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਵਿੱਚ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ, ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਪੀੜਾਂ ਸਾਫ਼ ਝਲਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ ਨੇ ਇਸ ਸਮੇਂ ਬੋਲਦੇ ਹੋਏ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਂ ਉਹੀ ਲਿਖਦਾ ਹਾਂ ਜੋ ਮੈਨੂੰ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਗੀਤਕਾਰ ਪ੍ਰੀਤ ਲੱਧੜ ਦੀ ਕਿਤਾਬ “ਕਲਮ ਨਾਦ” ਤੇ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਜਿਸ ਬਾਰੇ ਸਿੱਕੀ ਝੱਜੀ ਪਿੰਡ ਵਾਲਾ ਨੇ ਬੋਲਦੇ ਹੋਏ ਪ੍ਰੀਤ ਦੇ ਗੀਤਕਾਰੀ ਤੋਂ ਕਵਿਤਾ ਵੱਲ ਨੂੰ ਮੁੜਨ ਬਾਰੇ ਕਮਾਲ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਕਿ ਇੱਕ ਗੀਤਕਾਰ ਸੂਖਮਤਾ ਵੱਲ ਨੂੰ ਤਾਂ ਹੀ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੇਕਰ ਉਹ ਕਵਿਤਾ ਨਾਲ ਸਾਂਝ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਸੰਧੂ ਵਰਿਆਣਵੀ ਨੇ ਪ੍ਰੀਤ ਲੱਧੜ ਦੀ ਕਿਤਾਬ ਬਾਰੇ ਬੋਲਦੇ ਹੋਏ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਸ ਕਿਤਾਬ ਵਿੱਚ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਵੰਨ ਸੁਵੰਨਤਾ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵੱਲ ਖਿੱਚਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਕਿਤਾਬ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨਾਲ ਸੋਚਣ ਲਈ ਮਜ਼ਬੂਰ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਜੇ ਇੱਕ ਸ਼ਾਇਰ ਦੀ ਸਫਲ ਰਚਨਾ ਹੋਣ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਹੈ। ਪ੍ਰੀਤ ਲੱਧੜ ਨੇ ਆਪਣੀ ਪਲੇਠੀ ਕਿਤਾਬ ਬਾਰੇ ਬੋਲਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕਵਿਤਾ ਸਾਨੂੰ ਸੂਖਮਤਾ ਦੇ ਅਹਿਸਾਸ ਵੱਲ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਪ੍ਰੋ. ਜਸਪਾਲ ਸਿੰਘ ਇਟਲੀ ਨੇ ਦੋਵਾਂ ਹੀ ਲੇਖਕਾਂ ਨੂੰ ਜਿੱਥੇ ਵਧਾਈ ਦਿੱਤੀ, ਉੱਥੇ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਸਭਾ ਦੇ ਕਾਰਜਾਂ ਦੀ ਸਰਾਹਨਾ ਵੀ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਉਪਰੰਤ ਹਾਜ਼ਰ ਕਵੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਸੰਧੂ ਵਰਿਆਣਵੀ, ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ, ਪ੍ਰੀਤ ਲੱਧੜ, ਦੁਖਭੰਜਨ ਰੰਧਾਵਾ, ਬਿੰਦਰ ਕੋਲੀਆਂਵਾਲ, ਦਲਜਿੰਦਰ ਰਹਿਲ, ਰਾਣਾ ਅਠੌਲਾ, ਸਿੱਕੀ ਝੱਜੀ ਪਿੰਡ ਵਾਲਾ, ਮੇਜਰ ਸਿੰਘ ਖੱਖ, ਪ੍ਰੋ. ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਬੋਲਾ, ਅਮਰਬੀਰ ਸਿੰਘ ਹੋਠੀ ਬੱਲਾਂ ਵਾਲਾ ਆਦਿ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੋਏ। ਇਸ ਸਮੁੱਚੇ ਸਮਾਗਮ ਦੀ ਸੰਚਾਲਨਾ ਦਲਜਿੰਦਰ ਰਹਿਲ ਵੱਲੋਂ ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਗਈ।

ਸਰਗਰਮੀਆਂ...

ਇਟਲੀ

ਲੋਕ ਸੰਘਰਸ਼ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਵਿਚਾਰ ਚਰਚਾ ਤੇ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਕਵੀ ਦਰਬਾਰ

ਸਾਹਿਤ ਸੁਰ
 ਸੰਗਮ ਸਭਾ
 ਇਟਲੀ ਵੱਲੋਂ
 ਆਨਲਾਈਨ
 ਸਾਹਿਤਕ
 ਲੜੀ ਦੇ
 ਪੰਜਵੇਂ ਭਾਗ
 ਵਿੱਚ ਲੋਕ

ਸੰਘਰਸ਼ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਵਿਚਾਰ ਚਰਚਾ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਕਵੀ ਦਰਬਾਰ ਦਾ ਸਫਲ ਆਯੋਜਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਜਿਸ ਦਾ ਸੰਚਾਲਨ ਦਲਜਿੰਦਰ ਰਹਿਲ ਨੇ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਪੱਤਰਕਾਰ ਬਲਤੇਜ ਪੰਨੂ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸ਼ਾਇਰਾ ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਮਹਿਮਾਨ ਵਜੋਂ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਏ। ਬਲਤੇਜ ਪੰਨੂ ਨੇ ਕਿਸਾਨੀ ਸੰਘਰਸ਼ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਅਹਿਮ ਜਾਣਕਾਰੀ ਸਾਂਝੀ ਕੀਤੀ। ਇਟਲੀ ਵੱਸਦੇ ਭੁਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਵੀ ਇਟਲੀ ਵਿੱਚ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਮਿਲਦੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਅਤੇ ਕਿਸਾਨੀ ਬਾਰੇ ਵਿਚਾਰ ਸਾਂਝੇ ਕੀਤੇ। ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਗੜਦੀਵਾਲਾ ਨੇ ਕਿਸਾਨੀ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੇ ਜ਼ਮੀਨੀ ਪੱਧਰ ਹਾਲਾਤਾਂ ਬਾਰੇ ਜਾਣੂ ਕਰਵਾਇਆ। ਪ੍ਰੋ. ਜਸਪਾਲ ਸਿੰਘ ਇਟਲੀ ਨੇ ਸਭਾ ਨੂੰ ਅਜਿਹੇ ਉਪਰਾਲਿਆਂ ਲਈ ਵਧਾਈ ਦਿੱਤੀ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਸਾਬਕਾ ਵਾਈਸ ਚਾਂਸਲਰ ਡਾ. ਸ. ਪ. ਸਿੰਘ ਨੇ ਵੀ ਇਸ ਸੰਬੰਧੀ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ। ਇਸ ਸਮਾਗਮ ਦੇ ਦੂਸਰੇ ਭਾਗ ਵਿੱਚ ਜੋ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਸੀ, ਉਸ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਸ਼ਾਇਰਾ ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨੇ ਆਪਣੀ ਸ਼ਾਇਰੀ ਦੁਆਰਾ ਖੂਬ ਰੰਗ ਬੰਨਿਆ। ਇਸਦੇ ਇਲਾਵਾ ਜ਼ਫਰ ਅਵਾਨ, ਜੀਤ ਸੁਰਜੀਤ, ਅਮਰਜੀਤ ਸਿੱਧੂ, ਅਮਜਦ ਅਲੀ ਆਰਫੀ ਅਤੇ ਸ਼ਾਇਰਾ ਨੀਲੂ, ਗੁਰਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ ਗਾਇਦੂ, ਕੁਲਵੰਤ ਕੌਰ ਢਿੱਲੋਂ, ਮਹਿੰਦਰ ਕੌਰ ਮਿੱਢਾ, ਦੁਖਭੰਜਨ ਰੰਧਾਵਾ, ਸਰਬਜੀਤ ਕੌਰ ਸਰਬ, ਸਾਹਿਤ ਸੁਰ ਸੰਗਮ ਸਭਾ ਇਟਲੀ ਵੱਲੋਂ ਬਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਚਾਹਲ, ਰਾਣਾ ਅਠੋਲਾ, ਦਲਜਿੰਦਰ ਰਹਿਲ, ਬਿੰਦਰ ਕੋਲੀਆਂਵਾਲ ਸਿੱਕੀ ਝੱਜੀ ਪਿੰਡ ਵਾਲਾ, ਯਾਦਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਬਾਗੀ, ਵਾਸਦੇਵ, ਪ੍ਰੋ. ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਵੀ ਦਰਬਾਰ ਵਿੱਚ ਭਰਪੂਰ ਹਾਜਰੀ ਲਗਵਾਈ।

ਇਟਲੀ ਵੱਸਦੇ ਪੰਜਾਬੀ ਕਵੀ ਦਲਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਰਹਿਲ ਦਾ ਰੂ ਬ ਰੂ ਉਪਰੰਤ ਸਨਮਾਨ

ਇਟਲੀ ਵਿੱਚ ਪਿਛਲੇ ਵੀਹ ਸਾਲ ਤੋਂ ਵੱਸਦੇ ਪੰਜਾਬੀ ਕਵੀ ਤੇ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਦਲਜਿੰਦਰ ਰਹਿਲ ਦੀ ਵਤਨ ਫੇਰੀ ਤੇ ਲੋਕ ਵਿਰਾਸਤ ਅਕਾਡਮੀ ਵੱਲੋਂ ਸ਼ਹੀਦ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਨਗਰ ਵਿਖੇ ਰੂ-ਬ-ਰੂ ਤੇ ਸਨਮਾਨ

ਸਮਾਗਮ ਲਈ ਗੈਰ ਰਸਮੀ ਇਕੱਤਰਤਾ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਮੰਗਲੀ (ਰਾਹੋਂ ਰੋਡ, ਲੁਧਿਆਣਾ) ਦੇ ਮੂਲ ਵਸਨੀਕ ਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਲੇਖਕ ਦਲਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਰਹਿਲ ਨੇ ਯੂਰਪ ਦੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਦੇਸ਼ਾਂ ਚ ਵੱਸਦੇ ਲੇਖਕਾਂ ਦੀ ਸਾਹਿੱਤ ਸਿਰਜਣਾ ਅਤੇ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਸਰਗਰਮੀਆਂ ਬਾਰੇ ਚਾਨਣਾ ਪਾਇਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਭਾਵੇਂ ਇੰਗਲੈਂਡ ਚ ਪੁਰਾਣੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਸਾਹਿੱਤਕ ਸਰਗਰਮੀਆਂ ਦਾ ਮਾਹੌਲ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਹੈ ਪਰ ਹੁਣ ਯੂਰਪ ਦੇ ਬਾਕੀ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਲੇਖਕ ਵੀ ਇੱਕ ਛਤਰੀ ਹੇਠ ਆ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਇਟਲੀ ਸਥਿਤ ਸੰਗੀਤ ਸਾਹਿੱਤ ਸੰਗਮ ਸਭਾ ਅਤੇ ਜਰਮਨ ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਕੋਵਿਡ ਹਾਲਤਾਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਸਰਗਰਮ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਰੇਡੀਉ, ਟੀ ਵੀ ਚੈਨਲਜ਼ ਤੇ ਅਖਬਾਰਾਂ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਵਿਸ਼ਾਲ ਪਲੇਟਫਾਰਮ ਉਸਾਰਨ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਸ: ਰਹਿਲ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਬਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਚਾਹਲ ਦੇ ਇਟਲੀ ਤੋਂ ਇੰਗਲੈਂਡ ਚਲੇ ਜਾਣ ਕਾਰਨ ਸਰਗਰਮੀਆਂ ਨੂੰ ਕੁਝ ਚਿਰ ਠੱਲ੍ਹ ਪਈ ਸੀ ਪਰ ਹੁਣ ਫੇਰ ਪੂਰੀ ਸਰਗਰਮੀ ਯੂਰਪੀਨ ਦੇਸ਼ਾਂ ਚ ਚੱਲ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸ: ਚਾਹਲ ਦੀ ਨਿਰੰਤਰ ਅਗਵਾਈ ਹੁਣ ਵੀ ਸਭਾ ਨੂੰ ਮਿਲ ਰਹੀ ਹੈ। ਦਲਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਰਹਿਲ ਦੀ ਕਾਵਿ ਪੁਸਤਕ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਢਾਲ ਕੁਝ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਛਪੀ ਸੀ ਤੇ ਇਕ ਕਹਾਣੀ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨਾ ਅਧੀਨ ਹੈ। ਲੋਕ ਵਿਰਾਸਤ ਅਕਾਡਮੀ ਦੇ ਚੇਅਰਮੈਨ ਪ੍ਰੋ: ਗੁਰਭਜਨ ਗਿੱਲ, ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿੱਤ ਅਕਾਡਮੀ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਪ੍ਰੋ: ਰਵਿੰਦਰ ਭੱਠਲ, ਸਕੱਤਰ ਮਨਜਿੰਦਰ ਧਨੋਆ ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਭਲਾਈ ਡਾ: ਨਿਰਮਲ ਜੌੜਾ ਨੇ ਦਲਜਿੰਦਰ ਰਹਿਲ ਨੂੰ ਪੱਤੇ ਪੱਤੇ ਲਿਖੀ ਇਬਾਰਤ (ਲੇਖਕ: ਗੁਰਭਜਨ ਗਿੱਲ ਤੇ ਤੇਜਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ) ਤੇ ਹੋਰ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦਾ ਸੈੱਟ ਦੇ ਕੇ ਸਨਮਾਨਿਤ ਕੀਤਾ।

**ਪਰਵਾਸੀ ਸਾਹਿਤ ਅਧਿਅਨ ਕੇਂਦਰ ਅਤੇ
ਗੁਜਰਾਂਵਾਲਾ ਖ਼ਾਲਸਾ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨਲ ਕੌਂਸਲ ਵਲੋਂ
ਵਿਛੜੇ ਸੱਜਣਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਰਧਾਂਜਲੀ**

**ਸ. ਹਰਪੁਨੀਤ ਸਿੰਘ
ਕਪੂਰ**

ਪਰਵਾਸੀ ਸਾਹਿਤ ਅਧਿਅਨ ਕੇਂਦਰ ਗੁਜਰਾਂਵਾਲਾ ਖ਼ਾਲਸਾ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨਲ ਕੌਂਸਲ, ਲੁਧਿਆਣਾ ਦ ਅਜੀਜ਼ ਮੈਂਬਰ ਸ. ਹਰਪੁਨੀਤ ਸਿੰਘ ਕਪੂਰ ਜੀ ਦੇ ਅਚਾਨਕ ਸਦੀਵੀ ਵਿਛੜੇ 'ਤੇ ਡੂੰਘੇ ਦੁੱਖ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸ. ਹਰਪੁਨੀਤ ਸਿੰਘ ਕਪੂਰ ਨੇ ਉਚੇਰੀ ਵਿਦਿਆ ਤੇ ਐਮ. ਬੀ. ਏ. ਦੀ ਡਿਗਰੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਆਫ ਸ਼ਿਕਾਗੋ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਉਹ ਲੰਡਨ ਸਕੂਲ ਆਫ ਇਕਨਾਮਿਕਸ ਅਤੇ ਸੋਸ਼ਲ ਸਾਇੰਸ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਵੀ ਰਹੇ। ਉਹ ਮੁੰਬਈ ਵਿਖੇ ਉੱਘੇ ਬਿਜਨਸਮੈਨ ਵਜੋਂ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਸਨ।

ਪ੍ਰਿੰ. ਇੰਦਰਜੀਤ ਸਿੰਘ
ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਰਜਿਸਟਰਾਰ ਵੀ ਰਹੇ। ਭੰਗੜੇ ਦੇ ਉਸਤਾਦ ਵਜੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨਿਵੇਕਲੀ ਪਛਾਣ ਸੀ।

ਗੁਜਰਾਂਵਾਲਾ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਖ਼ਾਲਸਾ ਕਾਲਜ, ਲੁਧਿਆਣਾ ਦੇ ਸਾਬਕਾ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਪ੍ਰੋ. ਇੰਦਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਅਕਾਲ ਚਲਾਣੇ ਤੇ ਗੁਜਰਾਂਵਾਲਾ ਖ਼ਾਲਸਾ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨਲ ਕੌਂਸਲ ਤੇ ਸਮੂਹ ਸਟਾਫ ਦੁੱਖ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਪ੍ਰੋ. ਇੰਦਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੋ ਲਾਇਲਪੁਰ ਖ਼ਾਲਸਾ ਕਾਲਜ, ਜਲੰਧਰ ਅਤੇ ਫਿਰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਕਾਲਜ ਸੁਖਚੈਨਆਣਾ, ਫਗਵਾੜਾ ਵਿਖੇ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਵਜੋਂ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਰਹੇ ਅਤੇ ਤੇ ਫਿਰ ਗੁਜਰਾਂਵਾਲਾ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਖ਼ਾਲਸਾ ਕਾਲਜ ਲੁਧਿਆਣਾ ਦੇ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਬਣੇ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ

ਪਰਵਾਸੀ ਸਾਹਿਤ ਅਧਿਅਨ ਕੇਂਦਰ ਵੱਲੋਂ ਵਿਛੋੜੇ ਪਰਵਾਸੀ ਸਾਹਿਤਕਾਰਾਂ ਦੇ ਸਦੀਵੀ ਵਿਛੋੜੇ 'ਤੇ ਡੂੰਘੇ ਦੁੱਖ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ

ਹਰਵਿੰਦਰ
ਰਿਆੜ

ਅਮਰੀਕਾ ਵੱਸਦੇ ਪੰਜਾਬੀ ਪੱਤਰਕਾਰੀ ਦੇ ਥੰਮ ਹਰਵਿੰਦਰ ਰਿਆੜ ਦੀ ਬੇ-ਵੱਕਤੀ ਮੌਤ ਸਾਹਿਤਕ ਜਗਤ ਅਤੇ ਟੀ. ਵੀ. ਜਗਤ ਲਈ ਕਦੇ ਵੀ ਪੂਰਾ ਨਾ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਘਾਟਾ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਮੇਲੇ ਤੋਂ 1992 ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਸਫ਼ਰ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਕੇ ਜਲੰਧਰ ਦੂਰਦਰਸ਼ਨ ਤੇ ਵੀ ਆਪਣੀ ਖ਼ਾਸ ਪਹਿਚਾਣ ਕਾਇਮ ਕੀਤੀ। ਅਮਰੀਕਾ ਤੋਂ ਚੱਲਦੇ ਜੱਸ ਟੀ. ਵੀ. ਵਿਚ ਚਰਚਿਤ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਹਰਵਿੰਦਰ ਰਿਆੜ ਬਾਜ਼ ਟੀ. ਵੀ. ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਰਾਈਟਰ ਵੀਕਲੀ ਦੇ ਆਨਰੇਰੀ ਮੁੱਖ ਸੰਪਾਦਕ ਵੱਜੋਂ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਸੀ।

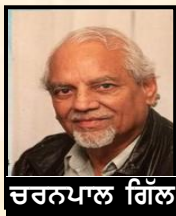
ਪ੍ਰੋ. ਨਿਰਜਨ
ਸਿੰਘ ਢੇਸੀ

ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਸਿਰਮੌਰ ਵਿਦਵਾਨ ਪ੍ਰੋ ਨਿਰੰਜਨ ਸਿੰਘ ਢੇਸੀ ਪਿਛਲੇ ਦਿਨੀਂ ਅਮਰੀਕਾ ਵਿਖੇ ਵਿਛੋੜਾ ਦੇ ਗਏ ਹਨ ਪ੍ਰੋ ਢੇਸੀ ਲਾਇਲਪੁਰ ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ ਜਲੰਧਰ ਦੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਮੁਖੀ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਹ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਧਾਰਮਿਕ, ਸਮਾਜਿਕ ਤੇ ਸਿਆਸੀ ਸੂਝ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਬੁੱਧੀਜੀਵੀ ਸਨ।

ਸ. ਮੋਤਾ ਸਿੰਘ
ਕੌਂਸਲਰ

ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਲਈ ਅਥਾਹ ਮੁਹੱਬਤ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਸਰਦਾਰ ਮੋਤਾ ਸਿੰਘ ਕੌਂਸਲਰ ਦਾ ਅਚਾਨਕ ਵਿਛੋੜਾ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਲਈ ਕਦੇ ਪੂਰਾ ਨਾ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਘਾਟਾ ਹੈ ਕਵਿਤਾ ਅਤੇ ਇਹ ਗ਼ਜ਼ਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਸੰਦੀਦਾ ਖੇਤਰ ਸਨ

ਚਰਨਪਾਲ ਗਿੱਲ

ਕੈਨੇਡਾ ਦੀ ਪ੍ਰੋਗ੍ਰੈਸਿਵ ਇੰਟਰਕਲਚਰਲ ਕਮਿਊਨਿਟੀ ਸਰਵਿਸ ਸੁਸਾਇਟੀ ਦੇ ਬਾਨੀ ਚਰਨਪਾਲ ਗਿੱਲ ਪਿਛਲੇ ਦਿਨੀਂ ਸਦੀਵੀ ਵਿਛੋੜਾ ਦੇ ਗਏ ਹਨ ਕਾਮਿਆਂ ਦੇ ਹੱਕਾਂ ਲਈ ਲੰਬੀ ਲੜਾਈ ਲੜਨ ਵਾਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਾਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ ਤੇ ਵਰਨਣਯੋਗ ਹੈ ਕਮਿਊਨਿਟੀ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੇ ਗਏ ਮਹਾਨ ਕਾਰਜਾਂ ਕਰਕੇ ਕੈਨੇਡਾ ਦੀ ਧਰਤੀ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਯਾਦ ਕੀਤਾ

ਜਾਏਗਾ।

ਪਰਵਾਸੀ ਸਾਹਿਤ ਅਧਿਅਨ ਕੇਂਦਰ

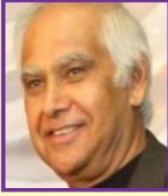
ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ 'ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਸਾਹਿਤਕਾਰ' ਐਵਾਰਡ ਨਾਲ ਸਨਮਾਨਿਤ

ਪਰਵਾਸੀ ਲੇਖਕ: ਸਿਰਜਣ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ

ਮਿਤੀ: 09 ਜਨਵਰੀ, 23 ਜਨਵਰੀ, 13 ਫਰਵਰੀ 2021

ਸਨਮਾਨਿਤ ਸ਼ਖਸੀਅਤਾਂ

ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ ਪੁਰਸਕਾਰ-2015

ਪ੍ਰੋ. ਸਾਧੂ ਬਿਨਿੰਗ
ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਲੇਖਕ
ਸਰੀ, ਕੈਨੇਡਾ

ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ ਪੁਰਸਕਾਰ-2017

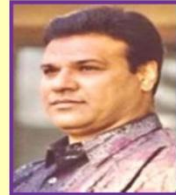
ਹਰਜੀਤ ਅਟਵਾਲ
ਗਲਪ ਲੇਖਕ
ਲੰਡਨ

ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ ਪੁਰਸਕਾਰ-2018

ਰਵਿੰਦਰ ਸਹਿਰਾਅ
ਪਰਵਾਸੀ ਸ਼ਾਇਰ
ਪੈਨਸਿਲਵੇਨੀਆ, ਅਮਰੀਕਾ

ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ ਪੁਰਸਕਾਰ-2019

ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਕੰਬੋਜ
ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸ਼ਾਇਰ
ਕੈਲੇਫੋਰਨੀਆ, ਅਮਰੀਕਾ

ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ ਪੁਰਸਕਾਰ-2020

ਐੱਸ. ਬਲਵੰਤ
ਲੇਖਕ ਤੇ ਚਿੰਤਕ
ਵੁਲਵਰਹੈਂਪਟਨ, ਯੂ. ਕੇ.

ਪਰਵਾਸੀ ਸਾਹਿਤ ਅਧਿਅਨ ਕੇਂਦਰ

ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ 'ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਸਾਹਿਤਕਾਰ' ਐਵਾਰਡ ਨਾਲ ਸਨਮਾਨਿਤ

ਪਰਵਾਸੀ ਲੇਖਕ: ਸਿਰਜਣ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ

ਮਿਤੀ: 09 ਜਨਵਰੀ, 23 ਜਨਵਰੀ, 13 ਫਰਵਰੀ 2021

ਸਰਪ੍ਰਸਤ

ਡਾ. ਸ. ਪ. ਸਿੰਘ
ਸਾਬਕਾ ਵਾਈਸ ਚਾਂਸਲਰ
ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ
ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ

ਡਾ. ਅਰਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਭੱਲਾ
ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ
ਗੁਜਰਾਂਵਾਲਾ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਖ਼ਾਲਸਾ ਕਾਲਜ
ਲੁਧਿਆਣਾ

ਪ੍ਰੋ. ਗੁਰਭਜਨ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ
ਸਾਬਕਾ ਪ੍ਰਧਾਨ
ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਅਕਾਡਮੀ
ਲੁਧਿਆਣਾ

ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ

ਡਾ. ਯੋਗ ਰਾਜ
ਚੇਅਰਮੈਨ
ਪੰਜਾਬ ਸਕੂਲ ਸਿੱਖਿਆ ਬੋਰਡ
ਮੋਹਾਲੀ

ਰਵਿੰਦਰ ਰਵੀ
ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਲੇਖਕ ਤੇ ਚਿੰਤਕ
ਕੈਨੇਡਾ

ਮੋਤਾ ਸਿੰਘ ਸਰਾਏ
ਸੰਚਾਲਕ
ਪੰਜਾਬੀ ਸੱਥ, ਯੂ. ਕੇ.

ਵਕਤਾ

ਡਾ. ਅਮਰਜੀਤ ਸਿੰਘ
ਐਸੋਸੀਏਟ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ
ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਭਾਗ ਸਿੰਘ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ
ਜਲੰਧਰ

ਡਾ. ਆਤਮ ਸਿੰਘ ਰੰਧਾਵਾ
ਮੁੱਖੀ, ਪੋਸਟ ਗ੍ਰੈਜੂਏਟ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਭਾਗ
ਖ਼ਾਲਸਾ ਕਾਲਜ
ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ

ਡਾ. ਨਰੇਜ਼ ਕੁਮਾਰ
ਅਸਿਸਟੈਂਟ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ
ਸੈਂਟਰਲ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ
ਹਿਮਾਚਲ ਪ੍ਰਦੇਸ਼
ਧਰਮਸ਼ਾਲਾ